

Onun tərcüməyə-halının v  t lim n n
 y n  v  m s s r t rt b d  t q d mat 

 sl m s v l z s y s n n
m n v   s sl r n n
t q d mat 

 sl m s v l z s y s n n
m n v   s sl r n n
t q d mat 

 sl m pey  mber 

MUHAMMƏD

Birinci n   r

"Səni də aləmlərə ancaq rəhmət olaraq göndərdik!"

əl-Ənbiya surəsi, 107

İSLAM PEYĞƏMBƏRİ HZ. MUHƏMMƏD ﷺ

Hz. Muhəmmədi ﷺ və onun şərəfli həyatını eyni zamanda hər iki
mənbdə - həm Əhli-sünnə, həm də Əhli-şiə mənbələrində varid
olan hədislərlə tanıdan təsvirli cib kitabı

Birinci nəşr

Hz. Muhəmmədi ﷺ və onun şərəfli həyatını eyni zamanda hər iki mənbədə - həm Əhli-sünnə, həm də Əhli-şia mənbələrində varid olan hədislərlə tanıdan təsvirli . cib kitabı

,nəşr Müəlliflik hüququ © Osoul

Bu kitab Osoul Center tərəfindən hazırlanmışdır və layihədə istifadə edilən bütün şəkillər hüquqlara və ya açıq mənbəyə malikdir və Osoul Qlobal Mərkəzi hər bir müsəlmana Mərkəzi rəsmi məlumatlandırma apçöhdəliyi, mənbəyə istinad etmək və yerinə yetirmək şərti ilə kitabı edib nəşr etməyə icazə verir. Mərkəzdə göstərilən spesifikasiyalara uyğun çapda keyfiyyət standartlarına uyğun olaraq mətndə dəyişiklik qəətməmək Sual və ya təkliflər üçün aşağıdakı internet saytları ilə əl saxlayın

osoul@rabwah.com

www.islamhouse.com

www.guidetoislam.com

muhammadpocketguide@gmail.com

.№ Beynəlxalq nəşr

: Birinci nəşr

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət
Komitəsinin 27 noyabr 2023-cü il
tarixli
sayılı məktubu 3-32/2-1958/2023 №
.əasında çap olunmuşdur

Təşəkkür və Minnətdarlıq

Müsəlmanlara, Muhəmmədin adını çəkəndə, ona Allahın salavatı və salamı olsun deməklə ehtiram ifadə etmək dini bir tələbdir. Ərəbcə belə yazılır (ﷺ).

Bununla belə, bu kitabça Muhəmməd peyğəmbərin adının tez-tez xatırlandığı ümumiləşdirilmiş cib bələdçisi olduğundan, yerdən qənaət etmək və qeyri-müsəlman oxucuların diqqətini yayındırmamaq üçün bəzi yerlərdə "ona Allahın salavatı və salamı olsun" sözünün əvəzinə ərəbcə (ﷺ) ifadəsini qoymaq heç bir hörmətsizlik sayılmır.

Müsəlmanlar kainatı və bütün varlıqları yaradan bir Allaha (bir tanrıya) inanırlar. Onun adı "Allah"dır. Bu cib bələdçisində nə vaxt Allah və ya Rəbb kəlməsi qeyd edilərsə, bu, Allah-taala deməkdir.

İngilis dilində istifadədə tanınan ərəb sözləri Websterin yazılışını izləyəcək, məsələn, Məkkə və Mədinə şəhərləri. Bununla belə, faydalı olduqda, orijinal ərəb sözünün dəqiq transliterasiyası istifadə edilə bilər.

Bir çox İslam kitablarında Məkkə tez-tez "Məkkə" yazılır. Eynilə Mədinə "Mədinə" və ya "Mədinə el-Münəvvərə" yazılır ki, bu da "İşıqlı şəhər" deməkdir.

Bu kitabda "Məkkə" və "Mədinə"dən istifadə olunacaq. Bu cib bələdçiliyində verilən məlumatlar müəllifin ən yaxşı biliyinə uyğun olaraq orijinal mənbələrdən əldə edilmişdir. Oxucular öz şərhlərini e-poçt ünvanına göndərə bilərlər:

info@guidetoislam.com
muhammadpocketguide@gmail.com

Peyğəmbər - salləllahu aleyhi və səlləm – belə buyurdu:

"Mənim və əvvəlki peyğəmbərlərin məsəli, gözəl və heyratamiz bir ev tikmiş, lakin kərpicinin birini qoymamış bir kimsənin məsəlinə bənzəyir. Camaat bu evin yan-yörəsindən keçir, ona təəccüb edir və deyirlər: "Nə üçün bura bir kərpic qoyulmayıb?" Sonra Peyğəmbər davam edib dedi: "O kərpic mənəm və mən peyğəmbərlərin sonuncusuyam."

Səhih əl-Buxari, 3535; ibn Şəhr Aşubun "Mənaqib Ali Talib" əsəri, 1/198.

Müqəddimə

İnsanı ən gözəl surətdə yaradan, ona göz, qulaq və könül verərək yer üzünün xəlifəsi edən Allaha həmd olsun. Peyğəmbərlərin sonuncusu Hz. Muhəmmədin və onun əhli beytinin üzərinə Allahın salavatı və salamı olsun.

Təsvirli cib kitabçası olaraq hazırlanmış bu kitab, Hz. Muhəmməd ﷺ və onun təlimlərini və bu təlimlərdən qaynaqlanan İslam mədəniyyətinin əxlaqi və mənəvi dəyərlərinin əsaslarını tanıtmaq məqsədi daşımaqdadır.

Hz. Muhəmməd ﷺ Allahın göndərdiyi sonuncu kitabın təbliğçisi kimi sadəcə şifahi olaraq deyil, həm də Allahın buyruqlarını öz həyatında tətbiq edərək əməli olaraq da təbliğçi vəzifəsini yerinə yetirirdi. Allah Rəsulu, Allahın buyruqlarını əvvəla öz həyatında tətbiq edir sonra onu insanlara təbliğ edirdi. Bu mənada hətta demək olar ki o canlı bir Quran idi. Bu cəhətdən Hz. Peyğəmbər ﷺ qiyamət gününə qədər bütün müsəlmanlar üçün nümunəvi şəxsiyyətdir.

Hz. Muhəmmədin ﷺ həyatı təkcə müsəlmanların deyil, bütün bəşəriyyətin faydalana biləcəyi böyük bir uğur hekayəsidir. Hz. Muhəmmədin ﷺ tərcümeyi-halını diqqətlə oxuyanlar, onun həyatında, davasında və mübarizəsində imkanları daxilində səbəblərdən yapışan sadə bir insan olduğunu görəcəklər.

Hz. Muhəmmədin ﷺ siyasət, cəmiyyət və iqtisadiyyat sahələrində qazandığı uğurlar möcüzə kimi asanlıqla əldə edilməmişdir. Əksinə bu nailiyyətlər əvvəlcə Allahın lütfü və yardımını ilə, sonra isə ciddi və nizamlı iş, fədakarlıq, mübarizə, səmimiyyət, sevgi və gördüyü işə iman nəticəsində əldə edilmişdir. Hz. Muhəmməd ﷺ normal bir insanın həyatında görə biləcəyi hər vəziyyəti yaşamışdır. Zənginlik və yoxsulluq, aclıq və toxluq, güvən və qorxu, sağlamlıq və xəstəlik, sevinc və kədər kimi insan halları Hz. Muhəmmədin ﷺ həyatında da baş vermişdir. O peyğəmbər olmaqla bərabər həyat yoldaşı, ata, baba, müəllim, sərkərdə və dövlət başçısı olmuşdur.

Hz. Muhəmmədin ﷺ öyrətdiyi dəyərlər insanlara xoşbəxt və ləyaqətli həyat bəxş edir. İnsanlara sülh və sevgi ilə dolu bir ailə qurmağı öyrədir. Cəmiyyətdə ədaləti, bərabərliyi, əxlaq və fəziləti, sevgi və qardaşlığı təsis edir.

Hə. Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ vəfat etdikdən sonra Allahın əbədi kəlamı olan Quran və sünnə dediyimiz hədisləri miras olaraq qoyub getmişdir. Müsəlmanlar da sevimli Peyğəmbərindən ﷺ aldıqları bu əzəmətli mirası diqqətlə qoruyub saxlayaraq nəsilədən-nəslə ötürərək bu günə qədər çatdırmışlar.

Geniş oxucu kütləsinə təqdim etdiyimiz bu kitab, Hə. Peyğəmbərin ﷺ mübarək tərcümeyi-halından, gözəl təsvirlərindən və nəcib əməllərindən kiçik bir hissəni ehtiva etməkdədir. Bəşəriyyətin təhlükəli tarixi dönüş nöqtəsinə çatdığı bir vaxtda, insan sistemləri və insan nəzəriyyələri iflas etdi. İnsanlar sağa-sola dönüb vicdanlarını sıxan bu böhranlardan çıxış yolu axtarırlar.

Biz müsəlmanlar əminik ki, bu problemlərin həlli ancaq insanların, peyğəmbərlərin çağırdığı dəvətə qulaq asaraq və onlara tabe olaraq Allahın yaratdığı fitrət üzrə üzünü islama çevirməsindədir.

Osoul Center

٢ جمعفة الدعوة والإرشاد وتوعية الجاليات بالربوة ، ١٤٤٦هـ

مركز اصول
نبى الإسلام محمد صلى الله عليه وسلم باللغة الأذرية. / مركز
اصول - ط١. - الرياض ، ١٤٤٦هـ
١٤١ ص ؛ ..سم

رقم الإبداع: ١٤٤٦/٩٥٨٠
ردمك: ٩٧٨-٦٠٣-٨٤٣٨-٧٦-٣

Mündəricat

1. Mütəfəkkirlərin şəhadətləri 12

Mütəfəkkirlərin Hz. Muhəmməd ﷺ haqqındakı şahidliyi

2. Hz. Muhəmmədin ﷺ sifətləri və xislətləri 20

3. Hz. Muhəmmədin ﷺ tərcümeyi-halı 26

Hz. Muhəmmədin ﷺ müxtəsər olaraq tərcümeyi-halı, təlimi, işi və ailə həyatı.

Peyğəmbərliyindən ölümünə qədər mühüm hadisələr.

Hz. Peyğəmbərin ﷺ həyatı ilə əlaqədar bəzi mühüm yerlərin şəkilləri

4. Peyğəmbərlik və Risalet 66

Hz. Muhəmmədin ﷺ peyğəmbər olması və ilk vəhyin gəlməsi
İslam dini insanları nəyə dəvə edir və özündən əvvəlki səmavi dinlərlə əlaqəsi nədir?

Hz. Muhəmməd ﷺ, Hz. İbrahim, Hz. Musa və Hz. İsa haqqında nə demişdir.

5. Əxlaq və Mədəniyyət 108

Hz. Muhəmməd ﷺ İslam mədəniyyətinin əxlaqi əsaslarını necə möhkəmləndirdi və sabitləşdirdi?

Hz. Muhəmməd ﷺ ictimai həyata hansı müsbət əxlaqi keyfiyyətlər qazandırdı.

Hz. Muhəmməd ﷺ təhsil, şəxsi inkişaf və özünə nəzarət haqqındakı təlimləri nədir?

Hz. Muhəmmədin ﷺ ictimai münasibətlər, iqtisadiyyat və qeyri-müsəlmanlar haqqında hansı təlimləri var?

6. Qadın 138

İslamda qadın hüquqları.

Çox evlilik anlayışını Hz. Muhəmməd ﷺ gətirib yoxsa o dövrdə adi hal olan çox evliliyə ilahi qanunla məhdudiyyətlər qoyub?

Hz. Peyğəmbər ﷺ 25 il tək qadınla evli qaldıqdan sonra birdən çox qadınla evlənməsinin səbəbləri nədir?

7. İnsan Hüquqları 156

İslamda azadlıq, ədalət və insan hüquqlarının qorunması
Hz. Muhəmmədin ﷺ müharibə və yadlara qarşı
münasibətlər haqqındakı təlimləri.

8. Ətraf mühit 172

Yaşıl dünyaya çağırış. Ətraf mühitə dəyər əlavə etmək
Təbii ehtiyatların qorunması.
Heyvanlara və halal qidalara etik münasibət.

9. Möcüzə 182

Nə üçün Quran əbədi bir möcüzə sayılır?
Quranda elmi faktlar.

Müasir elm kəşf etmədən əvvəl Qurani Kərimin zikr etdiyi
həqiqətlər.

Quranın Allah kəlamı və bəşəriyyətə göndərdiyi bir risalə
olmasını necə isbat etmək olar.

Allahın risaləsi olan Qurani Kərim ərəb dilində olduğu halda
necə ola bilər ki, bütün bəşər üçün göndərilmiş sayılır.

10. Hədisi şəriflər 196

Muhəmmədin ﷺ müxtəlif məsələlərlə bağlı kəlamları.
Yemək içmək və təbii möcüzələrlə bağlı Peyğəmbərin ﷺ
təlimləri.

11. Son 214

12. İslam memarlığı və xəttatlığı 224

İslam sənəti və xəttatlıq.
Dünyanın müxtəlif ölkələrində olan islam memarlığı və məşhur
məscidlərin şəkili.

İstifadə olunmuş ədəbiyyatlar 274

 Xəttat Fərid əl-Əli tərəfindən yazılan “Muhəmməd” sözüdür. Bu yazı onun “Muhammadiyat” kolleksiyasından götürülmüşdür.

Yuxarıda altıbucağın içində "Muhəmməd Allahın Rəsuludur" yazılıb. Bu yazıdakı “Ha” hərfi məscidin günbəzi kimi görünür.

Bu yazının ətrafındakı altıbucaqlı divarda isə “Muhəmməd” sözü gözəl həndəsi formada və incə bədii üslubda işlənib.

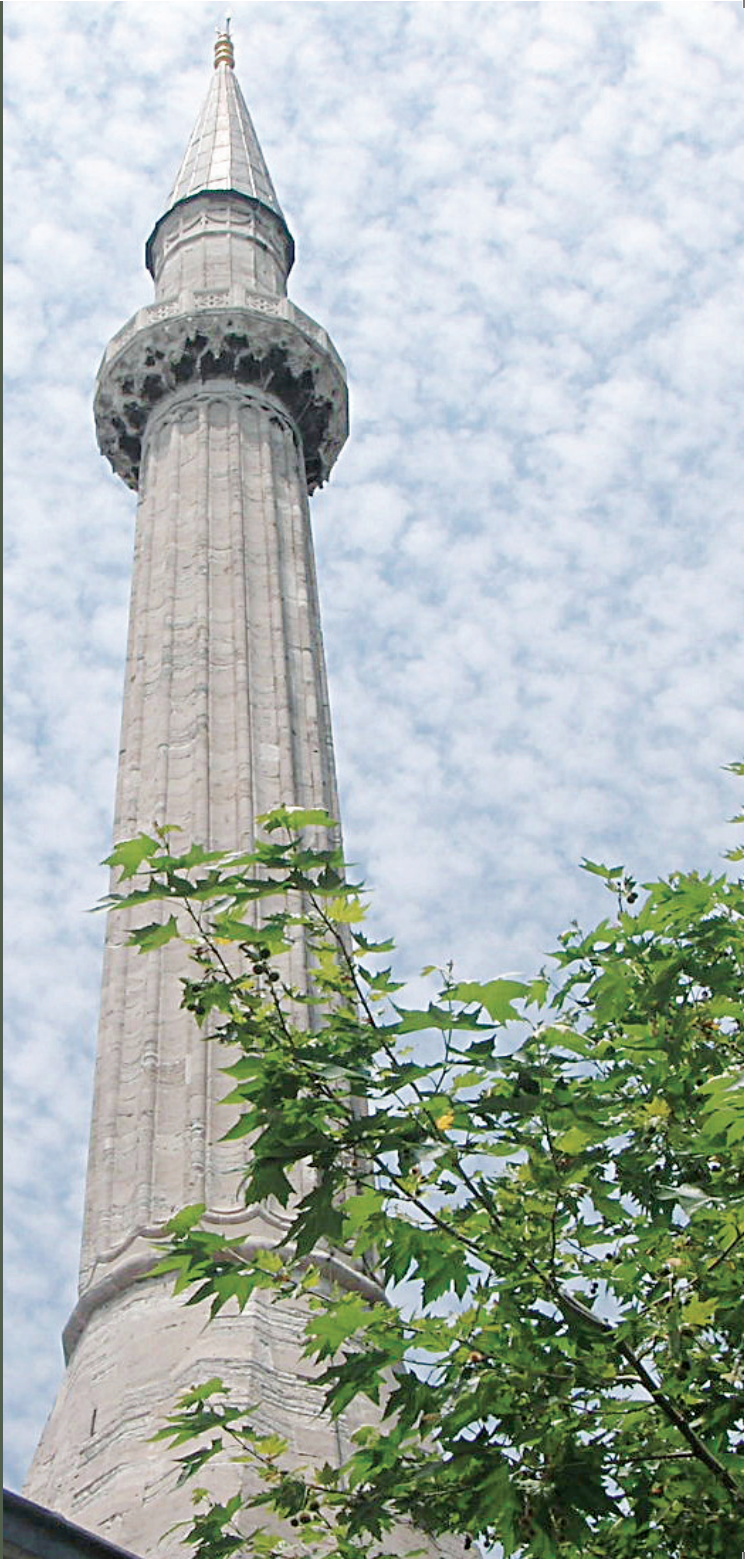
Muhəmməd ərəb mənşəli bir addır. Azərbaycan dilində bəyənilən, tərifləyiq, çox təriflənmiş, mədh edilmiş anlamlarını ifadə edir.

O, xeyirxah əməlləri və nümunəvi həyatı ilə insanlar tərəfindən daim təriflə xatırlanan bir şəxsdir.

Mütəfəkkirlərin şəhadətləri

Fəsil

1

MÜTƏFƏKKİRLƏRİN ŞƏHADƏTLƏRİ

Muhəmməd: Dünyaya təsir edən 100 böyük şəxsiyyət

Amerikalı alim dünyanın formalaşmasında mühüm rol oynamış tarixin 100 ən mühüm şəxsiyyəti haqqında kitab tərtib etmək qərarına gəlmişdi. Bu kitabda o, bu insanların bioqrafiyalarını cəmiyyətə təsir dərəcələrinə görə sıralamağı qarşısına məqsəd qoymuşdu. Maykl Hart məqsədinə çatmaq üçün kompüterdən istifadə etməyə qərar verdi.

Maykl Hart

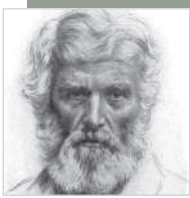
Kompüterin yaddaşında bu şəxslərin fəaliyyətləri, məqsədlərinə necə çatmaları, bəşər tarixinə təsirləri haqqında materiallar var idi. Kompüter təhlili nəticəsində tarixdə iz qoyan 100 nəfərin adı müəyyən edildi. Bundan sonra kompüter bu şəxsiyyətlərdən ən yaxşılarını seçdi. Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ adının ekranda birinci yerdə görünməsi Hart və onun həmkarlarını şoka salmışdı. Düşündülər ki kompüter səhv edib. Buna görə də təcrübəni təkrarlamağa qərar verdilər. Bununla belə, Muhəmmədin ﷺ adı kompüter ekranında birinci yerdə görünmüşdü.

M.Hart və tərəfdaşları təcrübəni dəfələrlə təkrarlasalar da, nəticə dəyişməz olaraq qalmışdı. Bundan sonra alimlər həqiqəti qəbul etməli oldular. Beləliklə də, 1978-ci ildə Amerikada Maykl Hartın “Dünyanı formalaşdıran 100 böyük şəxsiyyət” kitabı işıq üzgü gördü.

Kitabda adları çəkilən insanların çoxu öz dövrünün inkişaf etmiş ölkələrində, mədəniyyət mərkəzlərində doğulub boya başa çatmışdılar.

Peyğəmbərimiz ﷺ isə elm və mədəniyyət mərkəzlərindən uzaq, köçəri bədəvilərin yaşadığı çox sadə bir bölgədə doğulmuş və yaşamışdır. Buna baxmayaraq Hz. Peyğəmbər ﷺ hamını qabaqlayaraq birinci seçilmişdir. Maykl Harta görə Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ kitabda birinci olmasının səbəbi, onun dünyanın ən böyük dinlərindən biri olan İslamın əsaslarını qoyması və bu dinin inkişafında böyük rol oynamasıdır.

Maykl Hartın fikrincə, kitabda Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ adının İsa peyğəmbərin adından qabaq olmasının səbəbi isə Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ İslamın yaradılması və inkişafında şəxsi xidmətlərinin, xristianlığın təşəkkül tapmasında İsa peyğəmbərin ortaya qoyduğu xidmətlərindən daha böyük olmasındandır. Muhəmməd ﷺ tarixdə həm dini, həm də siyasi fəaliyyətində son dərəcə müvəffəqiyyətli olan yeganə şəxsdir. Bu səbəbdən də bütün alimlər onu böyük uğurlar qazanmış siyasi lider hesab edirlər.

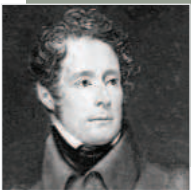

Tomas Karlayl

(1795 - 1881) Şotlandiya tarixçisi, filosofu və "Hero, Hero Worship and Heroic in History/ Qəhrəmanlar, Qəhrəmana pərəstiş və Tarixdə Qəhrəmanlıq" kitabının müəllifidir.

"Təəccüblüdür ki, bir adam, uzun illərdir bir biri ilə müharibə edən qəbilələri və köçəri ərəbləri sadəcə iyirmi il ərzində ən güclü və ən mədəni millət halına gətirdi."

Qeyd: Tomas Karlayl tarixi şəxsiyyətlərin koordinatlarından istifadə edərək insan zəkasının inkişafının şəklini çəkməyə çalışmışdır. O kitabında "Hero as a Prophet/Bir qəhrəman peyğəmbər" başlığı altında Hz. Muhəmməd ﷺ üçün xüsusi bir hissə ayırmışdır.

Alfonso De Lamartin

(1790 - 1869) Fransız şairi, yazıçısı və siyasətçi *Histoire De La Turquie/ Türk Tarixi* adlı kitabın müəllifidir. Paris, 1854, Cild. II, s. 276-277

Hz. Muhəmməd ﷺ haqqında insafılı şəkildə danışanlardan biri də Fransalı məşhur yazıçı və siyasətçi Alfonso de Lamartindir. O, Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ başqa insanlardan üstünlüyünü vəsf edərək belə deyir:

Əgər işin böyüklüyü, istifadə vasitəsinin kiçikliyi və çatılan nəticənin genişliyi və əhatəli olması insan dahiliyi üçün ölçü ola biləcək üç meyardırsa, müasir tarixin hansı siyasi adamı Hz. Muhəmməd ilə müqayisə edilə bilər?

Tarixin ən məşhur kəsləri, ya qılıncları, ya qanunları, ya da qurduqları imperatorluqlarla şöhrət qazanmış kəslərdir.

Əgər hakim olduqları yerlərdə bir şeylər qura bilmişlərsə, bunlar həmişə maddiyyatla əlaqədar şeylər olmuşdur və hələ həyatda ikən onlardan əvvəl yığılıb getmişdir. Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ bu günkü yaşanan dünyanın üçdə biri üzərində, orduları, qanunları, imperiyaları, millətləri və tərəfdarlarıyla birlikdə milyonlarla insana təsir etmişdir. Bunlarla birlikdə fikirlərə, inanclara və ruhlara da təsir etmişdir. O, hər hərfi bir qanun halına gəlmiş bir kitab əsasında müxtəlif irqlərdən və müxtəlif dillərdə danışan millətlərdən ibarət olan mənəvi bir milliyyət qurmuşdur.

Hansı ki bu millət, uydurma tanrılara qarşı nifrətlə yanaşmış tək və əbədi olan Allaha isə sonsuz sevgi ilə bağlanmışdır. Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ, fikirlər fatehi, ağıl əsaslarına söykənən bir inancın, təsvirsiz bir dinin qurucusu və yer üzündəki bir çox maddi imperiyanın və onlara hakim olan tək bir mənəvi imperiyanın qurucusudur.

Budur Hz. Muhəmməd ﷺ İnsanların böyüklüyünü nə ilə ölçürlərsə ölçsünlər, dünyada heç bir insan Hz. Muhəmməddən ﷺ daha böyük ola bilməmişdir.

John Adair

Britaniya Liderlik Mütəxəssisi və "The Leadership of Muhammed/ Muhəmmədin ﷺ rəhbərliyi" kitabının müəllifidir. Eyni zamanda O, BMT Liderliyin Tədqiqatları Departamentinin direktorudur."

İslam düşüncəsində; nümunəvi rəhbərlər uca şəxsiyyət olmaqla yanaşı təvazökar, uzaqgörən və ilham vermə qabiliyyətinə malikdir. Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ həyatında görülən liderlik nümunəsi bu xasiyyətlərlə bərabər, bir çox üstün cəhəti əhatə etməkdə və liderliyin təbiəti və praktikasını haqqında bildiyimiz universal həqiqətlə tam uyğunlaşmaqdadır. Muhəmmədin ﷺ bu ideala nə qədər yaxınlaşdığını özünüz mühakimə edəcəksiniz".

Vilyam Montgomeri Vat

(1909 - 2006) Şotlandiya tarixçisi və Edinburq Universiteti Ərəb və İslamşünaslıq şöbəsinin təqaüddü professoru. "Muhəmməd Məkkədə" kitabının müəllifidir. (Oksford, 1953 s.52)

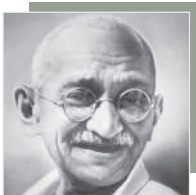
"Onun inanclarına görə təqiblərə məruz qalmağa hazır olması, ona inanan və onu lider kimi qiymətləndirən insanların yüksək əxlaqi xarakteri və son nailiyyətinin böyüklüyü, onun əsas dürüstlüyünü sübut edir. Çox təəssüf ki, tarixin böyük şəxsiyyətlərindən heç biri qərbdə Muhəmməd ﷺ qədər az təqdir edilməmişdir"

Johann Wolfgang Von Goethe

(1749 - 1832) Böyük alman mütəfəkkiri, şair və Məşhur "Noten und Abhandlungen zum Westslichen Dvan /Şərq-Qərb Divanı" adlı əsərin müəllifidir.

"O, şair deyil, peyğəmbərdir. Ona görə də onun gətirdiyi Qurana, insan tərəfindən yazılmış təhsil və ya əyləncə kitabı kimi yox; ilahi qanun kitabı kimi baxmaq lazımdır".

Mahatma Qandi

(1869 - 1948) Hindistan müstəqillik hərəkatının siyasi və ruhani lideri

“Mən bu gün milyonlarla bəşəriyyətin qəlbində şəxsiz hökmranlıq edən birinin (Muhəmmədin) həyatının ən yaxşısını bilmək istədim. Mən həmişəkindən daha çox əmin oldum ki, o dövrlərdə İslam qılınc gücüylə özünə yer qazanmamış, əksinə milyonlarla adamın qəlblərinə hakim kəsilmiş və Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ ləyaqəti, cəsarəti və şücaəti sayəsində yer tutmuşdur. Muhəmməd peyğəmbər ﷺ, qarşısında duran vəzifəni layiqincə yerinə yetirmiş, dostlarına və ardıcılılarına həmişə sədaqət nümayiş etdirmiş, islam ideyalarını həyata keçirmək üçün fədakarlıq göstərmişdir. Buna görə o bənzərsiz bir şəxsiyyət kimi daim sevilməkdədir”

Viylam Durant

(1885-1981) tarixçi, filosof və “The Story of Civilization/Sivilizasiya hekayəsi” adlı kitabın müəllifidir. 4. Cild. 4. Fəsil s.25

“Onun adının mənası “tərifə layiq” deməkdir. Bu mənada Bibliyanın bəzi hissələrində onun adına işarə olunur və gəlişi prognozlaşdırılır. Muhəmmədin ﷺ əvvəlcə oxuma yazma savadı yox idi. Fəqət oxuma yazma bilməməsi onun ərəb dilindəki ən məşhur və ən bəlağətli kitabı (Qurani) yaratmasına və yüksək təhsilli insanların bacara biləcəyi insanları idarə etmə anlayışına sahib olmasına mane olmadı.

Lev Tolstoy

((1828 - 1910) Məşhur rus mütəfəkkiri və yazıçısı və dünya klassikləri arasında yer alan "Hər və Sülh" əsərinin müəllifidir.

"...Bunu söyləmək mənim üçün nə qədər qəribə olsa da Muhəmmədilik, xaçə ibadət etməkdən (Xristianlıqdan) müqayisə olunmayacaq dərəcədə yüksəkdir. Əgər İnsanın seçmək hüququ olsaydı, ağılı başında olan hər bir Xristian və hər bir insan, şübhə və tərəddüd etmədən Muhəmmədiliyi, tək Allahu və onun Peyğəmbərini qəbul edərdi"

Reverend Reginald Bosworth Smith (1839-1908)

İngilis din xadimi və "Mohammad and Mohammedanism/Muhəmməd və Muhəmmədlik" adlı əsərin müəllifidir.

O (Hz. Muhəmməd ﷺ) dövlət başçısı eyni zamanda kilsənin başı və papa idi. Ancaq tələbləri olmayan papa və legionu olmayan Sezar. Onun sarayı, hazır ordusu, şəxsi cangüdəni, daimi gəliri və qanunları yox idi. Əgər bir insanın, insanları Allah adına idarə etdiyini deməyə haqqı olsaydı, bu Muhəmməd ﷺ olardı. O vasitələrə və dəstəyə sahib olmadan bütün gücü əlində tuturdu. Ancaq buna baxmayaraq o gücün təzahürlərinə əhəmiyyət vermidi. Şəxsi həyatındakı sadəliyi ictimai həyatında da özünü göstərirdi."

Maurice Bucaille

(1920 - 1998) Fransız həkim və cərrah, habelə "The Bible, The Qur'an and Science /İncil, Quran və Elm" adlı kitabın müəllifidir.

"Qurani tamamilə obyektiv qərəzsiz nəzərdən keçirdim. Müxtəlif mövzuları təqdim edən Quran mətnlərinin müasir elmi məlumatlarla uyğunlaşması məni dəhşətə gətirdi. Muhəmmədin ﷺ dövründəki bilik səviyyəsini nəzərə alsaq, Quranda qeyd olunan elmi həqiqətlərin insan sözü olması qeyri mümkündür. Oxuma yazma bilməyən bir insanın müəyyən mövzuları zərər qədər səhv etmədən elmi faktlarla necə izah edə bilər?"

Muhəmməd ﷺ Zamanımızın Peyğəmbəridir

İngilis yazıçısı Karen Armstronq

**"MUHƏMMƏD ZAMANIMIZIN PEYĞƏMBƏRİ-
DİR" "MUHAMMAD A PROPHET FOR OUR
TIME"** adlı kitabında Muhəmməd ﷺ haqqın-
da belə deyir:

"Onun nailiyyətlərini başa düşmək və ondan
ibrət götürmək üçün həm müsəlmanlar, həm
də qərblilər Muhəmmədin həyatını obyektiv və
doğru şəkildə oxuyub araşdırmalıdırlar.

Muhəmməd ömrünü zülm və zorakılığın aradan
qaldırılmasına həsr etmişdir. O, qəbilələr ara-
sında sülh yaratmaqla uzun illər davam edən
qan davalarına və müharibələrə son qoymuş-
dur.

İslam dünyası ilə qərb arasında baş verə bil-
əcək müharibə fəlakətlərinin qarşısını almaq
üçün bir-birimizi anlamalı və münaqişələrimizi
həll etməliyik. Şübhəsiz ki, bu işə başlamaq
üçün ən yaxşı və doğru məqam Muhəmmədin
ﷺ həyatını öyrənməkdir."

Hz. Muhəmmədin ﷺ sifətləri və xislətləri

Hz. Muhəmmədin ﷺ sifətlərinin yazıldığı lövhələr "Hilye-i Şerif" adlanır. Bu lövhələr adətən xəttatlıq üzrə ustalıq dərəcəsi almış xəttatlar tərəfindən yazılır. Yuxarıdakı Hilye-i Şerife lövhəsi isə İspanyalı xəttat Nuria Qarsianın əsəridir. Bu lövhədə Hz. Muhəmmədin ﷺ vəsfləri və bəzi xislətləri yazılmışdır.

Hz. Muhəmmədin ﷺ sifətləri və xislətləri

İslam dini, kainatın yaradıcısı tərəfindən göndərildiyinə görə, ayrı-seçkilik etmədən bütün Peyğəmbərlərə dərin hörmət edilməsini əmr edir.

Bu səbəbdən Müsəlmanlar, peyğəmbərlərin şəkillərini çəkməyin haram olduğuna inanırlar. Ona görə də müsəlmanlar nə Hz. Muhəmmədin ﷺ nə də başqa peyğəmbərlərin şəkillərini çəkiblər. Bununla belə Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ yaşadığı dövrü təsvir edən kitablar onun xislətlərini, əxlaqi keyfiyyətini və sifətlərini çox diqqətlə təsvir edən rəvayətlər nəql ediblər.

Hz. Muhəmmədin ﷺ təsviri və xüsusiyyətləri

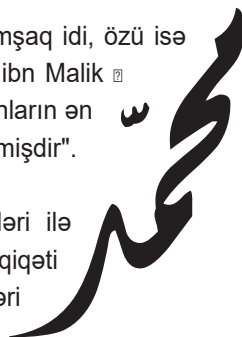
Orta boylu nə hündür, nə də qısa idi. Onun mübarək üzü çəhrayı-ağ, ay kimi parıldayırdı! Görənlər dərhal onu sevdirdi. Onun alını iri, mübarək gözləri isə qara və iri idi. Saçları qara olsa da, arasında bir neçə ağ saçları var idi. saçları nə hamar, nə də qıvrım deyildi. Saqqalı çox uzun deyildi amma gur idi. O, kök deyildi qarnı düz və sinə səviyyəsində idi. Yerişkən iti-iti yerişir əyağını yerə sürtməzdi. Geriyə baxmaq lazım olanda bütün bədənini ilə dönərdi.

Hz. Muhəmmədin ﷺ xarakter və şəxsiyyəti

Hz. Muhəmmədin ﷺ xasiyyəti sakit və davranışı yumşaq idi, özü isə kobud və sərt deyildi. Ona 10 il xidmət edən Ənəs ibn Malik (r) onu vəsf edərkən belə demişdir: "Peyğəmbər ﷺ insanların ən əxlaqlısı idi. O bir dəfə də olsa belə mənə "uff" deməmişdir".

Gülüşlərinin çoxu təbəssüm şəklində idi. Səhabələri ilə zarafat edirdi. Ancaq zarafat edəndə həmişə həqiqəti deyirdi. Sözləri yersiz və ədəbsiz deyildi. Onun sözləri və hərəkətləri olduqca ədəbli idi. Heç vaxt ucadan danışmazdı, qışqırmazdı.

Hz. Muhəmmədin ﷺ sözlərinin vəsfi

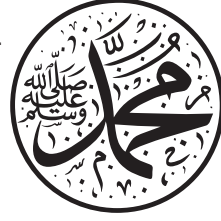
Hz. Muhəmməd ﷺ çox danışan deyildi. Danışanda bəlağətli sözlərdən istifadə edər, az, yığcam və səlis danışardı. Bir şeyin əhəmiyyətini vurğulamaq istəyən zaman onu üç dəfə təkrarlayardı.

Mübahisələri sevmirdi. Çox ayıblayan və çox tərifləyən deyildi. Əsla yalan danışmaz ancaq düz danışdı. Sözlərini ancaq Allah rızası üçün sərf edərdi. Mübahisə və yalandan zarafat etmək barədə səhabələrinə belə demişdi:

"Mən, haqlı olduğu halda belə mübahisədən əl çəkən kimsənin Cənnətin güşəsində bir evi olacağına, habelə zarafatla olsa belə yalanı tərk edən Cənnətin ortasında bir evi olacağına və bir də əxlaq gözəl olan kimsənin Cənnətin ən yüksək təbəqəsində bir evi olacağına zəmanət verirəm". (Əbu Davud, 4800, 4974; Təbəri, "Mocəm əl-Kəbir" 8/98; İbn Babuya əl-Qumminin "əl-Xisal" əsəri 1/144; Bihər əl-Ənvar, 2/128)

H. Muhəmmədin ﷺ duyğuları və əhval-ruhiyyəsi

H. Muhəmmədin ﷺ qəzəbli bir xasiyyəti yox idi. Heç vaxt özünə görə qəzəbləndiyi görülməmişdi. Həmçinin səhabələrinə həmişə Allah rızası üçün qəzəblənməkdən başqa, mülayim olmalarını və əsəbilikdən çəkinmələrini tövsiyə etmişdir.

H. Aişənin   rəvayət etdiyinə görə, H. Muhəmməd ﷺ Allah yolunda etdiyi cihad istisna olmaqla heç kəsi  li ilə vurmamış, n  qulluq usuna, n  də bir qadına  l qaldırmamışdır. Heç vaxt yamanlı a yamanlıqla cavab verməmiş, əksinə, h mish  ba ıřlayan olmuřdur.

H. Muhəmmədin ﷺ insanlarla rəftarı

H. Muhəmməd ﷺ insanlarla g r ř nd  təbəssümlə ilk salamlaşan ř xs olmağa  alıřardı. H m cinin səhabələrinə insanların  z n  təbəssüm etməyin sədəqə olduğunu  yr tmışdi. Günah iřl r istisna olmaqla iki seçim arasında qaldıqda onlardan  n asan olanını seçərdi.

 z n  aid olmayan iřl r  qarışmazdı. İnsanlarla səmimi və mehriban davranmağı xořlayırdı. O,  min v  sadiq idi. Bu səbəbdən; insanlar ona "Sadiqu'l - əmin" ləqəbini vermişdilər. O, məclisə girəndə məclisin  n sonunda oturmağa üstünlük verirdi. Onunla danıřanlara diqqətlə qulaq asardı. Danıřan adamın s z n  k sm zdi. O, çox nəzakətlə idi. Ondən məzəmmət olunası heç bir əməl görülməmişdir.

H. Muhəmmədin ﷺ gündəlik həyatı

O, nə israfçı, nə də xəsis idi. Ömrünün hər anında təmkinli və təvazökar idi. Yeməyi seçməz, az yeyər və yeməkdə qüsurla axtarmazdı. Ömrü boyu iki gün dalbadal arpa çörəyi yeməkdən doymamışdı. Sağ əli ilə yemək yeyər, yeməkdən sonra barmaqlarını yalayardı. Yeməyə "Bismilləh" deyərək başlayır süfrədən qalxanda isə "Əlhəmdülilləh" deyərdi.

O, digər insanlar kimi öz işini özü görər, qoyunlarını öz mübarək əlləri ilə sağardı. Evdə olanda ev işlərində ailəsinə kömək edərdi. Təmiz və səliqəli idi. O, bahalı olmamaq şərti ilə çox gözəl geyimlər geyinər, gözəl iyli ətirlərdən istifadə etməyi xoşlayar və mübarək gözlərinə "İsmid" sürməsi çəkərdi.

Sübh namazından sonra yerindən tərpənməz (namaz qıldığı yerdə qalar), günəş çıxana qədər zikr edər və Quran oxuyardı. O, hər gecə, gecə namazına qalxar, yatıb qaldıqda isə həmin namazı gündüz qılardı. Rəvayət edilir ki, Aişə ﷺ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ gecə namazını qılarkən o qədər ayaq üstə durardı ki, hətta ayaqları şişib yarıq-yarıq olardı. Bir dəfə mən ona: "Ey Allahın elçisi! Nə üçün özünə bu qədər əziyyət verirsən. Axı Allah sənə kiçik və gələcək günahlarını bağışlayıb?" dedikdə o belə cavab verdi: "Şükür edən bir qul olmayımmı!?". Buxari və Muslim.

O, səxavətli və mehriban idi. İnsanlara bol yemək verməyi xoşlayırdı və buna görə də kasıb olmaqdan qorxmurdu. Özünü və ailəsi üçün zəkat malından heç bir şey götürməz, həmçinin ailə üzvlərindən birinin zəkat toplamaqla məşğul olmasını heç vaxt qəbul etməzdi. Torpaq evdə yaşayırdı.

Evinin damı xurma yarpaqları və dəvə dərisi ilə örtülmüşdü. Abdullah ibn Abbasdan rəvayət edilən hədisdə Hz. Muhəmməd dünya həyatı ilə bağlı fikirlərini belə ifadə etmişdir:

"Nə mənim dünya ilə, nə də dünyanın mənimlə heç bir əlaqəsi yoxdur! Canım əlində olan Allaha and olsun ki, mənimlə dünyanın məsəli, uzun və isti yay günündə bir ağacın kölgəsi altında bir az dincini aldıqdan sonra, o kölgəliyi tərk edib gedən atının məsəlinə bənzəyir." (Buxari, Mərda, 1; Əhmədin "Musnəd" əsəri 2/666, 2788; Bihər əl-Ənvar, 70/123)

Peyğəmbər məscidinin təsviri. [məscid Hz. Peyğəmbər Yəsribə gəldikdən sonra tikilmişdir] Peyğəmbərin evi məscidin cənub küncündə idi.

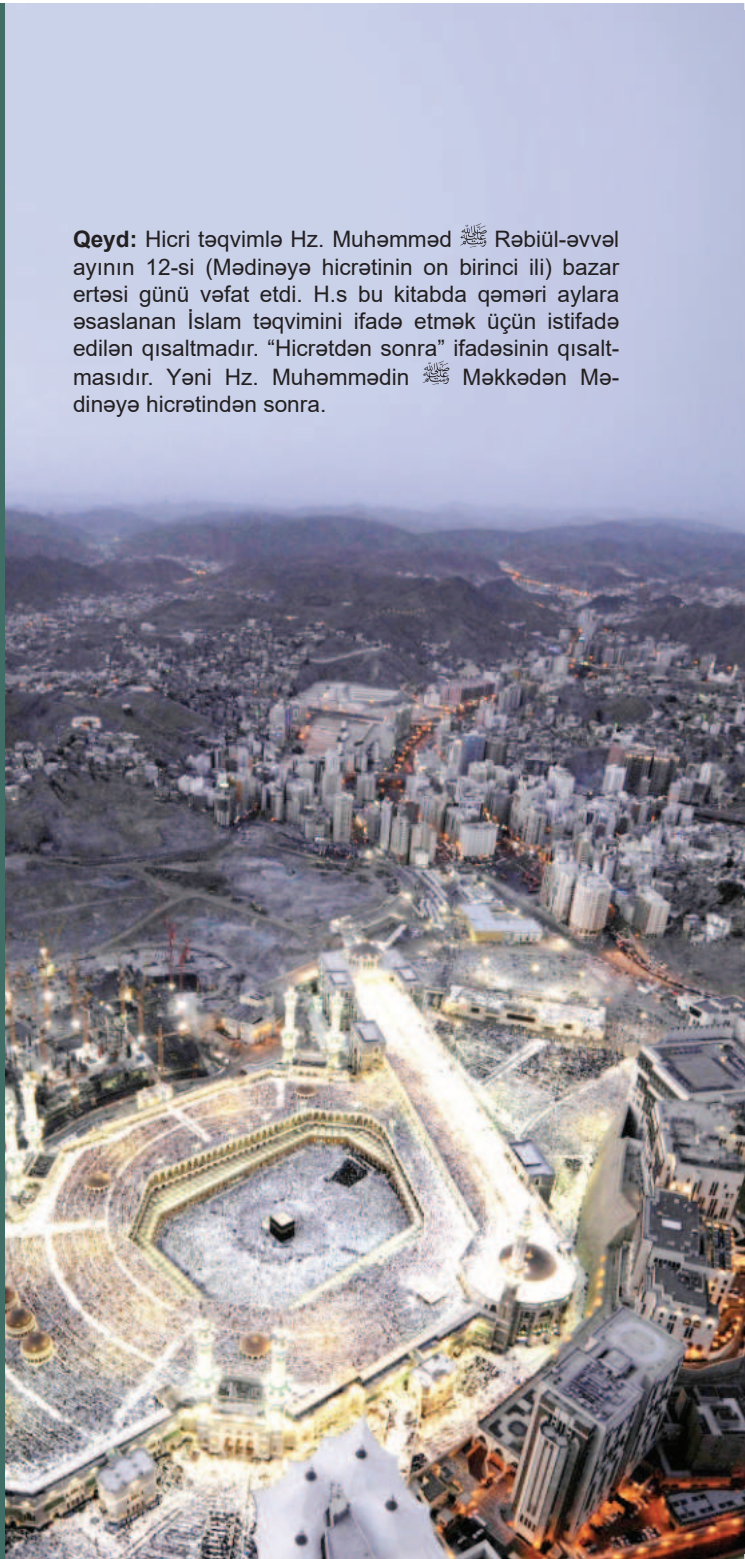

Hz. Muhəmməd evi

-Rəvayətlərdə təsvir olunduğu kimi Məscid ən-Nəbəvi

Həyatı və tərcümeyi-halı

Qeyd: Hicri təqvimlə Hz. Muhəmməd ﷺ Rəbiül-əvvəl ayının 12-si (Mədinəyə hicrətinin on birinci ili) bazar ertəsi günü vəfat etdi. H.s bu kitabda qəməri aylara əsaslanan İslam təqvimini ifadə etmək üçün istifadə edilən qısaltmadır. “Hicrətdən sonra” ifadəsinin qısaltmasıdır. Yeni Hz. Muhəmməd ﷺ Məkkədən Mədinəyə hicrətindən sonra.

HƏYATI VƏ TƏRCÜMEYİ-HALI

Hz. Peyğəmbərin müxtəsər olaraq tərcüməyi halı:

Adı	Muhəmməd ﷺ
Atasının adı	Abdullah bin Abdulmuttalib (Onun soyu İbrahim Peyğəmbərin oğlu İsmail Peyğəmbərə birləşir).
Soyadı	Haşim oğullarına nisbət olunur (Bəni Haşim ərəb yarımadasının ən şərəfli qəbilələrindən olan Qureyşin bir qoludur).
Təvəllüdü	Miladi 22 Aprel 570 (Fil ilinin 9 və ya 12 Rəbiüləvvəl).
Doğulduğu yer	Məkkə Mükərrəmə - Ərəb yarımadası / Səudiyyə Ərəbistan.
Vəfat tarixi	Miladi 6 iyun 632 (Hicri 11 – ci ilin 12 Rəbiüləvvəl. Vəfat edəndə 63 yaşı var idi)
Vəfat etdiyi yer	Mədinə Münəvvərə. Məkkənin 400 km şimalda yerləşir

Gəncliyi və Uşaqlığı

Anadan olandan 2 yaşına qədər	Atası hələ o dünyaya gəlməmiş dünyasını dəyişmişdi. Anası Əminə ərəb cəmiyyətində uşaqları süd anaya vermə adətinə əməl edərək onu Məkkə xaricində yaşayan Həlimə əl-Sədiyə adlı qadının yanına göndərdi.
2-6 yaş arası	Anası Əminə 576-cı ildə vəfat edənə qədər onun yanında qalmışdır.
6-8 yaş arası	Babası Abdulləttəlib vəfat edənə qədər onun yanında qalmışdır.
8-25 yaş arası	Babası vəfat edəndən sonra 10 uşağı olan əmisi Əbu Talibin himayəsində qaldı.

Təhsili

Hə. Muhəmməd ﷺ oxuma yazma bilmirdi. O, Məkkədən kənarda yaşamamış və elm öyrənmək üçün Məkkədən kənara çıxmamışdır.

Qırx yaşında olanda aləmlərin rəbbi Allah tərəfindən vəhy vasitəsilə ona Qurani Kərim nazil oldu. Cəbrail ﷺ onun yanına nazil oldu və Allahın kəlamını ona öyrətdi. O da öz növbəsində ona nazil olan ayələri əzbərlədi və heç bir azalma və artırma etmədən onları olduğu kimi insanlara təbliğ eləməyə başladı.

Muhəmmədin ﷺ kəlamları və onun təlimləri: “Hədis kitabları”nda toplanmışdır. Hə. Peyğəmbərin ﷺ kəlamları söz və üslub baxımından Quran ayələrindən fərqlidir.

İş həyatı

Uşaqlıqdan 20 yaşına qədər	Çobanlıq edib və ticarətlə məşğul olub. O, əmisi Əbu Taliblə ticarət üçün Şama ilk gedəndə 12 yaşında idi.
20 yaşından 40 yaşına qədər	O, Xədicə bint Xuveylid ؓ (ilk həyat yoldaşı) adlı varlı və nəcib bir qadının ticarət işlərinə cavabdeh idi. Qısa müddətdə ticarətdə özünü göstərdi və uğurlu və etibarlı tacir kimi tanındı. Bu səbəbdən ona "Sadıqu'l Əmin" ləqəbi verildi.
40 – 63 yaş arası	40 yaşına çatdıqda Uca Allah tərəfindən ona Cəbrail ؑ vasitəsilə peyğəmbərlik vəzifəsi verildi. O, vəzifəsini üzərinə götürdüyü gündən etibarən mübarek həyatını cəmiyyətdə sülh, əmin-amanlıq və sosial ədaləti təmin edən İslam dinini təbliğ etməyə həsr etmişdir. Uca Allah onun haqqında belə buyurur: (Ya Muhəmməd!) Biz səni aləmlərə ancaq rəhmət olaraq göndərdik. (Ənbiya surəsinin 107-ci ayəsi)

Ailə həyatı

Hə. Muhəmməd ﷺ 25 il ərəzində bir həyat yoldaşı ilə evli qaldı: Bəni Əsəd qəbiləsindən zadəgan və dul qadın olan Hə. Xədicə binti Xuveylid ؓ, qəbiləsində çox hörmətli bir məqama sahib idi. Hə. Muhəmməd ﷺ bu nəcib xanımın ticarət işlərini idarə etməyi öz üzərinə götürmüşdü. Hə. Muhəmmədin ؓ ticarətdəki uğurları, yüksək əxlaqı və vəfakarlığı Hə. Xədicənin ؓ diqqətini cəlb etmiş və heyranlığını qazanmışdı. Bu səbəbdən o, vasitəçi göndərərək Həzrət Muhəmmədə ؓ evlənmə təklif elədi və o da bu təklifi qəbul etdi.

Uğurlu bir evlilik: Xədicə binti Xuveylid ؓ Hə. Muhəmməddən ﷺ 15 yaş böyük idi. Lakin cəmiyyət daxilində sosial status baxımından hər ikisi nəcib idi. Ərlə arvad arasındakı yaş fərqi onların sədaqət və sevgi işığı altında müvəffəqiyyətlə evliliklərini davam etmələrinə və uşaq sahibi olmalarına mane olmadı.

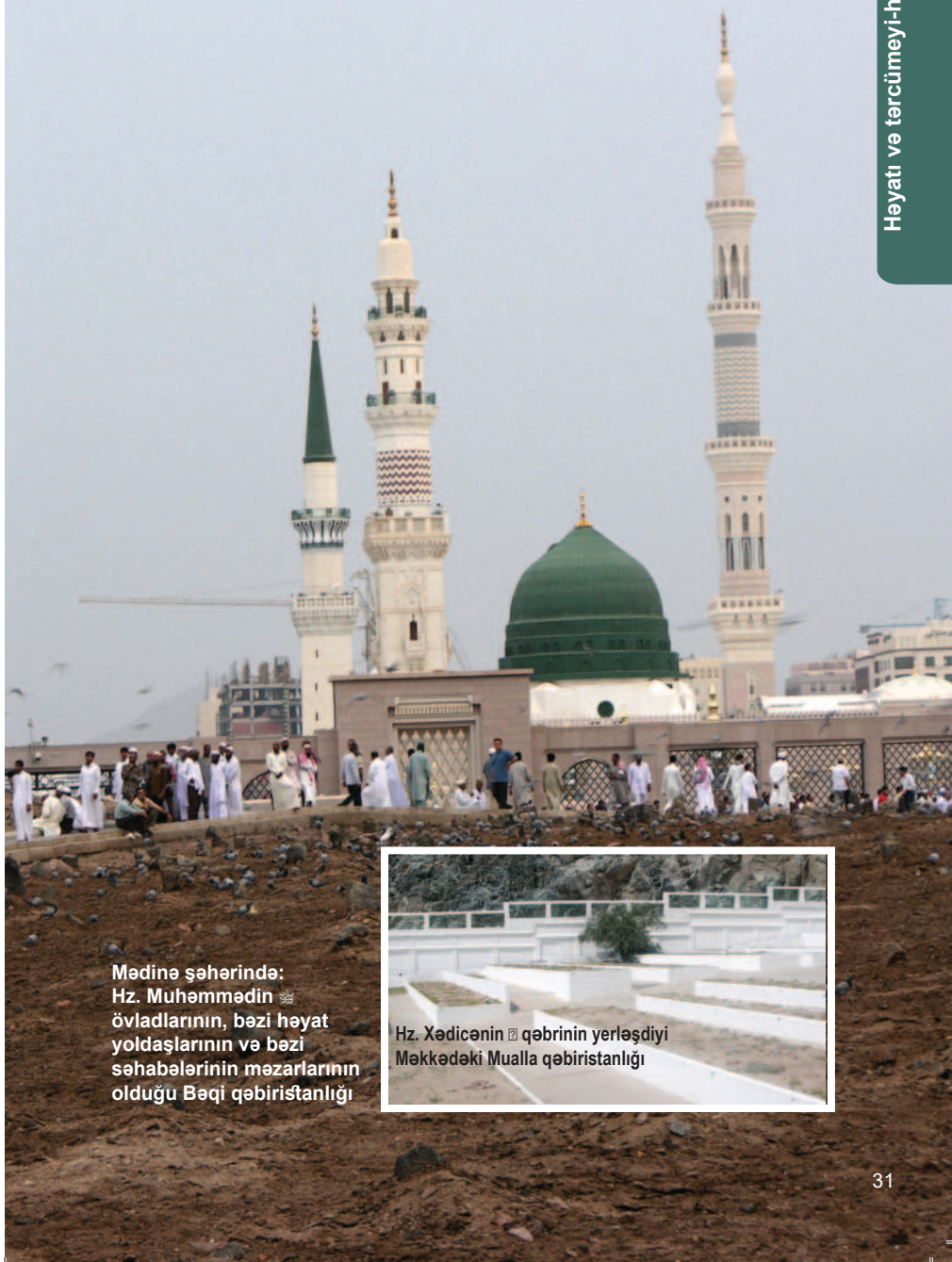
Hə. Xədicə ؓ 65 yaşında (miladi 619) vəfat edəne qədər Hə. Muhəmmədin ﷺ ikinci evliliyi olmadı. Onların 25 il davam edən xoşbəxt evliliyi qarşılıqlı hörmət və sevgi, fədakarlıq və sədaqət nümunələri ilə doludur.

Altı uşaq atası: Hə. Muhəmmədin ﷺ Hə. Xədicədən ؓ 4-ü qız, 2-si oğlan olmaqla altı övladı olmuşdu. Qızların adları belə idi: Zeynəb, Ruqiyyə, Ummu Gülsüm və Fatimə. Oğlanlar isə, Qasım və Abdullah idi. Qasım 3, Abdullah isə 4 yaşında dünyasını dəyişmişdi.

Sevimli və vəfali həyat yoldaşı: Hə. Muhəmməd ﷺ Xədicəni ؓ çox sevirdi. O, həyat yoldaşına və uşaqlarına bağlı bir ailə başçısı idi. Vaxt tapdıqda həyat yoldaşına ev işlərində kömək edir və uşaqların tərbiyəsi ilə şəxsən məşğul olurdu.

Hə. Muhəmməd ﷺ Hə. Xədicə ؓ haqqında belə demişdir: "O, İmranın qızı Məryəm kimi öz dövründə olan adamların ən hörmətlisidir."

İmam Əli ibn Əbu Talib ؓ rəvayət edir ki, "Mən Rəsulullahın ﷺ belə dediyini eşitmişəm: "(Vaxtı ilə dünyada olmuş) qadınların ən xeyirlisi İmranın qızı Məryəmdir. (Bu ümmətin) qadınlarının ən xeyirlisi isə Xədicədir." (Buxari, Muslim, Tirmizi)

Mədinə şəhərində:
Hz. Muhəmmədin ﷺ
övladlarının, bəzi həyat
yoldaşlarının və bəzi
səhabələrinin məzarlarının
olduğu Bəqi qəbiristanlığı

Hz. Xədicənin ﷺ qəbrinin yerləşdiyi
Məkkədəki Mualla qəbiristanlığı

peyğəmbərlik ﷺ Hz. Muhəmmədin vəzifəsi 23 ildə tamamlandı

Miladi 610

Peyğəmbərliyin başlanğıcı:

Hz. Muhəmməd ﷺ Məkkə yaxınlığında yerləşən Nur dağındakı Hira mağarasında təkliyə çəkilib Rəbbinə ibadət edərkən vəhy mələyi Cəbrail ﷺ nazil olub bütün bəşəriyyətə peyğəmbər və elçi olaraq göndərildiyini ona xəbər verdi.

Hz. Muhəmmədin ﷺ vəzifəsi, həm öz qövmünü, həm də bütün insanları Allahın varlığına, onun birliyinə, heç bir şəriki olmadığına inanmağa, bəşəriyyətə göndərdiyi hidayət dini İslamı qəbul etməyə dəvət etmək idi. Hz. Muhəmmədin ﷺ çiyinə qoyulan bu müqəddəs vəzifə son dərəcə çətin bir vəzifə idi. Bu vəzifə güclü iman, vəfa, sonsuz sədaqət və tam səmimiyyət tələb edirdi.

Miladi 610 - 612

İlk Müsəlmanlar:

Hz. Muhəmməd ﷺ ilk növbədə ailəsini, qəbiləsini və yaxın dostlarını Allaha və onun risaləsinə iman gətirməyə dəvət etdi. Bu mübarək dəvəti ilk qəbul edənlər Hz. Muhəmmədin ﷺ həyat yoldaşı Hz. Xədicə binti Xuveylid, onun yaxın dostu Hz. Əbu Bəkr əs-Siddiq, əmisi Əbu Talibin oğlu Hz. Əli və xidmətçisi Zeyd bin Haris idi. Hz. Muhəmməd ﷺ və onun səhabələri üç il ərzində Allaha dəvət vəzifəsini gizli şəkildə yerinə yetirdilər. Beləliklə, hər təbəqədən olan insanlar, kasıblar, varlılar, zadəganlar, qullar, qadınlar və kişilər İslamı qəbul etdilər. Onlardan ən məşhurları Osman bin Əffan, Zübeyir bin Əvvam, Abdurrəhman bin Avf, Ammar bin Yasir, Səid bin Zeyd və həyat yoldaşı Fatimə binti Xəttab (Ömər b. Xəttabın bacısı) idi. Allah onların hamısından razı olsun.

Miladi 613 - 615

Qureyş liderləri İslami dəvətə qarşı çıxırlar:

Üç il ərzində edilən gizli dəvət nəticəsində bir çox insan İslamı qəbul etmişdi. Buna görə də İslam dəvətində ikinci mərhələyə keçməyin vaxtı gəlmişdi. İkinci mərhələ cəmiyyətə açıq bir dəvət

idi. Hz. Muhəmməd ﷺ və onun səhabələri, açıq şəkildə Məkkəliləri öz bütələrini tərk etməyə, yeganə ilah olan Uca Allaha inanmağa və onun dini İslamı qəbul etməyə çağırmağa başladılar. Fəqət Qureyş başçıları şiddətlə bu dəvətə qarşı çıxdılar və Hz. Muhəmmədə ﷺ böhtan atmağa başladılar.

İslamdan əvvəl Hz. Muhəmmədi ﷺ doğru danışan, vəfalı, müdrik bir insan kimi qələmə verən və ona “Sadıqu'l-Əmin” ləqəbi verən Məkkəlilər bu dəfə onu dəli, şair və sehrbazlıqda ittiham etdilər!

Onlar aldatma və təhdidlərə əl atırlar:

Qureyş liderləri Hz. Muhəmmədi ﷺ İslama dəvət etməkdən çəkindirmək üçün hər cür yola əl atdılar. Bəzən mal mülklə aldatmağa çalışırdılar, bəzən hədələdilər, bəzən də təhqir etdilər. Gördülər ki, heç bir nəticə yoxdur, bu dəfə insanlara ona qulaq asmağa qadağa qoydular və müsəlmanlardan kasıb, zəif və kölə olanlara işgəncə verdilər, hətta bəzilərini də öldürdülər. Şəxsən Muhəmmədin ﷺ özünə də olmasın əziyyətlər verdilər. Düşündülər ki, insanları bu yolla qorxuda bilərlər!

Hz. Muhəmməd ﷺ səhabələrini gücləndirir:

Muhəmməd peyğəmbər ﷺ səhabələrini İslam dini uğrunda çəkilən müsibətlər qarşısında səbirli olmağa və təbliğ vəzifəsini yerinə yetirməkdə qətiyyətli olmağa təşviq etmişdir. Onlarla, mədrəsəyə çevrilmiş Ərqam bin Əbi'l Ərqam əl-Məxzuminin (Dâru'l - Ərqam) evində görüşür, onlara Quran ayələrini və İslamın yüksək əxlaqını öyrədir, İslam dinini bütün bəşəriyyətə bəyan etməyin bir məsuliyyət olduğu aşılırdı.

Müsəlmanların sayı artdıqca Qureyşin müsəlmanlara qarşı zülmü dözülməz hala gəlmişdi. Buna görə də Hz. Muhəmməd ﷺ səhabələrinə, ədalətli padşah kimi tanınmış (nəsrani olan) Həbəş (Efiopiya) padşahı Nəcaşinin yanına hicrət etməyinə icazə verdi. Bu arada Məkkənin ən güclü insanlarından olan Ömər bin əl-Xəttab və Hz. Muhəmmədin ﷺ əmisi Həmzə bin Abdulmuttalib də İslamı qəbul etdi. Onların İslamı qəbul etmələri İslama dəvət yolunda böyük qələbələrin qazanılacağına işarə idi.

Miladi 616 – 618

Qureyş, Rəsulullah ﷺ sosial-iqtisadi embarqo tətbiq edir:

Hz. Muhəmməd ﷺ İslama dəvət etməkdən çəkəndirmək istəyən Qureyş başçıları ona müxtəlif təkliflər edərək onunla danışıqlar aparmaq istəyirdilər. Ancaq Hz. Muhəmməd ﷺ bu ucuz sövdələşmələrin heç birinə yaxınlaşmadı. Bunun üzərinə Qureyş rəhbərlərindən bəziləri Muhəmməd peyğəmbərə ﷺ və onun səhabələrinə sosial-iqtisadi embarqo tətbiq etmək qərarına gəldilər və müsəlmanlarla alış-verişi qadağan etdilər. Üç il davam edən bu insafsız embarqoya görə müsəlmanlar çox çətin günlər yaşadılar. Lakin onlar, imanla dolu sinələri, inanılmaz səbrləri və öz işlərinə bağlılıqları ilə çətinliklərin öhdəsindən gəldilər.

Miladi 619 – 620

Hüzn ili: Bütün bu təzyiqlərdən sonra müsəlmanların sarsılmayacağını görən Məkkə rəhbərləri 619-cu ildə embarqonu qaldırdılar. Təbii ki, müsəlmanlar bu qərara çox sevindilər. Lakin onların sevinci uzun sürmədi. Çünki həmin ildə Hz. Muhəmmədin ﷺ oğulları Qasım və Abdullah daha sonra isə onu himayə edən əmisi Əbu Talib və sevimli həyat yoldaşı Hz. Xədicə ʾə dünyasını dəyişdi. Rəsulullah ﷺ, oğullarının, sadıq həyat yoldaşı Hz. Xədicənin ʾə və həyatı boyu himayəsini və köməyini ondan əsirgəməyən əmisi Əbu Talibin itkisindən çox kədərlandı.

Buna görə də, 619-cu il müsəlmanlar arasında “Hüzn ili” kimi tanınırdı. Müşriklərin zülmündən yorulan Hz. Muhəmməd ﷺ Məkkədən 80 kilometr uzaqlıqda yerləşən Taif şəhərinə üz tutdu. Onun məqsədi Taif əhlini İslama dəvət etmək və Məkkə müşriklərinin şərindən xilas olmaq üçün onlardan kömək istəmək idi. Təəssüf ki, burada da onu çox pis qarşıladılar, ona əziyyət verdilər və onu Taifdən qovdular.

Miladi 620 – 622

Ağrılar və ümidlər: Allaha dəvət yolunda çəkdikləri bütün əzablara baxmayaraq, Hz. Muhəmməd ﷺ və onun səhabələri islam dinini yaymaqda israr edirdilər. Bu dəfə onlar Məkkədən kənarda yerləşən ərəb qəbilələrinə təbliğ etməyə başladılar.

Ancaq Hz. Muhəmmədin ﷺ qeyri-Məkkəlilər arasında İslama dəvəti

ümumi qəbul görmədi. Bununla belə az da olsa İslamı qəbul edənlər olmuşdu. Onların arasında Əbu Zər əl-Ğifari, Tufeyl əd-Dəvsi və Dimad əl-Əzdi də vardı.

Birinci əqəbə beyəti

Yəsribdə (Mədinədə) “Ovs” və “Xəzrəc” adlı iki böyük ərəb və bir neçə yəhudi qəbiləsi yaşayırdı. Xəzrəc qəbiləsindən 6 gənc ziyarət üçün Məkkəyə gəlmişdi. Hz. Muhəmməd ﷺ bu gəncləri tək olan Allaha ibadət etməyə və Onun göndərdiyi İslama dəvət etdi. Yəhudilərin ağzından tezliklə peyğəmbər gələcəyini eşidən gənclər dəvəti qəbul edib müsəlman oldular. Yəsribə qayıtdıqları zaman qəbilələrini İslama dəvət edəcəklərinə və gələn il həcc mövsümündə hamısının görüşə gələcəklərinə dair Rasulullah ﷺ söz verdilər.

Yəsribə qayıdan Xəzrəcli gənclər növbəti il özləri ilə daha altı nəfərlə bərabər həcc mövsümündə söz verdikləri kimi Məkkəyə gəldilər. Onların arasında Ovs qəbiləsindən olanlar da var idi. Onlar Muhəmmədin ﷺ yanına gəldilər və ona iman gətirdilər. Daha sonra, bir və tək olan Allahdan başqa heç kimə ibadət etməyəcəklərinə, Ona heç vaxt şərik qoşmayacaqlarına, Allah Rəsuluna daim itaət edəcəklərinə, özlərini və övladlarını düşmənlərdən qoruduqları kimi onu da qoruyacaqlarına, böhtan atmayacaqlarına, zina və oğurluq etməyəcəklərinə və haqsız yerə adam öldürməyəcəklərinə dair Allah Rəsuluna beyət etdilər.

Minada Əl-Əqəbə ərazisində (Şeytana daş atılan yerin yaxınlığında) edilən bu beyət tarixə “Birinci Əqəbə beyəti” kimi düşmüşdür.

(Cəmərat körpüsünün yaxınlığında "Beyət/Əqəbə Məscidi")

İkinci Əqəbə beyəti: Birinci Əqəbə beyətində iştirak edən 12 nəfərlik müsəlman dəstə Yəsribə qayıtdıqdan sonra qəbilə və aşirətlərini İslama dəvət etməyə başladılar və qısa müddət ərzində müsbət nəticələr əldə etdilər. Növbəti il (M.622) Mədinəli müsəlmanlar yenə Həcc mövsümündə ikisi qadın olmaqla 72 nəfərlik bir dəstə ilə Məkkəyə gəldilər. Burada Hz. Muhəmməd ﷺ ilə görüşən Mədinəli müsəlmanlar Birinci Əqəbə beyətində olduğu kimi Allah Rəsuluna ﷺ beyət etdilər. Bu beyət tarixə “İkinci Əqəbə beyəti” kimi düşdü və İslam tarixində mühüm dönüş nöqtəsi oldu.

Məkkəli müsəlmanlar Mədinəyə hicrət edirlər:

Birinci və İkinci Əqəbə beyətindən sonra Yəsribdə İslam sürətlə yayılmağa başladı. Qısa müddətdə Ovs və Xəzrəc qəbilələrinin demək olar ki hamısı İslamı qəbul etdi. Bu gözəl xəbərlər üzərinə Hz. Muhəmməd ﷺ Məkkəli müsəlmanlara Yəsribə hicrət etmələrini söylədi. Beləcə onlar artıq Məkkə müşriklərinin zülmündən xilas olacaqdılar.

Miladi 622 (Hicri 1)

Müşriklərin Hz. Muhəmmədi ﷺ öldürmək planları və Mədinəyə (Yəsrib) hicrət:

Həz. Muhəmmədin ﷺ ardıcıllarının qısa müddətdə artması üzərinə, İslam dininin Ərəbistan yarımadasında yayılacağından qorxan Məkkə rəhbərləri, Darul-Nədvada toplaşaraq Muhəmmədi ﷺ öldürməyə qərar verdilər. Ancaq Allah-Təalanın köməyi ilə bu lənətli qərarlarını həyata keçirə bilmədilər. Müşriklərin qətl planlarını alt-üst edən Allah Təala Həz. Muhəmmədə ﷺ Yəsribə hicrət etməyi əmr etdi. Allahın əmri ilə Həz. Muhəmməd ﷺ, yaxın dostu Həz. Əbu Bəkr (r) yanına alaraq gizlicə Yəsribə yola düşdü. Onlar, arxasınca gələn müşriklərdən qorunmaq üçün üç gün Məkkə yaxınlığındakı Sovr mağarasında gizləndikdən sonra yenidən yola düşdülər və nəhayət sağ-salamat Yəsribə çatdılar. Həz. Muhəmmədin ﷺ Yəsribə hicrəti İslam tarixində ən mühüm dönüş nöqtəsi hesab olunur. Çünki hicrət nəticəsində İslam dini sürətlə yayılmağa başladı, müsəlmanlar üçün yeni həyat nizamı formalaşdı və İslam Dövləti quruldu.

Miladi 623 – 624 (Hicri 2)

Mədinədə Müsəlmanların Muhəmmədə ﷺ beyət etmələri:

Yəsrib əhalisi iki ərəb qəbiləsindən və üç yəhudi qəbiləsindən ibarət idi. Ərəblər yəhudilərdən daha çox idilər və Məkkədən köçən mühacirlərlə birlikdə onların sayı daha da artmışdı. Hz. Muhəmməd ﷺ Yəsribə hicrət edəndən sonra bütün Müsəlmanlar könüllü olaraq həm dar, həm də xoş günlərində Muhəmmədi ﷺ eşidib, itaət edəcəklərinə dair ona beyət etdilər.

Yəsrib şəhərinə “Mədinə” adı verilir:

Müsəlmanların rəhbəri Hz. Muhəmməd ﷺ yeni bir başlanğıc əlaməti olaraq Yəsribin adını dəyişdirərək “Mədinə” qoydu. Mədinə adını götürən Yəsrib artıq Ovs, Xəzrəc və yəhudilərin şəhəri deyil, Allahın hökmlərinin tətbiq olunduğu İslam Dövlətinin və Sivilizasiyasının paytaxtı, bütün müsəlmanların vətəni olmuşdur. Muhəmməd ﷺ Mədinə şəhərinin bərekətli olması və müsəlmanların bu şəhəri sevmələri üçün Allaha dua edir. Hədislərin birində o belə buyurmuşdur: “İlan qayıdıb öz yuvasına girdiyi kimi iman da Mədinəyə yığılacaqdır.” (Buxari, 1876; Muslim, 147)

İnsan haqlarına hörmət etməyə və sülh içində yaşamağa çağıran yeni bir cəmiyyət qurulur:

Hz. Muhəmmədin ﷺ Mədinədə etdiyi ilk iş, namazın camaatla qılınması məqsədi ilə məscid tikmək və cəmiyyətdə sevgi və birliyi təmin etmək üçün mühacirlərlə Mədinə müsəlmanları (Ənsar) arasında İslam qardaşlığını qurmaq oldu.

İnsanlar arasında birlik və həmrəyliyə çağıran Hz. Muhəmməd ﷺ belə buyurdu:

“Ey İnsanlar! Salamı yayın, yoxsula yemək yedizdirin, insanlar yartarkən namaz qılın və salamat cənnətə daxil olun.” (Tirmizi, Qiyamə, 42; İbn Macə, Ətimə, 1; Bihar əl-Ənvar, 66/353)

Hz. Muhəmmədin ﷺ Allahın rızasını, “salam vermək və yoxsula yemək yedirmək” kimi şeylərlə eyni cümlədə istifadə etməsindəki məqsəd, Ərəblərin, Yəhudilərin, Müsəlmanların və qeyri-müsəlmanların yaşadığı bir cəmiyyətdə insanları sülh içində birlikdə yaşamağa dəvət etməkdir.

Bəşəriyyət tarixində inanc azadlığını və insan hüquqlarını bəyan edən ilk konstitusiya: Hz. Muhəmməd ﷺ eyni cəmiyyətdə yaşayan insanların bir-birinə qarşı hüquq və vəzifələrini bəyan edən bir sənəd yazdırmış və Mədinədə yaşayan Ərəb və Yəhudilərə imzalatmışdı.

Bəşəriyyət tarixində ilk konstitusiya kimi qəbul edilən Mədinə vəsiqəsi, müsəlmanların, yəhudilərin və qeyri-müsəlmanların etiqad və ibadət azadlığına zəmanət vermiş və bu cəmiyyətlər arasında əlaqələrin yaxşılıq, ədalət və məzlumlara kömək üzərində qurulmasının vacibliyini etiraf etmişdir.

Vəsiqə, İslam dövləti olaraq Mədinə vətəndaşlarının təhlükəsizliyini təmin edir və vəsiqəni imzalayanlar, Mədinə şəhəri düşmən tərəfindən hücumla məruz qaldıqda, bir vətəndaş olaraq vətəni səmimi şəkildə müdafiə etmə öhdəliyini öz üzərinə götürür. Bununla bərabər vəsiqə, günah və zülm edənlərin öz əməllərinə görə cavab verəcəklərini, Allah və Rəsulunun həm vəfalı, həm də Allahdan qorxanların köməkçiləri olduğunu bəyan etmişdir.

Miladi 623-624 (Hicri 1)

Bədr döyüşü: Müsəlmanlar Məkkədən Mədinəyə hicrət etdikdə Qurayşın başçıları onlara özləri ilə mallarını götürməyə icazə vermədilər və beləliklə onlar öz mallarını və mülklərini orada tərk etməli oldular. Odur ki, müşriklər müsəlmanların mallarını müsadirə etdilər, hətta onlarla ticarət edərək pul qazandılar.

(Bədr döyüşünün baş verdiyi yer)

Əbu Süfyanın başçılıq etdiyi ticarət karvanının Mədinə yaxınlığından keçəcəyi xəbərini alan müsəlmanlar, Müşriklərin Məkkədə müsadirə etdikləri mallarını geri qaytarmaq üçün karvana hücum etməyə hazırlaşır. Lakin Əbu Süfyan, müsəlmanların karvana hücum etməyə hazırlaşdıqları barədə məlumat alır və karvanın yolunu dəyişib dərhal vəziyyətlə bağlı Məkkəyə xəbər göndərir. Məkkə başçıları tələsik bütün silah-sursatla tam təchiz olunmuş 950 nəfərlik ordu hazırlayır və bu ordunu müsəlmanlara qarşı yola salır.

Ticarət karvanına hücum etmək üçün yola çıxan müsəlmanlar böyük müharibəyə hazır deyildilər. Müsəlman ordusu, Hz. Muhəmmədin ﷺ başçılığı altında 313 nəfər, 2 at və bir neçə dəvədən ibarət kiçik bir dəstə olsa da, özündən ən az üç qat daha güclü olan düşmənlə döyüşdən qaçmadı. Müharibədən əvvəl Hz. Muhəmməd ﷺ qələbə üçün Rəbbinə üz tutdu və Allahdan zəfər istəyərək ürəkdən belə dua etdi: “Allahım, əgər bu bir ovuc müsəlman ölsə, yer üzündə sənə ibadət edən qalmaz.”

Hicrətin 2-ci ili Ramazan ayının 17-də cümə gün Mədinənin 155 kilometr cənub-qərbində Bədr bölgəsində baş verən Bədr döyüşü, Müsəlmanlarla müşriklər arasında ilk müharibə idi. Qureyş müşrikləri bu döyüşdə müsəlmanların qələbə qazanacaqlarının mümkünsüz olduğunu düşünürdü. Amma buna baxmayaraq Müsəlmanlar böyük bir qələbə qazandılar. Müsəlmanlar bu döyüşdə Əbu Cəhl, Umeyyə bin Xələf, Vəlid bin Utbə və hicrətdən əvvəl Muhəmmədə ﷺ və İslam dininə qarşı qatı şəkildə mübarizə aparan müşriklərin digər böyüklərini öldürdülər.

Miladi 624 – 625 (Hicri 3)

Qureyş başçıları Bədirin intiqamını almaq üçün Uhuda gəlirlər: Bədr döyüşündə bir ovuc müsəlmana məğlub olan Qüreyş başçılarının qəbləri kin və intiqamla dolmuşdu. Onlar ərəblər arasında öz nüfuzlarını itirməkdən qorxurdular! Buna görə də onlar müttəfiq olduqları qəbilələrin köməyi ilə hicrətin 3-cü ilində Bədr döyüşünün intiqamını almaq üçün 3000 nəfərlik böyük qoşunla Mədinənin şimal tərəfindəki Uhud dağının ətəyinə gəldilər.

(Mədinə Munəvvərə yaxınlığındakı Uhud dağının ətəyində şəhidlərin dəfn olunduğu qəbiristanlıq)

Hz. Muhəmmədin ﷺ komandanlığında İslam ordusu da eyni yere gəldi. Döyüş meydanında İslam ordusunun sıralarını təşkil edən Hz. Muhəmməd ﷺ, müsəlmanlara arxadan edilə biləcək mümkün bir hücumun qarşısını almaq üçün bir qrup oxçunu döyüş meydanının yaxınlığındakı təpəyə yerləşdirdi və onlara tapşırırdı ki, nə olursa-olsun mövqelərini tərk etməsinlər! Lakin meydandakı döyüşün gedişindən müsəlmanların qalib gələcəyini zənn edən oxatanlar yerlərini tərk edərək qəniməti toplamağa tələsdilər. Bu anı səbrlə gözləyən Qüreyş ordusunun komandirlərindən Xalid bin Vəlid bu fürsəti əldən vermədi və öz qüvvəsi ilə İslam ordusunu arxadan mühasirəyə aldı. Bu qəfil mühasirə İslam ordusunda sabitliyi pozdu və müsəlmanlar tərəfində çoxlu itkilərə səbəb oldu. Bu döyüşdə Hz. Muhəmməd ﷺ yaralandı və sevimli əmisi Hz. Həmzə ؑ də daxil olmaqla onun səhabələrinin bir çoxu şəhid oldu.

Miladi 626 (Hicri 5)

Xəndək/Əhzab döyüşü: Qureyş başçıları müttəfiq ərəb qəbilələri ilə birlikdə Mədinəni mühasirəyə alır. Amma müsəlmanlar Uhud döyüşündə məğlub olsalar da, qısa müddətdə öz sıralarını gücləndirmişdilər.

Müsəlmanlara ölümcül zərbə vurmaq istəyən müşriklər, müttəfiq bəzi ərəb qəbilələri ilə birlikdə 10 min nəfərlik qoşunla Şəvval ayında Mədinəni mühasirəyə aldılar.

Bunun üzərinə Hz. Muhəmməd ﷺ məşvərət etmək üçün səhəbələrini topladı. Məsləhətləşdikdən sonra o, Salman əl-Farisinin fikrini qəbul etdi. Salman əl-Farisinin təklifi belə idi: Mədinə sönmüş vulkanlarla və bərbad yollarla əhatə olunduğu üçün atların hərəkəti asan deyildi. Mədinənin bu coğrafi xüsusiyyətindən istifadə edərək şəhərin şimal tərəfində uzun və dərin xəndək qazmaq düşmənin yolunu kəsərdi. Müsəlmanlar bu təklif əsasında Mədinənin sönmüş vulkanların yerləşdiyi Şərq bölgəsi ilə Qərb bölgəsi arasında 5,5 kilometr uzunluğunda 4,6 metr enində xəndək qazdılar. Müsəlmanlar əllərində olan bütün vasitələrdən, o cümlədən psixoloji müharibədən istifadə edərək özlərini qorumaq istəyirdilər.

Buna görə də bir ay davam edən mühasirəyə səbirlə dözdülər. Müsəlmanların çətin şərtlər qarşısında bu dözümlülüyü Qureyşin səbrini tükəndirdi. Şiddətli tufan qopub Qüreyş ordusunun çadırlarını pərən-pərən saldıqda, onlar bir ay davam edən bu mühasirəni bitirdilər və Mədinəyə girməmiş geri çəkildilər.

Miladi 627- 628 (Hicri 6)

Hudeybiyə müqaviləsi... On illik atəşkəs

Xəndək döyüşündən təxminən bir il sonra ortalıq sakitləşmişdi. Hz. Muhəmməd ﷺ ümrə ibadətini yerinə yetirmək üçün Məkkəyə getmək niyyətində idi. Tarix boyu ziyarət üçün Məkkəyə səfər etmək bütün ərəb qəbilələrinin haqqı hesab edilirdi. Məkkənin idarəsini əlində tutan Qureyş də bu haqqa hörmətlə yanaşırdı.

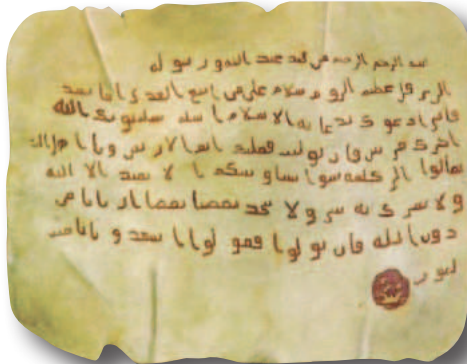
Buna baxmayaraq, Hz. Muhəmməd ﷺ 1400 silahsız adam və qurbanlıq heyvanlarla Məkkəyə yola düşməsi Qureyş üçün sürpriz gözlənilməz oldu. Qureyş, Muhəmməd ﷺ Kəbəni ziyarət etməsinə mane olmaq, səhabələr isə nəyin bahasına olursa olsun ümrə ziyarətini yerinə yetirmək istəyirdilər.

İki tərəf arasında aparılan danışıqlar nəticəsində Hudeybiyə sülhünün imzalanması ilə bu problem həll olundu.

Müqaviləyə əsasən, müsəlmanlar 10 il Qüreyş və onların müttəfiqləri ilə vuruşmayacaqdı. Həmçinin müsəlmanlar bu il Məkkəyə girməyəcək, Mədinəyə qayıdacaqlar, lakin gələn il gəlib Kəbəni ziyarət edib Məkkədə cəmi üç gün qalacaqdılar. Ərəb qəbilələrindən hər hansı biri, istər Muhəmmədlə ﷺ istərsə də Qureyşlə müttəfiqlik edə biləcək və tərəflər buna etiraz etməyəcəkdi. Lakin, Qureyş tərəfində olan bir şəxs, Hz. Muhəmmədə ﷺ qoşularsa, Qureyşə qaytarılacaq, Hz. Muhəmmədin ﷺ tərəfində olanlardan biri Qureyşə qoşulsa müsəlmanlara qaytarılmayacaqdı. Hudeybiyə sülhündə başqa bəndlər də var idi.

Müsəlmanların çoxu razılaşmanın özlərinin deyil, Qureyşin xeyrinə olduğunu düşünürdü. Hz. Muhəmməd ﷺ isə gələcəyi düşünür və müqavilənin müsəlmanlara böyük fayda gətirəcəyinə inanırdı.

10 il
atəşkəs

Miladi 628-629 (Hicri 6-7)

Atəşkəsi fürsət olaraq görən Hz. Muhəmməd ﷺ İslamı Ərəbistan yarımadasının daxilində və xaricində təbliğ edir: Qureyşlə müsəlmanlar arasında atəşkəs, Allahın dinini yaymaq istəyən Hz. Muhəmməd ﷺ üçün qızıl fürsət yaratdı. Çünki o, Qureyş başçıları və müttəfiqləri tərəfindən heç bir maneə törədilmədən insanlarla danışa və İslamı onlara izah edə bilərdi.

10 illik atəşkəs dövründə Hz. Muhəmməd ﷺ krallara və şahzadələrə məktublar göndərərək onları Allahın ilahi dini olan İslama dəvət edir. Onların arasında Həbəş kralı Nəcaşi, Bizans imperatoru İrakli, Fars şahı Pərviz b. Hörmüz, Rum imperatoru Qeyser, Misir hökmdarı Muqavqıs, Yəmame və Bəsre əmirləri, Şam hökmdarı Haris əl-Qəssani var idi. Atəşkəs dövründə Hz. Muhəmmədin ﷺ İslama dəvətləri nəticəsində bir çox insan müsəlman oldu.

Miladi 630 (Hicri 8)**Məkkə qan tökülmədən fəth edilir**

Hudeybiyyə sülhündən iki il keçmişdi ki, Qureyşin müttəfiqlərindən olan Bədr oğulları, Hz. Muhəmmədin ﷺ müttəfiqlərindən olan Bənu Xuzae qəbiləsinə hücum edərək 20 nəfəri öldürdü. Beləcə müqavilə Qureyş tərəfindən pozuldu. Əbu Süfyan Mədinəyə gəldi və Bədr oğullarını müdafiə edərək müqavilənin davam etməsi üçün səy göstərdi. Lakin müsəlmanlardan heç kim onun bu səylərinə əhəmiyyət vermədi.

Bunun üzərinə Hz. Muhəmməd ﷺ 10 minlik bir ordu hazırlayıb Məkkəyə doğru yola düşdü. Qüreyşlilər isə müsəlmanlarla müharibəyə hazır deyildilər. Hz. Muhəmməd ﷺ əsgərlərinə və səhabələrinə onlarla döyüşənlərdən başqa heç bir insanı öldürməməyi əmr etdi. Hətta Məkkə əhlinə ümumi bir zəmanət verdi. Bu zəmanətə görə: Qüreyşin görkəmli liderlərindən olan Əbu Süfyanın evinə sığınan, Beytullahə sığınan və öz evlərinə sığınanların təhlükəsizliyi təmin edildi. Məkkəyə daxil olan müsəlmanlar Allahın evi Kəbənin ətrafına toplaşaraq təkbir, lə ilalə illallah və həmd deməyə başladılar. Bu lütfkar mənərə Məkkəlilərin qəblələrini İslama qarşı yumşaltmışdı!

Hz. Muhəmməd ﷺ Kəbəni təvaf etdikdən sonra "Haqq gəldi, batil yox oldu. Şübhəsiz ki, batil yox olmağa məhkumdur" mənasındakı ayəni oxuyaraq Beytullahdakı bütələri bir-bir sındırdı. Sonra xütbə oxudu. Xütbəsində Allahın vəhdaniyyətini, yalnız Ona ibadət etməyi və cahiliyyə adətlərini tərk etməyi tapşırırdı. Hz. Adəmin torpaqdan yaradıldığını, bütün insanların da ondan törəndiyini və insanların ən şərəflisinin Allahdan ən çox qorxanların (təqvalı) olduğunu bildirdi. Daha sonra ona və səhabələrinə işgəncə verən, mallarını müsadirə edən və hicrət etməyə məcbur edən Məkkə əhlinə səsləndi:

"Ey Qureyş camaatı! İndi sizin haqqınızda nə edəcəyimi düşünürsünüz?" Qureyşlilər dedilər: "Biz inanırıq ki, sən bizə yaxşılıq edəcəksən. Çünki sən çox hörmətliyə və hörmətimizin də oğlusan! Bunun üzərinə ələmlərə rəhmət olaraq göndərilən Hz. Muhəmməd ﷺ belə buyurdu: "Yusif ۞ öz qardaşlarına necə demişdisə, mən də sizə elə deyirəm: Bu gün sizə heç bir qınama yoxdur! Allah sizi bağışlasın. O, rəhm edənlərin ən rəhmlisidir. Gedin, siz azadsınız."

(Sunən əl-Beyhəqi, 9/118, 18342, 18343; Kuleyninin "əl-Kafi" əsəri 4/317)

Miladi 630-631 (Hicri 8-9)

Ərəb qəbilələri İslamı qəbul edir: Məkkənin möhtəşəm fəthindən sonra müşriklərdən çoxlu sayda insan müsəlman olmuşdu. Lakin İslam düşmənciliyindən əl çəkməyən Həvazin və Səqif qəbilələri böyük bir ordu toplayaraq Məkkəyə hücum etmək üçün Huneyn bölgəsinə gəldilər. Hücum xəbərini alan Hz. Muhəmməd ﷺ böyük bir ordu toplayıb Huneynə gəldi. Hicrətin 8-ci ilinin Şəvval ayında baş verən şiddətli döyüşdə Allahın köməyi və lütfü ilə müsəlmanlar Həvazin və onun müttəfiqlərinə qalib gəldilər.

Döyüşdə məğlub olan Həvazin və Səqif qəbilələrinin bir qismi Taifə sığındı. Hz. Muhəmməd ﷺ ordusunu Taif şəhərinə doğru yönəltdi və şəhəri mühasirəyə aldı.

Hə. Muhəmməd ﷺ bir müddət sonra mühasirəyə son verdi və "Allahım! Səqif əhlinə hidayət ver! Onları bizim yanımıza gətir!" deyərək onlar üçün dua etdi. Bu duadan çox keçməmiş, Allahın lütfü ilə Səqif və Həvazin qəbilələri iman gətirib İslamı qəbul etdilər.

Hicrətin 9-cu ili İslam dininin sürətlə yayıldığı bir il oldu. Məkkənin fəthindən sonra Hə. Muhəmməd ﷺ Mədinəyə döndü və Ərəbistanın hər yerindən Mədinəyə gələn insanları qəbul edib onlardan bəyət aldı. Digər tərəfdən Hə. Muhəmməd ﷺ insanları İslama dəvət etmək üçün elçilər göndərir və eyni zamanda İslamı qəbul etmiş qəbilələrə dinlərini öyrətmək üçün müəllimlər təyin edirdi. Bu yolla ərəb qəbilələrinin əksəriyyəti İslamı qəbul etdilər.

"Həqiqətən, Allah əksər döyüşlərdə, habelə Huneyn günündə də sizə kömək etmişdi. O zaman çoxluğunuz xoşunuza gəldi, lakin bunun sizə faydası olmadı. Yer üzü, genişliyinə baxmayaraq, sizə dar gəldi, sonra geriyyə çevrilib qaçdınız. Sonra Allah Öz rəsuluna və möminlərə əminlik nazil etdi, görə bilmədiyiniz döyüşçülər göndərdi və kafirlərə əzab verdi. Budur kafirlərin cəzası."

(ət-Tovbə, 25-26)

Miladi 632 (Hicri 10)

Vida Xütbəsi: Peyğəmbərlik vəzifəsini ən gözəl şəkildə yerinə yetirən Hə. Muhəmməd ﷺ Rəbbinə qovuşma vaxtının yaxınlaşdığını hiss etdi. Hicrətin 10-cu ilində 100 min müsəlmanla birlikdə həcc ziyarətinə getdi və orada daha sonra "Vida xütbəsi" olaraq adlandırılacaq bir xütbə söylədi. Növbəti Həcc mövsümündə görüşməmək ehtimalının olduğunu vurğulayan Hə. Muhəmməd ﷺ insanların onun nə deyəcəyini dinləmələrini və anlamalarını istəyirdi.

Allahın peyğəmbəri onları, Allahın birliyinə, İslam dininə əməl etməyə, şeytandan çəkinməyə, cahiliyyə dövrünün pis adətlərini tərk etməyə, insanlar arasında ədalət və bərabərliyi təmin etməyə, müsəlmanların qanını və malını bir-birinə haram etməyə, əhd-peymanlara riayət etməyə, insan hüquqlarına hörmət etməyə, qadınlarla yaxşı rəftar etməyə və pis əxlaqı tərk edərək gözəl əxlaqlı olmağa dəvət etmişdir.

Miladi 632 (Hicri 11)

Rəsulullahın ﷺ vəfatı: Hə. Muhəmməd ﷺ müsəlmanlarla Ərəfatda olarkən Maide surəsinin üçüncü ayəsi nazil oldu: "Bu gün dininizi sizin üçün kamil etdim, sizə olan nemətimi tamamladım və sizin üçün din olaraq islamı bəyənib seçdim."

Bu ayədən müsəlmanlar Həzrət Muhəmmədin ﷺ ölümünün yaxınlaşdığını hiss etdilər. Həqiqətən Hz. Muhəmməd ﷺ, yuxarıdakı ayə nazil olandan üç ay sonra, hicrətin 11-ci ilinin Rəbiul-əvvəl ayının bazar ertəsi günü Mədinədə öz evində vəfat etdi. Bununla da Hz. Muhəmməd ﷺ Allahla dərin imanla öhdəsinə götürdüyü, böyük fədakarlıqlara tab gətirdiyi və 23 il mübarizə apardığı uca nübüvvət missiyasını tamamlamış oldu.

Hz. Muhəmməd ﷺ özündən sonra heç bir mal buraxmadı. Onun qoyub getdiyi tək şey insanlara doğru yolu göstərən Quran və Sünne idi.

Hz. Muhəmmədə ﷺ nazil olan Quran dünyanın hər yerində milyonlarla insanın qəlbinə işıqlandırmaqda davam edir və Allahın izni ilə Qiyamətə qədər də işıqlandırmağa davam edəcəkdir.

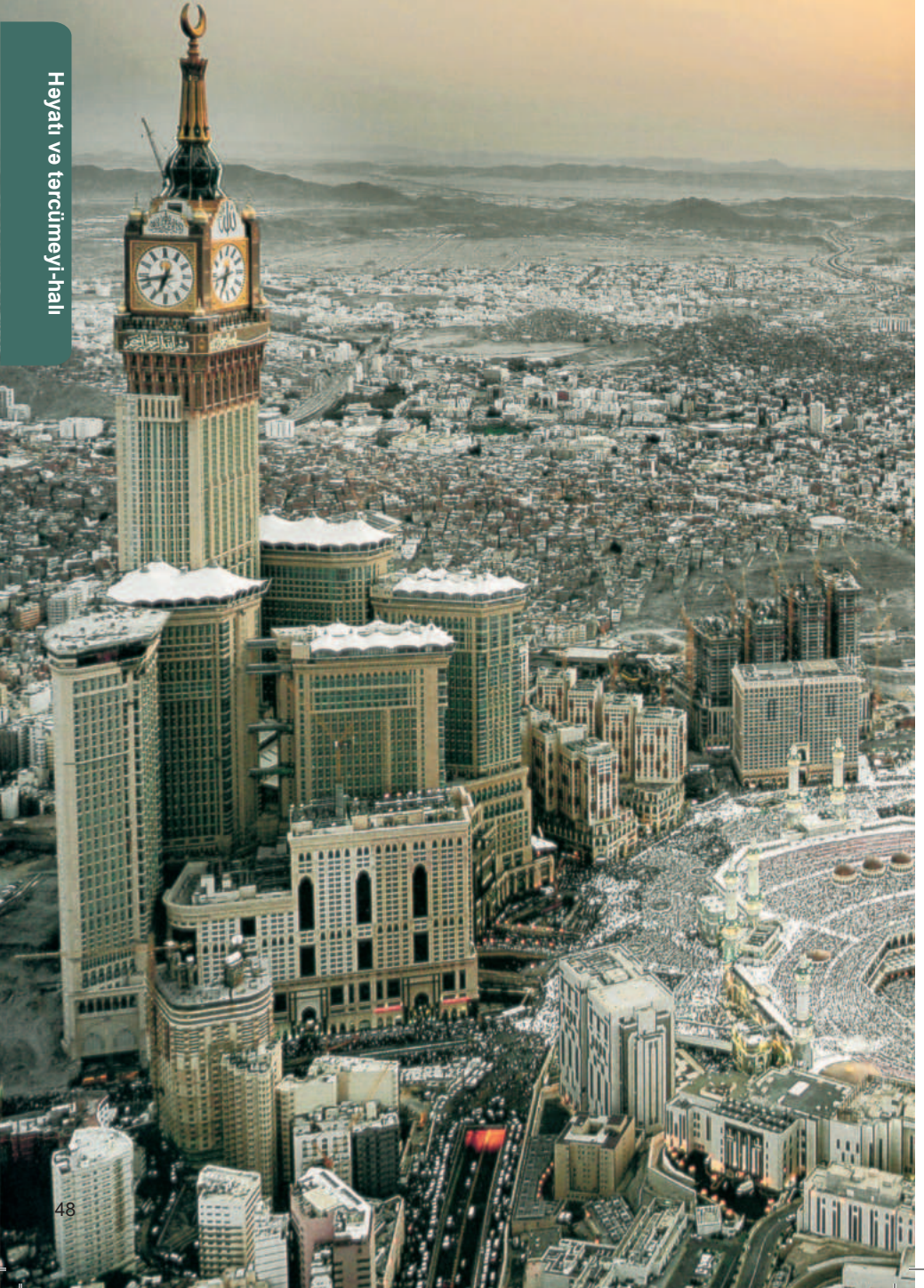
Qeyd: Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ vəfat tarixi ilə bağlı müxtəlif rəvayətlər olsa da, ən mötəbər rəvayət hicrətin 11-ci ilinin (Miladi 632) Rəbiul-əvvəl ayının 11-i dir.

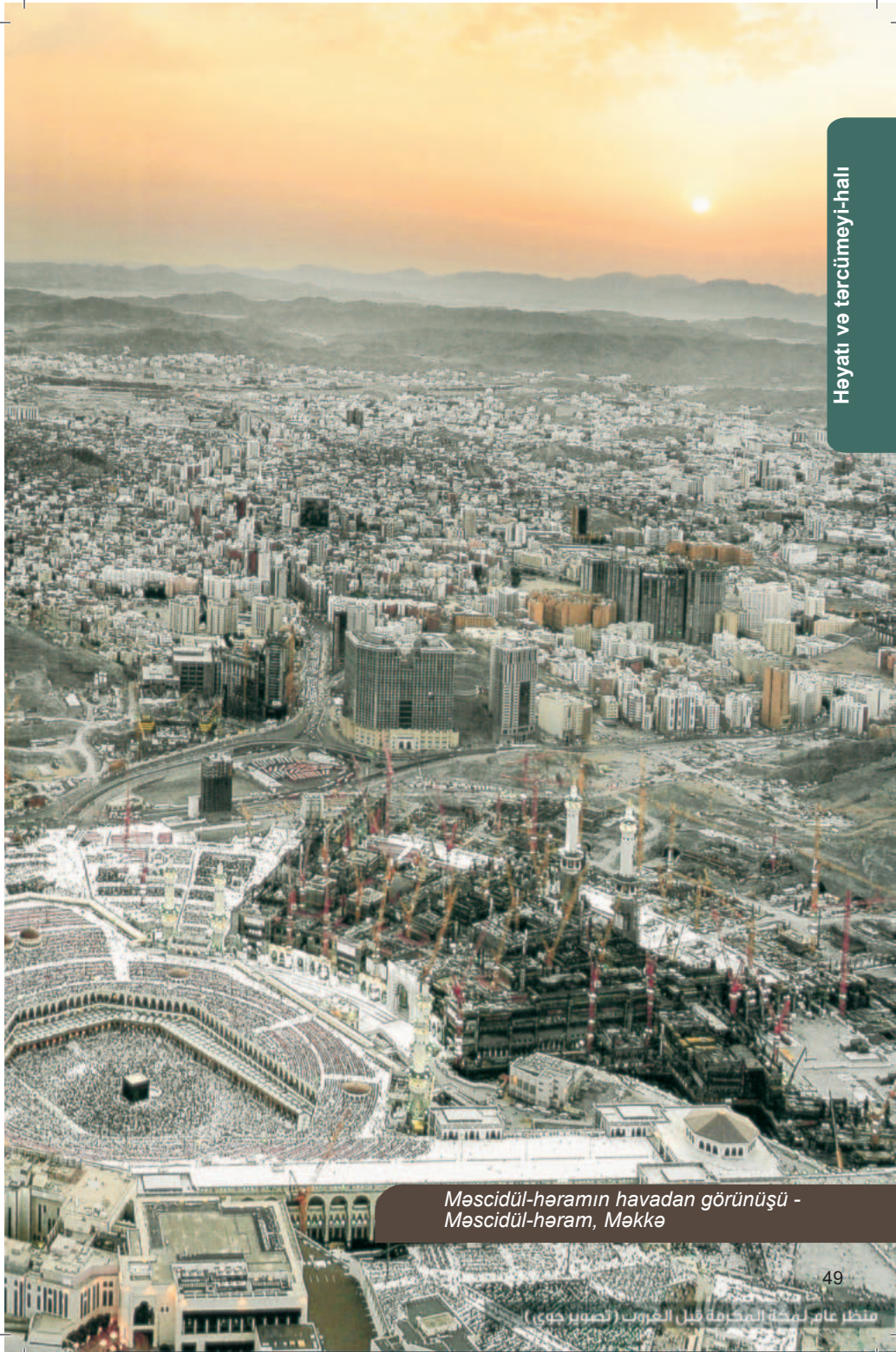
Məkkədə hira mağarasının yerləşdiyi nur dağının panoramik mənzərəsi

*Mescidül-heramın havadan görünüşü -
Mescidül-heram, Mekkə*

Məscidül-həramın havadan görünüşü -
Məscidül-həram, Məkkə

Həzrət Muhəmmədin ﷺ həyatı üçün ümumiləşdirilmiş qrafik

Miladi Təqvim	Hicri Təqvimi	Həz. Muhəmmədin ﷺ yaşı	Hadisələr
570		Doğumu	Həz. Muhəmmədin ﷺ Məkkədə doğuldu.
576		6	Həz. Muhəmmədin ﷺ anası dünyasını dəyişdi.
595		25	Həz. Xədicə ilə evləndi.
610		40	Peyğəmbərlik (ilk ilahi vəhy gəldi).
620		50	Həyat yoldaşı Həz. Xədicə və əmisi Əbu Talib vəfatı etdi.
622	1	53	Mədinəyə hicrət etdi.
628	6	58	Həgdeybiyə müqaviləsi
630	8	60	Məkkə fəth edildi
632	10	62	Vida ziyarəti və xütbəsi.
633	11	63	Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ vəfatı.

Miladi və Hicri təqvimləri ən çox yayılmış rəvayətlərə və istinadlara əsasən təxmini hesablanır.

Bəzi istinadlara görə Miladi təqvimlə verilən illər, müxtəlif hesablamalara əsaslandığı üçün yuxarıdakı rəqəmlərdən bir qədər fərqlidir. Siz Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ vəfat etdiyi il kimi eramızın 632-ci ilini göstərən istinadlara da rast gələ bilərsiniz.

Quba məscidi İslam dinində tikilən ilk məsciddir. Bu məscid Peyğəmbər ﷺ məscidindən təxminən 5 km aralıda yerləşir. Rəvayətlərə görə Peyğəmbər ﷺ və onun sevimli dostu Əbu Bəkr   (peyğəmbərliyin 14-cü ili) hicrətin 1-ci ilində Rabiul-əvvəl ayının 8-də bazar ertəsi günü Qubaya gəlmiş və az bir müddətdə orada qalmışdır. Bundan sonra isə Mədinəyə getmişdir.

Mədinə-i Mүнəvvərədəki Quba məscidi: Həzrət Muhəmməd ﷺ şənbə və ya bazarertəsi günləri bəzən atla bəzən də piyada mütəmadi olaraq Quba məscidinə gedərək namaz qılardı. Həzrət Muhəmməd ﷺ Quba məscidi haqqında belə buyurmuşdur: "Quba məscidində namaz qılmağın ümrə savabı vardır".

*Bədr bölgəsinin
havadan görünüşü*

*Məkkə ordusunun
Bədrdə düşərgə saldığı yer*

*Bədr döyüşünün yeri, Hz. Muhəmməd ﷺ
və onun əshabının düşərgə saldıqları yer*

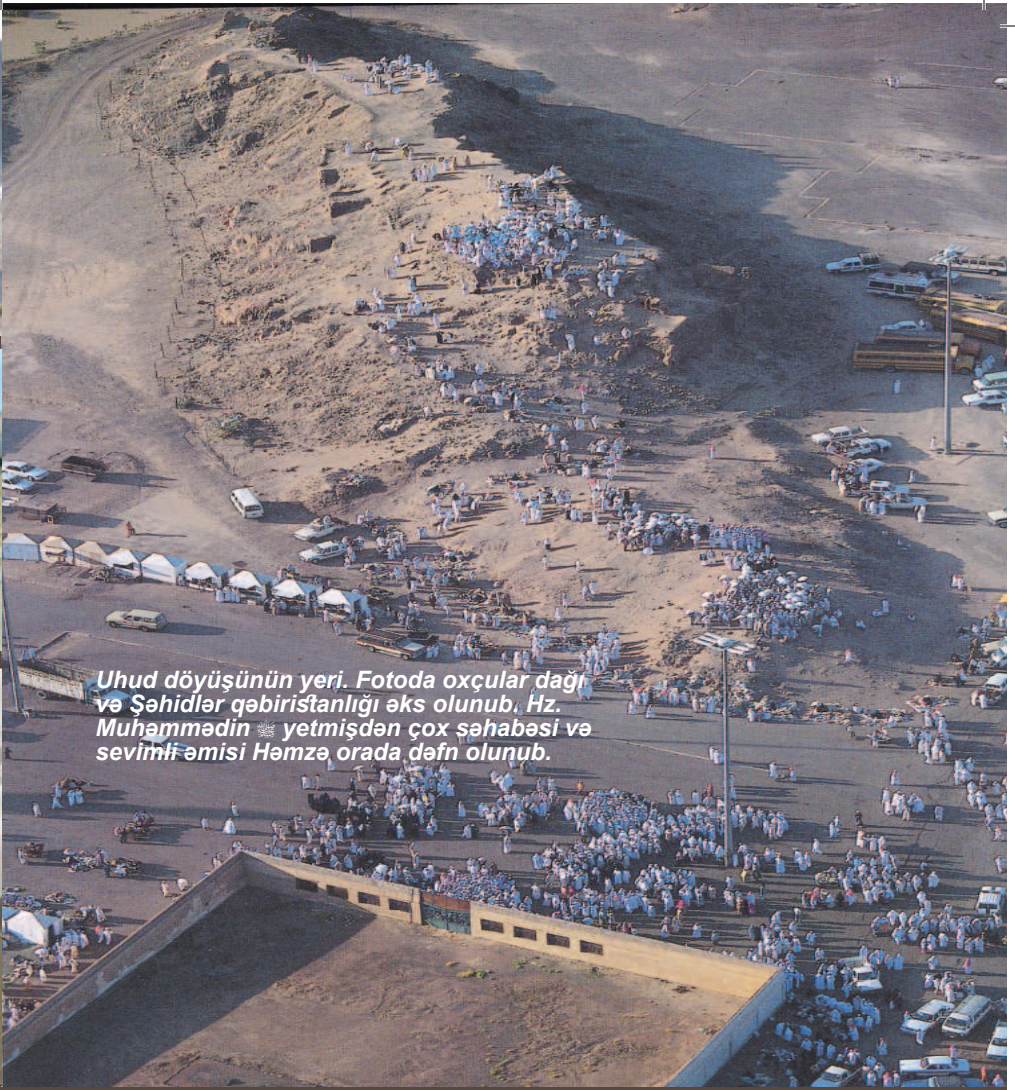

Bədr döyüşünün baş verdiyi yer

Uhud dağının panoraması

Uhud döyüşünün yeri. Fotoda oxçular dağı
və Şəhidlər qəbiristanlığı əks olunub. Hz.
Mühəmməd ﷺ yetmişdən çox səhabəsi və
sevimli əmisi Həmzə orada dəfn olunub.

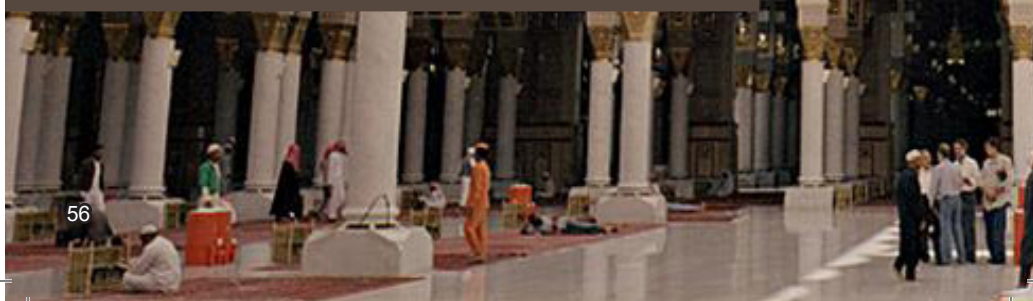

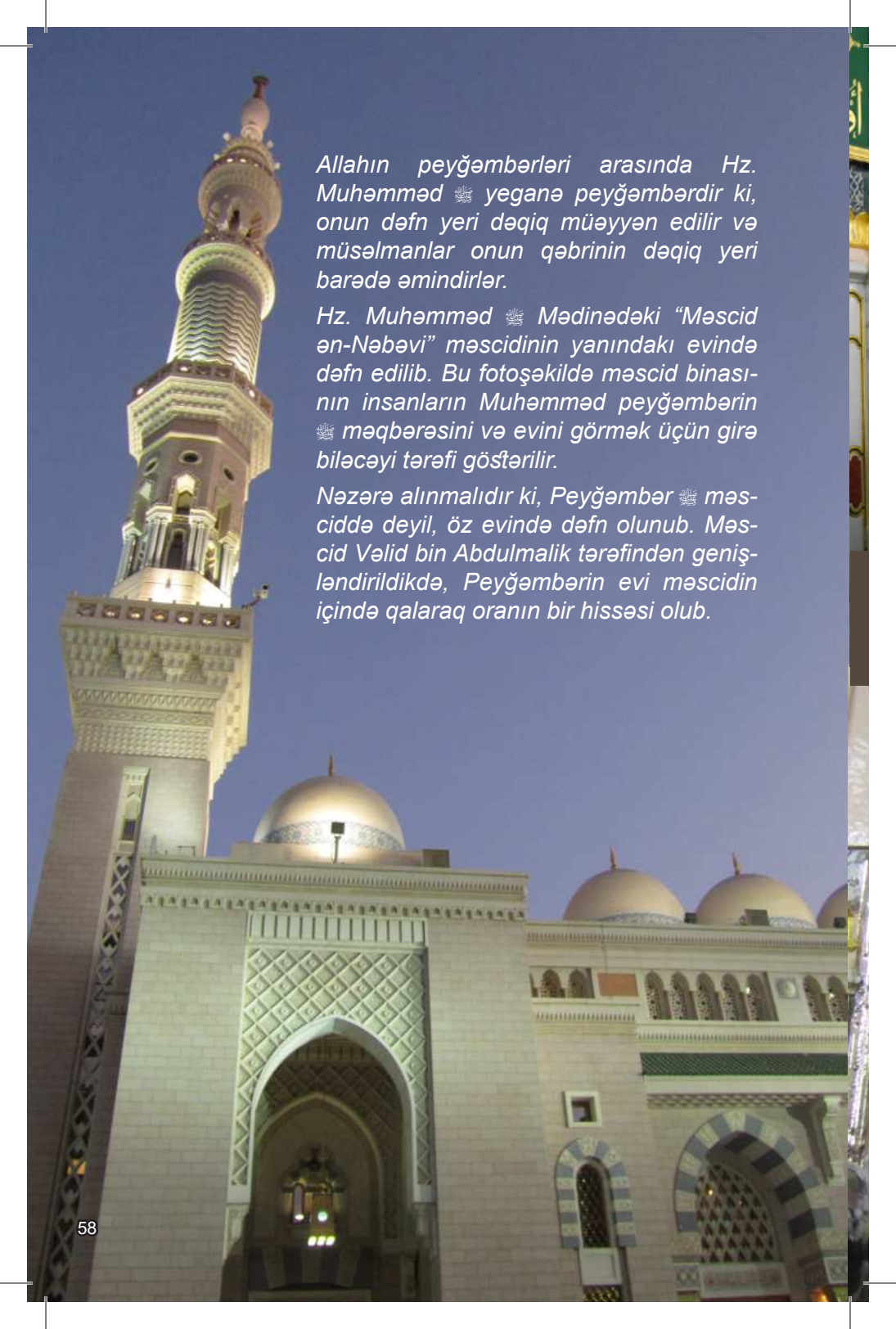
Yəsrib şəhərində (Mədinə) evlər və xurma ağacları ilə əhatə olunmuş Peyğəmbər Məscidini göstərən təsviri görünüş (Mədinə tədris və Araşdırmalar Mərkəzi)

Geniřlendirilmiř vǝziyyǝtdǝ Peyğǝmbǝr mǝscidi

Allahın peyğəmbərləri arasında Hz. Muhəmməd ﷺ yeganə peyğəmbərdir ki, onun dəfn yeri dəqiq müəyyən edilir və müsəlmanlar onun qəbrinin dəqiq yeri barədə əmindirlər.

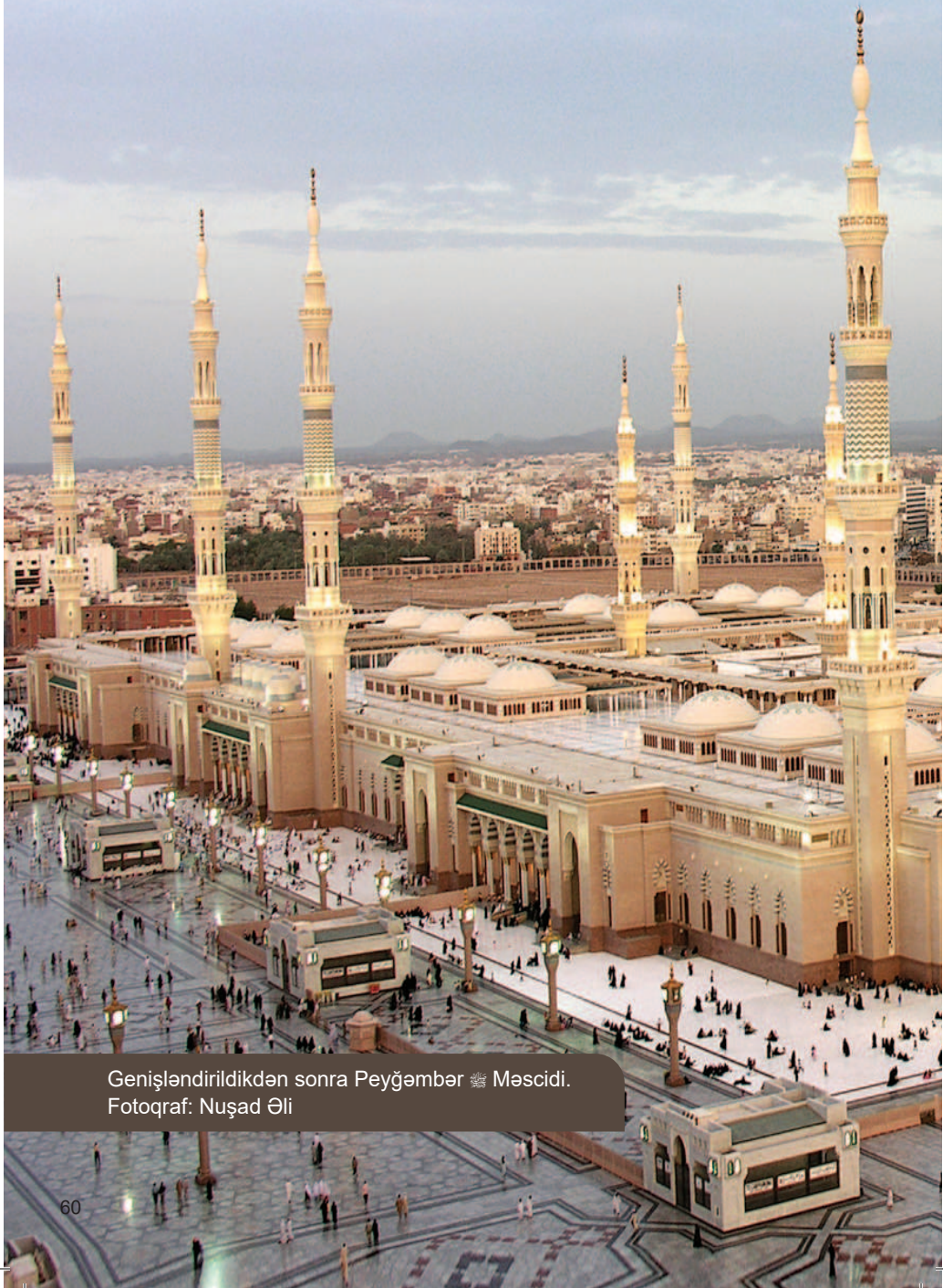
Həz. Muhəmməd ﷺ Mədinədəki "Məscid ən-Nəbəvi" məscidinin yanındakı evində dəfn edilib. Bu fotosəkildə məscid binasının insanların Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ məqbərəsini və evini görmək üçün gire biləcəyi tərəfi göstərilir.

Nəzərə alınmalıdır ki, Peyğəmbər ﷺ məsciddə deyil, öz evində dəfn olunub. Məscid Vəlid bin Abdulmalik tərəfindən genişləndirildikdə, Peyğəmbərin evi məscidin içində qalaraq oranın bir hissəsi olub.

Bura Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ Mədinədəki "Məscidün-Nəbəvi" məscidindəki məzarıdır. Aşağıdakı şəkildə (soldan birinci) Peyğəmbərin ﷺ, sonra isə onun iki xəlifəsinin Əbu Bəkr Siddiq (ortada) və Ömər ibn əl-Xəttabın (ən sağda) qəbirləri yerləşir.

Genişlendirildikdən sonra Peyğəmbər ﷺ Məscidi.
Fotoqraf: Nuşad Əli

Həz. Peyğəmbər ﷺ Xeybər döyüşündən sonra hicri 7-ci ildə Peyğəmbər məscidini genişləndirdi, sonra Ömər ibn əl-Xəttabın dövründə genişləndirildi. Ondan sonra da məscid tarix boyu bir neçə dəfə genişləndirildi. Ən böyük genişləndirmə isə Kral Fəhd bin Əbdüleziz tərəfindən aparıldı. Belə ki, onun dövründə Məscidin ərazisi 82.000 kvadratmetr artırıldı. Hal hazırda Məscidin ümumi sahəsi 400.000 kvadratmetri keçib.

QEYDLƏR

1. Bəzi rəvayətlərə və təxmini hesablamalara görə Hz. Muhəmməd ﷺ miladi 571-ci ildə anadan olmuşdur.
2. Abbasi xəlifəsi Əbu Cəfər əl-Mənsur tərəfindən tikilmiş Əqəbə/Beyəti məscidi Məkkə ilə Mina arasında yerləşir. Mədinənin Əvs və Xəzrəc qəbilələrindən olan 70 nəfər burada beyət edərək İslamı qəbul etmişdilər.
3. Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə hicrət etdiyi zaman Məkkədə çox az müsəlman qalmışdı. Onlar köç etməyə imkanı olmayanlar idi.
4. Hicri təqvim, Hz. Muhəmmədin ﷺ Mədinəyə hicrətinin ilk günündən (təxminən 13 sentyabr M.622) başlayır. Müsəlmanların Məkkəyə qayıtmaları və Məkkəni qansız fəth etmələri təqribən miladi 630-cu ilin 8 yanvarına təsadüf edir.
5. Küveytli Xəttat Seyid Əli əl-Beddanın Küveyt Universitetində nümayiş etdirilən lövhəsində "Bir şey istəyəndə Allahdan istəyin!" ifadəsi yazılır. Bu ifadə İbn Abbasın rəvayət etdiyi hədisdən bir cümlədir ki, bəndə yaxşı və pis gündə Allahdan kömək istəməli və yalnız Ona təvəkkül etməlidir.

6. Taiflilər, İslama dəvət etməyə gələn Həzrət Muhəmməd ﷺ ilə çox pis rəftar etmiş və onu daşqalaq edərək Taifdən qovmuşdular. Qarşılaşdığı pis rəftardan çox üzülən Allah Rəsulu ﷺ əllərini açıb rəbbinə belə dua etmişdi:

DUA

“Allahım! Gücümün tükənməyini, qüvvətimin azalmağını, insanların gözündə alçalmamı sənə şikayət edirəm.

Ey mərhəmətlilərin ən mərhəmətlisi!

Sən məzlumların Rəbbisən!

Sən mənim Rəbbimsən!

Məni kimin əlinə bıraxırsan?

Mənə qəddarlıq edən yad adamların ixtiyarına?

Yoxsa mənə hakim olacaq bir düşmənin əlinə?

Əgər sən məndən narazı deyilsənsə, mən başıma gələnlərə əhəmiyyət vermərəm.

Amma sənin köməyin mənə təsəlli verəcək. Mən, Sənin qaranlığı işıqlandıran nuruna sığınıram. Dünyamı və axirətimi xilas edəcək nura...

Gələcək hiddətindən və mənə çatacaq qəzəbindən sığınacaq axtarıram. Sənə sığındım və sadəcə Sənin rızanı istəyirəm. Qüdrət və güc sahibi yalnız Sənsən.

(Təbərani və başqaları. Bəzi alimlər bu rəvayətin

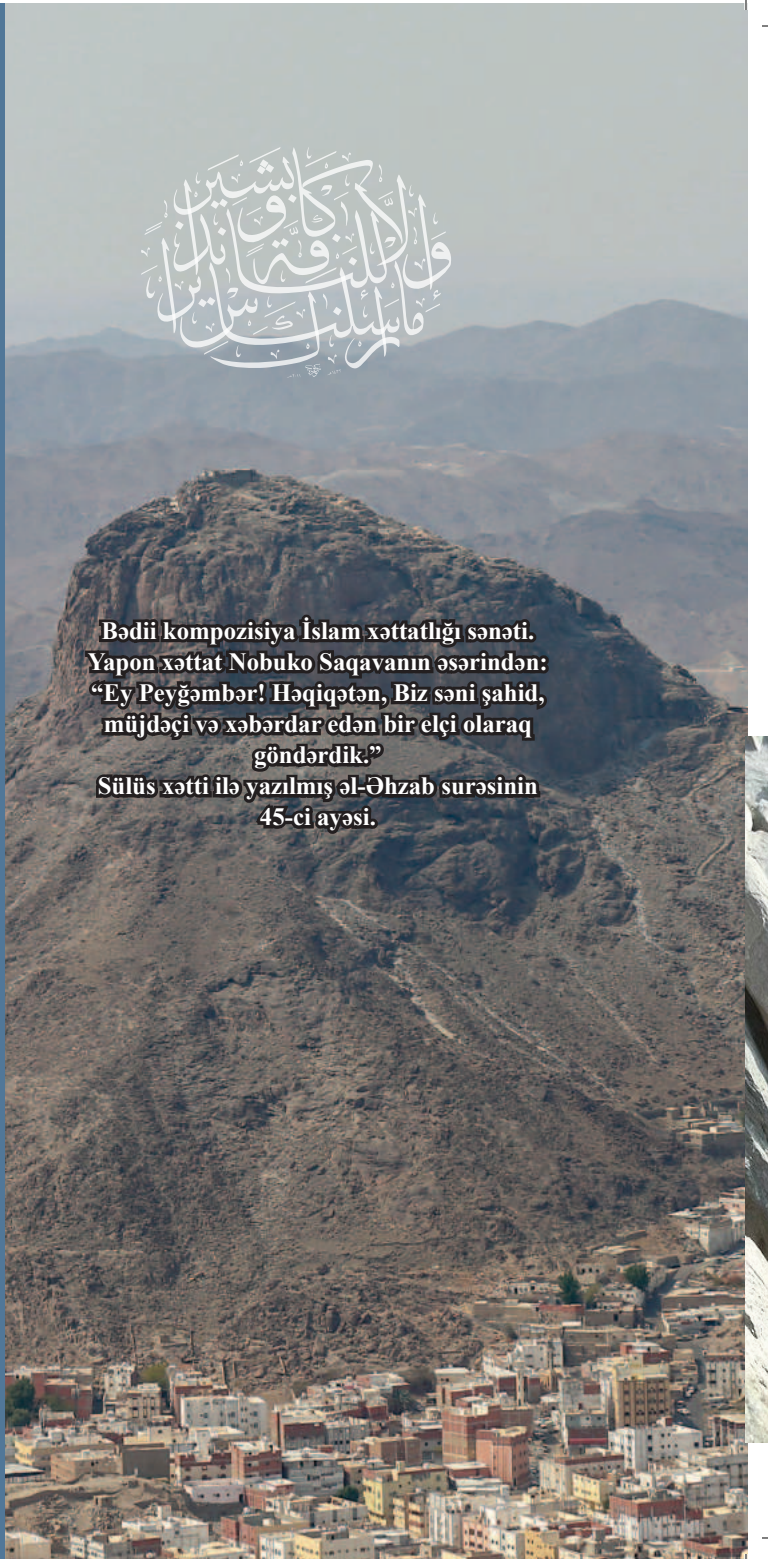
zəif olduğunu söyləmişdilər)

Peyğəmbərlik və Risalet

Bədii kompozisiya İslam xəttatlığı sənəti.
Yapon xəttat Nobuko Saqavanın əsərindən:
“Ey Peyğəmbər! Həqiqətən, Biz səni şahid,
müjdəçi və xəbərdar edən bir elçi olaraq
göndərdik.”

Sülüs xətti ilə yazılmış əl-Əhzab surəsinin
45-ci ayəsi.

PEYĞƏMBƏRLİK VƏ RİSALƏT

Hz. Muhəmməd ﷺ peyğəmbər olacağını bilmirdi: İnsanlar arasında sadıq və əl-əmin olaraq tanınan Hz. Muhəmməd ﷺ, cəmiyyətdəki hər bir fərd kimi normal həyat sürmüş, çörək pulu qazanmaq üçün çobanlıq və ticarətlə məşğul olmuşdur. Bütpərəst cəmiyyətdə yaşamasına baxmayaraq, heç vaxt bütlərə sitayiş etməmişdir.

Hz. Muhəmməd ﷺ uşaqlıqdan kainatı yaradan bir ilahın olduğunu Onun heç bir şerikinin olmadığına inanırdı. 40 yaşına çatanda dünyaya işlərindən sıxılmağa başlamışdı. Onun saf ruhu, fəsad içində olan insanların yaşadığı şəhərdən uzaqda tək qalması xoşlayırdı. Ona görə də tez-tez Məkkə yaxınlığında yerləşən Nur dağındakı “Hira” mağarasına gedərək özünü dua və təfəkkürə həsr edirdi.

Bu, nə yuxu, nə də xəyal deyildi! Tarix miladi 610-cu ilin Ramazan ayını göstərirdi. Hz. Muhəmməd ﷺ ibadət üçün Hira mağarasında çəkilmişdi. Təfəkkür və dua ilə məşğul olduğu bir vaxtda Hz. Muhəmməd

ﷺ göndərilən vəhy mələyi Cəbrayıl ﷺ ona “OXU!” dedi.

İlk dəfə bir mələyi gören Hz. Muhəmməd ﷺ dəhşətə gəldi. Oxuma yazma bilmədiyi üçün “Mən oxuya bilmirəm!” dedi. Bunun üzerine Cəbrail ﷺ Hz. Muhəmmədi ﷺ qucaqlayıb sıxdıqdan sonra buraxdı və eyni sözü təkrarladı: “OXU!” dedi. Hz. Muhəmmədin ﷺ cavabı yenə “Oxuya bilmirəm” oldu. Cəbrail ﷺ Hz. Muhəmmədi ﷺ yenidən qucaqlayıb sıxdı və sonra buraxdı. “OXU!” deyə üçüncü dəfə sözünü təkrarladı. Hz. Muhəmməd ﷺ yenə də “Oxuya bilmirəm” deyə cavab verdi. Hz. Muhəmməddən ﷺ yenə “Mən oxuya bilmirəm” cavabını

"OXU!"

Hira mağarası

alan Cəbrail ﷺ, kainatın yaradıcısı Allah Təalanın əzəli kəlamı olan Quranın ilk beş ayəsini oxudu:

"Yaradan Rəbbinin adı ilə oxu! O, insanı qan laxtasından yaratdı.
Oxu! Sənin Rəbbin müqayisəsiz səxavətə malikdir. O, qələmlə
yazmağı öyrətdi. İnsana bilmədiklərini öyrətdi."

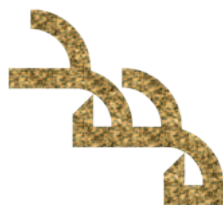
(əl-Ələq, 1-5)

Quran ayələrini oxuduqdan sonra Cəbrail ﷺ, Hz. Muhəmmədə ﷺ "Nəbi" və ya "Rəsul" olduğunu demədən gözdən itdi.

Hz. Muhəmməd ﷺ qorxu içində evə qaydır: Şahidi olduğu böyük hadisənin təsirindən şiddətlə titrəyən Hz. Muhəmməd ﷺ bu vəziyyətdə evinə qayıtdı və həyat yoldaşı Hz. Xədicəyə ﷺ "Üstümü örtün!" dedi. Hz. Xədicə ﷺ sevimli həyat yoldaşını şəfqət və hörmətlə bürüdü. Hz. Peyğəmbər ﷺ sakitləşdikdən sonra ayağa qalxıb mağarada başına gələnləri həyat yoldaşına danışdı. Həyat yoldaşını diqqətlə dinləyən Hz. Xədicə ﷺ: "Qorxma! Allah səni utandırmaz. Sən həmişə doğru danışırısan, əmanətə riayət edirsən, qohumluq əlaqələrini möhkəmlədir, kasıblara yardım edir və haqq sahiblərinin haqqını ödəyirsən..." deyərək Hz. Muhəmmədə ﷺ təsəlli verdi.

Hira mağarası

(İordaniyalı xəttat Abdülməcidi ən-Nəirat tərəfindən dizayn edilmiş "Muhəmməd" sözünün olduğu lövhə. Bu lövhə, Hz. Muhəmmədin ﷺ Hira mağarasına qalxması, eyni zamanda Hz. Muhəmmədin ﷺ qoyduğu yolla gedən şəxsin zirvəyə qalxa biləcəyinə işarə edir.)

H. Muhəmmədə ﷺ nazil olan Mərhəmətli Allahdan gələn vəhydir, yoxsa şeytanın vəsvəsesi?

Ərini bu dərəcədə qorxuya salan bu hadisənin nə olduğunu öyrənmək istəyən Xədicə ʾ, H. Muhəmmədi ﷺ götürüb əmisi oğlu Varaqa bin Nofəlın yanına gətirdi. Müdrik qoca olan Varaqa bin Nofəl cahiliyyə dövründə nəsrani olmuş, İncil və Tövrat haqqında dərin biliyə malik idi. Varaqa bin Növfəl, H. Muhəmmədə ﷺ bir sıra suallar verdi. Varaqa, Rəsulullahı ﷺ dinlədikdən sonra belı dedi: “Sən H. Musa ʾ və H. İsanın ʾ öz ümmətini müjdələdiyi, insanları zülmətdən nura çıxaracaq gözlənilən peyğəmbərsən. Sənin yanına gələn mələk də, səndən əvvəlki peyğəmbərlərə gələn Ruhul-Qüds (Cəbrail) idi. Sənin gətirdiyini insanlar rədd edəcək və sənə düşmən olacaqlar. Sənin peyğəmbərliyin zamanında gənc olsaydım və qövmün səni Məkkədən qovduğu vaxta qədər yaşaya bilsəydim sənə kömək edərdim.”

Allahın rəsulu H. Muhəmməd ﷺ: İlk vəhydən bir müddət sonra Cəbrail ʾ yenidən H. Muhəmmədə ﷺ göründü və bu dəfə Müddəssir surəsinin ilk yeddi ayəsini oxudu.

Ey libasına örtünmüş peyğəmbər! Qalx və insanları xəbərdar et! Təkcə Rəbbini uca tut! Geyimini təmiz saxla! Pis şeyləri tərk et! Yaxşılığı təmənnə məqsədilə etmə! Rəbbin üçün səbir et!

(əl-Muddəssir, 1-7)

Cəbrail ʾ vasitəsilə H. Muhəmmədə ﷺ göndərilən vəhy 23 il davam etdi. Bu müddət ərzində insanları dünya və axirət səadətinə qovuşduracaq. Quran ayələri tamamlanmışdır.

Hz. Muhəmmədin ﷺ dəvəti nə idi? Hz. Muhəmməd ﷺ ailəsini, qohumlarını, qəbiləsini və bütün bəşəriyyəti heç bir şəriki olmayan tək ilaha (Allaha) iman gətirməyə dəvət edirdi. O Allah ki bütün kainatı və saysız-hesabsız canlı və cansız məxluqları yalnız O yaratmışdır. Buna görə də Allahdan başqasına ibadət etmək, ona şərik qoşmaq və ondan başqasının hökmlərinə tabe olmaq caiz deyil.

Hz. Muhəmmədin ﷺ gətirdiyi səmavi risalet nədir? Hz. Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ gətirdiyi ilahi mesaj İslam dinidir. Yəni Allaha imanla təslim olmaq, Onun qanunlarını əqidə və şəriət olaraq qəbul etmək deməkdir. İslam əqidəsi; Allahın varlığına, birliyinə, tək olduğuna və şərikinin olmadığına inanmaqdır. O Allah ki bəşəriyyətin yeganə Rəbbi, yeganə sahibi və yeganə ilahıdır. İslam şəriəti isə, insanın bütün həyatını, işini və vərdislərini tənzimləyən Allahın qoyduğu qanunlardır. Fiqh alimləri İslam şəriətini üç əsas başlıq altında toplayıblar: “İbadətlər”, “Əxlaq” və “Davranışlar”.

(1) İbadətlər: Allahın qoyduğu, insanlara Rəbbinə ibadət etməyi öyrədən hökmlərdir. Bunlar: Allahdan başqa ibadətə layiq olan heç bir məbudun olmadığını və Muhəmmədin ﷺ Allahın elçisi olduğuna şahidlik etmək, beş vaxt namaz qılmaq, malın qırxda birindən zəkat vermək, Ramazan ayında oruc tutmaq və ömründə bir dəfə Kəbəyə gedib həcc etməkdir.

(2) Əxlaq: Allah Təalanın tərəflədiyi və insanların bir-birləri ilə rəftarlarında riayət etmələrini istədiyi dürüstlük, etibarlılıq, sevgi, ədalət, əməkdaşlıq, qardaşlıq və səxavət kimi gözəl davranışlar toplusudur.

(3) Davranışlar: İçtimai həyata aid olan evlilik, boşanma, varislik, ticarət, qəyyumluq və insan hüquqları kimi məsələləri tənzimləyən ilahi hökmlər “Davranışlar” altında toplanır.

Səməvi risaletin hökümlərinin xülasəsi

De: "Gəlin, Rəbbinizin sizə nələri haram etdiyini oxuyum." Ona heç nəyi şərik qoşmayın, valideynlərə yaxşılıq edin və yoxsulluq üzündən uşaqlarınızı öldürməyin.

Sizin də, onların da ruzisini Biz veririk.

Murdar əməllərin aşkarına da, gizlisinə də yaxınlaşmayın. Allahın, öldürülməsini haram buyurduğu şəxsi haqsız yerə öldürməyin.

Allah bunları sizə tövsiyə etmişdir ki, bəlkə anlayasınız. Yetim yetkinlik yaşına çatana qədər, – xeyirxahlıq (qoruyub saxlamaq və artırmaq məqsədilə istifadə etmək) istisna olmaqla, – onun malına yaxınlaşmayın!

Ölçüyə və çəkiyə ədalətlə tam riayət edin.

Biz hər kəsi yalnız onun qüvvəsi çatdığı qədər yükləyirik. Söz söylədiyiniz zaman, qohumunuz olsa belə, ədalətli olun. Allah qarşısındakı əhdə sadıq qalın. Allah bunları sizə tövsiyə etmişdir ki, bəlkə, düşünüb ibrət alasınız.

Yuxarıda qeyd olunan əl-Ənam surəsinin 151 və 152-ci ayələrində Allah-Təalanın insanlara əmr etdiklərinin və haram buyurduqlarının xülasəsi bildirilmişdir.

QEYD: Həzrət Muhəmmədə ﷺ peyğəmbərlik vəzifəsi verildikdən sonra 13 il Məkkədə qaldı. Bu müddət ərzində "Allahdan başqa ibadətə layiq olan məbud yoxdur" mənasını verən tövhid əqidəsini cəmiyyətdə bərqərar etməyə çalışdı. Mədinəyə hicrət etdikdən sonra isə (miladi 622) müsəlmanlara İslam hüququnu öyrətdi.

Həbəşistanda İslam mesajının praktiki izahı: Hz. Cəfər bin Əbi Talibin Həbəşistanda dediyi sözləri bəlkə də İslamın ən gözəl tərifidir: “Risaletin 5-ci ili idi. Qureyşin müsəlmanlara qarşı etdiyi zülm, əzab, işgəncə və iqtisadi embarqodan kədərənən Hz. Muhəmməd , müsəlmanlara, heç kimə zülm etməyən və ədalətli kimi tanınan Həbəş kralı Nəcaşinin ölkəsinə hicrət etməyi tövsiyə etdi. Peyğəmbərin tövsiyəsi ilə bir qrup müsəlman indi Efiopiya kimi tanınan Həbəşistana hicrət etdi.

Ancaq qureyşlilər burada da müsəlmanları tək rahat yaşamağa qoymadılar. Onlar Həbəşistana gəlib Nəcaşidən müsəlmanları onlara təslim eləməsinə xahiş etdilər. Qureyşin təklifini rədd edən Nəcaşi müsəlmanları öz hüzuruna dəvət etmək və məsələni onların öz ağızlarından dinləmək istədiyini söylədi. Bunun üzərinə Hz. Cəfər ibn Əbi Talib kralın hüsurunda İslamı ən gözəl şəkildə tanıdan bu qısa sözləri demişdir:

"Ey kral! Biz cəhəlet içində yaşayan bir xalq idik. Bütlərə sitayiş edir, mürdar ət yeyirdik. Bütün pis işləri görür, qohum-əqrəbəylə əlaqələrimizi kəsərdik. Qonşularla pis rəftar edərdik, güclülərimiz zəiflərimizi əzərdi. Bizə nəsəbi, doğruluğu, namusluluğu və iffətiylə tanınan bir peyğəmbər göndərilənə qədər belə etdik. O, Allahın elçisidir. Bizi Allahın birliyinə iman gətirməyə, yalnız Allaha ibadət etməyə, atalarımızın sitayiş etdiyi daş və bütlərdən əl çəkməyə dəvət etdi. Bizə haqqı deməyi, əmanəti yerinə yetirməyi, qohum-əqrəbəyə diqqət etməyi, yaxşı qonşu olmağı, haramdan uzaq olmağı, qan tökməməyi əmr etdi. Bizi bütün pisliliklərdən uzaqlaşdırdı. O, yalan şahidlik etməyi, yetimin malını yeməyi və namuslu qadınlara böhtan atmağı bizə qadağan etdi. Bizə yalnız Allaha ibadət etməyi, Ona şərik qoşmamağı, namaz qılmağı, zəkat verməyi və Ramazan ayında oruc tutmağı əmr etmişdir. Biz bu peyğəmbərə inandırıq və iman gətirdik. Onun göstərdiyi yolla getdik. Biz, Peyğəmbərin halal dediyini halal, haram dediyini də haram qəbul etdik.

Ey kral! Bunun müqabilində qövmümüz bizə hücum etdi və bizə hər cür işgəncə verdi. Bizi dinimizdən döndərməyə və yenidən bütllərə ibadət etdirməyə çalışdı. Bizə etdikləri işkəncə və zülmərlər dözülməz vəziyyətə çatdıqda dinimizi qorumaq üçün vətənimizdən çıxdıq və sənin ölkənə üz tutduq. Biz sizin ölkədə qalacağımızı və beləcə bizə edilən əzab əziyyətdən canımızı qurtaracağımızı ümid edirdik”.

Kral Nəcaşi İslamı qəbul edir:

Həbəşistan kralı Nəcaşi ədalətli hökmdar olduğu üçün hökm verərkən Allahdan qorxurdu. Buna görə Hz. Cəfərdən Hz. Muhəmmədə ﷺ göndərilən ayələrdən bir neçəsini oxumasını istədi. Hz. Cəfər Məryəm surəsindən bir neçə ayət oxudu. Oxunan ayələrdən çox təsirlənən Nəcaşi ağlamağa başladı, hətta ağlamaqdan saqqalı da islandı. Sonra kral belə dedi:

Efiopiyada Kral Nəcaşinin adına olan məscid

“Peyğəmbərinizə göndərilənlər və İsanın gətirdikləri eyni çıraqdan çıxan bir işiq kimidir.”

Qüreyşi təmsil edən Amr bin As (o vaxt hələ müsəlman deyildi), müsəlmanların ardınca Həbəşistana gedərək onları Məkkəyə qaytarmaq istəyirdi. Ancaq onun bütün səylərinə baxmayaraq Nəcaşi müsəlmanları Qüreyşə təslim etmədi. Əksinə, onlara öz ölkəsində istədikləri qədər qalmağa icazə verdi.

İslam. Sonuncu səmavi risalet İslam nədir?

“İslam” sözü kainatı yaradan, hər şeyin yaratıcısı olan, mülkündə şəriki olmayan və ondan başqa məbud olmayan tək Allaha təslim olmaq deməkdir. İslam dini isə mülkün sahibi və məxluqatın yaratıcısı olan Allaha xalis tövhid dinidir.

Əsmaul – Hüsna (Allahın gözəl adları) Allahın bir çox adları və sifətləri vardır ki, onlardan bəziləri Qurani Kərimdə, bəziləri də Hz. Peyğəmbərin ﷺ hədislərində qeyd edilmişdir. Bu adlardan məlum olanlarının sayısı 99 dur.

“Ən gözəl adlar Allahındır. Ona bu adlar vasitəsi ilə dua edin!”

(əl-Əraf, 180)

“De: “İstər Allah deyib çağırın, istərsə də ər-Rəhman deyib çağırın. Necə çağırırsanız da, hər halda ən gözəl adlar Ona məxsusdur.”

(əl-İsra, 110)

"O, Özündən başqa heç bir məbud olmayan, qeybi və aşkarı bilən Allahdır. O, Mərhəmətlidir, Rəhmlidir. O, Özündən başqa heç bir məbud olmayan, Hökmdar, Müqəddəs, Pak, haqqı təsdiq edən, hər şeyi müşahidə edən, Qüdrətli, Qadir, Məğrur Allahdır. Allah onların Ona şərik qoşduqlarından ucadır."

(əl-Həşr, 22-23)

English	Arabic	Hebrew	Aramaic
God	Elah	Eloha	Elaha

Qeyd:

Ərəb dilində olan İncildə "ilahi" ifadə etmək üçün Allah sözü tez-tez istifadə olunur. İslamda Allahın 99 tanınmış "gözəl ad və sifətləri" vardır.

"O, Xaliq, yoxdan Yaradan, Surətverən Allahdır. Ən gözəl adlar yalnız Ona məxsusdur. Göylərdə və yerdə olanların hamısı Onun şəninə təriflər deyir. O, Qüdrətlidir, Hikmət sahibidir."

(əl-Həşr, 24)

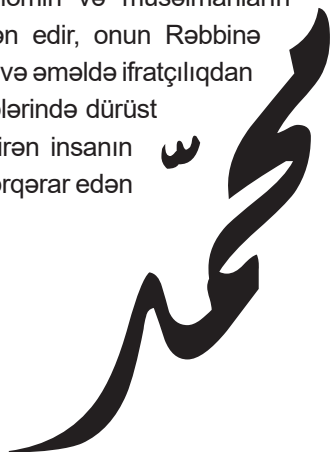
Muhəmməd ﷺ və İslam: Sufyan ibn Abdullah əs-Səqəfi rah demişdir: "(Bir dəfə) mən (Peyğəmbərə ﷺ) dedim: "Ey Allahın elçisi! İslam haqqında mənə elə bir söz söylə ki, artıq səndən başqa heç kəsdən bu haqda soruşmayım." Peyğəmbər rah buyurdu:

İslam, iman etmək və doğru yolda olmaqdır.

"Allaha iman gətirdim de, sonra da düz yol tut".
(Müslim, İman, 62; Bihar əl-Ənvar, 40/175)

İslam inancını qəbul etmək sözdə, hərəkətdə və ya əməldə ekstremizmə meyl etmədən balanslaşdırılmış/ortayolcu həyat tərzini sürməyi tələb edir.

Peyğəmbərin rah ifadə etdiyi bu söz mömin və müsəlmanların izləyəcəyi yolu və həyat tərzini müəyyən edir, onun Rəbbinə doğru getməsi üçün yol cızır və onu sözdə və əməldə ifratçılıqdan uzaqlaşdırır. İslam, həyatın bütün məsələlərində dürüst olmağı tələb edir. İslam Allaha iman gətirən insanın davranışını, onun məqsəd və istəklərini bərqərar edən yoldur.

Allah Təala Quranda möminləri belə vəsf edir:

"Həqiqətən də: "Rəbbimiz Allahdır!"– deyib sonra düz yol tutan kəslərə mələklər nazil olub deyirlər: "Qorxmayın və kədərlənməyin! Sizə vəd olunan Cənnətlə sevinin!"

(Fussilət, 30)

İslam və Sülh: Dil baxımından "İslam" sözü ərəb dilində zərərsiz mənasını verən "sələmə" kökündən gəlir və sülh mənasını verən "Salam" sözü ilə əlaqəlidir. "Salam" Allahın ən gözəl adlarından biridir. Allaha təslim olan insan öz daxilində rahatlıq tapır və ətrafındakı insanlarla sülh içində yaşayır. Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ müsəlmanı "Müsəlman o kəsdir ki, onun dilindən və əlindən başqa müsəlmanlara zərər dəyməsin" kimi tərif etmişdir, yəni insanlar onun əməllərindən və sözlərindən heç bir zərər görməməlidirlər.

Müsəlmanlar yoxsa Muhəmmədilər? Digər dinlərin ardıcılardan fərqli olaraq, Muhəmmədin ﷺ ardıcılarna Muhəmmədi deyilmir. İslama bağlı olan və həyat tərzini qəbul edənə, bir Allaha iman gətirib Ona təslim olan mənasında "müsəlman" deyilir.

İslamda imanın əsasları və dinin dərəcələri hansılardır? İmanın altı əsası var: Allaha iman, mələklərə iman, müqəddəs kitablarına iman, peyğəmbərlərə iman, qiyamət gününə iman və xeyir və şərin Allahdan olduğuna iman. Dinin dərəcələrinə gəlcə, onlar belədir:

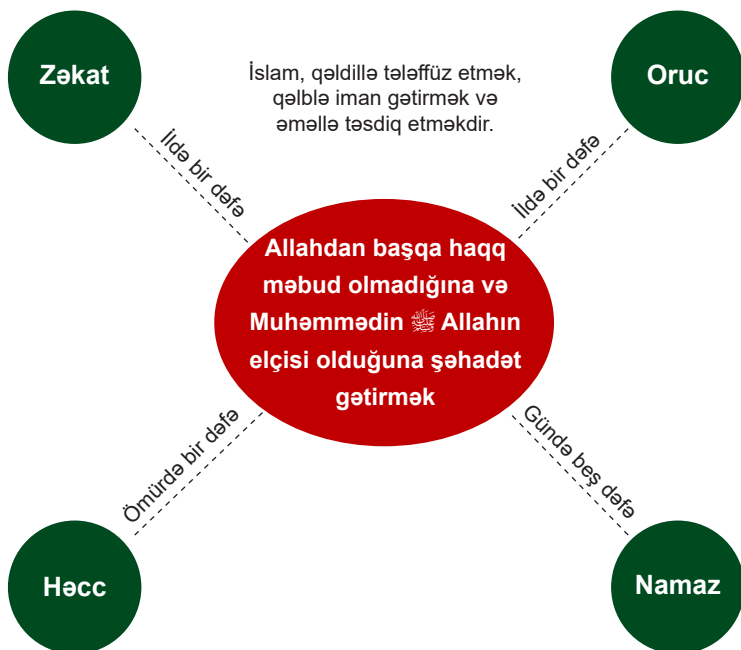
İslam – İman – İhsan

İhsan: Allahı görürmüş kimi ona ibadət etməkdir. Çünki sən onu görməsən də o səni görür.

İslamın Əsasları

İslam dini müsəlmanın yerinə yetirməli olduğu beş əsas üzərində qurulmuşdur. Bu əsasların hamısına iman gətirmək vacibdir. Bu beş əsasın beşinə də eyni zamanda iman gətirməyən şəxs müsəlman sayılmaz.

1	Şəhadət	Kəlməyi şəhadəti (Əşhədu ən la ilahə illəllah, Əşhədu ənnə Muhəmmədən rəsulullah. Mənası: Şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa haqq məbud yoxdur və yenə şəhadət edirəm ki, Muhəmməd ﷺ Allahın elçisidir) dil ilə söyləmək, qəlb ilə təsdiq etmək və tələb etdiyi əməlləri yerinə yetirməkdir.
2	Namaz	Gündə beş vaxt namaz qılmaqdır.
3	Oruc	Ramazan ayında bir ar oruc tutmaqdır.
4	Zəkat	Malın zəkatını verməkdir.
5	Həc	Yoluna gücü yetən insana Allahın evi Kəbəni (ömürdə bir dəfə) həcc ziyarəti etməkdir.

1. KƏLMƏYİ - ŞƏHADƏT

Şəhadət dinin bünövrəsi və sütunu, şəriki olmayan qüdrətli və əzəmətli Allahın birliyinə və Ondən başqa məbud olmadığına dəlildir.

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

İslam əqidəsinin əsasını təşkil edən kəlmeyi – şəhadəti tələffüz etmək, bütün varlıqları yaradan bir və tək Allahın olduğunu etiraf etməkdir. Bir şəxs kəlmeyi - şəhadəti “Allahdan başqa haqq məbud yoxdur və Muhəmməd Allahın Rəsuludur” söyləsə, ona yəqinliklə iman gətirsə və bu kəlmənin namaz qılmaq, oruc tutmaq, zəkat vermək, həcc etmək kimi tələblərinə əməl etsə, halal olanları qəbul edib haram olanlardan uzaqlaşsa əsil müsəlman olar.

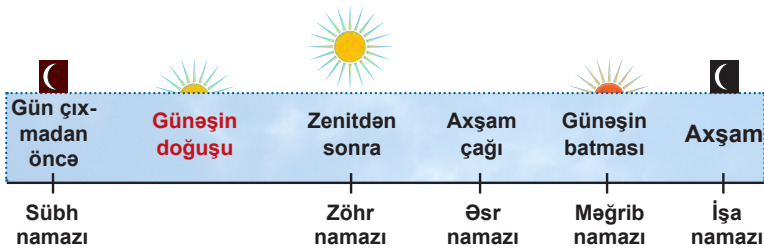
Kəlmeyi şəhadət, Muhəmmədi ﷺ Allahın elçisi kimi tanımaqla bərabər, ondan əvvəl göndərilən bütün peyğəmbərləri Allahın elçiləri olaraq qəbul etməyi tələb edir.

2. BEŞ VAXT NAMAZ

Namazın İslamda böyük yeri vardır və insanın Qiyamət günü hesaba çəkiləcəyi ilk şey də namazdır. Namaz kafirlə müsəlman arasında fərqləndirici nişanədir. Allah müsəlmanlara gündə beş vaxt namaz qılmağı fərz buyurmuşdur.

Gündə beş vaxt namaz:

"Qullarım səndən Mənim bərəmdə soruşsalar, sözsüz ki, Mən onlara yaxınam, Mənə dua edənin duasını dua etdiyi vaxt qəbul edəərəm. Gərəkdir onlar da, Mənim çağırışımı qəbul etsinlər və Mənə iman gətirsinlər ki, doğru yola yönəlsinlər."

(əl-Bəqərə, 186)

Ərəb dilində namaza "salat" deyilir. "Salat" sözü ərəb dilində gəlib irtibat mənasını bildirir. Bəndə namaz vasitəsiylə yaradani ilə əlaqə quraraq Ona şükür edir və istəklərini Ona ərz edir. Namaz insanın yaradıcısı ilə ünsiyyət qurmasına və Ona yaxınlaşmasına imkan verən bir ibadətdir.

**Mənəvi
enerji və
psixoloji
dəstək**

İbadətin mahiyyəti Allahı qəlb, dil və bədənle təsbihi etmək, ucaltmaq və həmd etməkdir. Gündə beş dəfə namaz qılmaq insana mənəvi enerji və psixoloji rahatlıq verir.

İnsan bədən və ruhdan ibarətdir. Necə ki, bədənımız üçün gündə üç-dörd dəfə yemək yeyirik və fiziki qidaya ehtiyacımız olduğu üçün heç vaxt şikayət etmirik, ruhumuz üçün də mənəvi qidaya ehtiyacımız var. Gün ərzində fasilələrlə qılınan namaz belə mənəvi qidani təmin edir.

3. ZƏKAT

Allah təala müsəlmanlara zəkat verməyi quranda fərz buyurmuşdur. Zəkat 85 qr. təmiz qızıl dəyərində çatan malın üzərindən bir il keçdikdən sonra onun qırxdə birini (2,5%) ildə bir dəfə yoxsullara və ehtiyac sahiblərinə sədəqə vermək deməkdir. Zəkat, sadəcə varlı müsəlmanların, kasıblara etdikləri bir yardım və ya verdikləri bir bəxşiş deyildir. Zəkat, tam olaraq kasıbın varlığının malında olan haqqıdır. Zəkat mal ilə olan ibadətdir. Zəkat insanın qəlbini hərislik və xəsislikdən təmizləyir, kasıbların qəlbindən isə kin və paxıllığı uzaqlaşdırır. Zəkat, varlı və kasıb arasındakı qarşılıqlı sayğı və hörməti gücləndirir, ictimai həmrəylik və əməkdaşlıq ruhunu yüksəldir, cəmiyyətin rifahını yüksəldir və sosial ədalətin bərpasında mühüm rol oynayır. Dəvə, inək, qoyun, taxıl və s. mal qaranın və ya qızıl gümüş kimi qiymətli mineralların da zəkati verilməlidir. Zəkat, ət-Tovbə surəsinin 60-cı ayəsində buyurulduğu kimi yalnız yoxsullara, kasıblara, onu yığıb paylayanlara, qəlbləri İslam dininə isinişdiriləcək kimsələrə, kölələrin azad olunmasına, borclulara, Allah yolunda cihad edənlərə və pulu qurtarıb yolda qalan müsəfirələrə verilməlidir.

Qeyd: Zəkat malları ilə əlaqədar ətraflı məlumat üçün fiqh kitablarına müraciət edilməlidir.

Malın
zəkati
2.5 %

4. RAMAZAN ORUCU

Allah Təala əvvəlki ümmətlərə fərz buyurduğu kimi müsəlmanlara da oruc tutmağı fərz buyurmuşdur. Oruc Quranın nazil olduğu Ramazan ayında tutulur. Oruc tutan müsəlman dan yeri söküləndən gün batana qədər yeməkdən, içməkdən və cinsi əlaqədən uzaq durmalıdır. Müsəlman oruc tutarkən müəyyən dərəcədə emosional təfəkkür və

mənəvi rahatlıq içində olur. Eyni zamanda oruc tutan insan nəfsini daha rahat hesaba çəkə bilir və xeyirxah işlər görməyə meyilli olur. Müasir tibb tərəfindən sübut edilmişdir ki, oruc tutmağın sağlamlığa böyük faydaları var. Oruc tutan insan nəfs və istəklərini cilovlamağın, habelə özünü mənəvi cəhətdən yüksəltməyin yollarını öyrənir. Oruc tutan insan, ac qaldığı üçün Allahın köməyinə və ruzisinə möhtaclıq hiss edir və buna görə də su və yemək qıtlığına məruz qalan insanları və yoxsulları daha yaxşı başa düşür.

5. HƏCC

Həcc, qəməri aylardan Zilhicce ayında Kəbəni ziyarət etmək və müəyyən ibadətləri yerinə yetirmək məqsədi ilə Məkkəyə edilən ziyarətdir. Həcc İslam əsaslarının beşincisidir. Maddi və fiziki imkanlara malik olan, ağılı başında olan, azad və yetkinlik yaşına çatmış hər bir müsəlman ömründə bir dəfə həc ziyarəti etməlidir. Həcc, müsəlmanın həyatında yalnız Rəbbinin və yaradanının razılığını qazanmaq üçün çıxdığı müqəddəs və böyük bir səyahətdir.

Həcc dünyanın hər yerindən milyonlarla müsəlmanın Məkkədə icra etdiyi ən böyük kollektiv ibadətdir. Müxtəlif irqlərə və dillərə malik olan müsəlmanlar Zilhicce ayının doqquzuncu günü Ərafatda toplaşaraq Al-laha dua edirlər.

Qəməri Aylar

1	Məhərrəm
2	Səfər
3	Rabiuləvvəl
4	Rabiulaxir
5	Cumadələvvəl
6	Cumadəlxir
7	Rəcəb
8	Şaban
9	Ramazan
10	Şəvval
11	Zilqədə
12	Zilhicce

Hə. Peyğəmbər ﷺ belə buyurub: "Kim Allah üçün həcc ziyarətini yerinə yetirsə və (ziyarət əsnasında) qadını ilə yaxınlıq etməsə və (digər) günh işlərdən çəkinsə, dünyaya gəldiyi gündə olduğu kimi (pak halda evinə) qayıdər."

(Buzari, 1521; Muslim, 1350; Təbarsinin "Mustədrak Vəsail" əsəri, 8/28)

Bir ilah... Bir risalet

Peyğəmbərlər və Allahın elçiləri

Bütün insanların Rəbbi olan Uca Allah insanları nəzarətsiz qoymamışdır. Onların hidayətə qovuşması üçün aralarından seçdiyi peyğəmbərləri tövhid dinini öyrətmək üçün onlara elçi olaraq göndərmişdir. Qurani Kərimdə 25 peyğəmbərin adı çəkilir. Bəzi peyğəmbərlər haqqında isə Quranda daha ətraflı məlumat verilir və adları Quranda daha çox keçir. Məsələn, Hz. Adəm 25, Hz. Huh 43, Hz. İbrahim 69, Hz. Musa 136, Hz.

İsanın adı isə Quranda 25 dəfə keçir. Bütün peyğəmbərlərin risaleti insanlara uca Allahın varlığını və birliyini, yaradılışın məqsəd və hikmətini, gözəl əxlaqı öyrətməklə insanları zülmətə düşməkdən xilas etməkdir. Məhz Hz. Muhəmməd ﷺ də, Hz. Adəm   dövründən bəri dəyişməmiş olan bu həqiqəti bir daha təsdiqləmək üçün göndərilmiş son peyğəmbərdir. Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Mənim və əvvəlki peyğəmbərlərin məsəli, gözəl və heyrətamiz bir ev tikmiş, lakin kərpicinin birini qoymamış bir kimsənin məsəlinə bənzəyir. Camaat bu evin yan-yörəsindən keçir, ona təəccüb edir və deyirlər: "Nə üçün bura bir kərpic qoyulmayıb?" Sonra Peyğəmbər ﷺ davam edib dedi: "O kərpic mənəm və mən peyğəmbərlərin sonuncusuyam." (Buxari, 3535; İbn Şəhr Aşubinin "Mənaqib Ali Əbi Talib" əsəri, 1/198)

Qeyd: Kərpic tikinti daşdır. Bu misaldan məqsəd odur ki, bina tikilmiş ancaq bir yer boş qalmışdı. Muhəmməd ﷺ gəldi və onu tamamladı. Gözəl bina və ya ev isə Adəmdən   Muhəmmədə   qədər Uca Allahın göndərdiyi səmavi risaletləri təmsil edir.

“Biz səndən əvvəl də elçilər göndərmişdik. Onlardan bəziləri haqqında sənə danışmışıq, bəziləri haqqında isə danışmamışıq. Heç bir elçi Allahın izni olmadan bir ayə gətirə bilməzdi. Allahın əmri gəldikdə isə ədalətlə hökm verilər və yalan danışanlar orada ziyana uğrayarlar.”

(*Ğafir, 78*)

"Deyin: "Biz Allaha, bizə nazil olana, İbrahimə, İsmailə, İshaqa, Yəquba və onun nəslinə nazil olanlara, Musa və İsayə verilənlərə, özlərinin Rəbbi tərəfindən peyğəmbərlərə verilənlərə iman gətirdik. Biz onların heç birini digərindən fərqləndirmirik. Biz yalnız Ona təslim olanlarıq!"

(*əl-Bəqərə, 136*)

Tövrət, İncil və Quran səmavi kitablardır: İslamda imanın əsasları belədir: Allaha iman, mələklərə iman, kitablara iman, peyğəmbərlərə iman, Qiyamət gününə iman, qədərə - yəni, xeyir və şərin Allahdan olduğuna iman.

Müsəlmanlar, Quranla bərabər Hz. İbrahimə ﷺ nazil olan səhifələr, Hz. Musaya ﷺ nazil edilən Tövrətə, Hz. Davuda ﷺ nazil olan Zəburə və Hz. İsaya ﷺ nazil edilən İncilə inanır və müqəddəs olaraq qəbul edirlər. Quran digər səmavi kitablara ziddiyyət təşkil etmir. Çünki hamısı eyni mənbədən (Allahdan) gəlir. Ancaq Quran digər səmavi kitablardan fərqli olaraq Allahın şəriətini tamamlayan sonuncu səmavi kitab olduğuna görə Allah Təala onu təhrif olmaqdan qorumuş, insan əli ilə dəyişdirilməmişdir. Digər səmavi kitablara isə tarix boyu insan əli ilə edilən təhriflərə məruz qalmışdır.

Bu bir həqiqətdir ki bu gün müsəlmanların əlində olan Quranla 14 əsr əvvəl Muhəmməd Peyğəmbərə ﷺ nazil olan Quran arasında heç bir fərq yoxdur. Möcüzəvi şəkildə qorunub saxlanılan Quranı müsəlmanlar əzbərləyərək nəsil-dən-nəslə ötürüləcək və qiyamətə qədər toxunulmaz qalacaq.

"Şübhəsiz ki, Biz, içində hidayət və nur olan Tövrəti nazil etdik. Özlərini Allaha təslim edən peyğəmbərlər bununla yəhudilər arasında hökm edərildilər. Din xadimləri və elm adamları isə Allahın kitabından qorunub saxlanılanlarla hökm verərildilər. Onlar buna şahiddirlər. Elə isə insanlardan qorxmayın, Məndən qorxun! Ayələrimi ucuz qiymətə satmayın. Allahın nazil etdiyi ilə hökm verməyənlər – məhz onlar kafirdirlər."

(əl-Maidə,44)

"Qoy İncil əhli Allahın onda nazil etdiyi şəriət qanunları ilə hökm versin. Allahın nazil etdiyi ilə hökm verməyənlər – məhz onlar fasiqdirilər."

(əl-Maidə,47)

"Biz sənə, özündən əvvəlki kitabı təsdiqləyən və onu qoruyan Kitabı haqq olaraq nazil etdik. Sən onların arasında, Allahın nazil etdiyi ilə hökm ver. Sənə gələn haqqı buraxıb onların istəklərinə uyma. Ey ümmətlər, hər biriniz üçün bir şəriət və bir yol təyin etdik. Allah istəsəydi, sizi tək bir ümmət edərdi. Fəqət bu fərqli şəriətlər və yollar, sizə verdikləri ilə sizi imtahan etməsi üçündür. Elə isə yaxşı işlər görməkdə bir-birinizlə yarışın. Hamınızın dönüşü Allahadır. O, ixtilaf etdiyiniz şeylər barəsində sizə xəbər verəcəkdir."

(əl-Maidə,48)

Onlar Allahın nemət bəxş etdiyi peyğəmbərlərdən, Adəmin və Nuhla birlikdə gəmidə daşıdığımız kimsələrin nəslindən, İbrahimin və İsrailin nəslindən seçib haqq yola yönəltdiyimiz kimsələrdəndir. Onlar özlərinə Mərhəmətli Allahın ayələri oxunduğu zaman səcdəyə qapanıb ağlayanlardır.

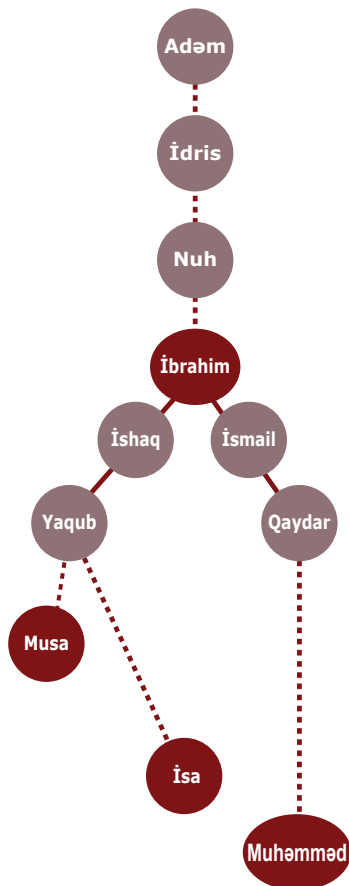
(Məryəm,58)

Peyğəmbər və ya elçi	Hz. İbrahim ﷺ	Hz. Musa ﷺ	Hz. İsa ﷺ	Muhammad ﷺ
Yaşadığı əsr (təxmini)	E. Ə: 1700	E. Ə: 1400	M. 1-33	M. 570-632
Yaşadığı ömür (təxmini)	175 il	120 il	33 il	63 il

Hz. Muhəmməd ﷺ və Hz. İbrahim ☪️

Yəhudilər, xristianlar və müsəlmanlar İbrahimi ☪️ peyğəmbərlərin atası kimi tanıyırlar. Çünki, İbrahimdən ☪️ sonra gələn peyğəmbərlərin hamısı onun nəslindəndir. Atasız dünyaya gələn Hz. İsanın ☪️ anası da Hz. İbrahimin ☪️ nəslindəndir. Müsəlmanlar etiqad edirlər ki, Muhəmməd peyğəmbər ﷺ İbrahimin ☪️ böyük oğlu Hz. İsmailin ☪️ nəslindəndir. İsrail oğullarına peyğəmbər olaraq göndərilən Hz. Yəqub, Yusif, Əyyub, Musa, Zəkəriyyə və Yəhya isə Hz. İbrahimin ☪️ kiçik oğlu Hz. İshaqın nəslindəndir.

Hz. İbrahim ☪️ və həyat yoldaşı Sara xanım qocalsa da, o vaxta qədər uca Allah onlara övlad verməmişdi. Ona görə də Sara fikirləşdi ki, öz kənizi Həcəri ərinə bağışlasın. İbrahim ☪️ onunla evlənsin və Allah ondan İbrahimə ☪️ övlad versin. Yaşı yetmişə ötmüş İbrahim ☪️ Həcərlə evləndi. Nəticədə bu evlilikdən onların bir oğlu oldu. Uşağın adını İsmail qoydular. Bir müddət sonra isə çox qoca olmasına baxmayaraq möcüzəvi şəkildə hamilə qalan Sara bir oğlan uşağı dünyaya gətirdi. Bu uşağa da İshaq adını qoydular.

Hz. İbrahim ☪️ hələ uşaq ikən Allah Təalanın varlığına və birliyinə inanırdı. O, başa düşürdü ki, bütələr, od, günəş, ay və ulduzlar ibadət ediləcək tanrı ola bilməz. İbrahim ☪️ tam əminliklə dərk etmişdir ki, ibadətə layiq olan yalnız sonsuz kainatı və içindəki varlıqları heç kimə möhtac olmadan yaradan uca Allahdır. Ona görə də o, bütün həyatını insanlara bu həqiqəti öyrətməyə həsr etmişdir.

Həz. İbrahim ə uca yaradan Allah Təalanın əmrlərinə təslim olmaq və iman yolunda fədakarlıq etmək haqqında bəşər tarixinin ən böyük nümunələrini özündə əks etdirmişdir. Sadəcə “Allahdan başqasını tanımıram və ona ibadət etmirəm” dediyi üçün Nəmrud və adamları tərəfindən atəşə atılmasına dözdü. O, Allahın əmri ilə arvadı Həcəri və südəmər oğlu İsmaili ə bir an belə tərəddüd etmədən Ərəbistanın heç bir bitki və su olmayan bir vadisində qoyub getdi. Və yenə də Allahın əmri ilə illərdir həsrətini çəkdiyi sevimli oğlu İsmaili ə Allah yolunda qurban kəsməkdə tərəddüd etmədi. Allah təala Həz. İbrahimin ə fədakarlıqlarını əvəzsiz bırxmadı və onu heç vaxt tək qoymadı. O atəşə atıldığı vaxt Allahın (əmrilə əl-Ənbiya surəsinin 69-cu ayəsində buyurulduğu kimi) atəş İbrahimə qarşı sərin və salamat oldu və ona bir zərəri toxunmadı. Yenə o, körpə oğlunu və həyat yoldaşını Məkkənin susuz səhrasının ortasında qoyub getdiyi vaxt Allah təala onlar üçün səhradan zəməm suyu çıxartdı və bu insanların dəstə-dəstə bura gəlməsinə səbəb oldu. Həz. İbrahim ə Allahın əmri ilə çox sevdiyi oğlu İsmaili ə qurban kəsməyə hazırlaşdığı anda Allah təala bıçağın İsmaili ə kəsməsinə icazə vermədi və əvəzində ona qurbanlıq bir qoç göndərdi.

“Yaxşı əməl sahibi olduğu halda özünü Allaha təslim edən və hənif İbrahimin dininə təbə olan şəxsdən din baxımından daha gözəl kim ola bilər?
Allah İbrahimi Özünə yaxın dost tutmuşdur.”

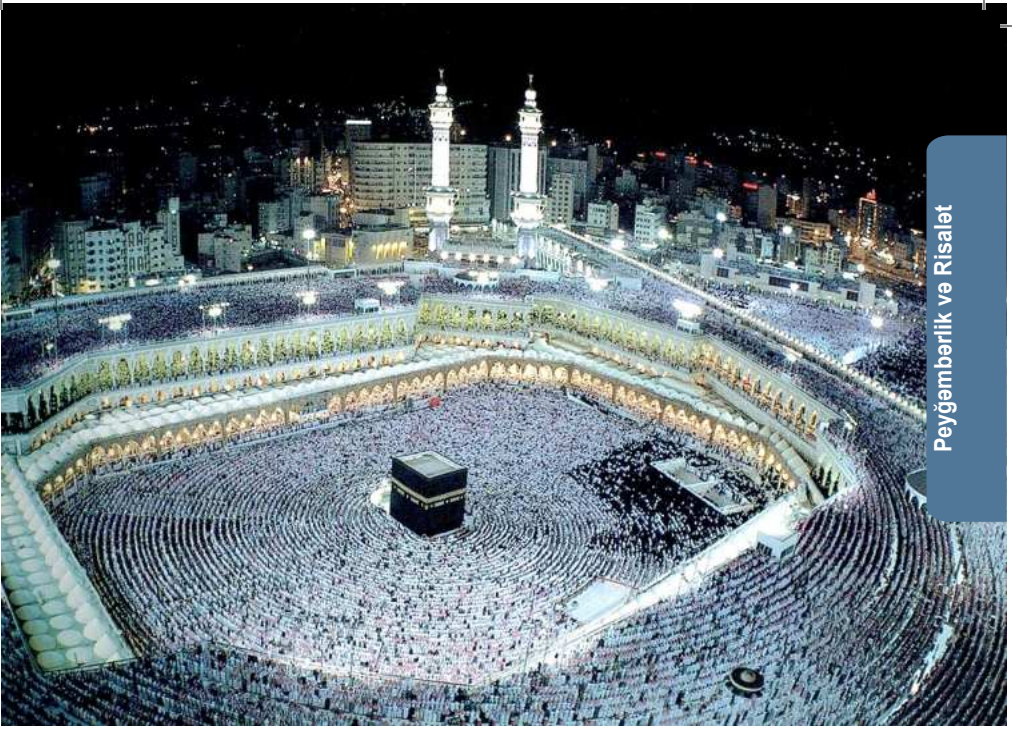
(ən-Nisa, 125)

**ŞƏRİKİ
OLMYAN
TƏK BİR
İLƏH**

Müsəlmanlar Həz. İbrahimə ə böyük hörmət bəsləyirlər. Çünki özünü ilk dəfə müsəlman olaraq tərif edən Həz. İbrahim ə olmuşdur.

“İbrahim nə yəhudi, nə də nəsrani idi. O, ancaq hənif (haqqa yönələn) bir müsəlman idi və müşriklərdən deyildi. Həqiqətən, insanlardan İbrahimə ən yaxın olanı, onun ardınca gedənlər, bu Peyğəmbər və ona iman gətirənlərdir. Allah möminlərin dostudur.”

(Ali İmran, 67-68)

Qurani Kərim xəbər verir ki, Hz. İbrahim ə və Hz. İsmail ə Allahın əmri ilə insanların yer üzündə ibadət etmələri üçün bir ev (Kəbə) tikirlər.

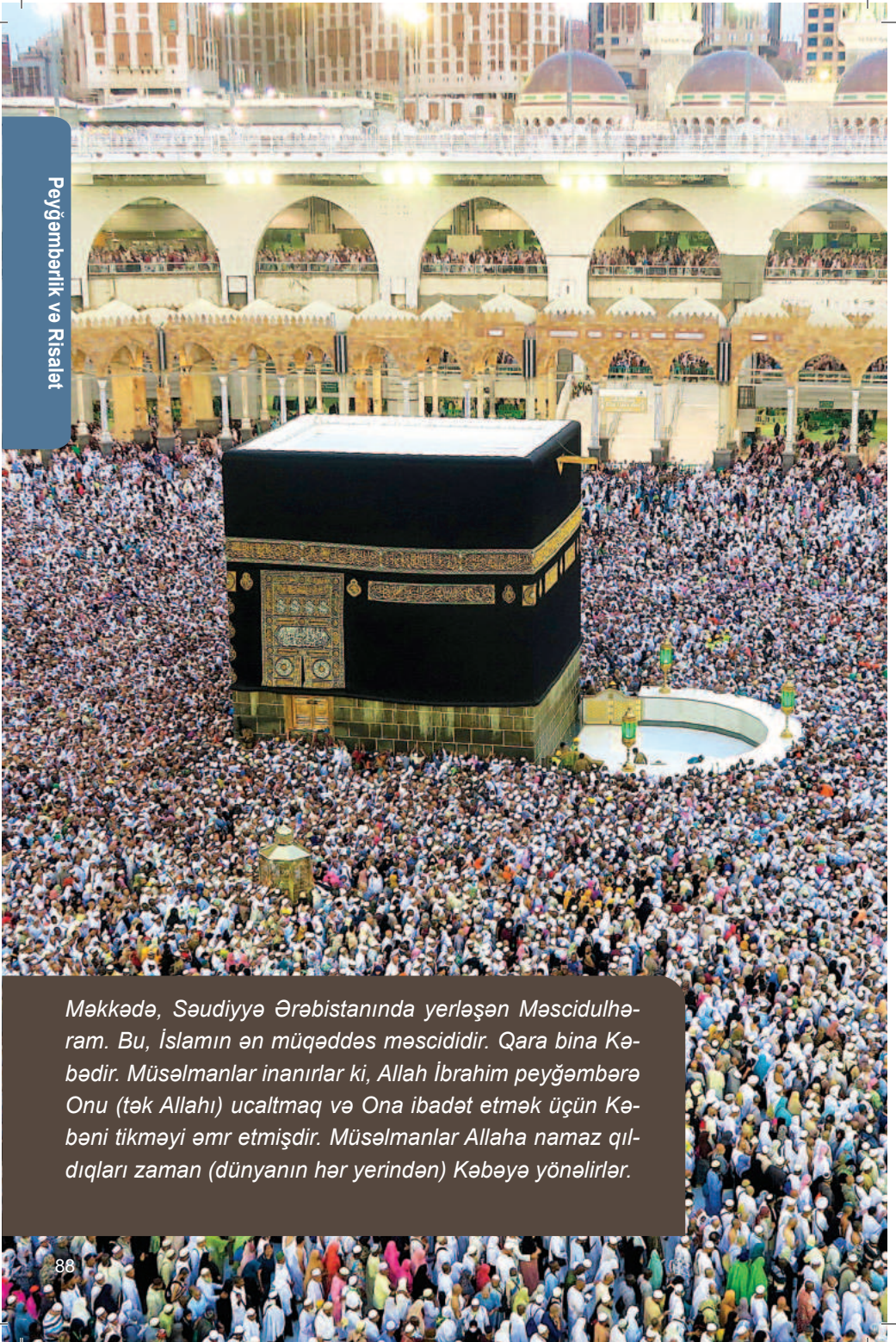
“Bir zaman Biz müqəddəs Evi insanlar üçün ziyarətgah və əmin-aman bir yer etdik. “İbrahimin durduğu yeri namazgah edin!” Biz İbrahimə və İsmailə buyurduq: “Evimi təvaf edənlər, etikafa girənlər, rüku və səcdə edənlər üçün təmizləyin!”

(əl-Bəqrərə, 125)

Hə. İbrahim ə və Hə. İsmailin ə Kəbəni tikərkən etdiyi dua:

“Ey Rəbbimiz! İkimizi də Sənə təslim olan, nəslimizdən də Sənə təslim olacaq bir ümmət et. Bizə ibadət qaydalarını göstər və tövbəmizi qəbul et! Həqiqətən, Sən tövbələri qəbul edənsən, Rəhmlisən!”

(əl-Bəqrərə, 125)

Məkkədə, Səudiyyə Ərəbistanında yerləşən Məscidulhəram. Bu, İslamın ən müqəddəs məscididir. Qara bina Kəbədir. Müsəlmanlar inanırlar ki, Allah İbrahim peyğəmbərə Onu (tək Allahı) ucaltmaq və Ona ibadət etmək üçün Kəbəni tikməyi əmr etmişdir. Müsəlmanlar Allaha namaz qıldıkları zaman (dünyanın hər yerindən) Kəbəyə yönəlirlər.

Muhəmməd peyğəmbər Məscidulhəramda namaz qılmağın çox savab olduğunu bildirmişdir. Hz. Peyğəmbər ﷺ, Allahın evində (Məscidulhəram) qılınan namazın başqa yerlərdə qılınan 100.000 namaza bərabər olduğunu bildirmişdir.

HƏCC

İslamın beş rükmündən biridir. Həcc, Hz. İbrahim ə və Hz. Həcərin tövhid dini üçün verdiyi fədakarlıqlarını simvolizə edir. Quran və Hz. Muhəmmədin ﷺ hədislərindən öyrənən müsəlmanlar Həcc ziyarəti üçün Məkkəyə gəlirlər.

Təvaf: Ərəbcə "bir şeyin ətrafında dolanmaq" mənasını verən təvaf, İslami bir termin olaraq Həcəruləsvəd (qara daş olan) küncündən başlayaraq Kəbəni saat əqrəbinin əks istiqamətinə yeddi dəfə dövrə vurmağa deyilir. Hz. Muhəmməd ﷺ Kəbəni yeddi dəfə dövrə vurmuşdur. Təvaf bir ibadət olduğu üçün təvaf edən şəxs dəstəmaz almalı, dilini dua, zikr və Quran tilavəti ilə məşğul etməlidir. Kainatda hər şeyin təvaf halında olduğu bir həqiqətdir. Burada müsəlmanların Kəbə ətrafında təvafı ən kiçik maddə olan atomdan tutmuş ən böyük qalaktikalara qədər bütün varlıqların fırlanmasını simvolizə edir.

“Nə günəş aya çatar, nə də gecə gündüzü keçə bilər.
Onların hər biri öz orbiti ilə üzüb gedər.”

(Ya sin, 40)

"Yeddi göy, yer və onlarda olanlar Ona təriflər deyir. Elə bir şey yoxdur ki, həmd ilə Ona tərif deməsin, lakin siz onların tərifini anlamazsınız. Həqiqətən, O, Həlimdir, Bağışlayandır."

(əl-İsra, 44)

İbrahim məqamı: Hz. Muhəmməd ﷺ təvafını bitirdikdən sonra İbrahim məqamının arxasında iki rükət namaz qıldır. Məqami İbrahim Kəbənin qapısının yanındakı ətrafı şüşəli metal konstruksiyalı yerdir. Hz. İbrahimin ﷺ Kəbəni tikərkən iskala kimi istifadə etdiyi daş bu məqamın içində yerləşir. Hz. Muhəmmədin ﷺ sünnəsini yerinə yetirmək üçün Məqami İbrahimin arxasında namaza duran müsəlman, sanki müvəhhid imam Hz. İbrahimin ﷺ arxasında durub namaz qılır.

Səy: Səfa və Mərvə təpələri Məscidulhəramın şimal-şərqində və şimal-qərbində yerləşən iki təpədir. Onların arasındakı məsafə 395 metrdir. Bu iki təpənin arasında yeddi dəfə gedib – gəlməyə “Səy” deyilir. Hz. Muhəmməd ﷺ burada yeddi dəfə gedib gəlmişdir.

Həcc və ümrəni yerinə yetirən şəxsin bu iki təpənin arasında yeriməsi və bəzi yerlərdə qaçması, Allahın əmri ilə Hz. İbrahim ﷺ tərəfindən körpəsi ilə insanların olmadığı quru və susuz bir səhrada tərk edilən Hz. Həcərin su axtarma söylərini simvollaşdırır.

Bəli, Allah Təala Hz. Həcərin zəhmətini hədəf etməmiş, susuzluqdan

dili qurumuş İsmailin   ayaqları altından Zənzəm suyu çıxardaraq səhraya həyat vermişdir. Zənzəm suyunun çıxması ilə Ərəbistan yarımadasındaki tayfalar gəlib Məkkəyə yerləşdilər. Zənzəm suyu 14 əsrdir ki, həm Məkkə əhalisinin, həm də dünyanın hər yerindən hər il Məkkəyə gələn zəvvarların su ehtiyacını ödəyir.

Rəcm: İslam dinində Həcc ziyarəti zamanı gerçəkləşdirilməli olan mərasimlərdən biridir. Zəvvarlar, Hz. Muhəmmədin   öyrətdiyi kimi, Məscidulhəramın şərqinə düşən Minadakı "əl-Cəmərat" bölgəsində bayramın 1, 2 və 3-cü günlərində şeytani daşlayırlar. Cəməratda, Böyük Cəmrə, Kiçik Cəmrə və Orta Cəmrə adlanan yerlərdə hər dəfə fındıq boyda 7 daş atırlar. Əslində, şeytanları daşlamaq simvolik bir ibadətdir. Beləki, Hz. İbrahim   Allahın əmri ilə oğlu İsmaili   qurban kəsməyə apararkən Əqəbədə qoca bir kişi şəklində şeytan onun qarşısına çıxmışdır. Şeytan, Hz. İbrahimin   ata şəfqətindən istifadə edərək niyyətindən döndərməyə çalışdı. Şeytanın hiyləsini anlayan Hz. İbrahim   şeytana 7 daş atdı və şeytan dərhal gözdən itdi. Şeytan, daha iki dəfə İbrahimin

qarşısını almağa çalışdı. Lakin hər dəfə Hz. İbrahim ə tərəfindən yeddi daş atılaraq qovuldu. Ziyarətdə, şeytana simbolik olaraq daş atan müsəlmanlar, hər cür pisliyi əmr edən nəfslərinin vəsvəşələrindən və əbədi düşmənləri olan şeytanın şərindən qurtulmaq əzminə olduqlarını göstərir.

Qurban: Hz. İbrahim ə bu səmimiyyəti əbəs deyildi. Uca Allah İsmailə əvəz olaraq qurbanlıq böyük bir qoç göndərdi. Həcc vəzifəsini yerinə yetirən zəvvarlar və həccə gedə bilməyən, maddi vəziyyəti yaxşı olan müsəlmanlar Hz. Muhəmmədin ﷺ öyrətdiyi kimi qurban kəsirlər. Müsəlmanlar kəsdiqləri qurban ətinə həm özləri yeyir həm də yoxsullara paylayırlar.

Hz. İbrahim ə və oğlu İsmailin ə bərabər olaraq Allahın əmrinə mütləq təslimiyəti, Quranda əs-Saffat surəsində açıq şəkildə qeyd olunur:

"Hər ikisi Allahın əmrinə tabe olduqları və İbrahim onu üzüstə yerə yıxdığı zaman. Biz onu çağıraraq dedik: "Ey İbrahim! Artıq sən yuxunu təsdiq etdin!" Biz yaxşı iş görənləri belə mükafatlandırırıq. Həqiqətən də, bu, açıq-aydın bir imtahandır. Biz onun əvəzinə böyük bir qurbanlığı fidyə verdik. Sonradan gələnlər arasında ona gözəl xətirə qoyduq. İbrahimə salam olsun! Həqiqətən, Biz yaxşı iş görənləri belə mükafatlandırırıq. Həqiqətən, o, Bizim mömin qullarımızdandır."

(əS-Saffat, 103-111)

Hz. Muhəmməd ﷺ, müsəlmanlara hər namazın sonunda Hz. İbrahimə 70 salavat gətirməsini əmr etmişdir. Oxunan salavat belədir:

“Allahummə salli alə Muhəmmədin və alə ali Muhəmməd. Kəmə salleytə alə İbrahimə və alə ali İbrahim, innəkə Həmidun Məcüd. Allahummə bərik alə Muhəmmədin və alə ali Muhəmməd. Kəmə bərakətə alə İbrahimə və alə ali İbrahim innəkə Həmidun Məcüd.”

Rəvayət edilir ki, səhəbələrə biri Hz. Muhəmmədi ﷺ “Ey insanların ən xeyrlisi” deyərək çağırdığında Hz. Muhəmməd ﷺ böyük ədəb və təvəzökarlıq göstərmiş və “İnsanların ən xeyrlisi İbrahimidir” demişdir. Hz. Muhəmməd ﷺ, həyat yoldaşı Məryəmdən dünyaya gələn övladına da “İbrahim” adını vermişdi. Lakin balaca İbrahim iki yaşına çatmamış dünyasını dəyişmişdir.

Əsrlər əvvəl Fələstində yaşayan insanlar Hz. İbrahim ə və ailəsinin dəfn olduğunu təxmin etdikləri yere türbə tikdilər və buranı özlərinə ziya etdilər. Türbə sonradan məscidin tərkibinə daxil edildi. Səlibçilər Fələstini ələ keçirdikdə (1099) məscidi kilsəyə çevirdilər. Fələstini səlibçilərdən xilas edən böyük sərkərdə Səlahəddin Əyyubi (1187) binanı yenidən məscidə çevirdi.

Əl-Xəlil şəhərinin ən qədim tarixi abidəsi olan İbrahim Məscidi düzbucaqlı quruluşla malikdir. İki minarəsi var və hündür divarlarla əhatə olunub.

Həz. İbrahim ə və həyat yoldaşı Sara, oğulları Hz. İshaq ə və onun həyat yoldaşı Rəfqə, Hz. İshaqın oğlu Hz. Yaqub ə və həyat yoldaşı Lega və Hz. Yusif ə Fələstinin əl-Xəlil şəhərində dəfn olunub. Orada peyğəmbərlərin məzarları olduğu üçün müsəlmanlar kimi yəhudilər və xristianlar da Məscid-i İbrahimin hərəmini müqəddəs hesab edirlər.

(Həz. İbrahimin ə türbəsi)

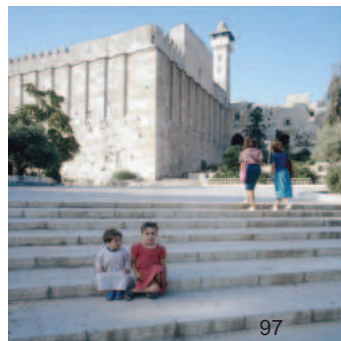

İslam dini duaları və yalvarışları qəbirlərə və ya dəfn edilmiş insanlara yönəltməyi qadağan edir. Həz. Muhəmməd ﷺ buyurur: Əgər (bir şey istəsəniz) Allahdan diləyin, kömək istəsəniz, Allahdan kömək istəyin.

De: "Həqiqətən, Rəbbim məni doğru yola, həqiqi dinə, hənif İbrahinin dininə yönəltdi. O heç vaxt müşriklərdən olmamışdı." De: "Şübhəsiz ki, mənim namazım da, qurbanım da, həyatım da, ölümüm də ələmlərin Rəbbi Allah üçündür! Onun heç bir şeriki yoxdur. Mənə belə buyurulmuşdur və mən müsəlmanların birincisiyəm." De: "Allah hər şeyin Rəbbi olduğu halda, mən Ondan başqa məbudmu axtaracağam?" Hər kəsin qazandığı günah yalnız öz əleyhinədir. Heç bir günahkar başqasının günahını daşımaz. Sonra isə dönüşünüz Rəbbinizə olacaq və O, ixtilafa düşdüyünüz məsələlər barədə sizə xəbər verəcəkdir."

(əl-Ənam, 161-164)

(İbrahim Məscidi və ətrafı. əl-Xəlil şəhəri / Fələstin)

Hz. Muhəmməd ﷺ və Hz. Musa ﷺ

Musa..
Allahla
danışan
peyğəmbər

Hz. Muhəmməd ﷺ, "Kəlimullah" ünvanına sahib olan Hz. Musanı "Qardaşım Musa" deyərək tərifləmiş və Qiyamət günü onu Allahın Ərşindən möhkəm yapışmış olaraq görəcəyini bildirmişdir.

(Buxar, 3408, 3414, 3416; Muslim 2373)

Hz. Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə hicrət edərkən yəhudilərin Məhərrəm ayının 10-cu günü oruc tutduğunu görür. Yəhudilərdən soruş ki, bu nə orucudur? Onlar deyirlər: "Bu gün Allahın Musanı düşmənlərindən xilas etdiyi və Fironu dənizdə boğduğu gündür. Hz. Musa ﷺ Allaha şükür etmək üçün bu gün oruc tutardı".

Bunun üzərinə Hz. Muhəmməd ﷺ “Biz Musanın yolunu davam etdirməyə sizdən daha çox haq sahibiyik” deyərək, müsəlmanlara Məhərrəm ayının 9 və 10 və ya 10 və 11-ci günlərində oruc tutmağı tövsiyə etmişdir.

Hz. Musan ʾ və Bəni-İsrailin qis-sələri Quranda müxtəlif surələrdə təfərrüatlı şəkildə qeyd edilir. Allah Təala Hz. Musa ʾ ilə Tur dağında söhbət etmiş və onun, Allahın mühim vəzifələr verdiyi "Ulu'l-Əzm" peyğəmbərlərindən olduğunu bildirmişdir. Digər "Ulu'l-Əzm" peyğəmbərləri isə Hz. Nuh ʾ, Hz. İbrahim ʾ, Hz. İsa ʾ və Hz. Muhəmməddir ﷺ.

Hz. Musa ʾ, İordaniyanın Fələstin ərazilərinə baxan tərəfində, ölü dənizə yaxın olan Moab dağının Nebo təpəsində dəfn edilmişdir. Hz. Muhəmməd ﷺ də Hz. Musanın ʾ qəbrinin yolun kənarındakı qırmızı qumlu təpənin yanında olduğunu xəbər vermişdir. Hz. Musanın məzarını dünyanın hər yerindən turistlər ziyarət edir.

Müsəlmanlar Hz. Muhəmməd ﷺ və Hz. Musa ﷺ arasında çoxlu oxşarlıqlar olduğuna inanırlar. Hər ikisi də həm nəbi həm də rəsuldur. Hər ikisi öz vətənlərindən mühacirət edib sonra qayıdıblar. Onların hər ikisi peyğəmbər olmaqla yanaşı, ümmətlərinin rəhbərləri olublar. Hər ikisi evlənib və uşaqları olub.

H. Muhəmməd ﷺ və H. İsa ﷺ:

H. Muhəmməd ﷺ İsa ﷺ haqqında belə demişdir:

Mən Məryəm oğluna həm dünyada, həm də axirətdə insanların ən yaxınıyam. Onunla mənim aramda başqa peyğəmbər olmamışdır. Peyğəmbərlər ata bir, ana ayrı qardaşdırlar. Anaları ayrı olsada dinləri də birdir." (Buxari, 3442, 3443)

Qorani Kərim H. İsanın ﷺ atasız olaraq dünyaya gəlməsini möcüzəvi şəkildə Məryəm surəsində bu cür anladır:

**Quranda
H. İsa**

Peyğəmbərlik və Risalet

"Kitabda Məryəmi də yada sal. O zaman o, ailəsindən ayrılıb şərq tərəfdə olan bir yerə çəkilmiş və ibadət vaxtı onlardan gizlənmək üçün pərdə tutmuşdu. Biz Öz Ruhumuz Cəbraili onun yanına göndərdik. O, Məryəmin qarşısında kamil bir insan surətində peyda oldu. Məryəm dedi: "Mən səndən Mərhəmətli Allaha sığınırım! Əgər müttəqisənsə, mənə toxunma." Mələk dedi: "Mən sənə ancaq pak bir oğlan bəxş etmək üçün Rəbbinin elçisiyəm." Məryəm dedi: "Mənə bir insan toxunmadığı və özüm də zinakar olmadığım halda, necə mənim övladım ola bilər?" Mələk dedi: "Bu belədir, lakin Rəbbin buyurdu: «Bu, Mənim üçün asandır. Biz onu insanlar üçün bir dəlil və Öz tərəfimizdən bir mərhəmət edəcəyik. Bu, hökmü verilmiş bir işdir.»" Məryəm uşağa qaldı və bətnindəki ilə birlikdə gedib uzaq bir yerə çəkildi. Doğuş sancıları onu bir xurma ağacının gövdəsinə söykən-məyə vadar etdi. O dedi: "Kaş bundan əvvəl öləydim və birdəfəlik unudulaydım!"

(Məryəm, 16-23)

Nasıra Fələstinin Katoliklərə məxsus olan ən mühüm tarixi şəhərlərindən biridir. Xristianlar tərəfindən müqəddəs sayılan Müjdə kilsəsi Nasırada yerləşir. Xristianların etiqadına görə Müjdə kilsəsi, H. Məryəmin evinin yerində tikilmişdir. Bu kilsənin içindəki mağarada Cəbrailin ﷺ H. Məryəmə göründüyü və İsayə hamilə qalacağını bildirdiyinə inanılır.

Qurani Kərim, atasız uşaq dünyaya gətirən Hz. Məryəmin, qucağındakı körpəsi ilə xalqının yanına gəlməsini və bu körpənin xalqın sərt qınaqlarına qarşı möcüzəvi şəkildə danışdığını bildirir:

"Körpə dil açıb dedi: "Həqiqətən də, mən Allahın quluyam! O mənə Kitab verdi və mənə peyğəmbər etdi. Harada olursam olum, mənə mübarək etdi və nə qədər ki sağam, mənə namaz qılıb zəkat verməyi əmr etdi. Həm də mənə anama qarşı qayğıkeş etdi; mənə lovğa və bədbəxt etmədi. Doğulduğum gün də, öləcəyim gün də, yenidən dirildiləcəyim gün də mənə salam olsun!" Barəsində şübhəyə düşdükləri haqq söz olan Məryəm oğlu İsa budur! Allaha övlad götürmək yaraşmaz. O, pak və müqəddəsdir! O, bir işin olmasını istədikdə ona ancaq "Ol!"– deyər, o da dərhal olur."

(Məryəm, 30-35)

Qurani-Kərim, Hz. İsanın Allahın Məryəmə göndərdiyi "Ol" kəlməsi və Onun tərəfindən göndərilən bir ruhu olduğunu, Allahın izni ilə müqəddəs ruh Cəbrail ilə gücləndirdiyini və Bəni İsraili doğru yola yönəltmək üçün göndərilən bir peyğəmbər olduğunu xəbər verir. Həmçinin Quran, Hz. İsanın, Allaha yaxın, dünyada və axirətdə şərəfli bir insan olduğunu, Allahın ona Kitabı, Hikməti, Tövrəti və İncili öyrətdiyini, Allahın izni ilə korları və cüzamlıları sağaltmış, ölümlərə Allahın izni ilə həyat verdiyini, insanların nə yediklərini və evlərində də nə saxladıklarını xəbər verdiyini bildirir.

Doğuş Kilsəsi: Bethlehem / Fələstin.
Doğuş kilsəsi dünyanın ən qədim kilsəsi kimi tanınır.
Xristianlar Hz. İsanın burada doğulduğuna inanırlar.

İslam baxışına görə Hz. İsanın  qayıdışı:

Muhəmməd peyğəmbər  axır zamanda İsanın gəlişi ilə müsəlmanları müjdələmişdir. O, gəldikdən sonra müsəlmanların imamı ona dəstək olacaq və Məsihid-Dəccəla qarşı vuruşub onu öldürəcək və beləliklə yer üzündə yayılmış zülmə son qoyulacaqdır. Hz. İsa  Allaha iman gətirən bütün möminləri bir araya gətirəcək və onlar tövhid əqidəsi üzərində olacaqlar. Bundan sonra o, İslam şəriəti ilə ədalətlə hökm verəcək və hamı xeyir içində olacaq.

İsa məsih
qayıdacaqmı?

Peyğəmbərlik və Risalet

Suriya, Dəməşq şəhəri.

Bəzi rəvayətlərə görə Hz. Muhəmməd  İsa peyğəmbərin Dəməşqin şərqində yerləşən bu yerə nazil olacağını bildirmişdir.

İslam Allahın bəşəriyyətə mesajıdır: İslamın mesajı təkcə ərəblərə deyil, bütün bəşəriyyətə çatdırılmalı olan beynəlmiləl bir mesaj idi. Buna görə də Hz. Muhəmmədə ﷺ peyğəmbərlik vəzifəsi verildiyi zaman o, Ərəbistan yarımadasının hüdudlarından kənarda yaşayan qəbilələrə də elçilər göndərərək onları İslama dəvət etmişdir.

Hz. Muhəmmədin ﷺ məktub göndərdiyi kral və hökmdarlardan bəziləri bunlardır: Həbəş kralı Nəcaşi, Misir kralı Muqavqıs, Bizans imperatoru İrakli, Fars (İran) şahı Hörmüz, Bəhreyn hökmdarı Munzir b. Sava.

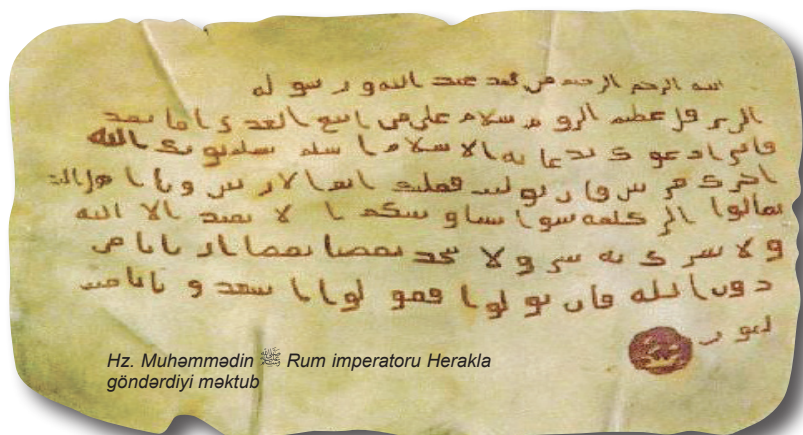
"Biz səni bütün insanlara müjdə verən və xəbərdarlıq edən bir peyğəmbər kimi göndərdik. Lakin insanların çoxu bunu bilmir."

(Səba, 28)

**Hz. Muhəmmədin ﷺ
Rum imperatoru Herakla
göndərdiyi məktub**

Rum imperatoru Herakl Hz. Muhəmmədin ﷺ məktubunu qəbul edir.

Muhəmmədin ﷺ məktubunu alan Herakl, Hz. Muhəmməd ﷺ haqqında tədqiqat aparmaq istəyir və o zaman ticarət üçün Şam diyarında olan Abu Süfyanı öz hüzuruna dəvət edərək ona çoxlu suallar verir. Abu Süfyanla Herakl arasında aşağıdakı dialoq baş verir:

H. Muhəmmədin ﷺ Rum imperatoru Herakla
göndərdiyi məktub

Herakl

Aranızda onun əsil – nəcabəti nədir?

Onun əcdadları arasında padşah olubmu?

İndi dediklərini deməmişdən əvvəl onu yalan danışmaqda ittiham edirdinizmi?

Ona daha çox tabe olanlar kimlərdir, varlılar yoxsa kasıblar?

Onların sayı artır, yoxsa azalır?

Onların dinini qəbul etdikdən sonra dini bəyənməyib geri qayıdan varmı?

Onunla müharibə elədinizmi?

Müharibənin nəticəsi necə oldu?

Ondan xəyanət gördünüzmü?

Onun dediyi bu sözü (dəvəti) ondan əvvəl deyən olubmu?

O sizdən nə istəyir?

Əbu Sufyan

O, bizim zadəganlarımızdandır.

Xeyir

Xeyir

Kasıblar.

Onların sayı hər gün artır.

Xeyir

Bəli

Bir dəfə biz qalib gəldik bir dəfə də onlar.

Xeyir

Xeyir

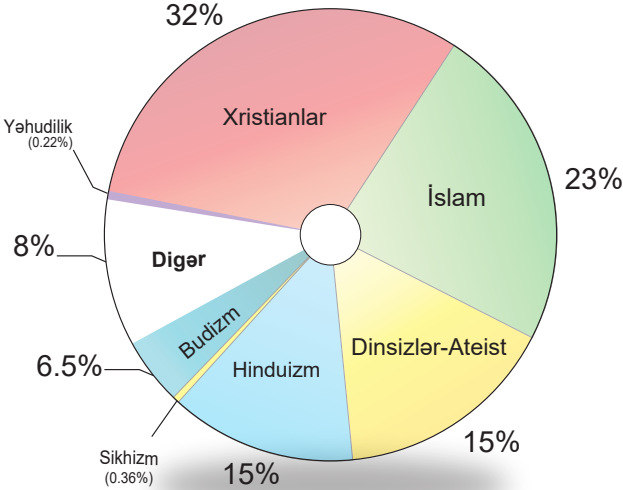
Bizdən namaz qılmağı, zəkat verməyi və iffətli olmağımızı istəyir.

Herakl: Əgər onun haqqında dedikləriniz doğrudursa, o, mütləq peyğəmbərdir. Mən bildirdim ki, bir peyğəmbər gələcək. Ancaq onun sizlərdən biri olacağını düşünmürdüm. Ona çatmağa bilsəydim, onunla görüşməyi çox istərdim. And içirəm ki, onun hökmrənliyi ayağımın basdığı yerlərə çatacaqdır.

Qeyd: Rum imperatoru Herakl eramızın 610- 640-cı illəri arasında hökmdarlıq etmişdir. Hökmdarlığı dövründə 3 böyük müharibə etmişdir. Fars İmperiyasını məğlub edərək Suriyanı, Fələstini, Misiri və Şimali Afrikanın böyük hissəsini torpaqlarına qatdı.

İslam beynəlmiləl dindir: İslam xristianlıqdan sonra dünyada ikinci ən böyük din hesab olunur. 2009-cu ildəki statistik məlumatlara görə, dünya əhalisinin ümumi sayı 6,8 milyarddır. Xristianların sayı 2,1 milyard (33%), müsəlmanların sayı 1,57 milyard (22%), dinsiz və ya ateistlərin sayı 1,1 milyard (16%), yəhudilərin sayı isə təqribən 14 milyon (0,22%) təşkil edir.

Bütün müsəlmanlar ərəbdir? Quran ərəb dilində nazil olsa da, ərəblərin nisbəti müsəlmanların dördə birindən də azdır. Müsəlmanların əksəriyyəti ərəb olmayan millətlərdəndir. Bu, ərəblərin İslam dinini bütün dünyaya yaymaq üçün çox səy göstərmələrinə işarədir.

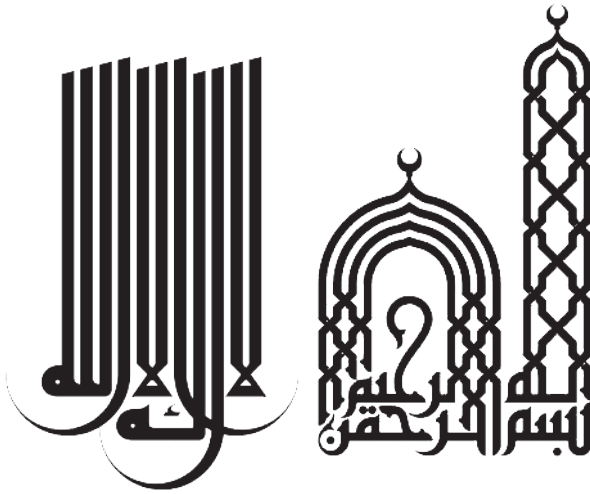
Dünya əhalisinin 32%-ni (təxminən 2,1 milyard) xristianlar və 15%-ni (1,1 milyard) ateistlər təşkil edir. Yəhudilik isə dünya əhalisinin 0,22%-ni (təqribən 14 milyon nəfər) təşkil edir.

QEYD

Müsəlmanların, Xristianların və Yəhudilərin ümumi sayı 3,65 -3,89 milyarddır. Bu, dünya əhalisinin yarısının Allaha inandığını göstərir. Dünya əhalisinin digər yarısı ya ateistdir, ya da bütperəst dinlərə malikdir. Amerikada Pew Araşdırma Mərkəzinin apardığı araşdırma, müsəlmanların sayının qarşıdakı illərdə digərlərindən daha çox olacağını və 2050-ci ildə 2,8 milyarda çatacağını proqnozlaşdırır.

2) İslam dini haqqında ətraflı məlumat almaq istəyənlər aşağıdakı internet sahifəsinə baxa bilərlər.

www.guidetoislam.com

Misirli xəttat İsa Abdulfəttaha aid Kufi xətti ilə yazılmış

“Bismilləhir-Rəhmanir-Rəhim” və “Lə iləhə illəllah” yazılan iki lövhə

Fəsil

5

ƏXLAQ VƏ MƏDƏNİYYƏT

İSLAM MƏDƏNİYYƏTİNİN ƏXLAQ PRİNSİPLƏRİ

وَالْعَالَمِينَ

"Həqiqətən də, sən böyük əxlaq sahibisən!"

əl-Qələm, 4

Birincisi: Şəxsi inkişaf və özünü tərbiyə

Ruh və bədən ehtiyacları arasında tarazlıq:

Allah Təala insanı ruh, ağıl və cəsəddən ibarət olaraq yaratmış və onların hər birinin təbii ehtiyaclarını müəyyən etmişdir. Balanslı və xoşbəxt bir həyat üçün insan hər cəhətdən hüzurlu olmalıdır. Ruhun fitri ehtiyacı mənəviyyatdır. Ona görə də ruh ancaq mənəviyyatla rahatlıq tapır. Aqlın ehtiyacı təfəkkür və elm öyrənməkdir. Bədənin ehtiyacları isə fiziki hərəkət, yemək-içmək, müalicə və istirahətdir. İslam dini bədənin ehtiyaclarına əhəmiyyət verir və buna görə də rahibliyi (təkidünyalığı) qəbul etmir. Hətta bəzən bədən ehtiyaclarını ibadət vəzifəsindən üstün tutaraq, bədənin yemək-içmək ehtiyacının ödənilməsinə ön planda tutur. Bu barədə Hz. Peyğəmbər ﷺ belə buyurur: “Yemək gələn vaxt namaz üçün iqamə gətirilərsə, (vaxt varsa) əvvəl yeməyi yeyin sonra namaz qılın.”

(Buxari, Əzan,42)

Bu onu göstərir ki, insan ac olduğu halda namaz qılarkən fikri yeməkdə qalmasın.

Mühəmməd peyğəmbər ﷺ səhabələrinə gecə namazlarını bacardıqca məhdudlaşdırmalarını, yorğun olduqları zaman dincəlmələrini tövsiyə etmişdir.

“Ta. Ha. Biz Quranı sənə ona görə nazil etmədik ki, əziyyətə düşəsən...”

(Ta Ha, 1-2)

“Allah sizin üçün çətinlik istəmir, əksinə, sizin üçün asanlıq istəyir...”

(əl-Bəqərə, 185)

Ekstremizmdən çəkinin....İslamda ifratçılıq yoxdur: Dini və ya dünyəvi işlərdə normadan kənara çıxıb ifrata varmaq radikalizm adlanır. İslam dini radikal yanaşmaları həm fikir, həm də davranış baxımından qəbul edilməz hesab edir.

“Beləliklə, siz insanlara şahid olarsınız, peyğəmbər də, sizə şahid olsun deyə Biz sizi orta bir ümmət etdik...”

(əl-Bəqərə, 143)

Hz. Hz.Muhəmməd ﷺ insanların yatmaq, yeyib-içmək, bir-biri ilə rəftar etmək kimi dində və dünya işlərində ifrat dərəcəsinə çatmağın qarşısını almaq üçün bəzi prinsiplər qoymuşdur.

Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ر.ə demişdir: “(Bir dəfə) üç nəfər Peyğəmbərin ﷺ evinə gəlib onun əhli-əyalından Peyğəmbərin ﷺ ibadəti barəsində soruşdu. Bu haqda onlara xəbər verildikdə onlar (etdikləri ibadətin) az olduğunu güman edib belə dedilər: “Yeni biz Peyğəmbər ﷺ kimi ola bilərikmi? Üstəlik Allah onun bütün keçmiş və gələcək xətlərini bağışlamışdır.” Onlardan birisi dedi: “Mən bütün gecələri ibadət edəcəyəm, yatmayacağam.” O birisi dedi: “Mən il boyu oruc tutacağam, (gündüzlər) yemək yeməyəcəyəm.” Üçüncüsü dedi: “Mən qadınlara yaxın durmayacağam, heç vaxt evlənməyəcəyəm.”

Peyğəmbər ﷺ (bunu eşidəndən sonra) onların yanına gəlib dedi: “Filan, filan sözləri sizmi demisiniz?! Vallahi ki, aranızda Allahdan ən çox qorxanınız mənəm. Bununla belə mən bəzən oruc tutur, bəzən də tutmuram, gecənin bir vaxtını namaz qılır, digərində isə dincəlirəm və nəhayət, mən qadınlarla evlənirəm. Belə olduğu halda mənim yolumdan çıxan kimsələr məndən deyildirlər.”

(Buxari, 5063)

Hz. Muhəmməd ﷺ dində çətinliyi sevmirdi: Hz. Muhəmməd ﷺ Allahın əmr etdiyi məsələlərdən başqa məşəqqətli və sərt olmağı sevməzdi. İki işdən birini seçmək qarşısında qaldıqda – günah iş olmadıqca – həmişə onlardan daha asanını seçərdi. Bununla da o, dinin tək cə əqidədən ibarət olmadığını, eyni zamanda canlı və cansız varlıqlara müsbət münasibət göstərən bir həyat tərzini olduğunu göstərirdi.

Abdullah ibn Məsudun ر.ə rəvayət etdiyi bir hədisdə deyilir ki, Hz. Muhəmməd ﷺ üç dəfə “Dində həddi aşanlar (ifratçılıq edən və dinə sonradan yenilik/bidət gətirənlər) məhv olmuşdur...” deyərək ifratçılığı pisləmişdir.

Təmizlik İmandandır: İslam dini təmizliyə böyük əhəmiyyət vermiş və “Təmizlik imandandır” demişdir. Bu səbəbdən təmizlik İslam cəmiyyətinin başlıca xüsusiyyətlərindən qəbul edilir. İslam dini, mənəvi paklanmaq məqsədilə edilən ibadətlərdə, fiziki təmizliyin yəni bədən və ibadət yerlərinin təmiz olmasını şərt qoymuşdur. Təmizlik imanın bir hissəsi olduğu üçün bədən və ruh təmizliyi olmadan iman kamil olmaz.

“Şübhəsiz ki, Allah tövbə edənləri də sevir, pak olanları da.”
(*əl-Bəqərə, 222*)

“Geyimini təmiz saxla!”
(*əl-Muddəssir, 4*)

İslamda qüsl və dəstəmaz: İslam dini hər namazdan əvvəl dəstəmaz almağı tələb edir. Dəstəmaz belə alınır: Əllər biləklərə qədər yuyulur. Ağıza üç dəfə su alınır. Hər dəfə ağız yaxalanır. Buruna sağ əllə üç dəfə su alınır. Sol əllə isə burun təmizlənir. Sonra alındakı saç bitən yerdən çənə altına və qulaqlara qədər olmaqla üz üç dəfə yuyulur. Dirsəklər də daxil olmaqla əvvəl sağ qol, sonra sol qol üç dəfə yuyulur. Əllər isladılır və başa məsh edilir. Sol əlin köməyi ilə topuq sümükləri də daxil olmaqla əvvəlcə sağ, sonra isə sol ayaq yuyulur. Ayaqlar yuyularkən barmaq araları da islanmalıdır. Dəstəməza sağ tərəfdən başlamaq, yuyulan yerləri üç dəfə yumaq, əl və ayaq barmaqlarının aralarını ovuşdurmaq, qulaqların içinə məsh çəkmək, və misvakdan istifadə etmək dəstəməzin sünnələrindəndir. Bütün bədəni təmiz su ilə yumağa qüsl deyilir. Qüsl 2 növdür: Fərz və məndub.

Fərz qüsl

Cənabətdən (kişilərin bədənində sperması xaric olması), heyz və nifasdan sonra (heyz və doğuşdan gələn qan qurtardıqda), habelə cinsi əlaqədən sonra bütün bədənini təmiz su ilə yumaqdır. Həmçinin; Şəhidlər istəsna olmaqla, dəfn edilməzdən əvvəl övlələrin də qüsl olunması vacibdir.

Məndub qüsl:

Allah Rəsulunun ﷺ etdiyi kimi cümə və bayram namazlarına getməzdən əvvəl, həcc və ümrə üçün ehrama girməzdən əvvəl, ümumi bədən təmizliyini təmin etmək üçün qüsl alınır. Buxari-nin rəvayət etdiyi hədisdə Hz. Muhəmməd ﷺ qüsl haqqında belə buyurmuşdur:

“Hər bir müsəlman həftədə bir dəfə qüsl etməli - başını və bədənini yumalıdır.”

Hz. Muhəmməd ﷺ səhabələri təmizliyə təşviq edirdi; Onlardan evlə-rinin içərisini və çölünü təmiz saxlamağı tövsiyə edirdi. O, həmçinin yola atılan və insanları narahat edən əşyaların (daş, tikan və s.) götürülməsinin sədəqə olduğunu bildirmişdir. Şəxsi təmizliyə böyük əhəmiyyət verən Hz. Muhəmməd ﷺ bu mövzuda bir sıra tövsiyələr vermişdir:

- Həddən artıq dəbdəbəli geyinərək israfçılıq etmədən, səliqəli və zərif geyinmək.
- Gözəl ətir sürmək. Xüsusən də məscidə gedəndə və insanlarla qarşılaşanda.
- Dırnaqların kəsilməsi. Qoltuqaltı və bədənə övret yerlərindəki artıq tükləri təmizləmək.
- Yeməkdən əvvəl və sonra əllərin yuyulması.
- Yuxudan oyandıqdan sonra əlləri yumadan yemək yeməmək.
- Hər gün dişləri fırçalamaq. Xüsusilə namazdan əvvəl.

Hədisi şərifdə belə buyurulmuşdur: “Təmizlik imanın yarısıdır. “Əlhəmdulillah” tərəzini dol-durur. “Subhanallah vəlhəmdulillah” göylərlə yer arasını doldururlar. Namaz bir nurdur. Sədəqə bir dəlildir. Səbir bir işıqdır. Quran isə sənənin ya lehinə, ya da əleyhinə bir hü-cətdir. Hər bir insan səhər (evindən çıxıb iş dalınca gedər və) nəfsini satar; kimisi onu azad edər, kimisi də onu məhv edər.”

(Muslim, 223)

Misvak dişləri təmizləyir və sağlam nəfəs almağı təmin edir:

Hz. Muhəmmədin ﷺ misvaka əhəmiyyət verməsi, yeni dişləri təmizləmək üçün onun misvakdan istifadə etməsi həm İslamın ədəbinə, həm də misvayn tibbi və sanitar faydalarının olduğuna dəlil edib. Misvakın bu faydalarını isə müasir tibb elmi yalnız 14 əsr sonra kəşf edə bilmişdir. Hz. Muhəmməd ﷺ misvak haqqında belə buyurmuşdur:

“Misvak ağızı təmizləyir və Allahın rızasını qazandırır.” (Nəsai, Təhərat, 4) “Ümmətimə çətin olacağından qorxmasaydım, hər namazdan əvvəl misvakdan istifadə etməyi əmr edərdim.” (Buxari, Cümə, 8)

Dişlərin
qorunması

Əxlaq və mədəniyyət

Bəziləri elə hesab edirlər ki, əvvəllər diş məcunu olmadığı üçün ibtidai dövərdə insanlar dişlərini misvakla təmizləyirdilər. İndi isə diş məcunu icad edildiyi üçün misvak istifadə etməyə ehtiyac yoxdur.

Halbuki müasir elm sübut etmişdir ki, misvak, ağız üçün təbii antiseptikdir. Buna görə də o, dişlərin çürüməsinin qarşısını alan, diş minasını qoruyan, dişləri ağardan, diş ətinin qanamasının qarşısını alan və ağızda xoş qoxu buraxan təbii fırçadır.

Aparılan tədqiqatlar misvakın tərkibindəki 25 kimyəvi maddənin dişləri və diş ətlərini uzun müddət bakteriyadan qoruduğunu ortaya çıxartmışdır.

Misvak; Səudiyyə Ərəbistanı, Hindistan, Afrika və Cənubi Amerikada bitən arak (arak/salvadore persica) adlı ağacın nazik köklərindən əldə edilir. Misvakın xarici hissəsi qabıqlı, daxili hissəsi isə liflidir. Misvakın tərkibində natrium bikarbonat olan yağlı şirə var.

Hz. Muhəmməd ﷺ insanları elm öyrənməyə təşviq etmişdir:

Hz. Muhəmməd ﷺ, insanları cəhələt zülmətindən xilas edib nura çıxaracaq OXU əmri ilə başlayan, səmavi və əbədi bir çağırışla gəldi. Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ gətirdiyi İslam dini çox qısa bir zamanda bütün dünyaya yayılaraq, bəşəriyyət tarixində ən böyük sivilizasiyanı doğurmuş və bu sivilizasiya əsrlər boyu elm və mədəniyyət mənbəyi olmuşdur. Allah Təala insanı başqa varlıqlardan fərqli yaratmışdır. Allahın insana bəxş etdiyi ağıl neməti, insanın ətrafda gördükləri haqqında düşünməsini və bu yolla elm və ürfan qazanmasını təmin edir. Buna görə də Quran, öyrənmənin əsası olan və insanları həqiqəti dərk etməyə sövq edən tefəkkür və mühakiməyə çox əhəmiyyət verir.

“Həqiqətən, göylərin və yerin yaradılışında, gecə ilə gündüzün bir-birini əvəz etməsində ağıl sahibləri üçün dəlillər vardır. O kəslər ki, ayaq üstə olanda da, oturanda da, uzananda da Allahı yad edər, göylərin və yerin yaradılışı haqqında düşünər və *deyərlər*: “Ey Rəbbimiz! Sən bunları əbəs yerə yaratmamısan. Sən pak və müqəddəssən. Bizi Cəhənnəm əzabından qoru!”

(Ali İmran, 190-191)

Oxu

Düşün

Öyrən

Diqqət et

Kəşf et

Anla

“Yəqinliklə inananlar üçün yer üzündə dəlillər var. Sizin özünüzdə də *dəlillər var*. Məgər görmürsünüz?! Sizin ruziniz və sizə vəd olunan şeylər göydədir. Göyün və yerin Rəbbinə and olsun ki, bu *vəd* sizin danışmağa qüdrətiniz olduğu kimi həqiqətdir.”

(əz-Zariyat, 20-23)

Hz. Muhəmməd ﷺ insanları elm öyrənməyə təşviq etmiş və elmi gizlətməyi onlara qadağan etmişdir. O ﷺ, səhabələrini insanlara faydalı olan bütün elm növlərini öyrənməyə və öyrəndikləri bilikləri başqalarına öyrətməyə təşviq edərək belə buyurmuşdur:

“Hər kim elm axtarmaq üçün yola çıxarsa Allah bunun sayəsində onun üçün Cənnətə gedən yolu asanlaşdırar.”

(Muslim, 8/71, 2699; Bihar əl-Ənvar, 1/164)

Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ elm öyrənməyə təşviq etməsi səbəbindən Quranın dili olan ərəb dili, əsrlər boyu universitetlərdə tədris olunan tibb, fizika, kimya, riyaziyyat kimi elmlərin dili olmuş və yenə də bu təşviqlər, müsəlmanlar arasından saysız-hesabsız alimlərin meydana çıxmasına səbəb olmuşdur. Müsəlman alimləri tərəfindən edilən elmi kəşflər və ixtiralar bəşər sivilizasiyasına böyük töhfələr vermişdir. Müsəlman alimlərinin ixtiraları və kəşfləri olmasaydı, bu-günkü inkişaf etmiş Qərb sivilizasiyası bir neçə əsr gecikərdi.

Müsəlman alimlərinin mədəniyyət və texnologiyanın inkişafına verdiyi töhfələr

Alim	Müxtəsər Tərcümeyi-halı
Cabir bin Həyyan Abdullah əl-Əzdi (Kimyanın atası) 721-815	Cabir bin Həyyan: O, müasir tətbiqi kimyanın banisidir. Laboratoriya tədqiqatları nəticəsində əldə etdiyi kükürd duzları, civə oksidi, sirkə turşusu, sidr, parça boyası kimi bir çox kimyəvi birləşmələr, həmçinin kəşf etdiyi tətbiq olunan kimya üsullarına (oksidləşmə, reduksiya, buxarlanma, təmizlənmə, distillə, kristallaşma...) görə "Kimyanın atası" adı ilə tanınır.
Muhəmməd bin Musa əl-Xəvarizmi (Loqarifmin atası) 780-850	əl-Xəvarizmi (əl-Xarəzmi): Cəbr elmini kəşf edən və tənliklərdə "sıfır"dan ilk dəfə istifadə edən alim kimi tanınır. Onun icad etdiyi "riyazi tənliklərin həndəsi fiqurların çəkilməsi ilə izah edilməsi" üsulu "Alqoritm" adlanır. əl-Xarəzminin kitabları riyaziyyatın inkişafına mühüm töhfələr verib. Ən məşhuru 1135-ci ildə Avropa dillərinə tərcümə edilmiş "əl-Kitâb'ul Müxtəsər fi Hisâb'il Cəbri və'l Muqabələ" adlı əsərdir. Onun təkcə riyaziyyatda deyil, astronomiya və coğrafiyada da mühüm araşdırmaları olub və Abbasi xəlifəsi Məmunun istəyi ilə 70 alimlə dünya xəritəsini çəkib.
Əbu Bəkr Muhəmməd bin Zəkəriyyə ər-Razi (Tibbin atası) 865-929	ər-Razi: "Tibbin atası" kimi tanınan məşhur müsəlman alimidir. O Təkcə tibb deyil, kimya, riyaziyyat, fəlsəfə, astronomiya, ədəbiyyat, din və musiqi ilə də maraqlanırdı. Bununla belə o, daha çox həkim kimi tanınırdı. Razi tibb sahəsində kimyadan istifadə edən, şəkərli mayelərdən spirt icad edib narkoz tətbiq edən, çiçək, suçiçəyi və qızılca xəstəliyinin fərqi tapan və bu xəstəlikləri ayrıca təsvir edən ilk həkimdir. Həmçinin o, ilk dəfə fermentləşdirilmiş şəkər məhlullarından spirt və dəmir sulfat distillə edərək sulfat turşusu hazırladı. Razinin xəstəliklərin diaqnostikası və müalicəsi ilə bağlı yazdığı "əl-Havi" kitabı 400 il Qərbdə mənbə kitabı kimi istifadə edilmişdir.

Hüseyn bin Abdullah bin Sina (Müasir tibbin atası) 980-1037	İbn Sina: O, fəlsəfə, tibb, məntiq, təbiətşünaslıq və sərf və nəhvlə məşğul olub. İbn Sinanı "Müasir tibbin atası" kimi qələmə verən qərblilər onu "Avicenna" adı ilə tanıyırlar. İbn Sinanın yazdığı əsərlərdən günümüze 200 kitab gəlib çatmışdır. Bunlardan "Kitâbuş-Ş Şəfa" və "əl-Qanun fi't-Tibb" qərb dillərinə tərcümə edilərək 19-cu əsrin sonlarına qədər universitetlərdə mənbə dərslisi kimi istifadə edilmişdir.
Əbul İz bin İsmail ər-Rəzzaz bin əl-Cəzəri (Kimyanın atası) 1136-1206	Əbul İz əl-Cəzəri: O, tarixin ən məşhur mühəndis və kimyaçılardan sayılır və robototexnikanın atası kimi tanınır. 1181-ci ildə Diyarbəkir Sultanı Qara Arslan tərəfindən Cizrədən Diyarbəkirə dəvət edilən Cəzəri, 25 il elmi araşdırmalar aparmış və bir çox alətlər icad etmişdir. İxtira etdiyi alətlər arasında su liftləri, avtomatik su saatları, robotlar, hicama və dəstəmaz almaq üçün istifadə edilən müxtəlif qablar var. Cəzəri icad etdiyi alətlər haqqında "Kitabul Camii Beynə'l İlmi vəl-Aməl ən-Nafi fi Sinaat-il Hiyəl" (Fövqəladə Mexanik Alətlər haqqında Kitab) adlı təsvirli bir kitab yazmışdır.

İbn Sina

Rum rəqəmləri

I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X

Ərəb rəqəmləri

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

Sağlam ağıl sağlam bədəndə olar

Hz. Muhəmməd ﷺ zəiflikdən, tənbellikdən, qəm və sıxıntıdan Allaha sığınır. Hz. Peyğəmbər ﷺ səhabələrinə üzgüçülük, qaçış, at sürmə və atıcılıq kimi idman növləri ilə məşğul olmalarını və bu idman növlərini uşaqlarına öyrətmələrini tövsiyə etmişdir.

Hz. Muhəmməd ﷺ özü də ailəsi ilə idman edirdi. Hədislərdə həyat yoldaşı Hz. Aişə ilə yarışdığı, bir dəfə yarışda uduzduğu, digərində isə qalib gəldiyi nəqlədir. Hz. Muhəmməd ﷺ idmanı ciddi mənada təşviq etmiş hətta bunun üçün Məscid-i Nəbəvinin qərb tərəfində bir yarış meydanı tikdirmişdir. Hazırda bu meydanın yanında tikilən məscid ərəbcə sibaq (yarış) sözündən əmələ gələn “Məscid-i Səbq” adlanır.

Hz. Muhəmməd ﷺ belə demişdir:

“Güclü mömin zəif mömindən Allah üçün daha xeyirli və daha sevimlidir. (Bununla belə) Onların hər ikisində xeyir var. Elə isə sənə faydası olan işləri görməyə çalış. Allahdan kömək dilə və acizlik göstərmə.”

(Müslim, Qəder, 34)

Qrup oyunları insanlar arasında müsbət rəqabət ruhunu inkişaf etdirir, ağıl və bədəne sağlamlıq və rahatlıq verir. İslam dini əxlaq qaydalarına riayət etməklə idmanın, insan bədənini düzgün örtən libasda edilməsini əmr edir. İslama görə, hansı iş olursa olsun, o cümlədən idman heç vaxt namaza mane olmamalıdır ki, bu da Allahın bəndələri üzərindəki haqqıdır. İdman oyunlarına heç bir mərc qoyulmamalı və idman oyunları insan və heyvan həyatı üçün təhlükə yaratmamalıdır.

İkinci: İctimai və əxlaqi dəyərlər

Hz. Muhəmməd ﷺ insanlara, öz aralarında sevgi və məhəbbəti yaymağa təşviq etmiş və belə demişdir:

“Sizdən biriniz özü üçün sevdini mömin qardaşı üçün sevmədikcə, həqiqi mömin ola bilməz”.

“Canım əlində olan Allaha and olsun ki, iman etmədikcə Cənnətə girə bilməzsiniz. Bir-birinizi sevmədikcə də iman gətirə bilməzsiniz. Sizi elə bir şeyə yönəldimmi ki onu etdikdə bir-birinizi seversiniz? Aranızda salamlı yayın!”

(Muslim, İman, 93; Ravdatul-Vaizin, 1/491; Miskat əl-Ənvar, 157; Mustədrak əl-Vəsail, 8/362)

“Hər kim bir möminin dünya sıxıntılarından birini aradan qaldırsa, Allah da qiyamət günü onun bir sıxıntısını aradan qaldırar”.

“Bəndə öz mömin qardaşının köməyində olduğu müddətcə Allah da onun köməyində olar.”

(Buxari, Məzalim, 3)

“Mömin qardaşının üzünə təbəssüm etmək sədəqədir.”

(Tirmizi, Birr, 36)

İnsanlara qarşı daim parlaq gülər üzlü olmaq.

Salam Sülh Mesajıdır: Hz. Muhəmməddən ﷺ, “İslamın hansı əməli daha yaxşıdır?” deyər soruşduqda o belə cavab verdi: “(Yoxsula) yemək yedirmək, tanıdığın və tanımadığın hər kəsə salam verməkdir”.

(Buxari, İman, 18)

Digər rəvayətdə isə belə buyurmuşdur: “Heç bir yaxşılığı kiçik görmə. Hətta, qardaşını gülər üzlə qarşılamaq olsa belə.”

(Muslim, 6857; Musnəd Əhməd 21519; Mustədrak əl-Vəsail, 12/344)

“Ey insanlar, salamlı yayın, yemək yedizdirin, qohum-əqrəbə ilə əlaqə qurun, gecələr insanlar yatarkən siz namaz qılın və cənnətə salamat daxil olun.”

(Tirmizi, Qiyamət, 42)

Hz. Muhəmməd ﷺ ilk salam verməyə əhəmiyyət verirdi:

Hz. Muhəmməd ﷺ qarşısına çıxan şəxsə dərhal salam verərdi. Əgər bir şəxs əl ilə görüşsəydi, qarşısındakı əlini çəkməyincə əlini çəkməzdi. Hz. Muhəmməd ﷺ in-

sanları gülər üzlə qarşıladığı üçün onun mübarək üzünə baxanlar rahatlıq hiss edərdilər.

Hz. Muhəmməd ﷺ dostları ilə zarafat edir, həyat yoldaşları və uşaqları ilə oynayırdı:

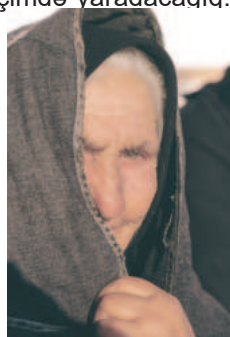
Sevimli şəxsiyyətə malik olan Həzrət Muhəmməd ﷺ güləndə yüksək səslə gülməz, daha çox təbəssüm edərdi. Şərəfli və ləyaqətli, insanlar arasında hörmət və ehtiram sahibi idi. Dostları, övladları və nəvələri ilə zarafat edərdi. Lakin zarafat edəndə həmişə düz danışar, yalana əl atmazdı. Zövcələrini və uşaqlarını sevindirməyə çalışar, onlarla qaçış yarışı edərdi.

Hz. Muhəmməd ﷺ yaşlı qadınla zarafatı: Bir yaşlı qadın Hz. Muhəmməd ﷺ yanına gəlir və ondan dua etməsini istəyir ki, cənnətə girə bilsin. Hz. Peyğəmbər ﷺ buyurur:

“Cənnətə yaşlı qadınlar girməyəcək”. Bu cavabdan sonra qadın çox kədərlənir və ağlayaraq, “Niyə, onlara nə olub ki?” - deyə soruşur. Hz. Muhəmməd ﷺ qadınların cənnətdə cavanlaşacaqlarına işarə edərək, “Biz Cənnətdəki qadınları yeni biçimdə yaradacağıq. Onları bakirə qızlar edə-cəyik.” (əl-Vaqiə, 35-36) ayələrini oxudu və “Məgər siz bu ayələri oxumadınız mı” dedi.

Yenə Hz. Muhəmməd ﷺ ərini axtaran bir qadına: “Gözündə ağ olan kişi?” deyə soruşur. Qadın cavab verir: “Mənim ərimin gözüne bir şey olub?” Hz. Muhəmməd ﷺ təbəssüm edərək “gözündə ağ olmayan insan varmı?” deyir. (Təbəraninin “Mucəm əl-Əvsat” əsəri, 5/357, 5545)

H. Muhəmməd ﷺ səhabələrlə zarafatlaşırdı: H. Muhəmməd ﷺ gözü iltihablı halda xurma yeyən Suheyb ər-Rumi ilə zarafat edərək deyir: "Həm gözün ağrıyır həm də xurma yeyirsən?" Suheyb ər-Rumi belə cavab verir: "Ya Rəsulallah! Mən sağlam gözümün haqqını yeyirəm." H. Muhəmməd ﷺ onun bu cavabına təbəssüm edir. (Hakim "Mustədraq" 4/411,8357; İbn Macə, 4/500, 3443; Musnəd Əhməd, 7/3636, 16859)

H. Ənəsin (r.a) rəvayət etdiyi başqa bir hədisdə isə, bir kişi (başqa rəvayətdə qadın) H. Muhəmmədin ﷺ yanına gəlir və bir minik heyvanı istəyir. H. Muhəmməd ﷺ: "Səni dəvə balasına mindirəcəyəm" deyərək cavab verir. Adam, "Ya Rəsulallah, mən sizdən bir minik istəyirəm, dəvə balasını nə edirəm?" dedi. Onun təəccübləndiyini

gören H. Peyğmbər ﷺ: "Bütün dəvələr başqa bir dəvənin balası deyilmi?" deyərək zarafat etdiyini bildirir. (Əbu Davud, Ədəb, 84,92)

H. Muhəmməd ﷺ uşaqları çox sevir və onlara qayğı göstərirdi:

H. Muhəmməd ﷺ uşaqlara xüsusi diqqət yetirirdi. Onlarla salamlaşmış söhbət edə, bir yerdə oyunlar oynayırdı. Rəvayət edilir ki, H. Ənəs bin Malikin ləqəbi Əbu Umeyr olan Zeyd adlı kiçik bir qardaşı var idi. H. Muhəmməd ﷺ Əbu Umeyrlə oynamağı və zarafat etməyi çox sevirdi. Əbu Umeyrin "Nuğeyr" adlı sərçəyə bənzər kiçik bir quşu var idi. Bir gün Nuğeyr ölür və Əbu Umeyr buna çox üzülür. H. Muhəmməd ﷺ onun qəmgin kiçik qəlbinə sevinc və fərəh gətirmək üçün: "Ey Əbu Umeyr! Nuğeyrə nə oldu?" deyir və ona təsəlli verir. (Buxari, 6129, 6203; Muslim, 2150)

H. Muhəmməd ﷺ valideynlərdən övladlarına qarşı ədalətli olmalarını və onlara qarşı mərhəmətli olmalarını istəmişdir. Özü də buna ən gözəl şəkildə nümunə idi.

Bir gün Əqra ibn Habis H. Muhəmmədin ﷺ yanına gəlir və onun, qızı H. Fatimədən olan nəvəsi H. Hüseynin başını sığalladığını və öpdüyünü görür. Bunu gören Əqra "Mənim on övladım var, amma onlardan heç birini belə öpməmişəm" deyir. Bunun üzərinə H. Muhəmməd ﷺ "Mərhəmət göstərməyə nə rəhm olunmaz" buyurur. (Buxari, Ədəb, 18)

Hz. Muhəmməd ﷺ demişdir: "Rəhm edənlərə ər-Rəhman da rəhm edər. Elə isə yer üzündə olanlara rəhm edin ki, göydəki də sizə rəhm etsin." (Tirmizi, Birr, 16; Əvali əl-Ləali, 1/361; Mustədrak əl-Vəsail, 9/56)

Yenə Ənəs bin Malikdən rəvayət edilən bir hədisə görə Peyğəmbərimiz ﷺ, ona xidmət edən bir yəhudi oğlan uşağının xəstələndiyini gördüyü zaman onu ziyarət etmiş və başı üstündə oturaraq onun üçün dua etmişdir. (Buxari, 1356)

Hz. Muhəmməd ﷺ qonşuluq münasibətlərinə əhəmiyyət verirdi: Hz. Muhəmməd ﷺ: "Allaha and olsun ki, o, həqiqi iman gətirmiş sayılmaz. Allaha and olsun ki, o, həqiqi iman gətirmiş sayılmaz. Al-laha and olsun ki, o, həqiqi iman gətirmiş sayılmaz." deyə and içdi. Yanındakılar, "Kim ya Rəsulallah?" deyə soruşduqda Hz. Peyğəmbər ﷺ, "Qonşusu, şərrindən əmin olmayan adam" deyə cavab verdi." (Buxari, 6016; Muslim, 46; əl-Kafi, 2/666; Bihar əl-Ənvar, 21/152; Vəsail əş-Şiyə, 12/125)

Həmçinin Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Kim Allaha və axirət gününə inanırsa, qonşusunu incitməsin."

Başqa bir rəvayətdə də Peyğəmbər ﷺ belə demişdir: "Cəbrayıl mənə qonşu haqqında o qədər tövsiyə etdi ki, qonşuya da mirasdan pay düşəcəyini güman etdim." (Buxari, 6015; Muslim, 2625; Tusinin "əl-Əmali" əsəri, 2/97; əl-Kafi, 2/667; Bihar əl-Ənvar, 43/62; Vəsail əş-Şiyə, 12/126)

Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ Əbu Zərə belə deyir: "Ey Əbu Zərr! Şorba hazırlayanda suyunu bir az çox elə və ondan (ehtiyacı olan) qonşularına da ver." (Muslim, 8/37, 2625)

Hz. Muhəmməd ﷺ insanlara istehza etməyi qadağan etmişdir: Uca Allah "əl-Hucurat" surəsinin 11-ci ayəsində insanlara ləqəb qoymağı, bir-birini ələ salmağı qadağan etmişdir. Hz. Muhəmməd ﷺ müsəlmanlara, dil və əl hərəkətləri ilə bir-birlərini incitməmələrini əmr etmiş və belə buyurmuşdur:

"Müsəlman o kəsdir ki, onun dilindən və əlindən başqa müsəlmanlara zərər dəyməsin".

Qonşunla yaxşı
davran

“Ey iman gətirənlər! Bir camaat digərini məsxərəyə qoymasın. Ola bilər ki, bunlar onlardan daha yaxşı olsunlar. Qadınlar da qadınları *lağa qoymasınlar*. Ola bilər ki, bunlar onlardan daha yaxşı olsunlar. Bir-birinizə tənə vurmayın və bir-birinizi pis ləqəblərlə çağırmayın. İman gətirdikdən sonra fasiq adlanmaq necə də pisdir. Məhz tövbə etməyənlər zalımlardır.”

(əl-Hucurat, 11)

Sui-zənn, şübhə, eyb axtarmaq və qeybət olmaz!

“Ey iman gətirənlər! Zənnə çox qapılmayın. Çünki zənn edilənlərin bir qismi günahdır. Bir-birinizi güdməyin, bir-birinizin qeybətini qırmayın. Sizdən biriniz ölmüş qardaşının ətinə yemək istəyərmidi?! Siz ki, bundan iyrənirsiniz. Allahdan qorxun! Həqiqətən, Allah tövbələri qəbul edəndir, rəhmlidir.”

(əl-Hucurat, 12)

Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Zənnə qapılmaqdan çəkinin! Çünki zənn ən yalan söhbətdir. Bir-birinizin eybini axtarmayın, casusluq etməyin, bir-birinizlə rəqabət aparmayın, bir-birinizə həsəd aparmayın, bir-birinizə nifrət etməyin, bir-birinizə arxa çevirməyin. Ey Allahın qulları, qardaş olun!” (Buxari, 6066; Muslim, 6071; Bihər əl-Ənvar, 72/252)

Yalan xəbər yaymayın!

“Ey iman gətirənlər! Əgər bir fasiq sizə bir xəbər gətirsə, onu araşdırın. Yoxsa bilmədən bir qövmə pislik edər, sonra da bunun peşmançılığını çəkərsiniz.”

(əl-Hucurat, 6)

İslamda ədəb və nəzakət

Hz. Muhəmməd ﷺ cəmiyyətdə insanlarla rəftarda ədəb qaydalarına böyük əhəmiyyət verirdi. Nəzakət qaydalarına riayət etmələrini səhabələrinə öyrədən Rəsulullah ﷺ, ədəb qaydalarının “Sün-nə”nin bir parçası olduğunu vurğulamışdır.

Quranda alçaq səsle danışmaq, bir yerə daxil olarkən icazə almaq, yeri-yerkən təvazökarlıqla yerimək kimi ədəb və gözəl əxlaq qaydaları vurğulanır. İslam dini bir çox nəzakət qaydalarını öyrətmişdir.

Onlardan bir neçəsini qeyd edək:

- Əsnədiyiniz zaman ağzınızı əlinizlə bağlayın. Biri asqırıdıda ona “Yərhəməkəllah” duasını edin.
- Danışarkən səsini qaldırmayın. Söyüş söyməyin və pis sözlər deməyin. Təkəbbürlə yeriməyin.
- Din qardaşlarınızdan biri xəstələnəndə onu ziyarət edin. Ancaq xəstənin istirahət etməsi üçün ziyarətin qısa olmasına diqqət yetirin.
- Soğan, sarımsaq kimi pis ətirli şeylər yediyiniz zaman məscidə getməyin ki, camaat narahat olmasın. Bilin ki, camaatı narahat edən şeylər mələkləri də narahat edir. Məscidə gəldiyiniz zaman xoş qoxu çəkin və təmiz paltar geyinin. Namaz qılanların qarşısından keçməyin. Əgər məscid camaatla doludursa, onlardan sizə yer ayırmalarını istəyin.

- Başqaları ilə yumşaq dildə danışın. Bilin ki, gözəl söz sədəqədir. İnsanları çağırdığınız zaman xoşlandığınız şəkildə çağırın. Mömin qardaşınızla qarşılaşdığınız zaman çalışın birinci siz salam verin.
- Əgər üç nəfər bir yerdə olsanız iki nəfər pıçıltı ilə gizli danışmasın ki, üçüncü şəxs tək qalmasın. Məxfilik tamamilə zəruridirsə, dördüncü tərəfin və ya daha böyük qrupun sizə qoşulmasını gözləyin. Bu halda dostunuzu kənara çəkib danışa bilərsiniz.
- Valideynlərlə mehriban olun. Onlara qarşı səsinizi qaldırmayın. Hətta ən kiçik söz sayılan "Of!" kəlməsini belə demə.
- Uşaqlar ata-ana otağına daxil olarkən bu üç vaxtda icazə istəməlidirlər. Səhər namazından əvvəl, günorta paltarlarınızı çıxartdığınız zaman və İsha namazından sonra. (ən-Nur surəsi, 57)
- İnsanlara su təklif edərkən diqqətli ol, hər kəs su içtikdən sonra ən son sən iç. Su içərkən üç dəfəyə və qaba üfürmədən iç.
- Yeməyə dəvət edildikdə dəvəti qəbul edin. Yemək yeyərkən "Bismilləh" deyin və qabağınızdan yeyin ki başqaları narahat olmasın.

Qadınlarla davranış etikas

Qadınların təbiətə kövrək şüşə kimi olduğuna işarə edən Hz. Muhəmməd ﷺ qadınlarla rəftarda çox nəzakətli və mülayim olmağı tövsiyə etmişdir. Buxarinin Ənəs bin Malikdən rəvayət etdiyi hədisə görə Hz. Muhəmməd ﷺ, həyat yoldaşı Hz. Səfiyyə dəvəyə minsin deyə diz çökmüş və Hz. Səfiyyə də Hz. Peyğəmbərin ﷺ mübarək dizinə çıxaraq dəvəyə minmişdir.

Hz. Muhəmməd ﷺ cəmiyyətlə münasibətdə hörmət və mədəniyyəti əsas götürmüşdür:

Hz. Muhəmməd ﷺ peyğəmbərlikdən sonra 23 il səhabələri ilə birlikdə yaşadı. Bu müddət ərzində o, insani dəyərləri və gözəl əxlaqı ucaltmış və möhkəmləndirmişdir. Həmçinin Hz. Peyğəmbər ﷺ, cəmiyyət arasında (müsəlman və qeyri-müsəlman) tətbiq etdiyi mədəni qaydalarla da insanların sevgisini qazanmışdır.

Ənəs bin Malik Hz. Muhəmmədin ﷺ xoşrəftar olması haqqında belə deyir: "Uşaqlığımda Hz. Peyğəmbərə ﷺ 10 il xidmət etdim. Bir dəfə belə canı sıxılıb: "Uf, nə üçün belə etdin? Niyə bunu etmədin?" - deyə məni danlamadı". Rəsulullah ﷺ əxlaq baxımından insanların ən gözəli idi. (Əbu Davud, Ədəb, 1)

Siz insanlarla münasibətdə mülayimsinizmi?

İctimai münasibətlərdə doğru və müdrik olmaq:

Hz. Muhəmməd ﷺ uzaqqören, realist və müdrik rəhbər idi. Buna görə də insanlar ona hörmət edir və hökmlərini həvəslə qəbul edirdilər. Bununla əlaqədar iki nümunə:

Hz. Muhəmməd ﷺ Bəni Qureyzəyə yürüş edərkən səhabələrə: "Qoy hər kəs əsr namazını ancaq Bəni Qureyza qəbiləsində qılsın!" dedi. Səhabələrdən bəziləri əsr namazını, məğribdən əvvəl daxil olduqları Bəni Qureyzədə qıldılar. Bəziləri isə vaxtın keçəcəyindən qorxaraq namazlarını yolda qıldılar. Məsələ Rəsulullahə ﷺ təqdim edildikdə, o, səhabələr arasında tərəf tutmadan hər iki ictihadı qəbul etdi. (Buxari, 946, 4119; Muslim, 1770)

Zatu's-Səlasil döyüşündə İslam ordusunun komandanı olan Amr bin əl-As ۞ ehtilam olmuşdu. Həmin vaxt hava çox soyuq idi. Odur ki o, xəstələnmək qorxusundan su ilə qüsl almamış, təyəmmüm etmiş və ordunun sərkərdəsi olduğu üçün səhabələrə imamlıq təklif etmədən camaata imamlıq edərək sübh namazını qıldırmışdır. Səhabələr Mədinəyə çatdıqda hadisəni Rəsulullahə ﷺ xəbər verdilər. Hz. Muhəmməd ﷺ Amr bin əl-Asdan niyə yuyunmadığını soruşdu. Amr bin əl-As məsələni izah etdikdən sonra ictihadına dəlil olaraq

“özünüzü öldürməyin. Həqiqətən, Allah sizə qarşı rəhmlidir.” (ən-Nisa , 29) ayəsini oxudu. Hz. Muhəmməd ﷺ Amr bin əl-Asın ictihadını təbəssümlə qəbul etdi. (Əbu davud, 1/132, 34; Musnəd Əhməd, 7/4007, 18091; Mustədrak Hakim 1/177, 634)

İslamda
Məşvərət

Əxlaq və mədəniyyət

Hz. Muhəmməd ﷺ insanları, bir-biriləri ilə məşvərət etməyə təşviq edir, özü də bunu öz səhabələri arasında tətbiq edir:

Hz. Muhəmməd ﷺ ilahi vəhy göndərilmiş bir peyğəmbər olsa da, bir çox dünyəvi məsələlərdə səhabələri və zövcələri ilə məsləhətləşmişdir. Səhabələrinə doğru yoldan ayırmamağı əmr edən Hz. Muhəmməd ﷺ, düzgün qərar verə bilmələri üçün fikirlərə təəssübkeşlik etməməyi tövsiyə etmiş və verdiyi tövsiyələri şəxsən öz səhabələrinə tətbiq etmişdir.

İki nümunə:

Müsəlmanlar, Məkkəli müşriklərin və bəzi ərəb qəbilələrinin birlikdə Mədinəyə hücum etməyə hazırlaşdıklarını öyrəndilər. Onlar hücumu necə dəf etmək barədə öz aralarında danışılar apararkən, Salman əl-Farisi Mədinənin ətrafında xəndək qazmaq fikrini irəli sürdü.

Bu fikir Hz. Muhəmməd ﷺ, eləcə də səhabələr üçün çox qəribə idi. Çünki Ərəbistan yarımadasında xəndək qazmaq praktiki olaraq yox idi. Buna baxmayaraq, Hz. Muhəmməd ﷺ Salman əl-Farisinin fikrini qəbul etdi. Hz. Peyğəmbər ﷺ səhabələrlə məsləhətləşdikdə onlar da razılaşıdılar və Mədinənin şimal tərəfində eni 4,7 metr, uzunluğu 5,5 kilometr olan xəndək qazdılar və təhlükədən özlərini qoruya bildilər. Bədir döyüşündə Hz. Muhəmmədin ﷺ komandanlığı altında İslam ordusu bir yerdə yerləşirdi. Ordudan bir əsgər Hz. Muhəmmədin ﷺ yanına gəlib düşərgəni Allahın əmri ilə seçdiyini, yoxsa öz ictihadı iləmi seçdiyini soruşdu. Əsgərin sualı üzərinə Hz. Muhəmməd ﷺ öz ictihadının olduğunu təvazökarlıqla bəyan etdi. Bunun üzərinə əsgər, ordunun yerləşdiyi yerin hərbi baxımdan əlverişli olmadığını söylədi. Sadə bir əsgərin irəli sürdüyü bu fikir ətrafında yoldaşları ilə məsləhətləşən Hz. Muhəmməd ﷺ, onlardan müsbət cavab aldıqda düşərgəni daha münasib bir yerə köçürdü.

Başqa dinlərin nümayəndələrinə hörmət etmək: Hz. Muhəmməd ﷺ, səhabələrinə başqa dinlərin mənsublarına qarşı hörmətli və dözümlü olmağı, onlarla İslam əqidəsinin buyurduğu kimi İslamın ali əxlaq qaydalarına uyğun davranmağı tövsiyə etmişdir.

Bir dəfə Hz. Muhəmməd ﷺ Mədinədə olarkən bir cənazə görür və ayağa qalxır. Oradakı səhabələr cənazənin bir yəhudiyyə aid olduğunu dedikdə Hz. Muhəmməd ﷺ onlara, “Bu da insan deyilmi?” deyir. Yəni irqindən, dinindən və sosial vəziyyətindən asılı olmayaraq həmin cənazə də bir insandır.

(Buxari, 2/85, 1312; Muslim, 3/58, 961)

Qeyri-müsəlmanlarla sülh içində yaşamaq: Əsri-səadət dövründə müsəlmanlar Mədinə yəhudiləri ilə sülh və əmin-amanlıq içində yaşayırdılar. Onlar öz aralarında ticarət sövdələşmələri və müqavilələr bağlayırdılar. Hz. Muhəmməd ﷺ özü də yəhudilərlə ticarət edirdi. Hətta, vəfat edəndə müharibələrdə geyindiği zireh borcuna müqabil bir yəhudinin yanında girov qalmışdı.

İslam tarixi, müsəlmanların uzun illər xristianlar və başqa dinlərin nümayəndələri ilə sülh şəraitində yaşaması nümunələri ilə doludur. Çünki İslam dini, insanların ədalətlə mühakimə olunmasını, onların etnik və regional kimliklərinin, canlarının, mallarının və inanc azadlığının qorunmasını təlim və təmin edir. İslam dini İndoneziya kimi Uzaq Şərq ölkələrinə müsəlman tacirlərin vasitəsilə çatmışdır. On üçüncü əsrdə Sumatra adasına gedən müsəlman tacirlər, dürüstlükləri və düzgünlüyə əsaslanan ticarət etikasından sayəsində Buddizm və Hinduizm kimi müxtəlif din və irqlərdən olan adalıların qəlblərini fəth etmişdilər. Hazırda İndoneziya-da 200 milyondan çox müsəlman yaşayır.

Hə. Muhəmməd ﷺ məsciddə xristian nümayəndə

heyətini qəbul edir: Hicrətin 10-cu ilində Yəmənin

Nəcran bölgəsindən olan xristianlardan ibarət bir heyət Hə. Muhəmmədi ﷺ ziyarət etməyə gəlirlər.

Hə. Muhəmməd ﷺ onları Məscid-i Nəbəvidə gülər

üzlə qarşılayır. Verdikləri suallara cavab verir, eyni

zamanda İslam dinini xoş dillə onlara izah edir. Hətta onlara Məscidi

Nəbəvidə ibadət etməyə icazə verir.

Xristian
nümayəndə
heyəti ilə
söhbət

“İnsanları Rəbbinin yoluna hikmətlə, gözəl öyüd-nəsihətlə dəvət et və onlarla ən gözəl tərzdə mübahisə et. Şübhəsiz ki, Rəbbin azğınlığa düşənləri də, doğru yolda olanları da yaxşı tanıyır.”

(ən-Nahl, 125)

“İçərilərindən zülm edənlər istisna olmaqla Kitab əhli ilə ən gözəl tərzdə mübahisə edin və deyin: “Biz həm özümüzə nazil olana, həm də sizə nazil olana iman gətirdik. Bizim də ilahımız, sizin də ilahınız təkdir. Biz yalnız Ona təslim olanlarıq.”

(əl-Ənkəbüt, 46)

Dini
güzəştlər!

Qüdsdə Hz. Ömər Məscidi və Qiyam Kilsəsi:

Tarix boyu müsəlmanlar müxtəlif dinlərin nümayəndələri ilə sülh və əmin-amanlıq içində yaşayıblar. Bunun ən yaxşı nümunəsi Qüds şəhəridir. 12 əsr müsəlmanların hakimiyyəti altında olan Qüds, 1948-ci ildə sionistlər tərəfindən işğal olunana qədər sülh və əmin-amanlığın simvolu olub. 638-ci ildə Qüdsü bir damla qan tökmədən fəth edən Hz. Ömər, Qüds Patriarxı Sofroniy (Sophronius) tərəfindən xristianların müqəddəs kilsəsi olan "Qiyam kilsəsi"nə dəvət olunur. Namaz vaxtı girdiyi zaman Patriarx Sofroniy (Sophronius) Hz. Ömərə kilsədə namaz qılmağı təklif edir. O, patriarxa **“Kilsə-nizdə namaz qılsam, məndən sonra gələnlər buraya haqq iddia edərək, onu əlinizdən ala bilərlər”** – deyərək namazını, kilsədə deyil, 10 metr cənubundakı boş bir sahədə (kilsənin həyətidə) qılmışdı. Müsəlmanlar daha sonra bu yerdə məscid tikərək, adını “Ömər məscidi” qoydular.

Qiyam Kilsəsi, Xristianlığın ən əhəmiyyətli və müqəddəs yerlərindən biri hesab olunur. Xristian inancına görə Qiyam kilsəsi, İsa peyğəmbərin ı çarmıxa çəkildiyi, yuyulduğu və kəfənləndiyi yerdir. İnanclarına görə o, buradakı bir mağarada basdırılmış, üç gün sonra dirilmiş, həvariləri ilə zeytun dağında görüşmüş və bundan sonra səmaya yüksəlmişdir (İslama görə isə: Yəhudilər Hz. İsanı tapa bilməmiş və ona çox bənzəyən -İsaya xəyanət edən- birisini, İsa deyə çarmıxa çəkmişlər). Hz. İsanın ı doğulduğu hesab edilən "Mövlud Kilsəsi" Fələstinin "Beytulləhm" şəhərində yerləşir və dünyanın ən qədim və müqəddəs kilsələrindən biri kimi qəbul edilir.

Ömər bin Xəttab Məscidi

Ömər Məscidinin Girişi

Fəthdən sonra xəlifə Hz. Ömər ؓ Mədinənin Xəzrəc qəbiləsindən olan məşhur səhabə Ubadə bin Samiti ؓ şəhərə qazi təyin etdi və ona xristianların müqəddəs yerlərini qorumağı tapşırıdı. Ubadə bin Samit ؓ Qüdsdə vəfat edəndə Məscidüləqsanın cənub tərəfində yerləşən “Baburəhmət/ Rəhmət Qapısı” qəbiristanlığında dəfn olunub.

H. Ömər vəsiqəsi İncə azadlığı və dini güzəştlərin ən gözəl nümunəsidir.

H. Ömər ☐ Qüds xalqına incə azadlığı, can və mal təhlükəsizliyini təmin edən bir sənəd (əqdnamə) verdi. Müsəlmanlarla yanaşı xristianların da fəxr etdiyi “Ömər vəsiqəsi” sonradan ağ mərmər lövhəyə yazılaraq məscidin girişində asılmışdır. Bu lövhə bu günə qədər turistlərin böyük marağına səbəb olmuşdur.

Həmin əqdnamədə (yuxarıdakı fotoda) bunlar yazılmışdır: **“Bu, Allahın kulu və möminlərin əmiri Ömər tərəfindən İlya (Qüdsün Ömərə qədərki keçmiş adıdır – red.) xalqına verilən təhlükəsizlik aktıdır. Möminlərin Əmiri bütün xalqın mal və canlarının qorunacağına zəmanət verir. Eyni zamanda ibadət yerlərinə, xaçlarına və dinlərinə toxunulmayacağına dair təminat verir. Xalqın kilsələri dağıdılmayacaq və yerlərinə başqa heç bir şey tikilməyəcək. Öncədən sahib olduqları haqlar, eynilə mühafizə ediləcək. Sahib olduqları heç bir şeyə xələl gəlməyəcək və dini inancları barəsində onlara heç bir təzyiq edilməyəcək. Heç kim, heç bir şəkildə zərər görməyəcək... Allah, Peyğəmbəri, səhabələri və möminlər bu anlaşımaya şahidlik edirlər. Ömər b. əl-Xəttab.”**

Vəsiqənin əvvəlində ərəbcə yazılan “Bismiləhir-Rəhmanir-Rəhim” sözü İraqlı Xəttat Visam Şövkətin əl işidir

Üçüncü: Ticarət əxlaqı

Hz. Muhəmməd ﷺ halal qazanca və ticarətdə müsbət rəqabətə təşviq etmişdir.

İnsanları ticarətə təşviq edən Hz. Muhəmməd ﷺ, halal qazancın müsbət rəqabət yolu ilə, İslam əxlaqı qaydaları çərçivəsində, saxtakarlıq, yalan, aldatma, hile və inhisarcılıq olmadan əldə edilməsini istəyirdi. Aləmlərə rəhmət olaraq göndərilən Hz. Muhəmməd ﷺ, insanları ticarətdə xoşrəftar olmağa dəvət etmiş və belə buyurmuşdur:

“Satanda, alanda və ya haqqını tələb edəndə güzəşdə gedən kimsəyə Allah mərhəmət etsin.” (Buxari, 2076)

Doğru danışan ol və insanları aldatma:

Bir gün Hz. Peyğəmbərimiz ﷺ bazarda gəzərkən ərzaq satan bir nəfərin yanına gedib əlini ərzaqın içinə soxmuş və alt tərəfinin islaq olduğunu gördükdə ona: **“Bu nədir?”** – deyərək soruşmuşdu. Satıcı: **“Yağış yağmışdı, ona görə islandı”,** – deyərək cavab verdi. Bunun müqabilində Hz. Peyğəmbər ﷺ: **“Nə üçün islaq tərəfini insanlar görsün deyərək üstə çıxarmadın?”** – deyərək sərt bir üslubda onu tənbeh etdikdən sonra belə buyurdu: **“Bizi aldanan biddən deyil”.** (Muslim, İman, 164). Bundan başqa, digər bir hədisdə qüsurlu bir malın eyibli tərəfini bildirmədən satışının halal olmadığını vurğulamışdır. (Muslim, İman, 164)

Nifaqdan çəkinin... Nifaq nədir bilirsinizmi?

Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ insan münasibətlərini pozan nifaq haqqında belə buyurmuşdur: “Dörd xislət vardır ki, bunlar kimdə olarsa əsl münafiq sayılar. Bu dörd xislətdən birinə sahib olan insanda, onu tərək edəne qədər münafiqlik xisləti vardır.

- ❶ Ona əmanət verildiyi zaman xəyanət edir.
- ❷ Danışanda yalan danışar.
- ❸ Əhd bağladığı zaman əhdini pozar.
- ❹ Mübahisə etdiyi zaman haqsızlıq edir. (Buxari, 34)

Nifaq
olmaz!

Medinə bazarlarından biri

Azad ticarət: Hz. Muhəmməd ﷺ Mədinəyə hicrət edərkən yəhudilərin bazarlarında ticarət edən müsəlmanlardan xərac aldıklarını gördü. Bunun üzərinə Hz. Peyğəmbər ﷺ səhabələrə əmr edir ki, bir yer alıb bazar yeri kimi ayırsınlar və orada alış-veriş edənlərdən vergi alınmasın.

Azad
Ticarət
Zonası

Əxlaq və mədəniyyət

Mədinə bazarlarından biri

Peyğəmbərin ﷺ əmrini yerinə yetirən səhabələr bazar yeri olaraq aldıkları və bağışladıkları torpağa dəvələrin diz çöküb yükünü boşaltdığı yer mənasına gələn "əl-Munəxə" adını verdilər. Bu bazar yeri eyni adla günümüze qədər gəlib çatmışdır.

əl-Munəxə" bölgəsi üçün yeni tikilmiş binanın hasarını göstərən son fotosəkil. Mədinə-i Mүнəvvərə.

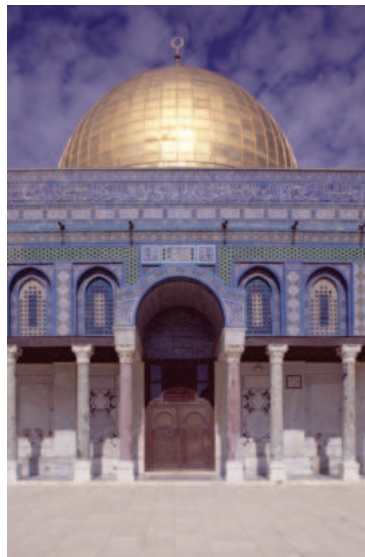
Uman Sultanlığında yerləşən Əl-Sultan məscidi taxta tavanı və nazik divar bəzəkləri ilə İslam tikinti sənətinin gözəl nümunəsidir.

Muhəmməd sözü iki gümbəz və İslamın qapıları formasında bədii şəkildə işlənib. Küveytli xəttat Fərid əl-Əlinin əsəri

Türk Xəttat Həsən Çələbinin lövhəsi
"İnsanların ən xeyirlisi insanlara ən çox faydası olanıdır."

Qübbətüs-Saxra Məscidi - Qüds - Fotoqraf Peter Sander

QADIN

“Ünsiyyətdə rahatlıq tapasınız deyə, sizin
üçün özünüzdən zövcələr yaratması,
aranıza məhəbbət və mərhəmət salması
da Onun dəlillərindəndir. Həqiqətən, bunda
düşünənlər üçün ibrətamiz dəlillər vardır.”
ər-Rum surəsi 21

İstanbul Sultan Əhməd Məscidi (Türkiyə)

QADIN HÜQUQLARI

Qədim dövrlərdə və İslamdan əvvəl bəzi cəmiyyətlərdə qadın rəzil məxluqlar, bədbəxtliklərin səbəbkarı kimi qəbul edilirdi. Qadına o qədər xor baxılırdı ki, kişi qadından öncə öləndə arvadı onun cəsədi ilə birlikdə dəfn edilirdi. Bəzən də, əgər arvadın oğlan uşağı olmadan əri ölərdisə o, ərinin ailəsinə miras olaraq qalırdı.

İslam dini oğlan və qız uşaqları arasında fərq qoymur: İslamdan əvvəlki ərəb cəmiyyətində oğlanlara üstünlük verilirdi. Hətta iş o yere çatmışdı ki, qız övladının olmasından utanan bəzi kişilər qızlarını diridiri basdırırdılar. İslam dini qızlara və oğlanlara heç bir fərq qoymadan, ədalət, sevgi və şəfqətlə rəftar edilməsini əmr edir. Hətta qızların gəlin olana qədər tərbiyəsinə daha çox diqqət yetirilməsini tövsiyə edilir.

Hz. Peyğəmbər ﷺ dəfələrlə qadınlarla yaxşı rəftar edilməsini təkid edərək belə demişdir: “Qadınlarla yaxşı davranın!” “Ən üstün mömin, xanımı ilə ən yaxşı və ən lütfkar davranan gözəl əxlaqlı müsəlmandır.” “Qadınlara ancaq alicənab və şərəf sahibi kişi dəyər verər. Onları ancaq pis və alçaq kişi xor görər.” “Ən yaxşı müsəlman, xanımı ilə ən yaxşı davranandır.” “İçinizdə xanımı ilə ən yaxşı davrananınız mənəm.”

İslam dini qadınlara varislik hüququ vermişdir.

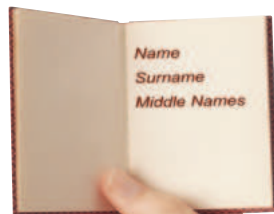
Hz. Muhəmməd ﷺ Allah qatından ədalətli bir miras qanunu gətirmişdir. O, cahiliyyət cəmiyyətində qadına vərəsəlik hüququ verməklə köklü və mədəni bir dəyişiklik etmişdir. Halbuki o dövrdə qadın kişinin mali sayılır və bir əşya kimi ərinin ailəsinə miras olaraq buraxılırdı. İslam miras hüququ, bu baxımdan dünyanın bir çox ölkələrində hüquqsü-naslar üçün mənbə təşkil etmişdir.

Lövhdə Hz. "Muhəmməd" in ﷺ adı, birinci yarısı ikinci yarisına bən-zəyəcək şəkildə bədii və simmetrik işlənmişdir. Küveytli xəttat Fərid əl-Əlinin əsəri.

İslam dini qadınlara müstəqil status vermişdir:

İslam dini, qadına azad və özünə məxsus təbiətə malik müstəqil insan kimi baxır. Ona görə də qərb cəmiyyətlərində olduğu kimi, evli qadının soyadını dəyişməsi, ərinin soyadını götürməsi İslama görə caiz deyil. Qadın öz soyuna mənsub edilərək soyadı ilə çağırılır.

İslamda qadınlar da kişilər kimi qanun qarşısında məsuliyyət daşıyırlar. Onların hüquqları olduğu kimi vəzifələri də var. Lakin bunlar kişilərin hüquq və vəzifələrindən bir qədər fərqlidir.

İslam cəmiyyətində qadınların yeri böyükdür: İslam dini qadına böyük dəyər vermişdir. İslam, cəmiyyət quruculuğunda qadın və kişinin vəzifələrini bir - birinin qarşısında və ya müxalifətində deyil, əksinə bir-birini tamamlayan şəkildə müəyyən etmişdir. Qadınların əsas vəzifəsi balanslı cəmiyyət yaratmağa qadir nəsil yetişdirməkdir. Bundan əlavə, müsəlman qadınların üzərinə mühüm ictimai-siyasi vəzifələr də düşməkdədir.

Həftənin müəyyən günlərində qadınları maarifləndirən Hz. Muhəmməd ﷺ qadınları bayram namazında iştirak etməyə, beyətə gəlib firkirlərini bildirməyə dəvət etmişdir.

Hz. Muhəmməd ﷺ dünya işlərində səhabələri ilə məşvərət etdiyi kimi, öz zövcələri ilə də məşvərət edirdi. O, qadınların, o cümlədən kölə və xidmətçilərinin məsləhətləşmələrinə qulaq asır və onların ehtiyaclarını qarşılayırdı. İslam dini qadınları, cəmiyyətə fayda verən müəllimlik, tibb bacısı və həkimlik kimi peşələrlə məşğul olmağa təşviq edir.

Xəttat Visam Şövkətin əsərlərindən
“Ey qəlbləri çevirən Allahım! Qəlbimi dinin və itaətin üzərində sabit et!” yazılan dua lövhəsi.

Hə. Muhəhəmməd ﷺ qadınlarla yaxşı rəftar etməyə təşviq etmişdir.

Hə. Peyğəmbər ﷺ hər fürsətdə qadınlarla gözəl davranmağa təşviq edir və qadınları zərif şüşəyə bənzədərək onlarla daim yaxşı davranmağı tövsiyə edirdi.

Qız uşaqlarının ən yaxşı şəkildə tərbiyə edilməsini əmr edən Hə. Muhəmməd ﷺ, qızlarına gəlinlik yaşına qədər gözəl tərbiyə verən valideynlərin cənnətə daxil olacağını bildirmişdir.

Yenə Hə. Peyğəmbər ﷺ qız uşaqlarına xüsusi diqqət yetirərək belə demişdir:

Kimin qız uşaqları olar, onların sıxıntılılarına qatlanar, onları yaxşı böyüdə və adətiylə evləndirərsə, bu qız uşaqları onun üçün Cəhənnəmə sipər olar.” (Buxari, Muslim)

Qadın zövq vasitəsi deyil

Qadın kişilərlə bərabər cəmiyyətin digər yarısıdır. Allah Təala qadınları övlad dünyaya gətirmək və onlara tərbiyə verməklə insan övladının davamını təmin etmək qabiliyyəti ilə yaratmışdır. Bəzi cəmiyyətlərdə qadının bu uca vəzifəsi görməzdən gəlinərək bir zövq vasitəsi kimi görülür. Bu cəmiyyətlərdə zina və cinsi insan alveri çox vaxt iqtisadiyyatı və turizmi inkişaf etdirmək üçün istifadə olunur. İslam dini isə nikahdan kənar cinsi həyatı, maddi qazanc məqsədilə qızların fahişəliyini qəti qadağan edir.

“Zinaya yaxınlaşmayın. Çünki bu, iyrənc bir əməl və mürdar bir yoldur!”

(əl-İsra, 32)

İslam dini anaya xüsusi qiymət verir və onun məqamını ucaldır

Uca Allah ata-anaya laqeyd qalmamağı əmr edir və belə buyurur:

“Rəbbin yalnız Ona ibadət etməyi və ata-ana ilə yaxşı davranmağı buyurmuşdur. Əgər onların biri və ya hər ikisi sənin yanında qocalıq yaşına dolarsa, onlara: "Uf!" belə demə, üstlərinə qışqırma və onlara xoş söz söylə! Onların hər ikisinə rəhm edərək təvazökarlıq qanadının altına al və: “Ey Rəbbim! Onlar məni körpəliyimdən tərbiyə edib böyütdükləri kimi, Sən də onlara rəhm et!” – de.”

(əl-İsra, 23-24)

Bir kişi Hz. Muhəmmədin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın elçisi! Mən kimə qayğı göstərməliyəm?” Dedi: “Anana!” Yenə soruşdular: “Sonra kimə?” Dedi: “Anana!” Bir də soruşdular: “Sonra kimə?” Dedi: “Anana!” (Dördüncü dəfə): “Sonra kimə?”- deyə təkrar edildikdə, dedi: “Atana!” (Buxari, 5971; Muslim, 2548; Bihər əl-Ənvar, 71/49)

Hədisi təfsir edən alimlər, anaların hamiləlik, doğuş və əmizdir-mə kimi üç böyük çətinlik çəkdiklərinə görə üstünlük qazandığını izah etmişlər.

Qadını Qorumaq

İslamda Hicab: İslam dini həddi-bülüğa çatmış qızlara hicab taxmağı, uzun və geniş paltar geyinərək örtünməyi əmr etmişdir. Qadın zinetlərini örtməklə özünü pis niyyətli nəfslərin sui-istifadəsindən qoruyur və eyni zamanda kişilərin diqqətini cəlb etmir.

QADIN

İslam dini, Allahın qadına bəxş etdiyi gözəlliyindən və cazibədarlığından istifadə edərək ticari qazanc əldə etmək üçün foto, film və reklam kimi vasitələrlə qadın bədəninin nümayiş etdirilməsini qadağan etmişdir.

İslamın örtünmə təlimləri, çılpalıq, pornoqrafiya, cinsi pozğunluq, qeyri-qanuni əlaqə və qeyri-qanuni uşaq sahibi olmaq, abort, zorlama və yoluxucu cinsi xəstəliklər kimi pislərlə qarşısını alır.

İslam nikahdan kənar cinsi həyatı qadağan etmişdir.

Hz. Muhəmməd ﷺ sağlam cəmiyyətin özəyini təşkil etmək üçün evliliyə təşviq etmişdir. Hz. Peyğəmbər ﷺ, müsəlmanlara qadın-k kişi münasibətlərinin hüdudlarını və formasını müəyyən edən yüksək dəyərləri və prinsipləri öyrətmiş və beləliklə İslam nikahdan kənar cinsi həyatın qarşısını almışdır.

**Nikahsız
cinsi həyat
olmaz**

Allahın elçisi hədislərində belə demişdir: “Qoy evlənməyə imkanı olan (hər kəs) evlənsin. Çünki evlilik, gözləri və cinsiyyət üzvünü (zinadan) qoruyan ən yaxşı (səbəbdır). İmkani olmayanlar isə oruc tutsunlar. Çünki oruc (insanın) şəhvetini soyudur.” (Buxari, 1905) “Zina edən adam zina etdiyi vaxt mömin sayıla bilməz. Şərab içən adam şərab içdiyi vaxt mömin sayıla bilməz. Oğurluq edən adam oğurluq etdiyi vaxt mömin sayıla bilməz.” (Buxari, 5578; əl-Kafi, 2/204; Təhziab əl-Əhkəm, 6/371)

Qureyşli bir gənc Peyğəmbərin ﷺ yanına gələrək dedi: «Ey Allahın Rəsulu! İzn ver zina edim». Səhabələr ona yaxınlaşıb sus-sus deyərək kənara çəkildilər. Peyğəmbər ﷺ yaxın gəl deyə buyurdu. O, yaxınlaşdıqda Peyğəmbər: «Öz anana rəva bilərsən?» O: «Allah məni sənə fəda etsin, Allaha and olsun ki, yox.» dedi. Peyğəmbər ﷺ: «Həmçinin insanlar da bunu öz analarına rəva bilmirlər. Bunu öz qızına istəyərsən?» O: «Allaha and olsun ki, yox» dedi. Peyğəmbər ﷺ: «Həmçinin insanlar da bunu öz qızlarına istəmirlər. Bunu öz bacın üçün istəyərsən?» O: «Allaha and olsun ki, yox» dedi. Peyğəmbər ﷺ: «Həmçinin insanlar da bunu öz bacıları üçün istəmirlər. Bunu öz bibin üçün istəyərsən?» O: «Allaha and olsun ki, yox ey Allahın Rəsulu!» dedi. Peyğəmbər ﷺ: «Həmçinin insanlar da bunu öz bibiləri üçün istəməzlər. Bunu öz xalan üçün istəyərsən?» O: «Allaha and olsun ki, yox» dedi. Peyğəmbər ﷺ: «Həmçinin insanlar da bunu öz xalaları üçün istəməzlər.» Peyğəmbər ﷺ əlini onun sinəsinə qoyub buyurdu: «Allahım! Onun günahını bağışla, qəlbini təmizlə və ismətinə qoru!» (Musnəd Əhməd, 10/5220, 22641, 22642. Əbu Umamənin hədisi)

İslam dini kişilərə zövcələri ilə gözəl davranmağı əmr edir.

Hz. Muhəmməd ﷺ, Allahın "Onlarla yaxşı davranın." (ən-Nisa surəsi, 19-cu ayə) əmrinə uyğun olaraq hər fürsətdə kişiləri qadınlarla yaxşı rəftar etməyə dəvət etmişdir. Vida xütbəsində isə gözəl əxlaq, həyat yoldaşlarına qarşı gözəl rəftar və iman arasında əlaqə qura-raq belə demişdir:

"Möminlərin iman baxımından ən kamil olanı ən gözəl əxlaqa malik olandır. Sizin ən xeyirliniz isə zövcələri ilə ən yaxşı davrananınızdır". (Mustədrak Hakim, 1/3, 1; Əbu Davud 4/354, 4682)

Evlilik uca Allahın böyük nemətidir.

Evlilik, qadın və kişini Allah rızası üçün birləşdirən, sevgi, şəfqət, fədakarlıq və həmrəylik ipləri ilə toxunan müqəddəs bir bağıdır. Evlilikdən əsas məqsəd, saleh övladlar dünyaya gətirərək bəşəriyyətin davamını və hər iki tərəfin mənəvi və fiziki rahatlığını təmin etməkdir. Ancaq məqsədin uğurlu olması üçün ər-arvad birlikdə cəhd etməli və fədakarlıq göstərməlidirlər.

"Ünsiyyətdə rahatlıq tapasınız deyə, sizin üçün özünüzdən zövcələr yaratması, aranızda məhəbbət və mərhəmət salması da Onun dəlillərindəndir. Həqiqətən, bunda düşünənlər üçün ibrətamiz dəlillər vardır."

(ər-Rum, 21)

İslamda boşanma.

Digər tərəfdən, ər və arvadın bütün cəhdlərinə baxmayaraq əgər evlilik uğur qazanmasa və sonu dalana dirənsə, İslam dini müəyyən qaydalar çərçivəsində boşanmaya icazə vermişdir. Bununla belə, boşandıqdan sonra qadın və uşaqların hüquqlarının müdafiəsi və tərbiyəsi ilə bağlı bəzi qanunlar qoymuşdur.

Boşama iki dəfədir. Bundan sonra *qadını şəriətə* müvafiq qayda üzrə saxlamaq, yaxud xoşluqla buraxmaq gərəkdir..."

(əl-Bəqərə, 229)

Əbu Davudun rəvayət etdiyi hədisdə Hz. Muhəmməd ﷺ boşanma ilə əlaqədar olaraq, "Allahın ən çox xoşuna gəməyən halal əməl talaqdır!" buyurmuşdur. Ona görə də, ər-arvad arasında yaranan problemlərin dərhal həll olunmasına çalışılmalıdır ki, böyüyüb boşanmalara səbəb olmasın. Bununla bərabər cütlüklər, evliliyin icrasında bütün vasitələrə əl atsalar da heç bir nəticə əldə edə bilməsələr, o zaman boşanma qərarı verə bilərlər.

Hz. Muhəmməd ﷺ zövcəsinə qarşı mehriban və sadıq bir ər idi

Hz. Peyğəmbər ﷺ zövcələrinə olan dərin məhəbbəti və sədaqəti ilə xoşbəxt ailə həyatında səhabələrinə ən gözəl nümunə olmuşdur. Hz. Muhəmməd ﷺ həyat yoldaşı Hz. Xədicə   ilə 25 il evli olub. Hz. Muhəmməd ﷺ, Hz. Xədicə   vəfat edəndən sonra həmişə onu gözəl xatırlayır və onun dostlarına ikramlar edirdi. Hz. Aişə   ilə evliliyində isə o, həyat yoldaşı ilə zarafatlaşır, oyun oynayır, yarışır və onun xoşuna gələn söhbətlər edirdi.

Hz. Muhəmməd ﷺ zövcələrinə olan sevgisini açıq şəkildə ifadə etmişdir

Aişə   rəvayət edir ki, bir gün bir qrup qadın oturub aralarında ərլərin-dən danışdılar. Ummu Zəra   adlı qadın ərini çox tərifləyir və ondan aldığı sevgi və mehribanlıqla öyünürdü. Mən bundan Hz. Peyğəmbərə ﷺ bəhs edəndə o belə dedi: "Əbu Zəra (Ummu Zəranın əri) Ummu Zəra   üçün necədirsə mən də sizin üçün eləyəm."

Bir gün Hz. Muhəmməddən ﷺ soruşdular: "Ey Allahın Rəsulu! Sənin üçün insanların ən sevimlisi kimdir?" Hz. Muhəmməd ﷺ "Aişədir" dedi. Bu dəfə "Bəs ondan sonra kim?" deyə soruşdular. Rəsulullah ﷺ: "Onun atası" deyə cavab verdi.

Yəhudi qəbilələrindən Bəni Nadirin başçısı Huyeyin

Küveytli xəttat Fərid əl-Əli bu yazıda mim hərfindən istifadə edərək ərəbcə "Muhəmməd" adını qızılgül şəklində işləyib. Birinci mim qızılgül, ikinci mim isə yarpaq şəklində yazılmışdır.

qızı Safiyyə ؓ, Həzrət Muhəmməd ﷺ ilə evləndiyi zaman insanlar onun haqqında “yəhudi qızı” deyə danışmağa başladılar. Həyat yoldaşının bu sözə üzöldüyünü görən Hz. Muhəmməd ﷺ ona: “Sən peyğəmbərin (Hz. Musanın ؑ) qızısan, əmin (Hz. Harun ؑ) da peyğəmbərdir, zövcən də peyğəmbərdir” deyərək könlünü almışdır. (Tirmizi, 6/177, 3899; Musnəd Əhməd, 5/2609, 12587)

Hz. Muhəmməd ﷺ vəfat etdikdən sonra Hz. Səfiyyə ؓ, Xatəmü'l Ənbiya olan ərindən duyduğu sevgini ətrafdakı insanlara danışmışdır.

İslamda Çoxevlilik

Çoxevlilik İslamdan əvvəl adi hal idi

İslamdan əvvəlki cəmiyyətlərdə çoxarvadlılıq ümumi və qəbul edilən bir adət idi. Kişi birdən çox (azad) qadın və cariyə ilə evlənə bilərdi. Hz. İbrahimin ؑ Sara və Həcər adlı iki arvadı olması buna sübutdur. İncildəki rəvayətlərə görə də, Yaqub peyğəmbərinin ؑ iki arvadı və iki cariyəsi var idi. İslam heç vaxt çoxarvadlılığı əmr etməmiş və təşviq etməmişdir. Əksinə İslam, çoxarvadlılıqla bağlı qadınların, kişilərin və cəmiyyətin xeyrinə məhdudiyyətlər gətirmişdir. Belə ki İslam dininə görə bir kişi nikahı altında dördtən artıq arvad saxlaya bilməz. İslam dini çoxarvadlılıqda ədalətə üstünlük verir. Buna görə kişi gecələmə, aliment və yaşayış (ev) baxımından arvadları arasında ədalətli olmağa borcludur. Əgər ədalət təmin olunmayacaqsə, kişi üçün tək nikah daha yaxşıdır.

“Əgər o qadınlarla ədalətlə dolanmayacağınızdan qorxarsınızsa, onda *onlardan* biri ilə evlənin...”

(əN-Nisa, 3)

“Siz nə qədər çalışsanız da, qadınlar arasında ədalətlə davrana bilməzsiniz.”

(əN-Nisa, 129)

İslam dini çoxarvadlılığı nə əmr edir, nə də qadağan edir. Bunda bir çox hikmətlər var.

Əgər qadın xəstəliyə və ya əlilliyə görə uşaq dünyaya gətirə bilmirsə və ya ərinə qarşı müəyyən vəzifələrini yerinə yetirə bilmirsə, bu halda qadının əri, arvadını boşamaq əvəzinə ikinci qadınla evlənə bilər. Beləcə nəslinin davamını və bioloji ehtiyaclarını Allahın razı qalacağı şəkildə təmin edir.

Çoxarvadlılıq həm də evlənmək imkanı tapa bilməyən yaşlı qızlar, habelə boşanaraq və ya ölüm səbəbiylə dul qalan qadınlar üçün tənhalıqdan xilas edən ümid qapısıdır.

İkinci dünya müharibəsindən sonrakı Alman cəmiyyətində olduğu kimi, kişilər müharibələrdə öləndə cəmiyyətdə qadınların sayı həddindən artıq artmışdı. Bu da öz növbəsində insanlar arasında zina və cinsi xəstəliklərin yayılmasına səbəb olmuşdu. Belə hallarda cəmiyyətin sosial çöküşünün qarşısını almaq və insan nəslinin davamlılığını təmiz şəkildə təmin etmək və qorumaq üçün çoxarvadlılıq tətbiq oluna bilər.

Hz. Muhəmməd ﷺ çoxarvadlılıq prinsipini qəbul etdimi?

Ərəb cəmiyyətində çoxlu nikah və cariyəyə sahib olmaq adi bir adət idi. Buna baxmayaraq Hz. Muhəmməd ﷺ 25 yaşında gənc ikən 40 yaşlı dul qadın olan Xədicə   ilə evləndi. 25 il davam edən bu evlilikdən 4 qız və 2 oğlu oldu.

Hz. Xədicə   vəfat etdikdən sonra Peyğəmbər ﷺ yaşlı dul qadın olan "Sevda binti Zəm'a  " ilə evləndi. Bu evlilikdəki hikmətə gəlincə, Hz. Muhəmməd ﷺ səhabə qadınların şəxsi suallarını zövcələri vasitəsilə cavablandırıdığı üçün onun evli olması lazım idi.

Digər tərəfdən, Hz. Sevda binti Zəm'a   İslam dini uğrunda çox əziyyət çəkmişdi. O, həyat yoldaşı ilə birlikdə Həbəşistana hicrət edənlərdən idi. Hz.

Muhəmməd ﷺ, dini uğrunda zülmərə dözən, məcburi köçkün həyatı yaşayan və ən sonda həyat yoldaşını itirən Sevda   ilə ailə quraraq ona mənəvi dəstək olmuşdu.

Hə. Muhəmməd ﷺ sadiq dostu Əbu Bəkrin ﷺ qızı ilə evlənilir: Hə. Muhəmmədin ﷺ, sevimli həyat yoldaşı Hə. Xədicə ﷺ vəfat etdikdən iki il sonra Allahın əmri ilə Əbu Bəkrin ﷺ götürərək Mədinəyə hicrət etdi.

Qısa müddətdən sonra isə həm ən yaxın dostu, həm də kişilər arasında ilk müsəlman olan Hə. Əbu Bəkrin ﷺ, İslam uğrunda etdikləri fədakarlıqlarına qarşılıq olaraq onu şərəfləndirmək üçün qızı Aişə ﷺ ilə evləndi.

Muhəmməd ﷺ dostu Ömər in ﷺ qızı ilə evlənilir: Hicrətin 2-ci ilində baş verən Uhud döyüşündə Həfsənin ﷺ həyat yoldaşı Huneys bin Huzafə ﷺ şəhid olmuşdu. Qızının gənc yaşında dul qalmasına çox üzlən Ömər ﷺ, Osman ﷺ və Əbu Bəkirə ﷺ qızı ilə evlənmə təklif etdi. Lakin onlar Ömər in ﷺ təklifinə cavab verməyərək susdular. Sonra Ömər ﷺ qızının vəziyyətindən Rəsulullahə ﷺ danışdı. Dostunun üzüldüyünü görən Hə. Muhəmməd ﷺ "Ey Ömər! Həfsə Osmandan, Osman da Həfsədən daha xeyirlisi ilə evlənəcək" dedi. Peyğəmbər ﷺ, Həfsə ﷺ ilə evlənmək niyyətində olduğunu bildirməklə dostunun könlünü almışdı.

Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ "yoxsulların anası" ilə evlənilir: Hə. Muhəmməd ﷺ Həfsə ﷺ ilə evləndikdən sonra çox keçmədi ki, əri Uhud döyüşündə (bəzi rəvayətlərdə Bədr) ölə Zeynəb binti Xuzeymə ﷺ ilə evləndi. Zeynəb binti Xuzeymə ﷺ yoxsullara qarşı çox şəfqətli və mərhəmətli olduğu, onları daima yedizdirdiyi və onlara sədəqə verdiyi üçün "Ummul məsakin" (yoxsulların anası) ləqəbi ilə tanınırdı. Zeynəb ﷺ Rəsulullahla ﷺ evləndikdən az sonra vəfat etmişdir.

Hə. Muhəmməd ﷺ, Həbəşistana ilk hicrət edənlərdən biri olan Ummu Sələmə ﷺ ilə evlənilir.

Hind bint Umeyyə (Ummü Sələmə) ﷺ, Hə. Muhəmmədin ﷺ süd qardaşı və eyni zamanda bibisi oğlu olan Bərra ilə evlənmışdi. O və həyat yoldaşı Həbəşistana getməyə qərar verən birinci qrupda idi. Ummu Sələmənin ﷺ həyat yoldaşı xəstələnərək vəfat etmişdi. Hə. Peyğəmbər ﷺ, dörd uşağı ilə birlikdə dul qalan Ummu Sələməni ﷺ himayəsinə almaq üçün ona evlilik təklif etdi. O da bu təklifi tərəddüd etmədən qəbul etdi. Ummu Sələmə ﷺ hikməti və sağlam

düşüncəsi ilə tanınırdı. Buna görə də Hz. Peyğəmbər ﷺ müxtəlif məsələlərdə onunla məsləhətləşmişdir.

Hz. Muhəmməd ﷺ, oğulluğun həqiqi övlad kimi qəbul olunduğu anlayışını ləğv etmək üçün Allahın əmri ilə bibisi qızı ilə evlənir.

Zeynəb bint Cəhş ʔ, Hz. Muhəmmədin ﷺ bibisi Umeymənin qızıdır. O, Hz. Muhəmmədin ﷺ məsləhəti ilə Peyğəmbərin ﷺ övladlığa götürdüyü Zeyd bin Harisə ilə ʔ evlənmişdi. Zeyd bin Harisəni ʔ uşaq-lıqdan Peyğəmbər ﷺ böyütdüyü üçün onu Zeyd ibn Muhəmməd (Muhəmmədin oğlun Zeyd) deyə çağırırdılar. Lakin bir müddət sonra müəyyən problemlər səbəbiylə onlar boşanmağa qərar verdilər. Hz. Muhəmməd ﷺ onların boşanma qərarından çox məyus oldu. Çünki bu evliliyi şəxsən özü arzu etmiş və həyata keçirmişdi. Boşanandan bir müddət sonra Rəsulullah ﷺ Allahın əmri ilə Zeynəblə ʔ evləndi.

O dövrdə ərəblər arasında oğulluğa götürülənlər həqiqi övlad qəbul edilirdi. Allahın göstərişiylə oğulluğunun boşadığı xanımla evlənen Rəsulullah ﷺ, cahiliyyə dövründən qalmış bu hökmü və adəti də dəyişmiş oldu. Allah Təala bir ayə (Əhzab surəsinin 37-ci ayəsi) nazil etməklə bu cür yanlış düşüncə tərzini yeni övladlığa götürülmüş şəxsin əsl övlad olduğu anlayışını birdəfəlik aradan qaldırdı.

Hz. Muhəmməd ﷺ, Cuveyriyyə binti Haris ʔ ilə evlənir.

Müsəlmanlarla “Bəni Müstələq” qəbiləsi arasında gedən döyüşdə əsir düşənlər arasında qəbilə başçısının qızı Bərra binti əl-Haris ʔ də var idi. Hz. Muhəmməd ﷺ onu azad etdi, onunla evləndi və adını “Cuveyriyyə” qoydu. Bu mübarək evliliyə hörmət olaraq səhabələr götürdүkləri əsirlərin çoxunu azad etdilər.

Hz. Muhəmməd ﷺ, Safiyyə ʔ adında yahudi bir qızla evlənir.

Mədinə şəhərində məskunlaşan 3 yəhudi qəbiləsindən biri də Bənu Nədir qəbiləsi idi. Bu qəbilə müşriklərin Mədinəyə hücum edəcəyi təqdirdə şəhəri qorumaq üçün Hz. Peyğəmbərlə ﷺ müttəfiqlik müqaviləsi bağladılar. Amma onlar verdikləri sözə xəyanət edərək düşmənlərlə əməkdaşlıq edərək bu ittifaqı pozdular. Hətta Hz. Muhəmmədi ﷺ hiyləgar bir planla qətlə yetirməyə də cəhd etdilər. Bu xəyanətlərə görə Hz. Peyğəmbər ﷺ hicrətin 4-cü ilində Bənu Nədirə qarşı müharibəyə başladı. Nəticədə Bənu Nədir təslim oldu və

bəziləri müsəlmanlara əsir düşdü. Əsirlər arasında qəbilə başçısının qızı Safiyyə ☪ də var idi. Hz. Muhəmməd ☪, səhabələrin məsləhəti ilə müsəlmanlığı qəbul etmiş Safiyəni ☪ azad edərək onunla evləndi. Hz. Muhəmmədin ☪ yəhudi qızı ilə evlənməsi İslamın heç bir millətə nifrət edən irqçi bir din olmadığını göstərir. Səfiyyə ☪ daim, Hz. Muhəmmədin ☪ mehriban, sadıq və vəfakar bir ər olduğunu söyləyirdi.

Hz. Muhəmməd ☪ qatı düşməni Əbu Sufyanın dul qalmış qızı Ummu Həbibə ☪ ilə evlənir

Əsl adı Ramlə olan Ummu Həbibə ☪ Məkkənin görkəmli simalarından Əbu Sufyanın qızıdır. Ummu Həbibə ☪, İslamın qatı düşmənlərindən birinin qızı olmasına baxmayaraq, İslamı qəbul edərək əri ilə birlikdə Həbəşistana hicrət etmişdi.

Amma Ummu Həbibənin ☪ əri Həbəşistanda İslamı tərk edərək xristian oldu və bir müddət sonra öldü. Dini yolunda hicrət edən Ummu Həbibə ☪ sürgündə tək qaldı. Peyğəmbər ☪ Həbəşistana Ummu Həbibə ☪ ilə evlənmək istədiyi xəbərini göndərdi və o da bu təklifi böyük məmnuniyyətlə qəbul etdi.

Hz. Peyğəmbər ☪ Meymunə binti Harislə ☪ evlənir

Meymunə binti Haris ☪ Abbasın ☪ baldızı və Abdullah bin Abbasın ☪ xalasıdır. Meymunənin ☪ həyat yoldaşı vəfat etdiyi zaman Hz. Muhəmməd ☪ onunla evlənmək üçün xəbər göndərdi. O, “Canım Allah Rəsuluna fəda olsun” deyərək bu təklifi sevinclə qəbul etdi.

Hz. Muhəmməd ☪ qəza ümrəsini yerinə yetirdikdən sonra toy münasibəti ilə Məkkə yaxınlığında ziyafət verdi. Bu mübarək nigah və yeməkdən sonra Qurəşlilər “Muhəmməd bizə quda oldu” deyərək müsəlmanlara qarşı sərt və radikal mövqelərini yumşaltılar.

Hudeybiyyə sülhü imzalandıqdan sonra Hz. Muhəmməd ﷺ dövrün böyük dövlətlərinin başında duran sultan və imperatorlara İslama dəvət məktubları göndərdi. Rəsulullahın ﷺ məktub göndərdiyi padşahlar arasında Misir hökmdarı Muqəvqis də var idi. Muqəvqis Peyğəmbərimizin ﷺ elçisini çox yaxşı qarşılamış, lakin səltənətinin əlindən çıxmasından qorxdığı üçün müsəlmanlığı qəbul etməmişdi. Muqəvqis Peyğəmbərimizə ﷺ çox dəyərli hədiyyələr göndərmişdi. O, bu hədiyyələrlə birlikdə dövrün adət-ənənələrinə uyğun olaraq Mariya və Şirin adlı iki kənz də hədiyyə etmişdi.

Peyğəmbərimiz ﷺ hökmdarın hədiyyəsini rədd etməyi düzgün hesab etməmişdi. Həmçinin onun Müqəvqisə və Misir xalqına göstərdiyi bu maraq Misir qapılarının İslam ordularının üzünə açılmasının səbəblərindən biri olacaqdı. Peyğəmbərimiz ﷺ, müsəlman olmağı qəbul edən Mariya ilə evləndi. Mariyadan Peyğəmbərimizin ﷺ bir oğlu dünyaya gəldi. Amma İbrahim adlı bu uşaq 2 yaşına çatmamış dünyasını dəyişdi. Hz. Muhəmməd ﷺ oğlu İbrahimin vəfatından çox kədərlənmişdi.

Uca Allah bir çox evliliklərə məhdudiyyətlər qoyub.

İslamdan əvvəlki cahiliyyə dövründə ərəblər say məhdudiyyəti olmadan birdən çox qadınla evlənirdilər və ümumiyyətlə bu evliliklərdə ər-arvad bərabərliyi kimi hüquqlar yox idi. Çoxarvadlılığı məhdudlaşdıran və tənzimləyən İslam dini nikaha maksimum 4 qadının daxil edilməsini və qadın hüquqları baxımından bərabərlik və ədalətə riayət olunmasını şərt qoymuşdur.

Muhəmməd ﷺ, çoxarvadlılığın sayını məhdudlaşdıran əmrədən əvvəl dördədən çox qadınla evlənmişdi. Digər insanlardan fərqli olaraq Hz. Muhəmməd ﷺ Allah tərəfindən seçilmiş və vəhyin nazil olduğu xüsusi bir şəxsiyyət idi.

Buna görə də onun evliliyi də xüsusi müddəalara tabe olmalı idi. Məhz bu özəlliyinə görə Hz. Muhəmməd ﷺ ilə evlənmək şərəfinə nail olan qadınlar möminlərə dinlərini öyrədən “möminlərin anası” tituluna sahib idilər.

Hz. Muhəmməd ﷺ və onun zövcələri üzərinə düşən çətinliklər.

Uca Allah nazil etdiyi ayədə, Hz. Muhəmmədə ﷺ zövcələrini nikahda saxlamasına xüsusi icazə vermiş və onlar üçün bəzi xüsusi qadağalar qoymuşdur. Buna görə də həm Peyğəmbərə ﷺ, həm də onun zövcələrinə hörmət əlaməti olaraq Peyğəmbər ﷺ vəfat etdikdən sonra onun zövcələri heç vaxt başqa bir kişi ilə evlənmə bilməyəcək. Belə ki onlar artıq müsəlmanların anaları yerindədir.

Quranda buyurulur ki, Rəsulullahın ﷺ zövcələri digər qadınlar kimi deyillər. Uca Allah onlara qulluqları və gözəl əxlaqları ilə mömin qadınlara nümunə olmalarını əmr etmişdir. Buna görə, onlardan biri günah iş görərsə (digər qadınlarla müqayisədə) cəzası ikiqat olar. Əgər savab iş görərsə, bu halda savabı da ikiqat olar.

“Ey Peyğəmbər! Zövcələrinə de: “Əgər siz dünya həyatını və onun bərbəzəyini istəyirsinizsə, gəlin sizi *dünya malıyla* məmnun edib gözəl tərzdə sərbəst buraxım. Yox, əgər Allahı, Onun Rəsulunu və Axirət yurdunu istəyirsinizsə, *bilin ki*, Allah aranızdan yaxşı işlər görənlər üçün böyük bir mükafat hazırlamışdır.” Ey Peyğəmbərin zövcələri! Sizlərdən hər kim açıq-aşkar bir çirkin iş görsə, onun əzabı ikiqat artar. Bu, Allah üçün asandır. Sizlərdən hər kim Allaha və Onun Rəsuluna itaət edib yaxşı işlər görsə, ona mükafatını ikiqat verərik. Biz onun üçün bol ruzi hazırlamışıq. Ey Peyğəmbərin zövcələri! Siz hər hansı bir qadın kimi deyilsiniz. Əgər *Allahdan* qorxursunuzsa, *yad kişilərlə* nazlana-nazlana danışmayın, yoxsa qəlbində xəstəlik olan kəs tamaha düşər. *Şəriətə* müvafiq qaydada danışın. Evlərinizdə qərar tutun! İlk cahiliyyə dövründə olduğu kimi açıq-saçıq gəzməyin. Namaz qılın, zəkat verin, Allaha və Onun Rəsuluna itaət edin. Ey ev əhli! Allah sizdən günahınızı silib aparmaq və sizi tərtəməz etmək istəyir. Evlərinizdə oxunan Allahın ayələrini və hikməti yada salın. Həqiqətən, Allah lütfkardır, *hər şeydən* xəbərdardır.

(əl-Əhzab, 28-34)

Allah Peyğəmbərin ﷺ zövcələrinə “seçmə haqqı” verir. Uca Allah Hz. Muhəmmədin ﷺ qadınlarına onun vəfatından sonra başqa kişi ilə evlənməyi qadağan etmişdir. Ona görə də bu qadağa ayəsi nazil olduqda uca Allah Peyğəmbərin ﷺ zövcələrinə, boşanaraq “möminlərin anası” titulu məsuliyyətindən qurtulmaq və ya Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə qalaraq “möminlərə dinlərini öyrətmək” arasında seçim etmək hüququ vermişdir. Onlara belə bir seçim verilsə də, hamısı Hz. Muhəmmədin ﷺ yanında qalmağı seçdi və onların heç biri Peyğəmbərin ﷺ vəfatından sonra heç bir kişi ilə evlənmədi.

QEYDLƏR

1. "Yaquub o gecə qalxıb iki arvadını, iki cariyəsi və on bir oğlunu özü ilə götürüb Yabbuk çayının dayaz yerlərindən keçdi". Kitabı Müqəddəs, Yaradılış, 22
2. İslam dini qadınlara boşanma haqqı (xulu) vermişdir. Əri ilə anlaşı bilməyən qadın aldığı mehrini qaytararsa, boşanma tələb edə bilər: "Əgər siz onların Allahın hüdudlarını yerinə yetirməyəcəklərindən qorxsanız, qadının boşanmaq üçün bir şey əvəz verməsində ikisinə də heç bir günah yoxdur. Bunlar Allahın hüdudlarıdır, onları aşmayın! Allahın hüdudlarını aşanlar – məhz onlar zalımlardır." (əl-Bəqərə, 229)
3. Uca Allah, ölüm və ya boşanma səbəbi ilə həyat yoldaşından ayrılan qadına "iddə"ni vacib etmişdir. İddə, qadının hamilə olub-olmadığını anlamaq üçündür. Bu hökm, Allahın evlilik bağına və nəslin qorumasına verdiyi dəyəri göstərir. İslam hüquq terminologiyasında "iddə", ərindən ayrılan qadının başqası ilə evlənməsi üçün gözləmə müddəti deməkdir.

"İddə"nin hökmləri:	Boşanma səbəbi ilə dul qalan qadın:	Ərinin ölümü səbəbi ilə dul qalan qadın:
Cinsi əlaqə olmadan ayrılıq olarsa	İddə (gözləmə müddəti) tələb olunmur.	İddə müddəti əl-Bəqərə surəsinin 234–cü ayəsinə əsasən 4 ay 10 gündür.
Qadın hamilə olduğu halda ayrılıq olarsa	İddəsi uşaq dünyaya gələnə qədərdir.	İddə müddəti uşaq dünyaya gələnə qədərdir.
Qadın hamilə qalmadan əvvəl ayrılıq olarsa	İddəsi 3 heyz (təmizlənmə) və ya 3 aydır.	İddə müddəti 4 ay 10 gündür.

*Son olaraq xatırladaq ki, Cahiliyyət dövründə dul qalmış qadınlar 1 il başqa kişi ilə evlənmə bilməzdilər və bu müddətdə yas içində olduqlarını göstərmək üçün qara geyinirdilər. Qədim hind adətlərində əri ölən qadın özünü yandırır, külü isə əri ilə birlikdə basdırılırdı. İslam dininə gəlincə, İslam nikah bağını ucaltmışdır.

BMT Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi:

İnsan hüquqları əsas etibarilə təbii hüquqlardır və bu hüquqlar olmadan insan insan kimi yaşaya bilməz. İnsan hüquqları baxımından qadın və kişi arasında heç bir fərq yoxdur. Hər ikisi qanun və Allah qarşısında bərabərdir. Yaşamaq hüququ, təhlükəsizlik hüququ, azadlıq hüququ, şərəf hüququ və ədalətli mühakimə hüququ insan hüquqlarının ən təbii hüquqlarındandır.

İNSAN HÜQUQLARI

İslamda azadlıq, bərabərlik, ədalət və şəxsi hüquqların müdafiəsi

“Ey insanlar! Biz sizi bir kişi və bir qadından yaratdıq. Sonra bir-birinizi tanıyasınız deyər, sizi xalqlara və qəbilələrə ayırdıq. Şübhəsiz ki, Allah yanında ən hörmətli olanınız *Ondan* ən çox qorxanınızdır. Həqiqətən, Allah *hər şeyi* biləndir, *hər şeydən* xəbərdardır.”

(əl-Hucurat, 13)

Köləliyin ləğvi, insan ləyaqətinin və azadlığının qorunması:

İslamdan əvvəl köləlik sistemi təkcə Ərəbistan yarımadasında deyil, dünyanın bir çox yerlərində geniş yayılmışdı və cəmiyyətlərin sosial-iqtisadi strukturunun bir hissəsi idi.

Bir çox cəmiyyətlərdə qullar bəzi insanların sərvətləri və malları arasında sayılırdı.

İslam dini isə köləliyə son qoymağa çalışmış və bu mövzuda təşviq edici amillər müəyyən etmişdir. Məsələn bu təşviqlərdən biri, günahların və bəzi dini pozuntuların kəffarəsini vermək və ya səbəbsiz yerə qula işgəncə verilməsinə qarşılıq olaraq, Allah rızası üçün bir qulun satın alınaraq azad edilməsinin tələb olunmasıdır. İslam dininin köləliyə son qoymaq üçün etdiyi bu təşviqlər, zamanla köləlik sistemi ləğv olunana qədər davam etmişdir.

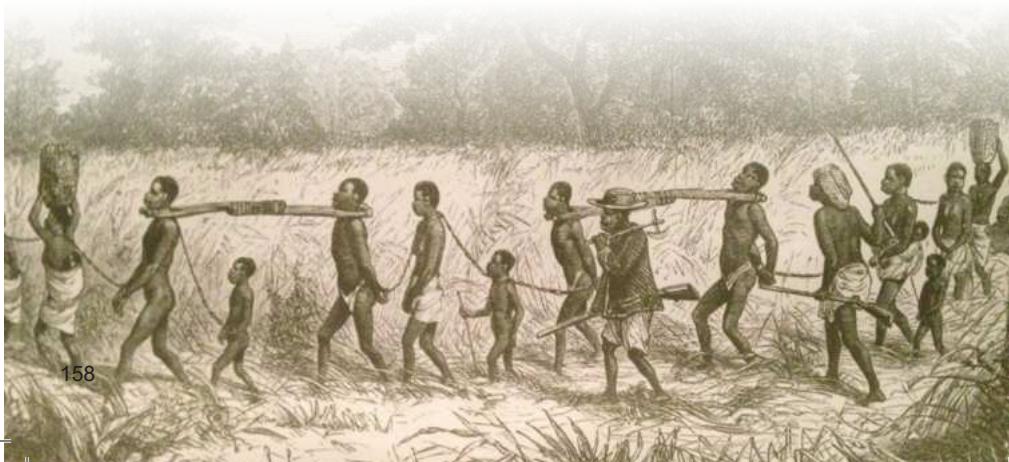

Rəvayət olunur ki, bir dəfə səhabədən Əbu Məsud əl-Bədri ؓ qulunu qamçı ilə döydü. Hz. Muhəmməd ﷺ onu görüb dedi: “Ey Əbu Məsud! Bilməlisən ki, Allahın sənin üzərində olan qüdrəti, sənin bu qul üzərində olan qüdrətindən daha böyükdür.” Bunun üzərinə Əbu Məsud ؓ sakitləşdi və üzrxahlıq etdi. Sonra o: “Mən bir daha heç bir qula əl qaldırmayacağam və bu qulu da Allah rızası üçün azad edəcəyəm” dedi. Hz. Muhəmməd ﷺ: “Əgər bunu etməsəydin, Cəhənnəm odu sənin üzünü yandırardı” dedi.

(Müslim, 1659; Bihər əl-Ənvar, 71/142)

“Dində məcburiyyət yoxdur” Hz. Muhəmməd ﷺ Rəbbinin risaletini təbliğ etmiş və heç bir məcburiyyət olmadan insanları tək olan Allaha iman gətirməyə, onun buyurduqlarına tabe olmağa və qadağan etdiklərindən uzaq durmağa çağırırmışdır. Belə ki, haqq da, batil də bəllidir. Quran, insanların inanc azadlığı haqqına malik olduğunu təsdiq etmişdir. Allah insanları, varlığına dəlalət edən kainatdakı yaradılış ayələri üzərində düşünməyə və dərin tefəkkür etməyə dəvət etmiş və öz şəxsi qənaətləri nəticəsində Allahın hidayətini qəbul etməyə çağırırmışdır.

“Əgər Rəbbin istəsəydi, yer üzündə olanların hamısı iman gətirərdi. İnsanları mömin olmağa sənmi məcbur edəcəksən?”

(Yunus, 99)

“Dində məcburiyyət yoxdur. Artıq doğru yol azğınlıqdan aydın fərqlənir. Hər kim tağutu inkar edib Allaha iman gətirərsə, heç vaxt qırılmayan ən möhkəm dəstəkdən yapışmış olar. Allah *hər şeyi eşidəndir, hər şeyi biləndir.*”

(əl-Bəqərə, 256)

İslamda bərabərlik və hüquqların qorunması

Hz. Muhəmməd ﷺ, miladi 632 ci ildə Məkkədə həcc ziyarətində olduğu zaman insanlarla vidalaşmağın və Rəbbinə qovuşmağın vaxtının yaxınlaşdığını hiss etmiş və bu səbəbdən məşhur "Vida xütbəsi"ni oxumuşdur. Hz. Peyğəmbər ﷺ xütbədə cahiliyyət dövründə yayılmış adət-ənənələrin ləğv edildiyini bildirmiş və müsəlmanların həm Allah, həm də mömin qardaşları qarşısındakı vəzifələrini çatdırmışdır.

Peyğəmbər ﷺ, belə demişdir: "Ey insanlar! Rəbbiniz birdir. Atanız da birdir. Hamınız Adəmin övladlarısınız, Adəm isə torpaqdandır. Ərəbin qeyri ərəb, qeyri ərəbin də ərəb üzərində üstünlüyü olmadığı kimi; qırmızı dərilinin qara dərilili, qara dərilinin də qırmızı dərilili üzərində bir üstünlüyü yoxdur. Allah qatında ən hörmətliniz Allahdan ən çox qorxanızdır. Bunu sizə çatdırdımmı? Allahım şahid ol!"

(Musnəd Əhməd, 10/5526, 23972; Bihər əl-Ənvar, 73/350)

"Ey insanlar! Sözümlü yaxşı dinləyin və yaxşı yadda saxlayın! Müsəlman Müsəlmanın qardaşdır və beləcə bütün müsəlmanlar qardaşdır. Bir müsəlmana qardaşının qanı da, malı da həlal olmaz. Lakin malını könül xoşluğu ilə vermişsə o başqadır. Əsla, məndən sonra yolunuzu azmayın və bir-birinizin boynunu vurmeyin! Bu vəsiyyətimi, burada olanlar olmayanlara çatdırın. Ola bilər ki, burada olan kimsə bunları daha yaxşı anlayan birinə çatdırmış olar. Sizə iki əmanət buraxıram, onlara sarılısanız heç yolunuzu azmazsınız. O əmanətlər, Allahın kitabı (Qurani Kərim) və Peyğəmbərin ﷺ sünnəsidir. Bunu sizə çatdırdımı? Allahım, şahid ol!" (Musnəd Əhməd, 9/4795, 21026; Hakim, 1/93, 317; Beyhəqi "Sunən əl-Kubra", 6/96, 11640)

Qadın hüquqlarının qorunması

Vida xütbəsində Hz. Muhəmməd ﷺ qadın hüquqlarına bir daha diqqət çəkərək belə buyurmuşdur:

"Qadınlarla yaxşı davranmanızı və bu xüsusda Allahdan qorxmağınızı tövsiyə edirəm. Onlar sizin köməkçilərinizdir və özlərinə aid bir şeyə sahib deyillər. Siz qadınları, Allahın əmanəti olaraq aldınız və onların namusunu özünüze Allahın əmriylə həlal qıldınız. Qadınlar xüsusunda Allahdan qorxun və qadınlarınıza yaxşılıq edin. Bunu sizə çatdırdımı? Allahım, şahid ol!" (Buxari, 5185; Muslim, 1468; Mustədrak əl-Vəsail, 14/204)

Yetim hüquqlarının müdafiəsi

İslam dini, yetimləri böyüyüb öz işlərini qura biləcək yaşa çatana qədər (rəşid) himayə edib və onların hüquqlarını qoruyub. Bununla bağlı Allah təala tərəfindən ayə nazil edilib və ilahi əmrle yetimlərin malının qoruması əmr edilib. Eyni zamanda ayədə (yetimin malına) pis niyyətlə yaxınlaşanlara ciddi xəbərdar olunub.

“Şübhəsiz ki, yetimlərin mallarını haqsızlıqla yeyənlər öz qarınlarına ancaq od doldururlar və *beləcə*, onlar yandırılıb-yaxan atəşə girəcəklər.”

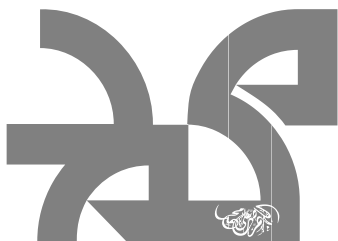
(ən-Nisa, 10)

Hz. Muhəmməd ﷺ insanları yetimə baxmağa, ona kəfil olmağa və böyüyənə qədər onu tərbiyə etməyə təşviq etmiş və şəhadət və orta barmaqlarını bir birinə yaxınlaşdıraraq belə demişdir:

“Mən və yetimi himayə edən cənnətdə belə (yan-yana) olacağıq.” (Buxari, 4035, 5006; Mizan əl-Hikmə, 11/314)

Varislərin hüquqlarının müdafiəsi... Üçdə biri, amma üçdə biri də çoxdur!

İslam dini varislərin hüquqlarını qoruyub saxlamış və ailədə tutduqları mövqeyə görə kişi və qadına vərəsəlikdən müəyyən pay vermişdir. İslam vərəsəlik sistemi bu mövzuda bir çox bəşəri sistemlərə universal istinad yeri olmuşdur. Çünki heç bir bəşəri və ya ənənəvi sistem İslamın gətirdiyi qədər incə və təfərrüatlı bir miras qanunu gətirməmişdir.

Rəvayət edilir ki, Səd bin Əbi Vəqqas ؓ zəngin bir adam idi. Xəstələnəndə Hz. Muhəmməd ﷺ onu ziyarət etdi. Səd ؓ Allah Rəsuluna ﷺ dedi: "Mənim çoxlu malım var və qızımdan başqa da varisim yoxdur. Malımın üçdə ikisini sədəqə verə bilərəmmi?" Rəsulullah ﷺ: "Xeyr" dedi. Səd ؓ: "Bəs yarısını (verə bilərəmmi)?" deyər soruşdu. Hz. Peyğəmbər ﷺ yenə "Xeyr" dedi. Səd ؓ: "Üçdə birini (verə bilərəmmi)?" deyər soruşdu. Hz. Peyğəmbər ﷺ ona belə dedi: "Üçdə birini (verə bilərsən). Əslində isə üçdə biri də çoxdur. Şübhəsiz ki, varislərini zəngin qoyub getməyin, onlar üçün onları kasıb və dilənçi vəziyyətində qoyub getməyindən daha xeyirlidir." (Buxari və Muslim)

Maddi hüquqların qorunması... Nə istismar, nə də monopoliya

Hz. Muhəmməd ﷺ insanları bu gün “şəxsi sərvətin istismarı” kimi bilinən fəaliyyətə dəvət etmişdir. Var-dövlətin müsəlmanların kiçik bir qrupunun əlində tutulmasına və ya hərəkətsiz saxlanılmasına razı olmayan Hz. Muhəmməd ﷺ, Quranda bildirildiyi kimi müsəlmanları ticarət və mudarəbə² ilə məşğul olmağa təşviq etmiş və sələmi qadağan etmişdir. Buna görə, bir şəxs başqa bir şəxsdən borc alırsa, borc verən yalnız əsas borcunu alır. Beləcə nə zülm edər, nə də zülmə məruz qalır. Hz. Muhəmməd ﷺ vida xütbəsində demişdir: “Cəhiliyyət adətlərindən olan sələm ləğv olunmuşdur. Bu Allahın hökmüdür. Ancaq maya pulun sənindir”. “Siz nə zülm edin nə də zülmə məruz qalın. İlk olaraq ləğv etdiyim sələm isə əmim Abbas ibn Abdulmüttalibin sələmidir.

insan hüquqları

“...Halbuki, Allah alış-verişi halal, sələmçiliyi isə haram etmişdir... Allah sələmi puç edər, sədəqələri isə artırar. Allah küfr və günah işlərdə israr edən kimsələri sevməz.”

(əl-Bəqərə, 275-276)

Burada “Muhəmməd” sözü ərəb dilində formativ üslubda və bədii şəkildə işlənmişdir. Xəttat Fərid əl-Əlinin əl işi.

² Bir tərəfin kapital, digər tərəfin isə işçi qüvvəsi ilə iştirak etdiyi ticarət fəaliyyəti

Borcları ödəmək məcburiyyəti və əmanətə xəyanət etməmək

Hz. Muhəmməd ﷺ vida xütbəsində belə buyurmuşdur: "Ey insanlar! Şübhəsiz ki, Rəbbinizə qovuşana qədər sizin qanlarınız və mallarınız bu şəhərinizdə, bu ayınızda, bu gününüzün haramlığı kimi bir-birinizə haramdır. Bu əmlərləri sizə çatdırdımmı?" Camaat bir ağızdan "Bəli" dedi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Allahım, şahid ol ki, mən onlara bu sözləri çatdırdım. Kimin yanında əmanət varsa, onu dərhal sahibinə qaytarsın." (Muslim, 1218; Vəsail əş-Şiyə, 35023)

"Həqiqətən, Allah sizə əmanətləri sahiblərinə qaytarmanızı və insanlar arasında hökm verərkən ədalətlə hökm vermənizi əmr edir. Allahın sizə verdiyi bu öyüd-nəsihət necə də gözəldir! Şübhəsiz ki, Allah eşidəndir, görəndir."

(ən-Nisa, 58)

Səhabədən Sələmə bən Əkva rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ yanına bir cənazə gətirdilər ki onun cənazə namazını qıldırsın. Hz. Peyğəmbər ﷺ namazı qıldırımadan əvvəl soruşdu: "Onun borcu qalıbmı?" Səhabələr yox cavabını verdilər. Sonra Peyğəmbər ﷺ onun cənazə namazını qıldırdı. Bir müddət sonra daha bir cənazə gətirildi. Hz. Peyğəmbər ﷺ yenə soruşdu ki, onun borcu qalıbmı? Kimse "bəli iki dinar" dedi. Buna görə Hz. Peyğəmbər ﷺ özü onun cənazə namazını qıldırmaqdan imtina etdi və səhabələrə: "Siz qardaşınızın namazını qılın" dedi. Camaatın arasından Əbu Qətadə rəvayət edir ki, mərhumun borclarını ödəyəcəyini söylədi. Yalnız bundan sonra Peyğəmbər ﷺ onun cənazə namazını qıldırmağa razı oldu. (Buxari, Fəraiz, 15; Mustədrak əl-Vəsail, 13/345)

İnsanlar qanun və məhkəmə qarşısında bərabərdirlər

Hz. Muhəmməd ﷺ insanların Allahın qanunu qarşısında bərabər olduğunu vurğulamışdır. Buna görə də cinayət törədən şəxs nəslindən, əslindən və cəmiyyətdəki mövqeyindən asılı olmayaraq cəzalandırılır. O, Əhli Beyt (Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ ailəsi) olsa belə, onun qanun qarşısında üstünlüyü yoxdur demişdir. Çünki qanunun tətbiqi insanlar arasında ədaləti, sabitliyi və ictimai asayışı təmin edir. Bir dəfə Məxzum qəbiləsindən olan zadəgan bir qadın oğurluq etmişdi. Qureyşin ziyalıları bu hadisə ilə yaxından maraqlanırlar və qadının zadəgan olduğu üçün cəzalandırılmamasını istəyirdilər. Onlar belə qərara gəlirlər ki, Allah Rəsulunun ﷺ çox sevdiyi Usamə bin Zeyddən ۞ başqa heç kəs bu məsələdə həmin qadın üçün şəfaətçi olmağa cürət etməz. Usamənin ۞ Məxzumlu qadının cəzalandırılması ilə bağlı vasitəçiliyinə şiddətlə qarşı çıxan Peyğəmbər ﷺ belə deyir: "Allahın qoyduğu qanunların pozulması üçün məndən şəfaətmi istəyirsən?" Sonra ayağa qalxır və sözlünə belə davam edir:

"Ey insanlar! Sizdən əvvəlkilərin həlak olmasının səbəbi budur ki, əyanlardan biri oğurluq etdikdə cəzalandırılmaz, yoxsul və zəif insanlar oğurluq etdikdə onlara əzab verərdilər. Allaha and olsun ki, əgər (qızım) Fətimə binti Muhəmməd oğurluq etsəydi, mütləq onun əlini kəsərdim". (Buxari, Ənbiya, 54)

Xəttat İsam bin Abdulfəttahın əl işlərindən biri

(Heç bir günahkar başqasının günahını daşımaz.)

(Fətir, 18)

Qərəzsiz məhkəmə, hökmdə ədalət... Tu'mə və yəhudi hekayəsi

Bir dəfə Tu'mə bin Ubeyrik adlı bir şəxs zireh oğurlayır. Zireh sahibi hadisəni aşkar etdikdə Tu'mə zirehləri götürüb yəhudi dostunun evində gizlədir və onu oğurlamadığına and içir. İnsanlar hər yerdə zirehi axtarırlar. Nəhayət, yəhudinin evində zireh tapılır və buna görə də o oğurluqda ittiham edilir. Yəhudi özünü müdafiə edir və zirehləri ona Tu'mə bin Ubeyrikin verdiyini deyir. Zəfəroğulları (Tu'mənin qəbiləsi) zireh yəhudinin evində tapıldığı üçün, Hz. Muhəmməddən ﷺ Tu'məni oğurluqda ittiham etməməsini istəyirlər. Bunun üzərinə ədaləti təmin etmək, haqqı aşkar etmək və insanlara ibrət olması üçün vəhy nazil olur. Uca Allah Öz Peyğəmbərinə ﷺ göndərdiyi aye ilə yəhudinin bəraətini və Tu'mənin oğru olduğunu xəbər verərək həqiqəti ortaya çıxarır. (Tirmizi, 5/128, 3036; Hakim, Mustədrak, 4/385, 8256; əl-Burhan fi Təfsir əl-Quran, 4/246)

“Doğrusu, Allahın sənə göstərdiyi kimi insanlar arasında hökm verəsən deyə, Biz sənə Kitabı haqq olaraq nazil etdik. Odur ki, xainlərin tərəfini tutma.”

(ən-Nisa, 105)

Türk Xəttat Həsən Çələbinin sülüs xətti ilə yazdığı lövhə

Uca Allah belə buyurur:

“İnsanlar arasında hökm verərkən ədalətlə hökm vermənizi əmr edir.”

(ən-Nisa, 58)

İnsan həyatı müqəddəsdir və ona zərər vermək haramdır.

Şübhəsiz ki, canlılara öz ruhunu üfürməklə həyat bəxş edən və onları uca məqsədlər üçün yaradan Allah Təladır. Allah heç bir canlıyı boş yerə yaratmamışdır. Kainatdakı hər bir məxluqun yaradılış məqsədinə uyğun bir vəzifəsi vardır və bu vəzifəni yerinə yetirir. İnsan isə Allahın əmr etdiyi kimi yer üzünü qurmaq və idarə etmək üçün bütün canlı və cansız varlıqların içindən xəlifə seçilmişdir. Yaradılış möcüzəsi olan insan həyatını qorumaq, Allah dərğahında təqva və qorxu ölçüsünü göstərir. Buna görə uca Allah, məxluqatın şərəflisi və sultanı sayılan insanın haqsız yerə öldürülməsini böyük cinayət hesab etmişdir. Bu səbəbdən də yer üzündə törədilən ilk cinayət (Adəm peyğəmbərin oğlu Qabil, qardaşı Habil öldürmüşdür) hekayəsi Quranda belə yer alır:

“Buna görə də İsrail oğullarına yazıb buyurduq ki, kim bir cana qəsd etməyən və ya yer üzündə fəsad törətməyən bir şəxsi öldürərsə, bütün insanları öldürmüş kimi olar. Kim də onu *ölümdən* xilas edərsə, sanki bütün insanları xilas etmiş kimi olar. Peyğəmbərlərimiz onlara aydın dəlillər gətirmişdilər. Amma bun-dan sonra da onların çoxu yer üzündə həddi aşdılar.”

(əl-Maidə, 32)

Yaradan Allahın izni və hökmü olmadan heç bir məxluqun başqa bir məxluqun canını almağa haqqı yoxdur.

İslamda qisas və intiqam üçün adam öldürmək haramdır.

İslam hər cür adam öldürməyi, o cümlədən qisas və intiqam məqsədi ilə adam öldürməyi haram etmişdir. Hz. Muhəmməd ﷺ vida xütbəsində bu məsələni açıqlamış və belə buyurmuşdur:

"Cahiliyyətdəki qan davaları ləğv edilmişdir. Mənim ləğv etdiyim ilk qan davası isə Amir bin Rəbiə bin əl-Haris bin Abdulmüttalibin qan davasıdır." (Tirmizi, 5/761, 7803; İbn Macə, 4/342, 5503)

Göründüyü kimi, Hz. Muhəmmədin ﷺ qan davasının ləğvinə ilk olaraq öz nəslindən birinin qan davası ilə başlaması olduqca diqqət çəkicidir.

Qəsdən və ya səhvən öldürmənin hökmü: İslamda qəsdən adam öldürməyin cəzası eyni əməllə cəzalandırılır. Yəni qəsdən adam öldürən edam edilir. Lakin qətl səhvən törədilibsə, o zaman qatil öldürdüyü şəxsin yaxınlarına "diyə" verir. Hz. Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ dövründə diyə 100 dəvə idi. Bundan artığının diyə olaraq tələb olunmasını, Hz. Muhəmməd ﷺ cahiliyyət ənənələrinə qayıdış kimi qiymətləndirmişdir.

Sizinlə döyüşənlərlə vuruşun, amma heç vaxt ifrata varmayın!

Hz. Muhəmməd ﷺ düşmən və əsirlərlə rəftarla bağlı bir sıra insanı və əxlaqi qaydalar müəyyən etmişdir. Ordusuna bu qaydalara əməl etməyi əmr edən Hz. Muhəmməd ﷺ, Allahın ifratçıları və həddi aşanları sevmədiyini dəfələrlə xatırlatmışdır.

Əbu Davudun Ənəs ibn Malikdən rəvayət etdiyi səhih hədisdə deyilir ki, Muhəmməd peyğəmbər ﷺ ordunu döyüşə göndərdiyi zaman belə demişdir: "Allahın adı ilə yola çıxın. Qocaları, uşaqları və qadınları öldürməyin. Heç vaxt ifratçılıq etməyin. Qənimətinizi toplayın. İslah edin və yaxşılaşın. Şübhəsiz ki, Allah yaxşılaşanları sevər."

"Mülki insanları, qadınları, qocaları və uşaqları öldürməyin!"

"Xurma və meyvə ağaclarını məhv etməyin!"

"Sizinlə vuruşanlara qarşı Allah yolunda siz də vuruşun və həddi aşmayın! Həqiqətən, Allah həddi aşanları sevməz."

(əl-Bəqərə, 190)

İntihar böyük bir cinayətdir. Hz. Muhəmməd ﷺ intiharın böyük bir cinayət olduğunu və intihar edən hər kəsin Allah tərəfindən şiddətlə cəzalandırılacağını açıq şəkildə bildirmişdir:

“Kim özünü dəmir parçası ilə öldürərsə, cəhənnəmdə də davamlı o dəmiri qarnına soxar və həmişəlik orada qalar. Kim zəhər içərək özünü öldürərsə, cəhənnəmdə də daim o zəhər içər və əbədi olaraq orada qalar. Kim özünü dağdan ataraq öldürsə, cəhənnəmdə də dağdan atılır və əbədi olaraq orada qalar.” (Buxari və Muslim; Vəsail əş-Şiyə, 24800)

Hikmətlə gözəl öyüd-nəsihət:

Hz. Muhəmməd ﷺ insanlarla rəftarında yumşaq və nəzakətli olub və bu məsələdə həmişə fərqlənib. İki şey arasında seçim etmək məcburiyyətində qaldıqda həmişə asan olanı seçərdi. İslamın yayılmasında heç vaxt zorakılığa əl atmamışdır; O, bu məsələdə Allahın bu əmrlərini tətbiq etmişdir:

"De: "Haqq Rəbbiniz tərəfindəndir. Kim istəyir inansın, kim də istəyir inanmasın..." (əl-Kəhf, 29)

“İnsanları Rəbbinin yoluna hikmətlə, gözəl öyüd-nəsihətlə dəvət et...” (ən-Nəhl, 125)

Hz. Muhəmməd ﷺ həlimlik/mülayimlik haqqında belə buyurmuşdur:

"Hansı bir işdə mülayimlik varsa o, mütləq onu gözəlləşdirər." Başqa bir rəvayətdə isə belə buyurmuşdur: (hansı) nir işdən mülayimlik götürülərsə, mütləq onu pis edir. Həqiqətən Allah mülayimdir və mülayimliyi də sevir. Sərtliyə görə vermədiyini mülayimliyə görə verir." (Muslim, Vəsail əş-Şiyə, 20478)

SON QEYDLƏR

1. Nelson Mandela (demokratik Cənubi Afrikanın ilk prezidenti) müxtəlif irqlərdən olan insanlar arasında aparteid və ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə üçün gözəl nümunədir. Onun sayəsində Cənubi Afrika bütün insanların müxtəlifliyi ilə bir millət kimi birlikdə yaşamağı bacaran bir ölkə oldu.

Quran təlimləri təsdiq edir ki, Allah insanları bir-birini tanımaq üçün müxtəlif millət və qəbilələrdən yaratmışdır. Ağdərili adamın qaradəriliyə, qaradəriliyin də ağdəriliyə heç bir üstünlüyü yoxdur. Allah qatında üstünlük ancaq təqvadadır. “Ey insanlar! Biz sizi bir kişi və bir qadından yaratdıq. Sonra bir-birinizi tanıyasınız deyə, sizi xalqlara və qəbilələrə ayırdıq. Şübhəsiz ki, Allah yanında ən hörmətli olanınız Ondan ən çox qorxanınızdır. Həqiqətən, Allah hər şeyi biləndir, hər şeydən xəbərdardır.” (əl-Hucurat, 13)

2. Riyazu's-Sâlihın, (1603/4), (1605/6)

3. İslam hüququ haqqında ətraflı məlumat üçün bax:

<http://www.islamreligion.com/category/110/>

<http://www.islamhouse.com>

4. Səhih əl-Buxari (34/8)

5. Səhih əl-Buxari (5778) və Səhih Muslim (109)

Ərəbcə “Mühəmməd” sözündən bədii dizaynı. Fərid əl-Əlinin əl işi.

Ətraf mühit

Fəsil

8

HZ. MUHƏMMƏDİN ƏTRAF MÜHİTİN MÜHAFİZƏSİ HAQQINDA TƏLİMLƏRİ

Hz. Muhəmməd ﷺ Allaha imanla ətraf mühiti qorumaq arasında bir əlaqə qurmuşdur. Bütün kainatı yaradan uca Allah mülkün sahibidir. Yer də bu kainatın bir hissəsidir. Deməli, yer də Allahın mülklərindəndir. Onun üzərində yaşayanlar fanidir və ölməyə məhkumdur. Yerin və onun üzərində olanların hamısının tək sahibi yalnız Allahdır.

İnsan Allahın xəlifəsidir və yer üzünü ona əmanət edilmişdir. Buna görə də insan, Allahın ona əmanət etdiyi bu evin (yerin) torpağına, bitkisinə, heyvanına, havasına, suyuna və ya hər hansı təbii sərvətinə necə zərər verə bilər?

Hz. Muhəmməd ﷺ ətraf mühitin qorunması ilə bağlı ümumi qaydalar qoymuşdur. Təbiət mövzusunda Hz. Peyğəmbərin ﷺ təlimlərini öyrənənlər bu təlimlərin elmi əsaslara söykəndiyini görəcəklər.

Peyğəmbər ﷺ demişdir:
“Bir müsəlman bir ağac
və ya bitki əkər və ondan
bir insan, heyvan yaxud
quş yeyərsə qiyamət
gününə qədər həmin
adam üçün sədəqə olar.”

(Buxari və Muslim;
Mustədrak əl-Vəsail, 13/18)

Bu təlimlərin bəziləri bunlardır:

Ətraf mühitə və təbii sərvətlərə zərər verməmək

Təbii ehtiyatlardan istifadə edərkən israf etməmək

Ətraf mühitin təmiz saxlanmasına və çirkləndirilməsinə diqqət yetirmək

Təbii ehtiyatlardan istifadə edərkən şüurlu davranmaq və onların fayda və səmərəliliyini artıracaq şəkildə istifadə etməyə diqqət yetirmək.

Əkinçilik, abadlıq və yenidənqurma ilə ətraf mühitin gözəlləşdirilməsinə töhfə vermək və əldə edilən xeyrləri yer üzündə yaşayanların istifadəsinə vermək.

Təbiətdə daimi tarazlığın olması:

Təbiət elementlərini (ünsürlərini) yaradan Uca Allah, onları həmişə mükəmməl tarazlıqda saxlamışdır. Yer üzündəki ruzi və yeməyin qədrini bilən, küləyin hərəkətinə və yağışın yağmasına nəzarət edən və buna görə bitkiləri cücərən və yaşıllaşdıran uca Allahdır. Uca Allah belə buyurur:

“Bu, hər şeyi kamil şəkildə edən Allahın işidir.”

(ən-Nəhl, 88)

“Biz, həqiqətən də, hər şeyi qədərincə yaratdıq.”

(əl-Qəmə, 49)

“Onun yanında hər şeyin müəyyən ölçüsü var.”

(ər-Rəd, 8)

Təbii sərvətlərdən istifadədə insanlar bərabərdir.

Təbii sərvətlər Allahın bəşəriyyətə bəxş etdiyi bir nemətdir. Bu sərvətlər şəxsi mülkiyyət deyilsə, inhisara alınması caiz deyildir. Hz. Muhəmməd ﷺ suyu, örüş yeri və odun üçün istifadə olunan ağaclar kimi təbii sərvətlərdən istifadə etmək xüsusunda hamının şərikli olduğunu bildirmiş və bu sərvətlərdən istifadə edərkən bir-birilərinə mane olmamağı demişdir. Uca Allah buyurur:

“İçdiyiniz suyu gördünüzmü?! Onu buluddan siz endirirsiniz, yoxsa Biz?! Əgər istəsəydik, onu acı edərdik. Bəs nə üçün şükür etmirsiniz?! Yandırdığınız odu gördünüzmü?! Onun ağacını siz yaradırsınız, yoxsa Biz?!”

(əl-Vaqiə, 68-72)

**"Yaradanların ən yaxşısı olan Allah
ən Əzəmətli, xeyri və bərəkəti bol olandır!"**

(əl-Muminun, 14)

**"Bütələr yaxşıdır, yoxsa göyləri və yeri yaradan, sizin üçün
göydən yağmur endirən Allah?! Biz o yağmurla gözəl bağçalar
saldıq. Halbuki siz onların ağaclarını da böyüdə bilməzdiniz.
Heç Allahla yanaşı başqa bir məbudmu var? Xeyr, onlar haqdan
yayınan qövmdürlər."**

(ən-Nəml, 60)

Zərər vermək də olmaz, zərər qarşı zərər vermək də olmaz!

Hz. Muhəmməd ﷺ ümumi bir qayda qoymuş və bildir-
mişdir ki, istər qəsdən olsun, istər də qədsiz insan
ətrafındakılara, o cümlədən cansızlara, bitkilərə və
heyvanlara zərər verməməlidir. Çünki İslam dini
"fayda əldə etmək və zərəri dəf etmək" prinsipi üzə-
rində qurulmuşdur. Odur ki insan, başqalarına zərər
verməməli, habelə başqalarından da zərər görməməlidir.

**Ətraf mühitə
zərər
vermək
olmaz!**

Rəsulullah ﷺ buyurur: "Zərər vermək də, zərərə qarşılıq zərər
vermək də olmaz!". Başqa bir rəvayətdə isə "Zərər vermək yox-
dur, zərərə qarşılıq zərər vermək də olmaz. Kim zərər versə, Al-
lah ona zərər verir. Kim (insanları) çətinliyə salsə, Allah da onu
çətinliyə salar". (Malik; Hakim; Təbarani)

Küveytli Xəttat Fərid Əli tərəfindən yarpaq şəklində
yazılmış "Muhəmməd" lövhəsi

"İman yetmiş və bir neçə dərəcədən ibarətdir. Ən üstün dərəcəsi "Lə iləhə illəllah" kəlməsini deməkdir. Ən aşağı dərəcəsi isə, insanlara əziyyət verən bir şeyi yoldan götürməkdir. (Buxari, 9; Muslim, 35; Dəaim əl-İslam, 2/396)

İsrafçılıq və malı hədəf etmək olmaz!

İslam dini təmizliyi və paklığı əmr edir, israfı isə qadağan edir. Bir çox hədisdə Hz. Muhəmməd ﷺ ümumiyyətlə israfçılıqdan çəkinməyi vurğulamışdır. Hətta dəstəmazı axar çayın yanında alsanız belə, israf etməyin deyə buyurmuşdur. Həmçinin suyu sidik kimi nəcis şeylərlə çirkləndirməyi də qadağan etmişdir. Çünki su həyatın əsasını təşkil edən və bədəni xəstəliklərdən qoruyan bir elementdir. Buna görə də suyun təmiz saxlanması böyük əhəmiyyət kəsb edir.

"...Hər bir canlıyı sudan yaratdığımızı görmürlərmiyə?"

(əl-Ənbiya, 30)

"Biz göydən tərtəmiz su endirdik."

(əl-Furqan, 48)

"Yeyin-için, lakin israf etməyin. Şübhəsiz ki, Allah israf edənləri sevmir."

(əl-Əraf, 31)

"Həqiqətən, israfçılar şeytanların qardaşlarıdır. Şeytan isə Rəbbinə qarşı nankordur."

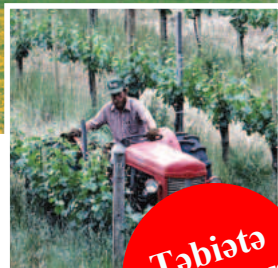
(əl-İsra, 27)

Təbiətdə müsbət izlər buraxmaq: İslamda ibadət anlayışı yalnız namaz və dua kimi mənəvi ibadətlərlə məhdudlaşmışdır. Allahın qoyduğu qaydalar çərçivəsində işləmək, yer üzünü abadlaşdırmaq, məxluqat qarşısında məsul olmaq və onlara faydalı olmaq da ibadət sayılır.

Allahın rızasını qazanmaq niyyəti ilə, təbiətdə davamlı bir şəkildə müsbət iz buraxmağın əhəmiyyətinə işarə edən Peyğəmbərimiz ﷺ, bunun üçün mühüm təşviqlər bildirmişdir: Hz. Peyğəmbər buyurdu ki: "Yolda insanlara əziyyət verən bir şeyi kənara atmaq kimi sadə işdən tutmuş, ətraf mühitin yaşllaşdırılmasına qədər hər bir müsbət davranış "sədəqə" sayılır.

Hə.Mühəmməd ﷺ müsəlmanları təbiətə qarşı həssas olmağa təşviq edərək belə demişdir:

“Əgər birinizin əlində əkmək istədiyi bir ağac varsa, Qiyamət qopacağını bilsə də o ağacı əkməkdən imtina etməsin və tez bir zamanda əksin.” (Musnəd Əhməd, 6/2727, 13100; Mizan əl-Hikmə, 5/11)

“Allahın sənə verdiyi ilə Axirət yurduna can at. Dünyadakı nəsibini də unutma. Allah sənə yaxşılıq etdiyi kimi, sən də *başqalarına* yaxşılıq et. Yer üzündə fitnə-fəsad törətməyə çalışma. Şübhəsiz ki, Allah fitnə-fəsad törədənləri sevmir.”

(əl-Qəsəs, 77)

Yarpaq şəklində yazılmış “Mühəmmədun rəsulullah” (Mühəmməd ﷺ Allahın elçisidir) yazısı. Lövhə, rəssam Mahmud əl-Hac Yunusun əl işidir.

Heyvanlara qarşı mehriban və mədəni rəftar

Yeriyen heyvanlar, sürünənlər və quşlar da bizim kimi topluluqdur:

Topluluq deyəndə əsasən ağıla ortaqlar, adət-ənənə və xüsusiyyətlərə malik insan qrupları gəlir. Bununla belə müasir elm, arı və qarışqa kimi bir çox canlı qrupunun inanılmaz bir ictimai nizam və intizam içində yaşadığını kəşf etmişdir. Müasir elmin yenicə kəşf etdiyi bu həqiqəti Allah on dörd əsr əvvəl quranda bildirmişdir. Quran, digər məxluqların da bizim kimi “ümmət/topluluq” olduğunu və onların yaradılış məqsədlərinə uyğun olan öz qanunları və dilləri olduğunu bəyan etmişdir.

“Yer üzündə gəzən heyvanların və göydə iki qanadlı ilə uçan quşların hamısı sizin kimi ümmətlərdir. Biz Kitabda heç bir şeyi nəzərdən qaçırmadıq. Sonra onlar Rəbbinin hüzuruna toplanacaqlar.”

(əl-Ənam, 38)

İslamda halal ət anlayışı

İslam dini Allahın əmri olmadan heyvanların öldürülməsini qadağan edir. Allahın izni ilə və qoyun, inək, camış, dəvə, toyuq, quş və Alahın, yeyilməsini halal buyurduğu ət yeməyən digər heyvanları Allahın adını çəkərək (Bismilləh deyərək) kəsib yemək icazəlidir. Müsəlmanlar, ot yeyən təmiz heyvanların ətini yeyir. Donuz və yırtıcı heyvanların ətini isə yemirlər. Məsələn, göyərçin ətini yeyirlər, şahin ətini yox. Qoyun ətini yeyirlər, amma pişik ətini yox.

Halal ət!

Ətraf mühit

Halal ət kəsimi mədəniyyəti:

İslamda halal ət kəsimi "Təzkiyə" üsulu ilə edilir. Bu üsul, Allahın adını çəkərək heyvanın nəfəs borusu ilə yemək borusunu və onların yanındakı iki damarı iti alətlə (bıçaq, kəsici alət, ülgüc vs.) sürətlə kəsilib qanın axıdılmasıdır.

Heyvan kəsməyin də öz ədəbi və əxlaqı var. Kəsiləcək heyvan başqa heyvanların yanında kəsilməməlidir. Bir gün bir nəfər başqa heyvanların gözünün qabağında bir qoyun kəsməyə hazırlaşdı. Bunu gören Hz. Muhəmməd ﷺ dərin mənaları olan bu sözləri dedi: "Onu dəfələrlə öldürmək istəyirsən!?" (Yəni, digər heyvanları onun yanında kəsərək ona dəfələrlə ölüm qorxusu yaşadırsan). Başqa bir rəvayətdə Hz. Muhəmməd ﷺ buyurur: "Allah hər bir şeylə gözəl davranmağı əmr etmişdir. Elə isə birisini öldürdükdə, onu gözəl şəkildə öldürün. Habelə heyvan kəsdikdə onu gözəl tərzə kəsin. Sizdən biriniz bıçağını itiləsin və kəsdiyi heyvanı rahatlasın." (Hakim, Mustədrək, 4/231, 7658; Mizan əl-Hikmə, 3277)

Balığa gəlincə: İslam dininə görə; Ovla əldə edilən balıqları başını kəsmədən də yemək halaldır. Hz. Muhəmməd ﷺ də niz və onun içindəkilər haqqında belə buyurmuşdur: "Dənizin suyu pak, ölmüş heyvanları isə halaldır" (Buxari və Muslim; Dəaim əl-İslam, 1/108)

**“Heyvana qarşı
mehriban olmaq
mədəniyyətdir”**

H. Muhəmmədin ﷺ heyvanlara mehriban rəftarla bağlı təlimləri:

Heyvanları yaradan Allah, at, dəvə, inək, qoyun kimi bir çox heyvanı insanın xidmətinə vermişdir. Buna görə: İslam dini heyvanlara işgəncə və əziyyət edilməməsini əmr edir. H. Muhəmməd ﷺ heç bir səbəb olmadan heyvanların zəncirlənməsini və həbs edilməsini, üzünə vurulmasını, zorla balasının salınmasını, lazımsız yerə yormağı, həddindən artıq ağır yük yüklənməsini, cahiliyyət dövründə olduğu kimi diri ikən bədəninin bir hissəsinin kəsilməsini və səbəbsiz yerə öldürülməsini qadağan etmişdir. Bir rəvayətə görə, Peyğəmbər ﷺ ağır yük altında bir dəvənin inildədiyini görərək dəvə sahibinə heyvanlara qarşı necə davranacağını öyrətmişdir.

Səhabədən Abdullah ibn Cəfər rəvayət edir ki: Bir gün Rəsulullah ﷺ Ənsar bağlarından birinə daxil oldu. Qarşısında bir dəvə çıxdı. Rəsulullah ﷺ onun inlədiyini və göz yaşı tökdüyünü gördü. H. Peyğəmbər ﷺ boynunu və qulağına sığal çəkdi. Rəsulullah ﷺ: "Dəvənin sahibi kimdir?" dedi. Ənsardan bir gənc gəlib dedi: "O dəvə mənimdir, ey Allahın Rəsulu!" Rəsulullah ﷺ: "Sənə əmanət verilən bu heyvan haqqında Allahdan qorxmursanmı? O, mənə şikayət edir ki, sən onu ac qoyursan və onunla sərt davranırsan." (Əbu Davud, 2/328, 2549; Musnəd Əhməd, 1/446, 1779)

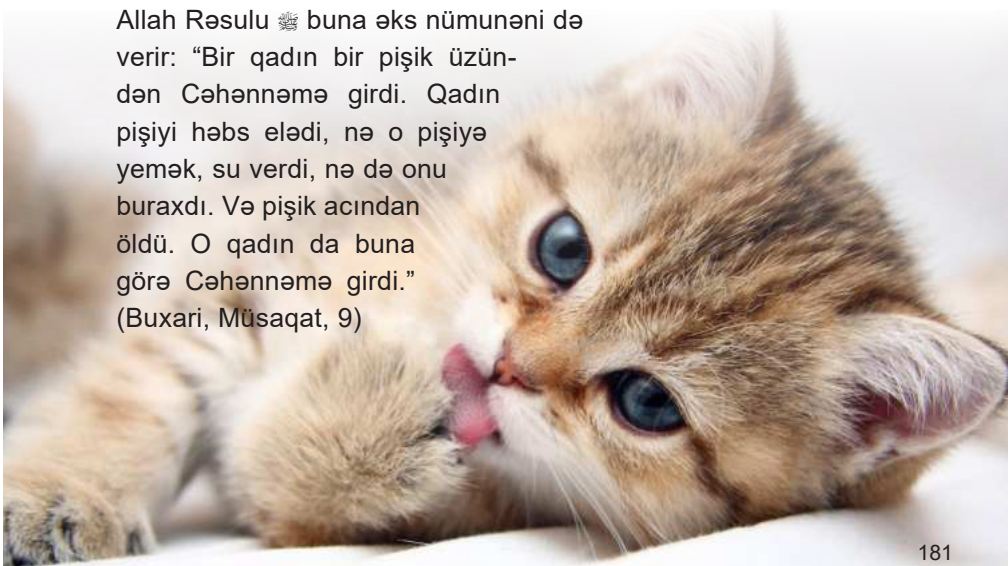
H. Muhəmməd ﷺ heyvanlara şəfqətlə davranmaq mövzusunda praktiki dərslər verirdi:

Abdullah ibn Məsudun ra rəvayət etdiyi bir hədisdə belə buyurulur: "Rəsulullah sa bir qrup səhabə ilə birlikdə səfərə çıxmışdı. Yolda üstündə quş yuvası olan bir ağaca rast gəldilər. Yuvida bir neçə dəne quş balası var idi. Səhabələrdən biri "əl-həmrə" (bir növ göyərçin) adı ilə tanınan quşun balalarını yuvadan götürdü. Bunu gören ana quş fəryad etməyə başladı. Quşa yazığı gələn H. Muhəmməd sa, səhabələrinə quş balalarını analarının yanına qoymağı əmr etdi. (Əbu davud, 3/8, 2675)

Heyvanlarla mehriban davranmaq mədəniyyətdir... Heyvanlarla yaxşı davrananı Allah mükafatlandırır.

Heyvanlara mərhəmət göstərilməsinə dair ibrətamiz və konkret misallar verən H. Muhəmməd sa bir hədisində belə demişdir: "Bir dəfə bir kişi yolda gedirdi. Bu adam bərk susamışdı. Birdən qarşısına su quyusu çıxır və quyuya düşüb su içir. Çıxanda quyunun başında bir it gördü. İt quyunun başında, susuzluqdan dilini sallayıb ləhləyirdi. Kişi itin bu halını görüb dedi: "Yəqin bu it də mənim kimi susuzdur." Sonra yenə quyuya endi ayaqqabısını çıxarıb su ilə doldurdu və itə su verdi. Onun itə yaxşılığı Allahın çox xoşuna gəldi və onu bağışladı." (Buxari, 2466, 6009; Muslim, 2244)

Allah Rəsulu sa buna əks nümunəni də verir: "Bir qadın bir pişik üzündən Cəhənnəmə girdi. Qadın pişiyi həbs elədi, nə o pişiyə yemək, su verdi, nə də onu buraxdı. Və pişik acından öldü. O qadın da buna görə Cəhənnəmə girdi." (Buxari, Müsaqat, 9)

Möcüzə

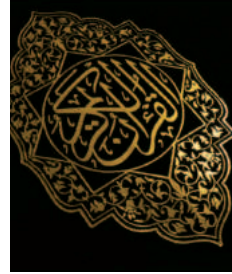

“Bu Quran Allahdandır, Ondan başqası tərəfindən uydurula bilməz. Lakin o, özündən əvvəlkiləri təsdiqləyən və aləmlərin Rəbbi tərəfindən *nəzil edilmiş*, içində də heç bir şəkk-şübhə olmayan kitabları müfəssəl izah edəndir. Yoxsa: “*Mühəmməd* onu özündən uydurdu?!” – deyirlər. De: “Əgər doğru danışırınsızsa, ona bənzər bir surə də siz gətirin və Allahdan başqa, kimi bacarırsınızsa, *köməyə çağırın!*”
(Yunus, 37-38)

H. Muhəmmədi ﷺ təsdiq edən möcüzə: Qurani Kərim

H. Muhəmməd ﷺ, insanların Rəbbindən bütün insanlara səmavi bir mesajla gəldi. Bu mesaj Allah tərəfindən Cəbrayıl vasitəsilə Muhəmmədə ﷺ göndərilən, ərəb dilində olan aydın və bəlağətli Quran ayələri idi. Tədricən enən bu ayələr 23 ildə tamamlanmış və Qiyamətə qədər dəyişməyəcək son və tam şəklini almışdır. Bu, əlimizdə olan Qurani Kərimdir. Muhəmmədin ﷺ çağırışı ümumbəşəri idi. O

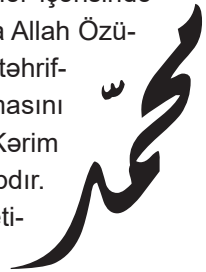
MÖCÜZƏ

sadəcə öz qövmünə deyil, bütün bəşəriyyətə peyğəmbər olaraq göndərilmişdi. Ona görə də H. Muhəmməd ﷺ, Misir, Həbəşistan, Sasani və Bizans kimi Ərəbistan yarımadasının hüdudlarından kənarda yerləşən ölkələrin krallarına məktublar və elçilər göndərərək onları İslama dəvət edirdi. İslama dəvət olunanlar müxtəlif dillərdə danışan, müxtəlif irq və mədəniyyətlərə mənsub olan xalqlar və millətlər idi. Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ, ərəb olmayan xalqları ərəbdilli səmavi risalətə inandırması asan olacaqdımı?

“Onlar Quran barəsində düşünmürlərmi?! Əgər o, Allahdan başqası tərəfindən olsaydı, əlbəttə, onda çoxlu ixtilaf tapardılar.”
(ən-Nisa, 82)

Quran niyə əbədi möcüzə sayılır?

Müsəlmanlar Quranın əbədi bir möcüzə olduğuna inanırlar. Çünki Qurani Kərim uca Allahın bəşəriyyəti doğru yola istiqamətləndirmək üçün Öz əziz peyğəmbərlərinə göndərdiyi möcüzələr içərisində əbədlilik sifəti ilə vəsf edilən yeganə möcüzədir. Uca Allah Özü-nün bu müqəddəs və əbədi olan səmavi kitabının təhrifdən və bəşəriyyətin müdaxiləsindən salamat qalmasını istəyib və onu qoruyub. Buna görə də, Qurani Kərim insanların əlində olan yeganə müqəddəs ilahi kitabdır. Qurani Kərim təhrifdən uzaq olduğu üçün misilsiz etibar və dəyəərə malik olaraq ən yüksək yerdə durur.

Quran, insanların asanlıqla oxuya, başa düşə, toxuna və nəsildən-nəslə ötürə bildiyi, içində Allahın kəlamı və hidayəti olan bir kitabdır. Quranın müəllifi yoxdur. Çünki o Allahın kəlamıdır. Müsəlmanlar 23 il ərzində Quranı Hz. Muhəmmədin ﷺ ağzından dinlədilər və əzbərlədilər sonra da Hz. Peyğəmbərin ﷺ nəzarətində (göydən endiyi kimi, əskiksiz və hər hansı bir şey əlavə etmədən) yazdılar.

“De: “Əgər insanlar və cinlər bu Qurana bənzər bir şey gətirmək üçün bir yerə toplaşıb, bir-birinə kömək etsələr belə ona bənzərini gətirə bilməzlər.”

(əl-İsra, 88)

Quranın qorunub saxlanması möcüzədir.

Hz. Muhəmməd ﷺ Əli bin Əbi Talib ra, Ubey ibn Kəb ra və Zeyd bin Sabit ra kimi bəzi səhabələrini vəhy katibləri təyin etmişdi. Lakin Quran ayələrinin yazıldığı vərəqlər hələ kitab halına gətirilməmişdi. Peyğəmbərin ﷺ vəfatından sonra Yəməmə müharibəsində Quran hafizlərinin kütləvi şəkildə şəhid olması Quranın kitab kimi gələcək nəsillərə ötürmək zərurətini gündəmə gətirdi. Bu səbəbdən Hz. Əbu Bəkr ra Hz. Ömər ra təklifiylə Quran səhifələrini bir kitabda toplamağa qərar verdi. Hz. Osman ra, isə öz hakimyyəti dövründə Quran nüsxələrini çoxaltdı.

İslam dövləti gücləndikcə şərqdə və qərbdə qısa müddətdə bir çox yerlər fəth edilmiş ərəb olmayan xalqlar da İslam dini ilə şərəflənmişdilər. Buna nəzərə alan Hz. Osman ra, yeni müsəlmanların dinlərini öyrənmələri üçün Quranı çoxaldıb hafizlərin müşayiəti ilə fəth edilmiş yerlərə göndərirdi.

Bu lövhədə Gəfir surəsinin 60-cı ayəsi olan, “Rəbbiniz buyurdu: “Mənə dua edin, Mən də sizə cavab verim. Həqiqətən, Mənə ibadət etməyə tələbbür göstərənlər Cəhənnəmə zəlif olaraq girəcəklər.” ayəsinin bir hissəsi yazılıb.

Bu gün müsəlmanların əlində olan Quran 14 əsr əvvəl Muhəmməd Peyğəmbərə ﷺ nazil olan Quranla tamamilə eynidir. Çünki Quran əsrlər boyu davamlı olaraq saysız-hesabsız hafizlər vasitəsiylə əzbərləmə yolu ilə nəsil-dən-nəslə ötürülmüşdür və bunlar arasında qətiyyənlə heç bir ziddiyyət yoxdur. Əql qəti şəkildə hökm edərək deyir

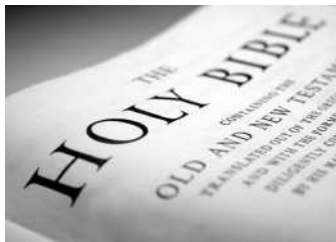
ki, belə bir kitabın təhrif edilməsi, ona bir şeyin artırılıb-azaldılması qeyri-mümkündür.

Qurani Kərimin Muhəmmədin ﷺ hədislərindən ayrılması və Quranla Sünnənin fərqi.

Hz. Muhəmmədin ﷺ sözləri, yalnız və yalnız Allahın kəlamını ehtiva edən Qurana əsla qarışmamışdır. Hz. Muhəmmədin ﷺ kəlamları və təlimləri “Peyğəmbərin hədisləri” və ya “Qəvli (şifahi) sünnələr” adı altında ayrıca toplanmışdır.

Peyğəmbərin ﷺ səhabələri, Hz. Muhəmmədin ﷺ ibadətə bağlı fəhlərini, məsələn, üsulları ilə namazı necə qıldığını, həccini necə yerinə yetirdiyini diqqətlə izləyib, “Fəli hədislər” adı ilə nəqlədirdilər. Səhabələr Hz. Peyğəmbərin ﷺ, başqalarının söz və ya hərəkətlərini qəbul etməsini və ya bu şeylərə susmasını isə “Təqirri Sünnə” adı altında toplamışdılar.

Xülasə: Allahın kəlamını ehtiva edən kitaba “Quran”, Hz. Peyğəmbərin ﷺ söz və hərəkətlərinə, habelə başqalarından qaynaqlanan söz və hərəkətlərə susmasına və ya onları təsdiq etməsinə isə ümumiyyətlə “Sünnə” deyilir.

Hə. Peyğəmbərin ﷺ hədisləri ilə digər dinlərin kitablarının müqayisəsi.

Bəzi tədqiqatçılar; Deyirlər ki, İslamdan başqa dinlərdə də peyğəmbərin sözləri müqəddəs kitaba bərabərdir. Səbəb kimi hər iki kitabın insan sözü və ifadəsi ilə yazıldığını göstərirlər.

Məsələn: Xristianların müqəddəs kitabı Əhdi-Cədidin 4 İncili Matta, Markos, Luka və Yuhanna tərəfindən yazılıb və hər incilə də müəllifinin adı verilib. Əhdi-Ətiq isə eramızdan əvvəl 1400-1800-cü illər arasında 40 katib tərəfindən yazılmışdır.

Hz. Muhəmməd ﷺ, vəhy ilə nazil olan ayələrlə öz sözlərini ayırd etmişdir. Quranda mütəkəllim (danışan) Allah Təala olduğundan, Quran ayələrinin insan kəlamından çox fərqli olduğu açıq şəkildə görünür. Məsələn, Quranda “نحن / Biz” və “إِنَّا / Şübhəsiz ki biz” əvəzlilikləri və “قُلْ / (Ey Muhəmməd onlara) de ki”, mənasını verən əmr feli çox tez - tez işlənir.

Quranın qiraət üslublarının qorunub saxlanması möcüzədir.

Quran tilavəti “Təcvid” sözü ilə bağlıdır. Təcvid isə hərflərin (məxrəc-lərin) mənşəyinə və sifətlərinə əməl edərək Quranı asta-asta oxumağı (tətil) öyrədən elmə verilən addır. İlk müsəlmanlar Quran oxumağı birbaşa Hz. Muhəmməddən ﷺ öyrənmişlər.

Təcvid qaydaları ilk dəfə hicri 154-cü ildə yazılmış və zaman keçdikcə genişlənərək hicri 4-cü ildə özlüyündə

bir elm halına gəlmişdir. Ərəb hərflərinin səs quruluşunu öyrədən Təcvid elmi, latın əsaslı Avro-

pa dillərinin (latın, fransız, italyan, ispan, portuqal və rumın) səs quruluşunu öyrənən elm

sahəsindən düz min il əvvəl yaranmışdır.

Təcvid elminin bütün rəvayətləri, Quran oxumağı vəhy mələyi Cəbrayıldan öyrənən Hz.

Muhəmmədə ﷺ əsaslanır. Səhabələr Quran

oxumağı Peyğəmbərdən ﷺ öyrəndilər. Səhabələr-

dən sonra gələn nəsil olan tabiin də, Quran oxumağı öz üsullarına

uyğun olaraq səhabələrdən öyrənmişdir. Beləcə təcvid elmi, Quranı

qiraət üsullarına uyğun olaraq oxumağa müvəffəq olmuş şəxslərə

sənəd və ya icazət verilməklə etibarlı mənbələr (Qari/Ravilər) tərə-

findən nəsildən-nəslə ötürülmüşdür.

Buradan da anlayırıq ki, bu gün əlində icazət olan bir Quran hafizin ilk ustadı Hz. Muhəmməddir ﷺ. Belə ki, Məsəlman alimləri Allahın bütün bəşəriyyətə xitabı olan Quranın böyük bir əmanət olduğunu

bilirdilər. Buna görə də, Quranın tilavət üsullarını birinci rəvayətdə olduğu kimi müəllimin ağzından şagirdin qulağına çatdırmaq üçün çox səy göstərirlər. Şübhəsiz ki, nəsillər boyu böyük qayğı ilə görülmən bu iş bir möcüzədir və Quranın digər səmavi kitablardan üstün olduğunu ortaya qoyur.

“Təsvid
Quran Kərimə
xas bir elmdir.”

Ərəb dili Quran dilidir.

Qurani Kərim, açıq-aydın bir dil olan ərəb dilində nazil olmuşdur. Dillərindən, irqlərindən və millətlərindən asılı olmayaraq bütün müsəlmanlar Quranı səmədan nazil olduğu kimi ərəbcə oxuyur və Qiyamətə qədər də bu şəkildə oxuyacaqlar. Dilçi alimlər müəyyən etmişlər ki, çox zəngin kəlimə xəzinəsinə malik olan ərəb dilinin, dil quruluşundakı genişlik və qanunauyğunluq, sözlərin dərin mənaları və üslubunda xoş səslənən gözəlliyi (bəlağət) ilə digər dillərdən üstündür. Bu təsbit ərəb dilinin Allahın kəlamını ən gözəl şəkildə çatdırma bilən bir dil olduğunu ortaya qoyur.

Ərəb dilində bəzən bir sözdən 100 söz əmələ gəldiyi görülür. Sözə əlavə olunan hər bir əlavə hərf həmin sözün mənasını gücləndirir. Dilçilər, ərəb dilində törəmələri ilə birlikdə 6 milyon kəlimənin olduğunu müəyyən ediblər. Bu rəqəm, dünyada geniş istifadə olunan bir çox dillərdəki sözlərin sayından çoxdur.

Ərəb dilinin başqa bir xüsusiyyəti də başqa dillərdə olmayan “Dâd” kimi hərflərin olmasıdır. Ərəb hərfləri tarix boyu xəttatlıq sənətçilərini ilhamlandırmış və nəticədə füsunkar gözəlliyə malik gözəl xətt lövhələr ortaya çıxmışdır.

Quranda elmi həqiqətlər

Böyük partlayış və kainatın yaradılması nəzəriyyəsi.

Hz. Muhəmməd ﷺ dövründə insanların kainatın yaradılması, planetlərin hərəkəti, yerin dairəvi və ya düz olması haqqında heç bir məlumatı yox idi. Müsəlmanlar inanırdılar ki, kainatın yaradıcısı Uca

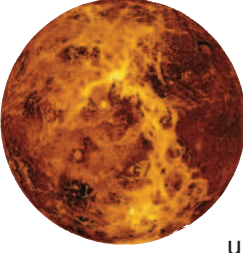

Allahdır və kainatın necə yaradıldığını yalnız O bilir. Quran kainatın yaradılmasını, günəşin və ayın hərəkətini, yerin fırlanmasını, gecə və gündüzün əmələ gəlməsini düz 14 əsr əvvəl möcüzəvi şəkildə xəbər vermişdir.

Digər tərəfdən, müasir elm adamları, apardıqları müşahidə və təcrübələr nəticəsində əldə etdikləri məlumat və hesabla-

malara əsaslanaraq, kainatın böyük partlayış, "Big Bang" nəticəsində əmələ gəldiyini iddia edirlər. Bu nəzəriyyəyə görə, Partlayışdan əvvəl kainat nəhəng enerji ehtiva edən tək bir kütlə (Big Mass) idi. Böyük partlayış baş verəndə maddənin elementlərini ehtiva edən qara tüstü/isti qaz kütləsi meydana çıxdı. Bu sıx tüstü və ya qaz kütləsi soyuduqdan sonra, planetləri, qalaktikaları, ulduzları və digər göy cisimlərini, o cümlədən yer kürəsini meydana gətirmişdir.

Kainatın genişlənməsi

Astrologiya alimləri öz nəzəriyyələrini uzun illər apardıqları müşahidələr və təcrübələr nəticəsində əldə etdikləri məlumatlar əsasında qururlar. Amerikalı astronom Edvin Hubble 1925-ci ildə elmi dəlillərlə illər boyu apardığı müşahidələr nəticəsində ulduzların bir-birindən uzaqlaşdığını, yəni kainatın genişləndiyini nümayiş etdirdi. Edvin Hubble sübut etdi ki, öz oxları üzərində fırlanan planetlər də günəş ətrafında elliptik dairələr çəkirlər.

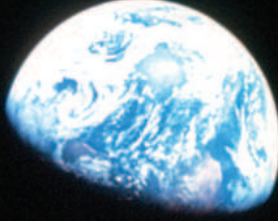
Kainatın yaradılması məsələsində müasir elmin etdiyi kəşflərlə 14 əsr əvvəl Hz. Muhəmmədə ﷺ nazil olan və əslində bu günə qədər qorunub saxlanılan Quran ayələri arasındakı böyük oxşarlığı görəndə insan heyretə gəlir! Qurani Kərim kainatın yaranması, günəşin və ayın hərəkəti, yerin fırlanması, gecə ilə gündüzün əmələ gəlməsi hekayəsini heyrətamiz şəkildə qeyd etmişdir.

(Növbəti səhifədəki ayələrə baxın)

“Məgər kafirlər göylərlə yer bir olduğu zaman Bizim onları bir-birindən araladığımızı, hər bir canlıni sudan yaratdığımızı görmürlərmi? Yenədəmi inanmırlar?”
(əl-Ənbiya, 30)

“Sonra O, tüstü halında olan göyə tərəf yönəlib ona və yerə buyurdu: “Könüllü surətdə və ya məcburi olaraq gəlin *əmrinə boyun əyin!*” Onlar: “Könüllü olaraq gəldik!” – dedilər.”
(Fussilət, 11)

“Gecəni, gündüzü, günəşi və ayı yaradan Odur. Onların hər biri öz orbitində üzür.”
(əl-Ənbiya, 33)

“Biz göyü qüdrətlə yaratdıq və Biz onu genişləndiririk. Yeri də Biz döşədik. Nə gözəl döşəyənlərlik Biz!”
(əz-Zariyat, 47-48)

Hubuk

Qüvvələr və Maqnit Sahələrinin Kosmik Şəbəkəsi

Kainat nəhəng cazibə və impuls qüvvələri, eləcə də mürəkkəb maqnit sahələri şəbəkəsi tərəfindən bir yerdə saxlanılır. Halbuki, Quran əz-Zariyat surəsi 7-ci ayədə mükəməl toxunmuş və ya bir-birinə qarışmış parça mənasını verən, ərəbcə “Hubuk” sözündən ibarət olan səmanı açıq şəkildə təsvir edir. Müasir elm kainatın cazibə və maqnit qüvvələrindən ibarət olduğunu təsdiqləyir. Kosmik şəbəkə və ya “Hubuk” haqqında daha çox öyrənmək üçün bu videoya baxın.

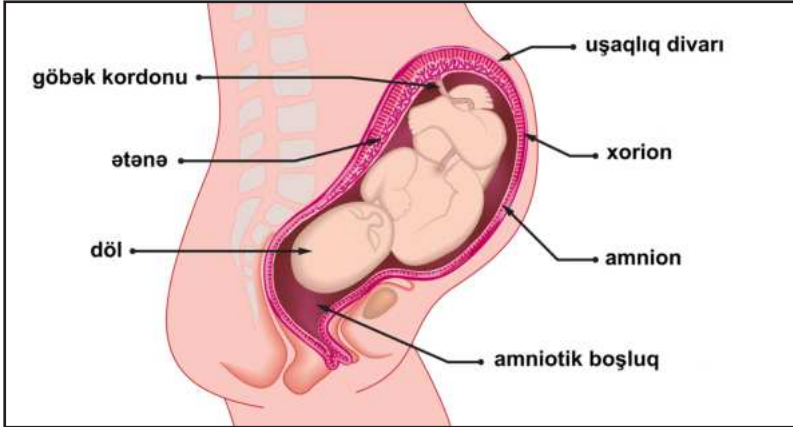
İnsanın yaranması və embrionun (dölün) inkişafı: Quran Kərim insanın yaranması və dölün inkişafı haqqında heyrətamiz şəkildə ətraflı məlumat verir. Belə ki, insanların bu məlumatı 14 əsr əvvəl bilməsi mümkün deyildi. Məsələn, əz-Zümər surəsinin 6-cı ayəsində ana bətnində 3 qaranlıq təbəqənin olduğu bildirilir:

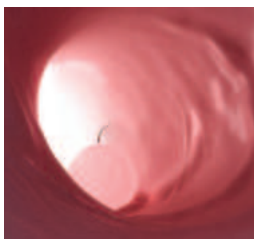
“O sizi analarınızın bətnində üç zülmət içərisində yaratmış ardından yaranışa salaraq yaradır. Bu sizin Rəbbiniz olan Allahdır. Mülk Ona məxsusdur. Ondən başqa *ibadətə layiq olan* heç bir məbud yoxdur. Siz necə də *haqdan döndərilirsiniz!*”

(əz-Zümər,6)

Dölün ana bətnində inkişafını araşdıran embriologiya alimi, embrionu əhatə edən 3 qaranlıq bölmənin olduğunu və bu bölmələrin qoruyucu kisə rolunu oynadığını aşkar edib. Bu üç təbəqə: Qarın qatı, uşaqlıq və pərdədir.

Qurani Kərim insanın yaradılış möcüzəsini və onun rüşeym inkişafını belə təsvir edir:

“Həqiqətən, Biz insanı palçıq cövhərindən yaratdıq. Sonra nütfə halında möhkəm yerdə yerləşdirdik. Sonra nütfədən laxtalanmış qan yaratdıq; sonra o qandan bir parça ət yaratdıq; sonra o bir parça ətdən sümüklər yaratdıq; sonra da sümükləri ət ilə örtükdük; sonra da onu başqa bir məxluq olaraq xəlq etdik. Yaradanların ən yaxşısı olan Allah *ən Əzəmətli*, xeyri və bərəkəti bol olandır!”

(əl-Muminun, 12-14)

Embriologiya elmi sayəsində inkişaf etmiş tibbi cihazların köməyi ilə, ana bətnində olan dölün inkişaf mərhələləri ilə bağlı əldə olunan biliklərin, Quran ayələri ilə tamamilə üst-üstə düşməsi olduqca

heyretəmizdir. Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ dövründə heç bir qabaqcıl texnologiyadan söhbət gedə bilməzdi. Buna görə də onun dölün inkişafını izləməsi mümkün-süz idi. Belə olan halda o döl haqqında bu qədər ətraflı və dəqiq məlumatı hardan əldə etmişdir. Bunun yeganə cavabı var, ancaq o dölü yaradan Allah ona bunu xəbər vermişdir.

Quranda bəhs edilən heyretəmiz həqiqətlərdən biri də sümüyün ətdən əvvəl, eşitmə duyğusunun isə görmə duyğusundan əvvəl əmələ gəlməsidir. Bu həqiqəti müasir tibb yalnız 20-ci əsrin ikinci yarısında kəşf etmişdir.

Nütfə

Möcüzə

Laxtalanmış qan

Ət parçası

Sümük

Ət

“Yaradanların ən yaxşısı olan Allah *ən Əzəmətli*, xeyiri və bərəkəti bol olandır!”

(*əl-Muminun*, 14)

“Sonra onu düzəldib müəyyən şəklə salmış və ona Öz ruhundan üfürmüş, sizə qulaqlar, gözlər və ürək vermişdir. Siz necə də az şükür edirsiniz!”

(*əs-Səcdə*, 9)

“Biz insanı qarışıq nütfədən yaradaraq onu sınaqdan keçirmək məqsədilə eşidən və gören etdik.”

(*əl-İnsan*, 2)

“Sizin üçün qulaq, göz və ürəklər yaradan Odur. Siz çox az şükür edirsiniz.”

(*əl-Muminun*, 78)

Quranda bəzi rəqəmlər haqqında Elmi sübutlar var:

309

Quranda, mağaraya sığınan və Allahdan başqasına sitayiş edənlərdən qaçan bir qrup mömin gəncdən bəhs edilir.

əl-Kəhf/Mağara surəsində “Mağara əhli” olaraq təsvir edilən bu gənclər, Allah tərəfindən dərin yuxuya daldırılmış və uzun illər sonra yenidən oyandırılmışdır. Həmin surənin 25-ci ayəsində Allaha iman gətirən bu gənclərin mağarada 309 il dərin yuxuya getdikləri bildirilir.

“Onlar mağarada üç yüz il, üstəlik doqquz *il də* qaldılar.”

(*əl-Kəhf*, 25)

Quran nazil olan dövrdə ərəblər günəş təqvimini (Qriqorian və ya Miladi) tanımırdılar. O dövrün ərəbləri günəş təqvimindən 11 gün az olan Ay təqvimindən istifadə edirdilər. Müasir hesablar isə günəş təqvimində 300 ilin ay təqvimində 309 ilə uyğun gəldiyini sübut edir. Bu hesablama 14 əsr əvvəl Quranda “Onlar mağarada üç yüz il, üstəlik doqquz *il də* qaldılar.” ifadəsi ilə bildirilmiş və gənclərin mağarada yatdıqları müddət həm günəş, həm də qəməri təqvimə görə bildirmişdir.

Gələcəkdə baş verəcək bəzi hadisələrlə bağlı Quranda elmi işarələr vardır.

“Rumlular məğlub edildilər; ən aşağı və ya ən yaxın bir yerdə. Lakin onlar öz məğlubiyyətlərindən sonra qələbə çalacaqlar; bir neçə il ərzində. Əvvəl də, sonra da hökm Allahındır. O gün möminlər sevinəcəklər; Allahın köməyi ilə. O, istədiyinə kömək edir. O, Qüdrətlidir, Rəhmlidir.”

(ər-Rum, 2-5)

Quranda gələcəkdə baş verəcək bəzi hadisələrdən qısaca bəhs edilir. Məsələn, sadə qəbilələrdən ibarət ərəblərin, dövrün iki fəvqəldövləti arasında qarşıdurmanı proqnozlaşdırma bilmədiyi bir vaxtda, Quranda Rum surəsinin ilk ayələrində Roma (Bizans) və Fars İmperiyaları arasında baş verəcək müharibələrdən və onların nəticələrindən xəbər verilir.

Fars imperiyasının Fələstində Bizans imperiyasını məğlub edərək Qüds şəhərini ələ keçirməsi, bir neçə ildən sonra isə Bizans imperiyasının Ninova (İraq) yaxınlığında Fars imperiyasını məğlub etməsi tarixi faktdır.

ər-Rum surəsinin 3-cü ayəsindəki “ədna” sözü ərəbcə “ən yaxın” mənasına gəlməklə yanaşı, “ən aşağı yer” mənasına da gəlməkdədir. İki fəvqəldövlət arasında ilk müharibə Diyar-ı Dəməşq ərazisindən (Suriya, Livan, İordaniya və Fələstini əhatə edən bölgə) Ərəbistan yarımadasına ən yaxın yer olan “Ölü dəniz” ətrafında baş verdi. Dəniz səviyyəsindən 422 metr aşağıda olan ölü dəniz coğrafiyada dünyanın ən alçaq yeri hesab olunur.

Qeyd: Quranın elmi icazı haqqında daha geniş məlumat əldə etmək üçün “Quran və Sünnədə Elmi Ecazlar üzrə Beynəlxalq Komitə”nin internet saytına müraciət etmək xahiş olunur. <http://www.eajaz.org>

QEYDLƏR

1. Quran səhifələrinin sayı: Nəşrlərin əksəriyyətində 604 səhifədir.
2. Quran ayələrinin sayı: Quran 114 surədən ibarətdir. Ayələrin ümumi sayı 6348 dir.
3. Quranın ən uzun surəsi, 286 aya olan əl-Bəqərə surəsidir. Ən qısa surə 3 ayədən ibarət əl-Kovsər surəsidir.

Hədisi şəriflər

Əbu Musa Ⓜ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir:

“Möminlər bir bina kimidirlər, bir-birilərini dəstəkləyirlər” – dedi və barmaqlarını bir-birinə keçirdi.”

(Buxari, 481; Muslim, 2585)

“Rəvayət edilir ki, Abdullah (ibn Məsud) Ⓜ demişdir: “(Bir dəfə) Peyğəmbər ﷺ (yerdə) dördbucaq cızdı. (Sonra) onun ortasından xaricinə düz bir xətt çəkdi. (Daha sonra dördbucağın içindəki) həmin düz xəttə kimi qısa-qısa xətlər cızdı. (Bundan sonra belə) buyurdu: “Bu, insandır; bu, onu əhatəsinə almış əcəli, bu çölə çıxan xətt onun arzuları, bu qısa xətlər isə (qədərinə yazılmış) müsibətlərdir. Əgər bu onu haqlamasa, o biri onu yaxalayar, o biri onu haqlamasa, bu biri onu yaxalayar.” (Buxari, 6417)

HƏDİSİ ŞƏRİFLƏR

Qurani Kərim Hz. Muhəmmədi ﷺ vəhy nazil olan, yalan və ya Allahın kəlamına zidd olan heç bir şey danışmayan bir peyğəmbər kimi təsvir edir.

“And olsun batmaqda olan ulduza! Sizin yoldaşınız nə *haqdan* azmış, nə də *yoldan* çıxmışdır. O, öz istəyi ilə danışmır. Bu, ona təlqin edilən bir vəhydir.”

(*ən-Nəcm*, 1-4)

Hədis alimləri, Hz. Muhəmmədin ﷺ kəlamlarını və təlimlərini toplayaraq onların ravilərini (sənəd zincirlərini) və mətnlərini ciddi bir şəkildə nəzərdən keçirdilər. Bundan sonra hədislər, təmizlik, iman, dua, sosial həyat və ticarət kimi dini və dünyəvi mövzulardan ibarət bölmələrə ayrıldı.

Abdullah ibn Abbas ra rəvayət edir ki, Rəsulullah ﷺ buyurmuşdur: “Beş şey gəlmədən öncə beş şeyin qədrini bilin: Qocalığından əvvəl gəncliyinin, xəstəliyindən əvvəl sağlamlığının, kasıblığından əvvəl zənginliyinin, məşğuliyyətindən əvvəl boş vaxtının və ölümündən əvvəl həyatının.” (Mustədrak Hakim, 7846; Beyhəqinin “Şuab əl-İman” əsəri, 10248)

Ənəs bin Malik ra rəvayət edir ki, Rəsulullah ﷺ buyurmuşdur: “Biriniz özü üçün istədiyini (müsəlman) qardaşı üçün istəmədikcə, (tam) iman etmiş olmaz”. (Buxari, 13; Muslim, 45)

“Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr ⋮ demişdir:
 “Peyğəmbər ﷺ ədəbsiz və kobud olmamışdır. O
 deyərdi: “Sizin ən xeyirliniz əxlaqı ən gözəl olanınızdır!”
 (Buxari, 3559; Muslim, 2321)

İbn Abbas ⋮ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir:
 “İki nemət vardır ki, insanların çoxu onları layiqincə
 qiymətləndirmir. (Bunlar) sağlamlıq və boş vaxtdır!”
 (Buxari, 6412)

Abdullah ibn Məsud ⋮ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ
 demişdir: “Yalnız iki nəfərə həsəd aparmaq olar: o
 adama ki, Allah ona var-dövlət vermiş, o da bu var-
 dövlətdən haqq yolda xərcləmişdir; bir də o adama
 ki, Allah ona hikmət bəxş etmiş, o da bununla hökm
 etmiş və bunu başqalarına öyrətmişdir.”
 (Buxari, 73; Muslim, 816)

Ənəs ⋮ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir:
 “Asanlaşdırın, çətinləşdirməyin. Müjdələyin, nifrət
 oyatmayın.”
 (Buxari, 69; Muslim, 1734; Avari əl-Ləali, 1/381; Mizan əl-
 Hikmə, 2/951)

Həkim ibn Hizam rahiməlləhu rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Alıcı və satıcı bir-birindən ayrılanadək ixtiyar sahibidirlər.

Əgər onlar düz danışar və aydınlıq gətirərlərsə, alış-verişləri bərəkətli olar. Əgər (nəyi isə) gizlədər və yalan danışarlarsa, alış-verişlərinin bərəkəti gedər.”

(Buxari, 2079; Muslim, 1532)

Əbu Musa rahiməlləhu rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir:

“Hər bir müsəlman sədəqə verməlidir.” (Səhabələr)

soruşdular: “(Sədəqə verməyə bir şey) tapmasa necə?”

(Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Öz əlləri ilə işləyib qazansın

və (bu qazancından) həm özü faydalansın, həm də

(ehtiyacı olanlara) sədəqə versin.” (Səhabələr) soruşdular:

“(Buna) imkanı olmasa yaxud (bunu) bacarmasa

necə?” (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Ehtiyacı olan çarəsiz

adama kömək etsin.” (Səhabələr) soruşdular: “(Bunu

da) edə bilməsə necə?” (Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Qoy

xeyirxah işlər görməyi, yaxud yaxşılıq etməyi əmr etsin.”

(Səhabələr) soruşdular: “(Bunu da) edə bilməsə necə?”

(Peyğəmbər ﷺ) buyurdu: “Qoy yaramaz işlərdən əl çəksin.

Həqiqətən, bu onun üçün sədəqə sayılır.”

(Buxari, 1445; Muslim, 1008)

Əbu Hureyrə rahiməlləhu rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir:

“Bəndə ölən kimi onun bütün əməlləri dayanır. Yalnız üç

şeydən başqa: davamlı sədəqə, yaxud fayda verən elm,

yaxud da onun üçün dua edən əməlisaleh övlad.”

(Muslim, 4310; Əbu Davud, 2880; Tirmizi, 1432; Nəsai, 3651;

Musnəd Əhməd, 2/372)

Əbu Zər Cundəb ibn Cünadə və Əbu Abdurrəhman Muaz ibn Cəbəl ⋮ rəvayət edir ki, Rəsulullah ﷺ demişdir: “Harada olursan, ol Allahdan qorx! Pisliliyin ardınca yaxşılıq et ki, bu yaxşılıq həmin pisliliyi silib aparsın. Və bir də insanlarla gözəl əxlaqla davran!”
(Tirmizi, 1987)

Rəvayət edilir ki, Nəvvəs ibn Səman əl-Ənsari ⋮ Rəsulullahdan ﷺ yaxşılıq və bir də günah barədə soruşdu. Rəsulullah ﷺ dedi: “Yaxşılıq gözəl əxlaqdır. Günah isə o şeydir ki, o, sənə qəlbi narahat edir və sən istəmirsən ki, insanlar ondan xəbər tutsun.”
(Muslim, 2553)

Əbu Hureyra ⋮ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “(Hamını) yıxmaq güclü olmaq demək deyildir. Güclü o kəsdir ki, qəzəbləndikdə özünü ələ ala bilsin.”
(Buxari, 6114” Muslim, 2609)

Əbu Hureyra ⋮ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, qonşusuna əziyyət verməsin. Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, qonağına yaxşı baxsın. Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, ya xeyir danışsın, ya da sussun.”
(Buxari, 6018; Muslim, 47)

Hədisi şəriflərin işarə etdiyi tibbi həqiqətlər və qidalanma faktları

Qorunmaq müalicə olmaqdan daha yaxşıdır:

Hz. Muhəmməd ﷺ həkim olmasa da onun bir çox hədisində, bu gün “xalq təbabəti” və ya “bitkilərlə müalicə” olaraq tanınan sağlam qidalanma üsullarından bəhs edilir. İslam ədəbiyyatında bu hədis-i şəriflərə “Tibbi Nəbəvi/Peyğəmbər təbabəti” deyilir. Hz. Muhəmməd ﷺ, səhabələrinə yemək-içməkdə ifrata varmamağı, köklükdən və piylənmədən çəkinməyi, aktiv olmağı tövsiyə edir və sağlam yaşamağın sirlərini öyrədirdi.

Hz. Muhəmməd ﷺ hər fürsətdə mədənin xəstəliklərin yuvası olduğunu bildirirdi. Allahın Rəsulu ﷺ deyirdi ki, insan ehtiyac duyduğu enerjini təmin etmək üçün gün ərzində az-az yeməlidir.

Sənin qarnın
ən çox şər
doldurduğun
tuluqdur

“İnsanın ən çox şər doldurduğu tuluq – onun qarnıdır. Adəm övladına belini dik tutacaq qədər az miqdarda loxmalar yemək bəs edər. Və əgər daha çox yemək istəyर्सə, onda mədəsinin üçdə birini yemək üçün, üçdə birini su üçün, üçdə birini də hava üçün ayırsın.” (Musnəd Əhməd 17459; Tirmizi, 2380; Nəsai, 6769; Mustədrak əl-Vəsail, 16/166)

1/3 Yemək

+

1/3 Su

+

1/3 Nəfəs

Hə. Muhəmməd ﷺ arpa çörəyi yeyir və başqalarına tövsiyə edirdi:

Aparılan araşdırmalar nəticəsində məlum olub ki, tərkibində çox qiymətli təbii fermentlər, dəmir, kalium, kalsium, fosfor və xrom kimi qiymətli vitamin və minerallar olan arpa sağlamlıq üçün çox faydalı qida mənbəyidir. Arpa qanda zərərli xolesterolu azaltmağa kömək edir, qanda şəkəri tənzimləyir, tərkibindəki suda həll olunan liflər sayəsində qanın laxtalanmasının qarşısını alır və həmçinin tərkibindəki suda həll olunmayan liflər sayəsində bağırsaqların hərəkətililiyini təmin edir və beləliklə bağırsaqlarda “xərçəng” riskini azaldır.

Arpa beyində "pineal" vəzinin maddəsi olan melatonin hormonunu daşıdığı üçün alzheimer, parkinson və depressiya xəstəliklərinin riskini azaldır. Arpada "A" və "E" vitaminləri var. Antioksidant funksiyaları olan bu vitaminlər hüceyrə membranlarına hücum edərək xərçəngə səbəb olan sərbəst radikalların yayılmasının qarşısını alır. Hə. Muhəmməd ﷺ buğda unundan hazırlanan çörəkdən çox, kəpəkli arpa unundan hazırlanan çörək yeyərdi.

Sələmə Bin Dinar ra rəvayət edir ki: “Peyğəmbər ﷺ döyülüb üfürdükdən sonra istifadə olunan kəpəkli arpa unundan hazırlanmış çörək yeyirdi.” (Buxari, Ətimə, 23, 27)

Peyğəmbərin ﷺ qəm və kədəri azaldan resepti: Təlbinə¹ şorbası

Təlbinə şorbası Hz. Muhəmmədin ﷺ
hədislərindəki elmi möcüzələrdən biridir.

Belə ki Allah Rəsulu ﷺ kəpekli arpa unundan
hazırlanan "Təlbinə şorbası"nı xəstələrin və ya
sahiblərinin kədərini və qəmini azaltma q üçün tövsiyə edir:

Depressiyaya
qarşı arpa

Hədisi şəriflər

"Təlbinə, xəstənin qəlbinə təskinlik verir və kədərini azaldır."
(Buxari, 5417; Muslim, Salam, 90; Bihar əl-Ənvar, 63/96)

Müasir tibbi araşdırmalar müəyyən edib ki, bir növ psixoloji pozğun-
luq olan depressiya, beyində sinir impulslarını yaradan müəyyən
kimyəvi mesajların (neyrotransmitter) itirilməsi nəticəsində yaranır.
Antidepressiya dərmanları bu kimyəvi maddələrin səviyyəsini artırır
və onların normal işləməsinə təmin edərək depressiyanı müalicə edir.

İnsanın əhvalına təsir edən üç mühüm kimyəvi mesaj
(hormon) var. Bunlar: Serotonin, Dopamin və Nore-
pinefrindir (Noradrenalin). Qidaların insan sağlamlı-
ğına təsirini araşdıran alimlər sübut ediblər ki, arpa
"Serotonin" hormonuna² müsbət təsir göstərir və kə-
dəri azaldır.

Arpada beyində "Serotonin" istehsalında mühüm rol oynayan "tripo-
hane" amin turşusu ilə yanaşı, stress və depressiya hissini müalicə
edən "kalium" və "B" vitaminləri də var. Göründüyü kimi, Peyğəmbə-
rimizin ﷺ 1400 il əvvəl dediyi "Təlbinə qəm və kədəri azaldır" kəlamı
tibbi kəşfdən başqa bir şey deyil.

¹ Un və bal, yaxud süd ilə yoğrulub bişirilmiş yemək..

² Serotonin hormonu insana xoşbəxtlik, canlılıq verən bir neyrostimulyatordur.
Serotonin çatışmazlığında insan özünü yorğun, əzgin, halsız hiss edir. Bu hor-
mon beyin hüceyrələrinin bir-birinə ötürdükleri siqnalların mərkəzə çatmasını
tənzimləyir.

Zəməzəm haqqında hədisi şəriflər:

Zəməzəm Məkkədə Kəbə yaxınlığındakı bulaqdan çıxan mineral suyun adıdır. Min illər boyu eyni mənbədən çağlayan bulaq möcüzəvi şəkildə əmələ gəlib. Bu bulaq min illər əvvəl, İbrahim peyğəmbərin ﷺ körpə oğlu İsmail ﷺ susuzluqdan ağladığı vaxt möcüzəvi şəkildə Allah tərəfindən yaradılmışdır.

Belə ki, Həzrəti İbrahim ﷺ Allahın əmri ilə kiçik yaşlı oğlu İsmaili ﷺ və onun anası Həcəri Məkkədə, susuz bir yerdə buraxır. Övladının susuzluqdan ölməsindən qorxan Hz. Həcər Səfa və Mərvə təpələri arasında su axtarmağa başlayır. Yeddi dəfə həmin təpələr arasında gedib-gəlir.

Hz. Həcər su axtararkən İsmail ﷺ ayağını yerə vurmağa başlayır və birdən ayağının dəydiyi yerdən su çıxır. Hz. Həcər yerdən çıxan su ilə İsmailin ﷺ oynadığını görür və Süryani dilində zəm-zəm, yəni "dur-dur" deyərək suyun qabağını qumla kəsərək gölməçə formasına salmağa çalışır.

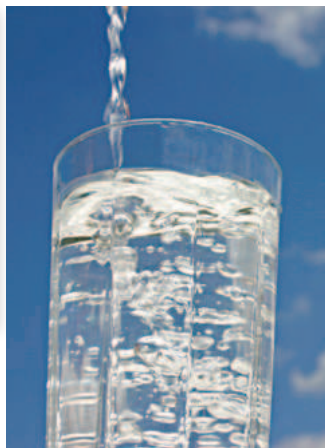
Hz. Muhəmməd ﷺ "Yer üzünün ən xeyirli suyu Zəməzəmdir" buyurmuş və onu "Mübarək" adlandırmışdır. Həmçinin, zəməzəmin hansı niyyətlə içilərsə ona dərman olacağını bildirmişdir. Yəni xəstəlikdən şəfa tapmaq üçün zəməzəm içən şəxs şəfa tapar, susuzluğu üçün zəməzəm içənin susuzluğunu aparar.

Bir litr suyun tərkibində ən azı 250 mq mineral varsa, həmin su mineral su sayılır. Zəməzəm suyu üzərində aparılan laboratoriya analizlərinə görə isə, bir litr zəməzəm suyunun tərkibindəki 800-1000 mq arasında mineralların olduğu müəyyən edilib. Bu nəticə zəməzəm suyunun insan orqanizminə lazım olan minerallarla zəngin olduğunu göstərir.

Zəməzəm Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının (ÜST) içməli su meyarlarına uyğundur. Zəməzəm; Sümüklerin inkişafı, sinirlərin, əzələlərin və ürəyin nizamlı işləməsi üçün lazım olan kalsium, sağlam dişlər üçün lazım olan flüor və qidaların həzm edilməsi üçün lazım olan natrium bikarbonat baxımından çox zəngindir.

Mineral suların çoxsaylı müalicəvi faydaları olduğu və oynaq və əzələ iltihablarının müalicəsində istifadə edildiyi hamıya məlumdur. Zəməzəm bu məqsədlə də istifadə olunur.

Dünyanın məşhur mineral sularından biri olan "Evian"-ın bir litrində təxminən 78-80 mq kalsium, "Perrier"də isə 147-150 mq kalsium var. Bir litr zəməzəmdəki kalsium miqdarı isə 190-200 mq - dır.

4-8 yaşlı uşaqların gündəlik kalsiuma ehtiyacı 800 mq-dır. Hamilə qadınların və laktasiya edən anaların gündəlik kalsiuma ehtiyacı isə 1300 mq-dır. Sağlam həyat üçün çox zəruri olan kalsiumu müxtəlif qidalardan əldə etmək olar. Bunun üçün ən vacib qida süddür. Təkcə Zəməzəm suyu isə gündəlik kalsium ehtiyacımızın 15-25%-ni qarşılıyır.

Küveytli xəttat Fərid əl-Əlinin su damlası şəklində yazdığı "Rəsulullah" lövhəsi

Kəmə (Trüf / Dombalan göbələyi) gözlər üçün şəfadır

Həz. Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: "Kəmə/ Dombalan göbələyi 'Mannadandır' və suyu gözlər üçün şəfalıdır." (Buxari, 4478; Muslim, Əşribə 157; Vəsail əş-Şiyə, 31673)

Agaricaceae ailəsinə aid bir göbələk cinsi olan dombalan göbələyi yeməli göbələkdir. Qumlu və rütubətli yerlərdə torpaqdan 2-50 sm aşağıda böyüyən bu göbələyin kökləri və yarpaqları yoxdur.

Fərqli bir qoxuya malikdir və ağ, qara və qəhvəyi rənglərdə olur.

Ərəbistan yarımadasının bəzi ölkələrində "fəqaa" kimi tanınır. Dombalan göbələyinin tərkibinin 77 faizi sudur. Qalanları zülallar, yağlar, karbohidratlar və minerallardan ibarətdir. Tədqiqatlar göstərir ki, bu göbələyin şirəsi bir çox göz xəstəliklərini, o cümlədən yoxsuzluq olan və müalicə edilmədikdə korluğa səbəb olan buynuz qışa xəstəliyi olan "Traxoma"-nı sağaldır.

¹ Manna, Musanın ﷺ duası ilə uca Allahın İsrail oğullarına göyden göndərdiyi ruzidir.

Xurma sağlamlıq və enerji mənbəyidir

Hə. Muhəmməd ﷺ xurma haqqında belə buyurmuşdur: “Hansı evdəki xurma yoxdur o ev acdır.” (Muslim, 2046) Kim hər səhər yeddi əcva xurması yesə, həmin gün ona nə zəhər, nə də sehr təsir edə bilməz.” (Buxari, 5445; əl-Kafi, 6/498)

Kimyəvi tərkibində sürətlə həzm olunan 70,6% karbohidratlardan ibarət olan xurma, həmçinin dəmir, fosfor, kalium, maqnezium və kalsium kimi bir çox qiymətli mineralları da ehtiva edir. Bir neçə ədəd xurma yemək insanlara toxluq, canlılıq və zehni enerji hissi verir. Çünki xurmanın glisemik indeksi¹ (GI) yüzə yaxın olduğu üçün tez sorularaq qana qarışır və qısa zamanda orqanizmdə qlükoza səviyyəsini artırır. Bu gün tez-tez içilən qazlı içkilərlə müqayisədə xurmanın tərkibində olan meyvə şəkəri (fruktoza) qanla daha tez qarışır və toxumalara, hüceyrələrə və əzələlərə güc və enerji verir.

Əzələləri və sinirləri gücləndirən, qocalmanı gecikdirən xurma, tiroid bezlərini aktivləşdirir, anemiyanın qarşısını alır, bağırsaqları aktivləşdirir və bağırsaq iltihabının qarşısını alır. Açıq qarına yeyilən xurma bağırsaq qurdlarını öldürür. Xurmanı suda isladaraq yemək öskürəyi və bronxiti sağaldır. Xurmanın tərkibindəki liflər qəbizliyi sağaldır və həmçinin içində olan minerallar qan turşuluğunu tənzimləyir. Bu da böyrək və öd kisəsində daşların əmələ gəlməsinə səbəb olan qan asidini tənzimləyir. Xurma orqanizmdəki zəhərli maddələrdən xilas olmağa kömək edir. O, həmçinin "Podaqra" və Hemorroyu (Basur, Babasil) müalicə edir. Xurmanın tərkibində çoxlu qiymətli vitaminlər var. Bunlardan ən önəmliləri bədənin inkişafını təmin edən, dərinə qoruyan və görmə qabiliyyətini artıraraq gecə korluğunun qarşısını alan “A” vitamini və sinir sistemini qoruyan, iştahsızlığın qarşısını alan “B” vitaminləridir.

Xurma doğuş zamanı uşaqlığın əzələlərinin yığılmasını təmin edən və doğuşu asanlaşdıran “oksitosin” hormonunun ifrazına kömək edir. Doğuşdan sonrakı qanaxmanı da dayandırır.

¹ Karbohidratların qandakı qlükoza səviyyəsinə təsirini ölçmək üçün sistem

Hə. Muhəmməd ﷺ zeytun yağını tövsiyə etmişdir

Hə. Muhəmməd ﷺ zeytun yağı-nı tərifləmiş və onun mübarək ağacdən alındığını bildirmişdir: "Zeytun yağı yeyin və onun-la yağlanın. O, mübarək ağa-cın meyvəsindəndir". (Tirmizi, Ətimə, 43; əl-Kafi, 6/470)

Müasir tibbi araşdırmalar sübut edir ki, zeytun yağının sağlamlıq üçün çoxlu faydaları var. Laboratoriya nəticələrinə görə, zeytun yağının tərkibindəki yağ turşularının 75-80%-i doymamış yağlardan, 10-20%-i isə doymuş yağlardan ibarətdir.

Zeytun yağı qanda zərərli xolesterini tənzimləyir və faydalı xolesterinin səviyyəsini artırır. Beləliklə ürək xəstəliklərinin inkişaf riskini azaldır. Mədəni rahatlatma xüsusiyyətinə malik olan zeytun yağı xora və gastriti müalicə edir.

Tədqiqatlar göstərir ki, karbohidrat + zeytun yağı pəhrizi (doymuş) az yağlı qidalardan daha yüksək qan şəkərini tənzimləmə qabiliyyətinə malikdir.

“Allah göylərin və yerin nurudur. Onun möminlərin qəlbində olan nuru, içində çıraq olan bir taxçaya bənzəyir; o çıraq şüşənin içindədir, şüşə isə, sanki inci kimi bir ulduzdur. O *çıraq* təkcə şərqə və ya təkcə qərbə aid edilməyən *daim günəş şüaları altında qalan* mübarək zeytun ağacından yandırılır. Onun yağı, özünə od toxunmasa da, sanki işıq saçır. *Bu*, nur üstündə nurdur. Allah istədiyini Öz nuruna yönəldir. Allah insanlar üçün məsələlər çəkir. Allah hər şeyi biləndir.”
(ən-Nur, 35)

Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ xəstəliklərdən və virus infeksiyalarından qorunmaq üçün təlimləri

İslam qayda - qanunlarına əməl etmək üçün yaradığımızın ilahi rəsələtinə və onun rəsulunun hikmətli təlimlərinə əsaslanan yüksək səviyyədə şəxsi gigiyenaya riayət etmək lazımdır. Bu kontekstdə Muhəmməd peyğəmbər ﷺ insanları xəstəliklərdən qorumaq, yoluxucu və virus infeksiyalarının yayılmasının qarşısını almaq üçün praktiki olaraq yüksək təmizlik və ictimai sağlamlıq standartlarını müəyyən etmişdir. Bu standartlar və təlimatlar Craig Considine tərəfindən yazılmış məqalədə təsdiq edilmişdir. Amerikalı akademikinin məqaləsi COVID-19 pandemiyasının dağılmasından sonra 2020-ci ilin mart ayında "Nyusvik" jurnalında dərc edilmişdir.

Əllərinizi, üzünüzü, ağzınızı və burnunuzu yuyun: Daha əvvəl də bəhs edildiyi kimi, müsəlmanların gündəlik beş vaxt namazını qılmaздan əvvəl dəstəmaz alması lazımdır. Muhəmməd peyğəmbər ﷺ ümmətinə dəstəmazı düzgün və tam almağı, o cümlədən əlləri, üzləri, ağızları və burnu yumağı öyrətdi. Viral infeksiyaların əksəriyyəti insan bədəninin bu hissələrindən gəlir.

Qeyd:

Tualetə getmək: Müsəlmanlar düzgün təmizləmək üçün ilk növbədə sudan (yalnız tualet kağızından deyil) istifadə edirlər. Övrət yerlərini təmizləmək üçün yalnız sol əldən istifadə olunur. Tualetdən istifadə etdikdən sonra əllər mütləq yuyulur.

Bədəninizə zərər verməyin: Bundan əlavə, İslam təlimləri xəstəliklərə səbəb ola biləcək və insan orqanizminə zərər verən bütün əməlləri qadağan edir. Məsələn, İslam alkoqol içməyi qadağan edir, çünki o, bədəndəki zərərli maddələri parçalayan qaraciyərə zərər verir. Alkoqol immunitet sistemini zəiflədir və ağ qan hüceyrələrinin effektivliyini azaldır. Həmçinin, İslamda qan, ölü heyvan və ya vəhşi heyvanların istehlakı bir çox səbəblərə görə, xüsusən də bu heyvanlardan və onların qanından insanlara virusların keçməsinə dayandırmaq üçün qəti şəkildə qadağan edilmişdir.

Üstəlik, fahişəlik və nikahdankənar hər cür cinsi əlaqə İslamda qəti şəkildə qadağandır. Qanuni və təmiz cinsi əlaqəyə dair İslam qaydaları HIV/AIDS, HPV, Sifilis və Herpes kimi cinsi yolla keçən xəstəliklərin yayılmasının qarşısını almaqda çox kömək edir.

İnfeksiya və Taunla Mübarizə: İslamda infeksiyaya nəzarət etmək üçün özünü təcrid və karantin tətbiq edilir. Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ ümmətinə xəstəliyin yayıldığı yerlərə getməməyi əmr etmiş, həmçinin xəstəliyə yoluxanlara və xəstəliyin yayılmış yerlərdə yaşayanlara da xəstəliyi daha da yaymamaq üçün yerlərini tərk etməməyi tövsiyə etmişdir.

Muhəmməd peyğəmbər ﷺ asqırma, əsnəmə və öskürməni əhatə edən yüksək səviyyəli İslam ədəb-ərkanı müəyyən etmişdir. O, həmçinin qeyd edib ki, xəstələr (xüsusilə yoluxucu xəstəliklərə yoluxanlar) sağlam insanlarla ünsiyyətdə olmamalıdırlar.

Bədənin immun sistemi

Oruc tutmaq immunitet sisteminizi gücləndirir: Müsəlmanlar hər il Ramazan ayı boyunca bir ay günəş çıxandan gün batana qədər oruc tuturlar. Həmçinin Müsəlmanlara hər ay bir neçə gün könüllü oruc tutmaq da tövsüyə olunur. İndi müasir elm fasiləli tutulan orucun böyük faydalarından danışır. Orucun bədənin immunitet sistemini gücləndirdiyi sübut edilmiş bir həqiqətdir. Bundan əlavə oruc, xolesterolu, qaraciyər yağını, qan insulinini və şəkər səviyyəsini azaltmağa kömək edir və qlükoza nəzarətini və yağ yandırmasını yaxşılaşdırır.

Dua və mənəvi təfəkkür: Hz. Muhəmməd ﷺ müsəlmanlara bütün varlıqların yaradanı, ilahı və Rəbbi olan Allaha möhkəm inanmağı öyrətdi. O, ümmətinə imanlarını tətbiq etməyi və gündəlik dualarını və ruhani düşüncələrini qorumağı təlim edirdi. Allah Rəsulu ﷺ nikbinliyi təşviq edən, bədbinliyi sevməyən şən bir insan idi. Bu duanı təkrar edərdi:

Fasiləli
Orucun
Qızıl
Faydaları

"Allahım!" Kədər və qəmdən, zəiflik və tənbəllikdən,
qorxaqlıq və xəsislikdən sənə sığınırım..."

Tibbi araşdırmalar göstərir ki, xoşbəxtlik və nikbinlik ürək-damar sağlamlığını və immun sisteminin funksiyalarını yaxşılaşdırır. Bundan əlavə, dua və mənəvi təfəkkürün insan səhhətinə böyük müsbət təsiri vardır. Belə ki dua insanın qan təzyiqinin aşağı salınmasına, narahatlığın aradan qaldırılmasına, immunitet sisteminə mənfi təsir göstərən kədər və tənbəllikdən qurtulmağa kömək edir. Stress, narahatlıq, depressiya və qorxu isə bədəninizdə stress hormonlarının (kortizol və ya adrenalin) səviyyəsini artırır və immunitet sisteminizi zəiflədir.

“O Rəbb ki, xəstələndiyim zaman mənə şəfa verir.”
(əş-Şuəra, 80)

İbrahim peyğəmbərin Allaha etdiyi duadan bəhs edən ayə.
İndoneziyadan İsep Misbah tərəfindən dizayn edilmiş xəttatlıq
sənət əsəri.

Əsər 2020-ci ilin oktyabrında Ərəb Xəttatlığının Birinci Beynəlxalq
Virtual Sərgisində təqdim olunub, <https://www.callihealing.com>

Məscidi Nəbevi Mədinəi - Munəvvərə

Bu ərəb dilində "Muhamməd" sözü formalaşma üslubunda işlənmişdir.

SON

Muhəmməd ﷺ Allahın Rəsuludur

Kinanlı Suraqanın ﷻ hekayəti: Peyğəmbərin ﷺ 20 ildən sonra baş verən möcüzəsi

Hz. Muhəmməd ﷺ miladi 622-ci ildə Hz. Əbu Bəkrirə ﷺ də özü ilə götürüb Allahın əmri ilə Məkkədən Mədinəyə hicrət etmək üçün yola düşdü. Xəbəri alan Qureys liderləri, Hz. Muhəmmədi ﷺ ölü və ya diri gətirənə mükafat olaraq 100 dəvə verəcəklərini vəd etdilər. Hz. Peyğəmbərin ﷺ başına qoyulan bu böyük mükafat, çətin səhra şəraitində yol izləməkdə mahir olan Suraqa ibn Maliki həyəcanlandırmışdı. Dərhal yola çıxan Suraqa, ciddi bir axtarışdan sonra Hz. Muhəmməd ﷺ və dostunun izlərini tapdı. Suraqa bin Malikin onların arxasınca gəldiyini gören Hz. Muhəmməd ﷺ Suraqanın şərrini uzaqlaşdırması üçün Rəbbinə dua etdi. Elə bu anda Allahın izni ilə Suraqanın atı büdrəyib yerə yıxıldı. Atı ilə ayağa qalxmaq istəyən Suraqa çox cəhd etsə də, heç bir nəticə vermədi. Çünki hər dəfə atın ayaqları yenidən qumda batıb qalırdı.

Bunu gören Hz. Muhəmməd ﷺ Suraqadan Məkkəyə qayıtmasını və Məkkəlilərin onların arxasınca gəlməsinə mane olmasını istədi.

Daha sonra Hz. Peyğəmbər ﷺ, Suraqaya İslamın bütün dünyaya yayılacağını, müsəlmanların çox güclənərək Fars imperiyasını məğlub edəcəyini, onun da Kisranın qolbaqlarını taxacağını və bunun Qureyşin mükafatından qat-qat üstün olacağını bildirdi. Bəzi rəvayətlərə görə Hz. Muhəmməd ﷺ bu sözləri Suraqaya yazılı şəkildə vermişdi.

Peyğəmbər ﷺ Suraqaya   belə demişdir: "Ey Suraqa, Kisranın biləziklərini necə taxmaq istərdin?" (Beyhəqi, "Sunən -əl-Kubra" 6/357, 13156)

Hz. Muhəmmədin ﷺ sözünə sadıq olduğuna əmin olan Suraqa, təklifi qəbul edib Məkkəyə qayıtdı. Hz. Muhəmməd ﷺ və Hz. Əbu Bəkr   isə hicrət səfərinə davam edərək Mədinəyə çatdılar.

Peyğəmbər ﷺ vəfat etdikdən iki il sonra (632), Əbu Bəkr   da dünyasını dəyişdi. Əbu Bəkrin   vəfatından sonra Ömər   xəlifə oldu. Ömər   xilafəti dövründə böyük fəthlər olmuşdur; 642-ci ildə İran fəth edilərək İslam dövlətinin ərazisinə qoşuldu və imperator Kirsə bin Hörmüzün xəzinələri müsəlmanların əlinə keçdi.

Xəzinələri təhvil alan Hz. Ömər   o vaxt çox qoca olan Suraqanı məscidə dəvət etdi. Müsəlmanlara, Hz. Muhəmmədin ﷺ Suraqaya verdiyi sözdən danışdı sonra ayağa qalxıb Kisranın köynəyini, tacını və qolbaqlarını Suraqaya verdi. Suraqa bu hadisəyə görə duyğulanaraq göz yaşlarını saxlaya bilmədi. Hz. Muhəmmədin ﷺ vəfatından 10 il sonra baş verən bu möcüzəni görən müsəlmanlar çox təsirləndi və onlar da ağladı.

Muhəmməd ﷺ, Rəhbər

Fransız yazıçısı və siyasətçisi Alfons de Lamartin “Histoire de la Turquie” kitabında Muhəmməd peyğəmbər haqqında obyektiv danışaraq yazır: “Heç vaxt heç bir insan könüllü və ya qeyri-ixtiyari olaraq özü üçün daha ülvî bir məqsəd irəli sürməmişdir, çünki bu məqsəd hədsiz idi: məxluqla Yaradan arasında qoyulmuş xurafatları alt-üst etmək, Allaha insana, insanı isə Allaha qaytarmaq, rəşadət və qeyri-ixtiyari olanı bərpa etmək. Bu, hökm sürən maddi xaosun və eybəcər büt-pərəstlik tanrılarının ortasında müqəddəs ilahilik ideyası. Dünyada heç vaxt bu qədər böyük və uzunömürlü bir inqilabı qısa müddətdə həyata keçirən bir insan olmamışdır”.

“Məqsədin əzəməti, vasitələrin kiçikliyi, nəticənin böyüklüyü insanın dühasının üç ölçüsüdürsə, müasir tarixin böyük insanını Muhəmmədlə müqayisə etməyə kim cəsarət edə bilər?”

Lamartine, Muhəmmədin maddi güc yaratmaq üçün silahları və imperiyaları yerindən tərpətmədiyini, əksinə fikirləri, inancları və ruhları hərəkətə gətirdiyini qeyd etdi. O, hər bir hərfi qanuna çevrilən, dünyanın bütün dil və irqlərdən olan insanları əhatə edən bir mənəvi milliyyətə çevrildiyi bir Kitab üzərində quruldu.

“Məhz dünyəvi və dini təsirin bu misilsiz kombinasiyasıdır, mənəcə Muhəmmədə bəşər tarixində ən nüfuzlu tək şəxsiyyət kimi baxılmaq hüququ verir.”

Michael Hart

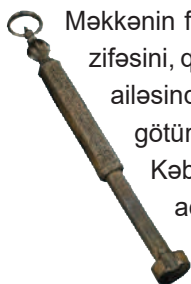
Kəbənin açarının hekayəsi . Günümüzə bir vəsiyyə

630-cu ildə Qüreyş başçıları məğlub edən və qan tökmədən Məkkəni fəth edən Hz. Muhəmmədin ﷺ ilk gördüyü iş, Beytullahı bütərdən təmizləmək və onları əvvəlki halına qaytarmaq oldu.

Kəbənin ətrafında olan bütələri bir-bir sındıran Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ, Hz. Bilalə Kəbənin üzərinə çıxıb "Allahu əkbər. Allahu əkbər. Əşhədü ən lə ilahə illəllah və əşhədü ənne Muhəmmədən Rəsulullah" təkbirini deməyi əmr etdi.

Hə. Muhəmmədin ﷺ beşinci ulu babası Qusay Məkkədə söz sahibi olanda böyük oğlunu Kəbənin xidməti vəzifəsinə təyin etdi. Cahiliyyət dövründə Kəbənin açarı Qusayın nəvələrindən olan Şeybani ailəsinin əlində idi.

Məkkənin fəthi zamanı isə Kəbənin açarını əlində tutma vəzifəsinə, qısa müddət əvvəl İslamı qəbul etmiş yenə Şeybani ailəsindən olan Osman bin Talhə əş-Şeybani öz üzərinə götürmüşdü. Bu o Osmandır ki, vaxtilə Peyğəmbər ﷺ Kəbədə namaz qılmaq üçün ondan Kəbənin qapısını açmaq istəmiş, o isə bunu etməmişdir.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ

Məkkənin fəthi günü yenə Hz. Muhəmməd ﷺ açarı Osman bin Talhədən istədi. Peyğəmbərin ﷺ əmrinə tabe olan Osman bin Talhə evə gedərək açarı gətirib Rəsulullahə ﷺ təhvil verdi. Kəbəyə girən Hz. Muhəmməd ﷺ içərini bütldərdən təmizlədikdən sonra çölə çıxıb açarın kimə veriləcəyi ilə maraqlanan minlərlə insanın hüsurunda Osman ibn Talhəyə xitab edərək dedi:

"Bu gün xeyir və vəfa günüdür. Ey Talhə oğulları, bu açarı həmişəlik siz götürün. Onu sizdən ancaq zalımlar alar." (Təbəranı "Mocəm əl-Kəbir", 11/120, 11234)

Misirli xəttat İsam Abduləttahın lövhəsi "O, öz istəyi ilə danışmır.

Bu, ona təlqin edilən bir vəhydir."

(ən-Nəcm, 3-4)

H. Muhəmmədin ﷺ xeyir və vəfası davam edir

Kəbənin açarı 14 əsrdir ki, Şeybani ailəsinin əlindədir. Ailə, nəsilədən-nəslə miras qalan “Kəbənin xadimi” vəzifəsini şərəflə yerinə yetirir. H. Muhəmmədin ﷺ “Onu əlinizdən ancaq zalimlər alır” dedikdən sonra əsrlər boyu heç kim Şeybani ailəsindən açarı almağa cürət etməmişdir.

Səudiyyə Ərəbistanı hakimiyyəti hər il Həcc zamanı Şeybani ailəsinə çağıraraq Kəbənin qapısını açdırır. Daha sonra müsəlman ölkələrindən qonaqlarının və Şeybani ailəsinin hüzurunda Beytullahın içi zənzəm və qızılığ suyu ilə yuyulduqdan sonra divarlarına müşk və ənbərin ən qiymətli qoxuları vurulur.

Bax belə, Məsəlmanlar, liderləri olan H. Muhəmmədin ﷺ sözlərinə sanki onların arasında yaşayırmış kimi hörmət edirlər. Bəli, bu nə böyük xeyir və nə böyük vəfakarlıqdır!

İndiyə qədər davam edən bir sədaqət anı:

Açarın hələ də BƏNİ ŞEYBƏ nəslinin övladları tərəfindən saxlanıldığını bilmək sizi təəccübləndirə bilər! 1400 ildən çox vaxt keçdi və açar hələ də Bəni Şeybə ailəsinin bir nəslindən sonrakı nəslinə verilir.

İndiyə qədər heç kim onlardan bunu almağa cəsarət etmir, əks halda o, Muhəmmədin ﷺ təsvirinə görə “zalım” sayılır.

Bu günlərdə Səudiyyə rəsmiləri Kəbənin illik təmizlik və illik həcc ziyarətinə hazırlaşarkən, Kəbənin qapısını onların üzünə açması üçün Bəni Şeybə ailəsindən (hazırda Səudiyyə ailəsidir) bir şəxsə əlaqə saxlayırlar.

Dövrümüzün Peyğəmbəri Muhəmməd ﷺ

“Muhəmməd ﷺ: Zəmanəmizin Peyğəmbəri” kitabının müəllifi Karen Armstronq göstərir ki, Muhəmməd peyğəmbərin ﷺ mühüm nailiyyətlərini qiymətləndirmək üçün onun həyatına balanslı şəkildə yanaşmaq lazımdır. Onun təkcə müsəlmanlar üçün deyil, Qərb xalqları üçün də mühüm dərsləri var idi.

O, həmçinin qeyd etdi ki, əgər fəlakətdən qaçmaq istəyiriksə, müsəlman və Qərb dünyası sadəcə dözməyi deyil, bir-birini qiymətləndirməyi də öyrənməlidir. Yaxşı bir başlanğıc nöqtəsi üçün Muhəmməd ﷺ bir nümunədir.

Muhamməd Pey  m r məscidindən qızıl  rt kl  qapı
(Məscid  n-N b v ), Mədinə, Səudiyyə  r bi t n 

SON

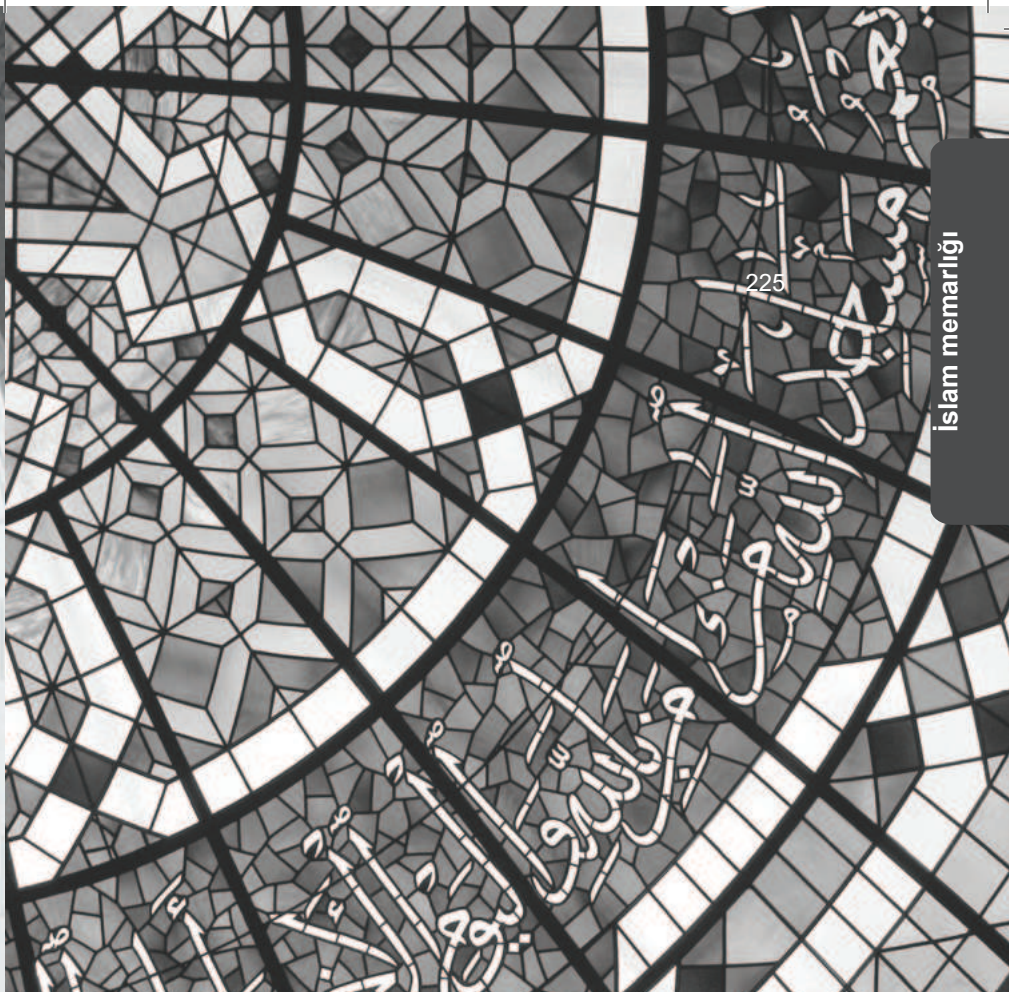
Fəsil

12

İslam memarlığı və xəttatlığı

*Omanın paytaxtı Masqatdakı Sultan Qamus məscidindən foto
Fotograf: Peter Gould*

Bəhreynə İslam xəttatlığı və ornamətlərinin nümunəsi. (Foto. Peter Gould)

Peter Gould, Avstraliya

2002-ci ildə müsəlman olan Avstraliyalı qrafika, dizayn və rəqəmsal fotoqraf Peter Gould, İslam ölkələrinə səfərləri zamanı İslam memarlığı və təsviri sənətinin rəqəmsal fotosəkillərini çəkib. O dünya memarlığına öz təsirini göstərmiş İslam mədəniyyətinin memarlığı və incəsənətinin nəcibliyi və gözəlliyinin tanınması üçün aazan.com.au adlı sayt yaradıb və burada bəzi işlərini sərgiləyib.

Peter Sanders, Böyük Britaniya

Britaniyalı fotoqraf Peter Sanders 40 müxtəlif ölkəyə səfəri zamanı 250 min foto çekib. Bu fotoların hamısı İslam binasının və təsviri sənətinin təsvirləridir.

İslam memarlığının və təsviri sənətinin şəkillərinin çəkilişində mütəxəssis sayılan Sanders “In The Shade of the Tree” adlı foto kitabında İslam sivilizasiyasının müxtəlifliyi, müxtəlif mədəniyyət və irqərdən olan xalqların İslam sivilizasiyasına təsirdən nümunələr təqdim etmişdir.

Peter Sanders, Mərakeş hökumətinin tələbi ilə, kataloqlaşdırılması üçün Fastadakı tarixi məscidlərin və İslam əsərlərinin fotoşəkillərini də çekib.

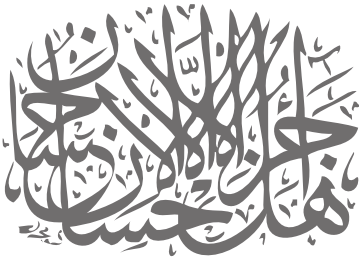
Həsən Çələbi, Türkiyə

Dünya şöhrətli türk Xəttat Həsən Çələbi ən çox tələbə yetişdirən, yaşayan ən böyük xəttat ustası kimi tanınır. Müxtəlif millətlərdən olan 50-dən çox tələbəyə icazət verib. O, ölkə daxilində və xaricdə bir çox mükafatlara layiq görülüb. Mədinədə Məscidün-Nəbəvi və Quba Məscidi, Almaniya Pforzheim Məscidi, Küveyt İslam Tibb Mərkəzi Məscidi, Cənubi Afrika Juhannesburq Cümə Məscidi, Qazaxıstan Almaata məscidi, Bosniyada Mostar Nəzir Ağa məscidi və İstanbul Sultan Əhməd məscidində kitabələri var.

Mohamed Zakariya, ABŞ

Amerikalı xəttat Muhəmməd Zəkəriyyə Amerika-da xəttatlığın səfiri kimi tanınır. 19 yaşında İslam təsviri sənəti ilə maraqlanmağa başlayan Zəkəriyyə, xüsusilə xəttatlıq sənətinə heyran qalır və bu münasibətlə müsəlman olur. Mərakeşdə xəttatlıq öyrənməyə başlayan Muhəmməd Zəkəriyyə, təhsilini Türkiyədə davam etdirərək 1988-ci ildə Həsən Çələbidən icazət alır. Bir çox görkəmli əsərlərə imza atan sənətkarın ən məşhur əsəri, Amerika hökumətinin müsəlmanların bayramını təbrik etmək üçün çap etdirdiyi Zəkəriyyə qələmi ilə yazılmış “İyd Mubârek / Bayramınız Mübarək” yazısı olan poçt markasıdır.

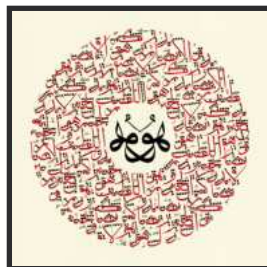
İslam xəttatlıq sənətini göstərən lövhə. Lövhədə “Yaxşılığın əvəzi ancaq yaxşılıqdır!” mənasındakı ər-Rahmən surəsi, 60-cı ayəsi yazılıb.

Nuria Qarsiya Masip, İspaniya

İspaniyanın İbiza şəhərində doğulub böyüyən Nuria Qarsiya Masip, universitet təhsilini Amerika Corc Vaşinqton Universitetində başa vurub. O burada ədəbiyyat fakültəsini bitirib.

Universitet illərində İslam xəttatlığına maraq göstərməyə başlayan sənətkar, Həsən Çələbi və Davut Bektaşla məşq etdikdən sonra 2007-ci ildə "İslam Tarixi, İncəsənət və Mədəniyyət Mərkəzi"ndən xəttatlıq lisenziyasını alıb.

Beynəlxalq sərgilərə qatılan və bir çox mükafatlar alan rəssam xəttatlıqda "Musənnə" və ya "aynalı" adlı simmetrik yazıları ilə tanınır.

Çinli xəttat Hacı Nuruddin Quangjiang

Hacı Nuruddin 1963-cü ildə Çinin Şanqdonq şəhərində anadan olub. O, Ərəb və Çin yazıları arasında əlaqə yaradan məşhur xəttatlardan biri hesab olunur.

Bu iki lövhənin üzərində "Lə ilahə illəllah Muhəmmədun Rəsulullah" ifadəsi yazılmışdır.

Günbəzşəkilli lövhənin üzərinə isə yüzlərlə dəfə "Muhəmmədun Rəsulullah" yazılıb.

Nobuko Saqava: Yaponiya

Tokio Universiteti İncəsənət fakültəsinin məzunu olan Nobuko Saqava Yaponiyada İslam xəttatlığının qabaqcıllarındandır. Nobuko Saqava Suriyada kufi və sülüs yazılarını öyrənmiş və bu sahədə bir çox beynəlxalq sərgilərdə iştirak etmişdir. O, Yapon "Kana" və Çin "Kanji" yazılarını ərəb hərflərinə birləşdirməkdə olduqca məhərdlidir.

"Yola çıxmadan əvvəl (yaxşı) yol yoldaşı, ev almadan əvvəl isə (yaxşı) qonşu axtar."

Rəsm İslam xəttatlığının bir növü olan "sülüs" sənətini əks etdirir. Rəsində yazılan ayənin mənası belədir: **"Biz səni bütün insanlara müjdə verən və xəbərdarlıq edən bir peyğəmbər kimi göndərdik."**
(Səba, 28)

Fərid əl-Əli, Küveyt

Fərid əl-Əli, Küveyt İslam İncəsənət Mərkəzinin prezidenti, həmçinin Muhəmməd adının müxtəlif yazılışlarını özündə əks etdirən "Muhəmmədiyyə" xəttatlıq kitabının müəllifidir. Muhəmmədiyyə kitabı, Muhəmməd adının 11 həndəsi qrup altında yarpaq, su damcısı, günbəz kimi 500 müxtəlif formada yazılmış olduğunu göstərən dəyərli əsərdir. Fərid əl-Əli Muhəmmədiyyədən başqa gözəl əsərlərə də imza atmışdır. Bu əsərlərin ən əhəmiyyətli isə həndəsi formalarda yazılmış Ləfzül Cəlil (Allah) yazılarıdır.

Muhəmməd əl-Məndi, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri

Xəttat Muhəmməd əl-Məndi Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin pasportu və pul vahidi dirhəm üzərində yazdığı bəzəkli yazılardan sonra məşhurlaşmış. Muhəmməd əl-Məndinin məharətli əl işləri dünyada İslam memarlığının ən gözəl nümunələrindən biri olan Abudabidəki Şeyx Zayid əl-Kəbir məscidinin yazılarında da özünü göstərməkdədir.

90220 Muhəmməd əl-Məndinin əsəri olan bu sənət dizaynında "Muhəmməd" adı, 8 latın və 4 birləşməyən ərəb hərflərindən istifadə edilərək ecazkar şəkildə yazılmışdır.

Achmat Soni, Cənubi Afrika

Cənubi Afrika İslam İncəsənəti Fondunun yaradıcısıdır. O, əsərlərinə ərəb xəttatlığı ilə Afrika mədəniyyəti arasında harmoniya elementləri yaratmağa müvəffəq olmuşdur. Achmat Soni, Afrika Ndebele qəbiləsinin tətbiq etdiyi yerli sənət növü olan Ndebele sənətindən istifadə etmişdir. Bu əsəri canlı rəngləri və həndəsi formaları ilə xarakterizə olunur

Quranda birinci surə (əl-Fatihə surəsi) Kufi ərəb hərfləri ilə.

◀ Əsər ərəb mətnində Uca Allaha tərifləyir. Orada deyilir: “Allah pak və müqəddəsdür. Həmd Allaha məxsusdur. Allahdan başqa (haqq) məbud yoxdur. Allah ən Böyükdür.” Əsər ənənəvi ərəb naxış və müasir dizaynın birləşməsiylə ərsəyə gəlmişdir. Ərəb hərfləri fil sümüyünə bənzəyən şəkildə uzadılıb.

Moskva, Rusiya, Katedral Məscidi

Orijinal quruluşu 1904-cü ildə memar Nikolay Jukovun layihəsinə uyğun olaraq inşa edilmişdir. O vaxtdan bəri bezi yenidənqurmalarından keçmişdir. Mövcud struktur 2015-ci ildə 10.000 nəfər tutumla tamamlanıb.

Məscidül-Kəbir Məscidi / Küveyt: Əhməd əl-Umeyri tərəfindən çekilmiş Ramazan ayının 27-ci gecəsindən görüntülər. 30 min insanın namaz qıldığı Məscidül-Kəbir Küveytin ən böyük məscididir. Ramazan ayında, xüsusən də son on gündə məscid camaatla dolu olur.

Müsəlmanlar Ramazan ayında sübh namazının vaxtı girəndən gün batana qədər oruc tuturlar. Həmçinin, Ramazan gecələrində işa namazından sonra tərovi namazı qılırlar.

Şeyx Zayid əl-Kəbir məscidi / Əbudabi (B.Ə.Ə): Birləşmiş Ərəb Əmirliklərindən biri olan Əbudabide yerləşən "Şeyx Zayid əl-Kəbir məscidi" ölkənin ən böyük, dünyanın isə 8-ci ən böyük məscidi kimi tanınır. 5 futbol meydançası böyüklüyündə bir sahədə yerləşən məsciddə eyni vaxta 40 min adam namaz qıla bilər.

Ölkənin ən məşhur turizm mərkəzi olan Şeyx Zəyid əl-Kəbir məscidində hər birinin hündürlüyü 107 metr olan 4 minarə və 82 günbəz var. Məscidin içində dünyanın ən böyük (5627 kvadratmetr) xalçası döşənib. Məscidin içindəki 15 metr hündürlüyündə və 10 metr radiusu olan çilçirəq dünyanın ən böyük çilçirəqdir.

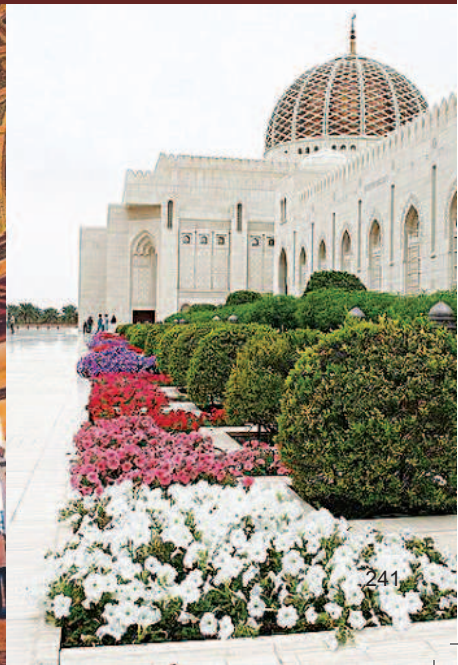

Sən'a "əS-Salih məscidi" / Yəməni: 2008-ci ildə istifadəyə verilən əl-Salih məscidi Yəmənin ən böyük məscididir. 40 min nəfərin namaz qıla biləcəyi məscid 224 min kvadratmetr sahədə tikilib. Ənənəvi Yəməni memarlığının xüsusiyyətlərini daşıyan məscidin 15 taxta qapısı və 6 böyük minarəsi var.

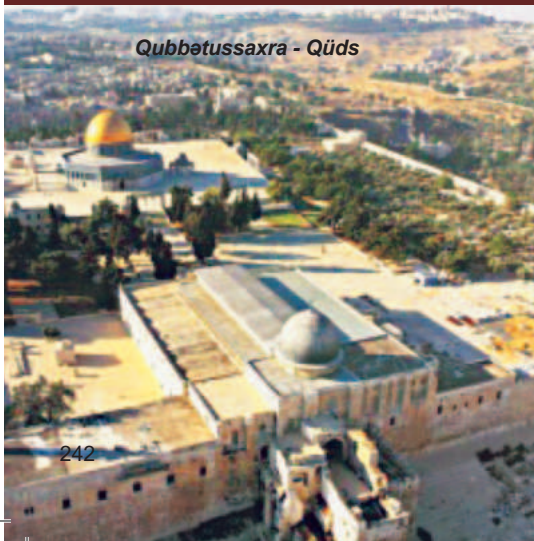
Məşqət "Sultan Qabus əl-Kəbir məscidi": Oman Sultanlığı: 2001-ci ildə açılan "Sultan Qabus əl-Kəbir məscidi" Omanın ən böyük məscididir. Ümumilikdə 416 min kvadratmetr olan məscidin heyəti 40 min kvadratmetrdir. Məsciddə dünyanın ən böyük əl ilə toxunan xalçası və dünyanın ən böyük əl işi çilçırağı var.

əl-Əqsa məscidi: Məscidul-Əqsa Kəbədən sonra Allaha ibadət etmək üçün yer üzündə tikilmiş ikinci məbəddir. Məscidul-Əqsa müsəlmanların ilk qiblesidir. Müsəlmanlar hicrətdən əvvəl Beytul-Məqdisə (Qüds) üz tutub namaz qılırdılar. Bu vəziyyət Hz. Peyğəmbərin ﷺ Mədinəyə hicrətindən sonra da 17-18 ay davam etmişdir.

Qubbətussaxra - Qüds

Məscidul-Əqsa Hərəmi Şərif 144 min kvadratmetr ərazini əhatə edir və bu ərazidə "Qiblə" və "Qübbətussaxra" məscidləri var. Əməvi xəlifəsi Abdulmalik ibn Mərvan tərəfindən Həzrəti Muhəmmədin ﷺ meracə yüksəldiyi güman edilən daşın üzərində tikdirdiyi (688-692 miladi) Qübbətussaxra məscidi səkkizguşəli tikili üzərində inşa edilmişdir. Tamamilə qızılla örtülmüş günbəzinin diametri 29,4 metrdir.

Əməvi məscidi. Dəməşq / Suriya

Əməvi xəlifəsi Vəlid bin Abdulmalik (706-715 Miladi) tərəfindən tikilmiş Əməvi məscidi İslam memarlığının şah əsərlərindən hesab olunur. 4 min kvadratmetr olan məscidin daxili həyatində Yəhya Peyğəmbərin ﷺ türbəsi yerləşir. Məscidin cənub tərəfində isə 1193-cü ildə vəfat etmiş Qüdsün fəthi Səlahəddin Əyyubinin məzarı var.

əl-Məscidul-Kəbir Səmərra / İraq:

Miladi 848-851-ci illər arasında Abbasi xəlifəsi əl-Mötəsim (Cəfər bin Motəsim) tərəfindən tikilmiş Səmərra əl-Məscidul-Kəbir məscidi dövrünün ən böyük məscidi idi. Hündürlüyü 52 metr eni 33 metr olan məscid, helikoid (spiral) minarəsi ilə məşhurlaşmış. Babil piramidası (ziqqurat) formasında tikilmiş məscidin divarları tünd göy rəngli şüşə mozaika ilə örtülmüş 17 dəhlizdən ibarətdir.

Ayasofya Məscidi / İstanbul Türkiyə:

Ayasofya Bizanslıların ən böyük kilsəsi idi. İstanbulun köhnə şəhər mərkəzində Bizans imperatoru I Yustinian tərəfindən 532-537-ci illər arasında tikilmişdir. Sultan Muhəmməd Fateh 1453-cü ildə İstanbulu fəth edərkən Ayasofyanı məscidə çevirdi. 1935-ci ildə muzeyə çevrilən Ayasofya 2020-ci ilə qədər bu vəziyyətdə qaldı. 2020-ci ildən yenidən məscid kimi fəaliyyət göstərən Ayasofya, Türkiyənin ən əhəmiyyətli turistik məkanlarından biridir.

Sultan Əhməd Məscidi / İstanbul

Sultan II Əhməd tərəfindən 1609-1616-cı illərdə Sədəfkar Məhməd Ağa tərəfindən inşa edilən Sultan Əhməd Məscidi, xaricilər tərəfindən Blue Mosque (Mavi Məscid) kimi tanınır. Səbəbi isə məscidin içərisinin 20 min mavi İznik çinisi ilə bəzədilməsidir.

***Tac Mahal Aqra / Hindistan:** Hindistanın Aqra şəhərində yerləşən Tac Mahal, 1631-1654-cü illərdə Hindistanın Aqra şəhərində tikilmiş məqbərədir. İslam türbəsi memarlığının ən mühüm əsərlərindən biri hesab olunur. Monqol İmperatorluğunun 5-ci hökmdarı Şah Cihanın gənc yaşında vəfat edən həyat yoldaşı üçün İmperatorluğun paytaxtı Aqrada Yamuna çayının sahilində tikilmişdir. Tac Mahal dünyanın yeddi möcüzəsindən biri hesab olunur.*

▲ *Cama Mescidi Yeni Dehli / Hindistan 1650-1656-cı iller arasında Babur Şahı Şah Cahan tərəfindən tikilmiş Cama məscidi.*

▼ *Red Fort Qırmızı Qala Aqra / Hindistan*

Sultan Məscidi / Singapur

Tokyo Məscidi. Tokyo / Yaponya (Məscid Osmanlı üslubunda tikilmişdir.)

▲ *Kristal Məscid. Kuala Terengganu / Malayziya:*
Wan Men adasındaki İslam Mədəniyyəti Bağında yerləşən Kristal Məscid 2008-ci
ilde açılıb.

▼ *Putra Məscidi, Putraçaya / Malayziya*

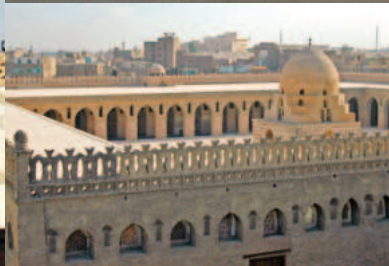
▲ Kuantan Mescidi, Malayziya

▼ Perak Mescidi, Malayziya

Əl-Əzhər Məscidi, Qahirə / Misir: Fatimi xəlifəsi Muizliddinillah tərəfindən miladi 971-988-ci illəri arasında inşa edilən əl-Əzhər məscidi, 1000 ildən artıqdır ki, həm məscid həm də universitet kimi fəaliyyət göstərir.

Əhməd İbn Tolun Məscidi, Qahirə / Misir: İki gözəl minarəsi ilə diqqət çəkən məscid, miladi 879-cu ildə Əhməd İbn Tolun tərəfindən 26.318 kvadratmetr sahədə inşa edilib.

Kordoba Məscidi, Kordoba / İspaniya: Əndəlüs dövlətinin hökmdarı II Abdurrahman tərəfindən miladi 822-852-ci illəri arasında tikilmiş Kordoba məscidi, Əndəlüs dövlətinə son qoyan Kral Ferdinand tərəfindən kilsəyə çevrilmişdir. Məscid hal hazırda ərəbcə məscid sözündən götürülmüş "Mazquita" adlanır.

Əl-Hamra Sarayı, Qranada/ İspaniya: Həm qala, həm də saray olan Əl-Hamra Sarayı 1353-1391-ci illər arasında Qranadada Müsəlmanlar hökmranlıq edən dövrdə tikilmişdir. 1492-ci ildə Əndəlus Dövlətinin faktiki olaraq sona çatması ilə, saray içində 1527-ci ildə Roma İmperatoru V- ci Karlz adına başqa bir saray tikilmişdir.

▲ *İstiqlal Məscidi, Cakarta, İndoneziya.*

Bu məscid cənub-şərqi asiyanın ən böyük məscididir. İstiqlal müstəqillik deməkdir. İndoneziyanın ən böyük kilsəsi ilə yanaşı yerləşir.

▼ *Raya Beyturrahman Məscidi. Banda Aceh:*

Bu məscid 2004-cü ildə sunamiden salamat çıxan binalardan biridir. Sunamiden sonra məscid yüzlərlə insana müvəqqəti sığınacaq kimi xidmət edib.

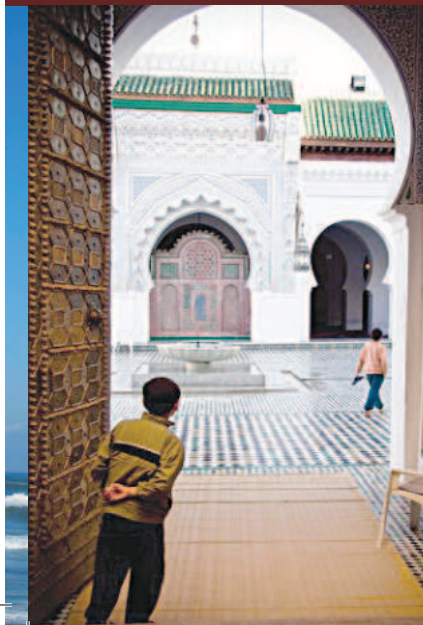

Kral II Həsən Məscidi, Kasablanka / Mərakeş: 1993-cü ildə açılan Kral II Həsən məscidi, fransız memar Mişel Pinseau tərəfindən dizayn edilmişdir. Onun 210 metr hündürlüyündəki minarəsi dünyanın ən hündür minaresidir. Məsciddə 25 min, heyətində isə 80 min nəfər namaz qıla bilər. Gecələr minarənin yuxarı hissəsindən Məkkə istiqamətində lazer işıqları əks edilir.

Qayran Məscidi, Mərakeş şəhəri / Mərakeş: Miladi 987-ci ildə tikilmiş Qayran məscidi, II Həsən məscidindən sonra Mərakeşdə ikinci ən böyük məsciddir. O, həm də dünyanın ən qədim universitetlərindən hesab olunur.

▼ Azadi məscidi, Aşgabad / Türkmənistan

▲ Qıpçaq məscidi, Aşgabad / Türkmənistan

▲ Şirdar Mədrəsəsi, Səmərqənd / Özbəkistan

▼ Buxara Məscidi, Buxara / Özbəkistan

*Böyük Paris Məscidi, Paris / Fransa: Böyük Məscid. Paris / Fransa:
15.7.1926-cı ildə açılan Böyük Paris Məscidi Fransanın ən böyük məscididir.*

*Bu minarənin üzərinə azanın aşağıdakı
sözləri heyrətamiz şəkildə həkk olunub:
Allahu Əkbər. Allahu Əkbər.
Əşhədu ən lə ilahə illəllah
Əşhədu ənnə Muhəmmədən Rəsulullah.
Hayyə ələs- saləh
Hayyə əlləl-fələh
Allahu Əkbər. Allahu Əkbər
Lə ilahə illəllah*

*Müsəlmanlar gündə beş
vaxt namaz qılırlar. Namaz
vaxtı, Minarələrdən səslənən
“Azan” ilə elan olunur. Azan
müsəlmanları qısa müddətə
işlərini tərk etməyə və Alla-
hın hüzuruna gəlib namaz
qılmağa dəvət edir. Namaz
müsəlmanlara günün müəy-
yən vaxtlarında Allahın hü-
zurunda olmağın dünyəvi
vəzifə və məşğuliyyətlərdən
daha xeyirli və daha vacib
olduğunu xatırladır.*

*Penzberq məscidi, Almaniya: Birləşmiş Ərəb Əmirliklərindən olan xəttat
Mühəmməd Məndi Penzberq məscidinin minarəsinə azan yazıb.*

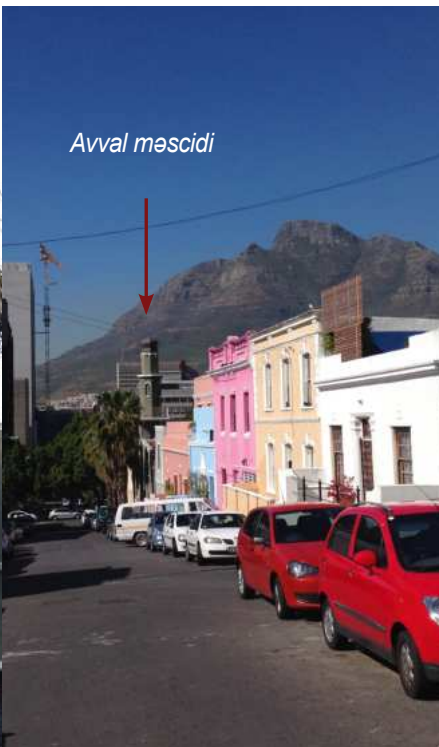
Böyük Məscid, Xian / Çin

▲ Büyük Mescid, İndoneziya

▼ Hui Mescidi, Ningxia / Çin

▲ Bokaapdaki Avval məscidi, Keyptaun, cənubi Afrika.
Cənubi Afrikada 1794-cü ildə tikilən ilk məscid

Qüds Məscidi, Qeytsvil,
Keyptaun, SA

Nizamiyə məscidi Midrand,
Yohannesburq, SA

1280-ci ildə təməli qoyulan və indiki formasını 1907-ci ildə alan Cenne məscidi Afrikanın mədəni simvollarından biridir və "BMT Dünya Mədəni İrs" siyahısındadır. Dünyada torpaq kerpiçdən tikilmiş yeganə məscid olan Cenne məscidi, ildə iki dəfə yerli sakinlər tərəfindən "Bani" çayından palçıq daşınaraq təmir olunur.

Dioulassa məscidi, Burkina Faso ▲

▼ Cenne məscidi, Cenne/Mali

(Hicri 115, M. 733-734 ci illərdə inşa edilən Dərbənd Cümə Məscidi Qafqazda tikilmiş ən qədim məscid hesab olunur.)

Azərbaycanda İslam

Azərbaycan Hz. Ömər in dövründə (22/642) fəth edildi. Hz. Osman Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərində, xüsusən də mərkəzdə əsgərlər yerləşdirərək İslamın yayılması üçün böyük səylər göstərdi. Hz. Əlinin Azərbaycan valisi Əş'as bin Qeys əl-Kindi Ərdəbildə məscid tikdirmişdi. İslam dövründə bölgədə ticarət inkişaf etmiş və şəhərlər mühüm ticarət mərkəzlərinə çevrilmişdir.

Bölgədə yaşayan Xristian və Yəhudilər isə "Kitab əhli" olduqları üçün yeni olan bir dini qəbul etməyə məcbur edilmir, əksinə, xristianların özləri oraya yaşamaq üçün gələn müsəlman ərəblərin gözəl əxlaqından təsirlənərək və əhalini islama dəvət edən dəvətçilərin sayəsində İslam dinini çox müvəffəqiyyətlə qəbul edirdilər

Təəssüf ki, bəzən İslamın Azərbaycan xalqına qılinc gücü ilə - zorla qəbul etdirildiyini iddia edənlər də olur. Halbuki bu cür cəfəng iddiaların nə elmi, nə də tarixi əsası vardır. Həm də onu nəzərə almaq lazımdır ki, əgər İslam qılinc gücünə qəbul etdirilsəydi, onun Azərbaycanda ömrü bu qədər uzun olmaz və ümumxalq dininə çevrilməzdi. Əksinə, tarix göstərir ki, İslam dininin türk xalqları, o cümlədən, Azərbaycan xalqı arasında yayılması böyük tarixi əhəmiyyətə malik hadisə olub. Türk xalqları bu dini qəbul etməklə həm daha əhatəli və zəngin sivilizasiyanın əsasını qoyub, həm də bu sivilizasiyanın formalaşmasında, inkişafında, zənginləşməsində və qorunmasında mühüm rol oynayıblar.

Bütün islam tədqiqatçıları qeyd edirdilər ki, ərəblərin itaət altına aldıkları ölkələrin xalqları yeni dini kütləvi şəkildə qəbul edirdilər, çünki V. Rozenin dediyinə görə "Müsəlman ərəblər öz sadəliyi və bəsitliyi ilə əzəmətli, yeni bir din gətirmişdilər və dini təqib və didişmələrin təzyiqi altında haldan düşüb əzilen kütlələrin zövqünə bu yeni din xüsusən ona görə uyğun gəlmişdi ki, demək olar, hər yerdə yadellilərin ağır iqtisadi zülmündən kütlələri azad edən xilaskar kimi göstərirdi".

İslamın yayılmasında müsəlman ibadət yerləri də böyük rol oynamışdır. Belə ki, ərəblər Azərbaycanın Ərdəbil, Marağa, Beyləqan, Bərzənd, Bərdə, Dərbənd, Naxçıvan və digər strateji cəhətdən əhəmiyyəti olan şəhərlərində hərbi dəstələr saxlayırdılar. Bu hərbi dəstələrin yerləşdiyi ərəzilərdə isə mütləq məscid inşa edilirdi. Tarixi mənbələrə görə, hal hazırdakı Azərbaycan ərazisində tikilən ilk məscid Şamaxı Cümə Məscididir.

(Şamaxı Cümə məscidi Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki ən qədim məsciddir. Məscid Ərəb sərkərdəsi xilafətin Azərbaycan canişini Məsləmə ibn Abdulmalik tərəfindən 743-744-cı (hicri 124-125) illərdə inşa edilmişdir.)

Artıq X-XI əsrlərdə Azərbaycanın bütün yaşayış məntəqələrində müsəlman ibadətəgahları mövcud idi.

Məsələn, ərəb səyyahı və coğrafiyaçısı Şəmsəddin Əbu Abdullah əl-Məqdisi, "İqlimlərin öyrənilməsi üçün mükəmməl təsnifat" adlı kitabında Təbriz, Ərdəbil, Mərənd, Urmiya, Şamaxı, Qəbələ, Şəki və Azərbaycanın digər şəhərlərində mövcud olan böyük məscidlər haqqında ətraflı məlumat verir.

Məscidlərin yanında fəaliyyət göstərən mədrəsələr - hansı ki burada dini elmlərlə yanaşı, müxtəlif dünyəvi fənlər də tədris olunurdu - fəth olunmuş ərazilərdə islamın möhkəmlənməsinə töhfə verirdi.

(Gəncə imamzadə türbəsinin yerində ilk tikilinin inşa olunması tarixi bizim eramızın VIII əsrinə təsadüf edir. Orta əsrlərdə vəqf binası kimi fəaliyyət göstərən kompleks, təmənnasız surətdə insanların ehtiyaclarının ödənilməsi üçün istifadə edilmişdir.) ▼

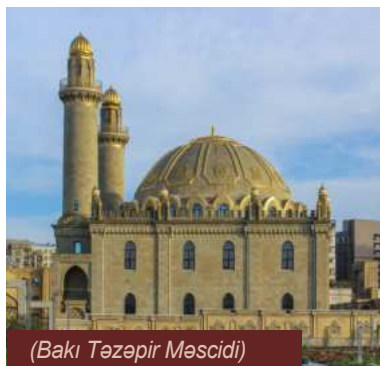

Mənbələrdə qüdrətli Azərbaycan Atabəylər dövlətində (1136-1225) mədrəsələrin inşasına xüsusi diqqətin yetirildiyi qeyd olunur. Atabəylər dövləti dövründə Xoy şəhərində “əl-Fərəc əl-Xuveyyə”, Marağada “Atabəkiyyə” və “əl-Qazı” adlı mədrəsələr məşhur idi. Naxçıvanda Möminə Xatun türbəsi kompleksinə daxil olan mədrəsə də dövrün məşhur təhsil ocaqları sırasında yer alırdı.

Yuxarı Gövhər ağa məscidi və ya Şuşa cümə məscidi. 1883-cü ildə Gövhər ağanın maddi vəsaiti əsasında üçüncü məscidin yerində Şuşanın dördüncü və sonuncu cümə məscidi inşa edilmişdir.

Beləliklə, müxtəlif amillər səbəbilə, o cümlədən özündə mütərəqqi ideyalar ehtiva etdiyi üçün İslam dini Azərbaycanda yayıldı, tarix səhnəsindən əvvəlki inancları sıxışdırıb çıxararaq Azərbaycan xalqının qəlbində xüsusi yer tutdu. Bununla da Azərbaycan xalqı islam sivilizasiyasına daxil oldu. Bu isə xalqın taleyində müsbət rol oynadı.

(Bakı Təzəpir Məscidi)

Çünki İspaniyadan tutmuş Hindistanadək uzanan Ərəb xilafətinin tərkibində müxtəlif xalqların birləşməsi zəngin ümumislam mədəniyyətinin meydana gəlməsinə gətirib çıxardı. Hətta VIII-XIV əsrlər “İslamın qızıl çağı” və ya “müsəlman intibahı” kimi tarixə düşdü. O vaxtlar dünyada ən böyük tədris ocaqları, tibb müəssisələri, elm mərkəzləri məhz İslam aləmində fəaliyyət göstərir,

müsəlman alimləri böyük kəşflərə imza atırdı.

Həmin dövrlərdə İslam dünyasında yaşanan tərəqqi Azərbaycanın qədim mədəniyyətinin inkişafına və daha da zənginləşməsinə səbəb olmuşdur. Azərbaycan xalqının özü də bu mədəniyyətin inkişafına böyük töhfələr vermiş, nəinki müsəlman aləminə, ümumən, bəşəriyyətə görkəmli alimlər, mədəniyyət və incəsənət xadimləri, mütəfəkkirlər bəxş etmişdir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyatlar

1. "Mənaqib Ali Əbi Talib" Muşiruddin Əbu Abdullah Muhəmməd ibn Əli İbn Şəhr Əşub; Nəcəf, Heydəriyyə nəşriyyatı 1376 h.
2. "Əvali əl-Ləəli əl-Aziyyiyyə" Muhəmməd ibn Əli ibn İbrahim əl-Əhsaii; Qum. Şeyyidu əş-Şuhadə mətbəəsi 1403 h.
3. "Qiyadətü Muhəmməd ﷺ" Ader Con. Rami Kəlavinin tərcüməsi, 2011 m. Turas yayım evi, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri.
4. "İslam, a short history" Armstrong Karen, Nyu-York 2002 m.
5. "Muhammad, a prophet for our time" Armstrong Karen, Nyu-York 2007 m.
6. "Həyət Axir Nəbi" İslam Yusuf, Darussalam, Səudiyyə Ərəbistanı 1995 m.
7. "Riyadu əs-Salihin" İmam Nəvəvi, Misir, Qahirə 2003 m.
8. "əl-Burhan fi Təfsir əl-Quran" Haşim əl-Huseyni əl-Bəhrani, Muəssəsətu əl-Bisə, Qum.
9. "Səhih əl-Buxari" Əbu Abdullah Muhəmməd ibn İsmail əl-Buxari, Dar əl-Əfkar əd-Duvaliyyə, İordaniya, Oman 1997 m.
10. "əl-Məhasin" Əhməd ibn Muhəmməd ibn Xalid əl-Bərqi, Dar əl-Kutub əl-İslamiyyə, Tehran 1370 h.
11. "Cami Əhadis əş-Şiya" əl-Həc Ağə Huseyn ət-Tabatabaii, əl-Elmiyyə mətbəəsi, Qum 1399 h.
12. "Mocuzatu əl-Quran" əl-Həc Yusuf Əhməd, Darussalam, Səudiyyə Ərəbistanı, Riyad 2010 m.
13. "Vəsail əş-Şiyə" Muhəmməd ibn əl-Həsən əl-Hurr əl-Amili, Muəssəsətu Ali əl-Beyt, Qum 1414 h.
14. "Tohaf əl-Uqul An Ali ər-Rasul" Muhəmməd əl-Həsən ibn Əli ibn əl-Huseyn Əbu Muhəmməd əl-Hərrani, Muəssəsətu ən-Nəşr əl-İslami, Qum 1404 h.
15. "Qurani Kərimin İngilis dilində tərcümə və təfsiri" Həmməd Əhməd Zəki, ABŞ 2007 m.
16. "Qurb əl-İsnad" Abdullah ibn Cəfər Əbu əl-Abbəs əl-Humeyri əl-Qummi, Muəssəsətu Ali əl-Beyt, Qum 1413 h.
17. "Muhəmmədin ﷺ həyatı" kitabı, Alfons Deylamartin, ərəb dilinə tərcümə edən D. Muhəmməd əl-Qoba, Muəssəsətu Caizə Abduləziz Səud əl-Babtin, Kuveyt 2006 m.
18. "əl-Ecaz əl-Elmi fi əs-Sunnəti ən-Nəbəviyyə" Saleh Əhməd Rida, əl-Ubeykan araşdırmalar evi, Səudiyyə Ərəbistanı 2000 m.
19. "İnnəhə ən-Nubuvva: Bəsair və İbar Min Sirati Xayri əl-Bəşər" Dar əl-Xayr yayım evi, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri 2010 m.
20. "Mizan əl-Hikmə" Muhəmməd ər-Reyşəhri, Darulhədis, Qum 1375 h.

21. "Muxtəsər əl-Cami fi əs-Sirati ən-Nəbəviyyə" Samirə Zayed, Birinci nəşr, Suriya, Dəməşq 1995 m.
22. "əl-Xisal" Muhəmməd ibn Əli ibn əl-Huseyn ibn Babuya əl-Qummi əs-Saduq, Muəssəsətu ən-Nəşr əl-İslami, Qum 1403 h.
23. "Mustədrak əl-Vəsail" Mirzə Huseyn ən-Nuru əl-Tabarsi, Muəssəsətu Ali əl-Beyt, Livan, Beyrut 1408 h.
24. "Məkarim əl-Əxlaq" əl-Həsən ibn əl-Fadl Əbu Nasr ət-Tabarsi, Mənşurat əş-Şərif ər-Rida 1392 h.
25. "Təhzib əl-Əhkam" Muhəmməd ibn əl-Həsən Əbu Cəfər ət-Tusi, Dar əl-Kutub əl-İslamiyyə, Tehran 1364 h.
26. "Tarix əl-Mədinə əl-Munavvara" İlyas Abdulğani, Rəşid yayım evi, Səudiyyə Ərəbistanı 2003 m.
27. "Nahdatu əl-Hadaratu əl-İslamiyyatu" Abdullah Abdulmunim, İqra yayım evi, Kuveyt 2010 m.
28. "Fiqhu əs-Sira" Muhəmməd əl-Ğazali, Dar əd-Davatu, Misir 2008 m.
29. "əl-Kafi" Muhəmməd ibn Yaqub ibn İshaq Əbu Cəfər əl-Kuleyni, Dar əl-Kutub əl-İslamiyyə, Tehran 1388 h.
30. "Ravdatu əl-Ənvar fi Siyrati ən-Nəbiyyə əl-Muxtar" Safiyyurrəhman əl-Mubarakfəri, Darussalam, Səudiyyə Ərəbistanı, ər-Riyad 1995 m.
31. "Bihər əl-Ənvar" Muhəmməd ibn Baqir əl-Məclisi, Muəssəsətu əl-Vəfa, Beyrut 1403 h.
32. "Ənnəhu əl-Haqqu" Quran və Sünnədə beynəlxalq elmi möcüzələr heyəti, Səudiyyə Ərəbistanı 2006 m.
33. "Zovcat ən-Nəbi fi Vaqiunə əl-Muasir" Casim əl-mətbu, Kuveyt 2001 m.
34. "Dəaim əl-İslam" ən-Nomən ibn Muhəmməd ibn Mənsur ət-Təmini Əbu Hənifə əl-Məğribi, Dar əl-Məarif, Qahirə 1383 h.
35. "əl-Atlas ət-Tarixi Lisirati ər-Rasul ﷺ" Sami əl-Məğlus, Ubeykan araşdırmalar evi, Səudiyyə Ərəbistanı 2008 m.
36. "əl-Əmali" Muhəmməd ibn Muhəmməd ibn ən-Nomən əl-Akbəri Əbu Abdullah əl-Mufid, Dar əl-Mufid yayım evi, Livan, Beyrut 1414 h.
37. "Raudatu əl-Vaizin" Muhəmməd ibn əl-Fəttal ən-Nisabori, Mənşurat əş-Şərif ər-Rida, Qum.
38. "The 100: A Ranking of the Most Influential Persons in History" (Tarixin 100 ən nüfuzlu şəxslərinin reytingi) Hart Maykl, ABS, Nyu-Cersi 1992 m.

Electronic sources

<https://corpus.quran.com/translation.jsp>

<http://www.vam.ac.uk/content/articles/c/calligraphy-in-islamic-art>

https://www.metmuseum.org/toah/hd/cali/hd_cali.htm

<https://www.sunnah.com>

"Mənim Muhammədi ﷺ dünyanın ən nüfuzlu insanların siyahısında başda qoymağım bir çox oxucuları təəccübləndirə bilər, bir çox oxucular da buna şübhə ilə yanaşa bilərlər. Amma o yeganə insan idi ki, həm dini, həm də dünyəvi müstəvidə ən böyük nailiyyətlər əldə etmişdir."

Michael H. Hart

"Dünya tarixinin 100 nüfuzlu insanı"

- Muhamməd Peyğambarın ﷺ tərcümeyi-halı, xarakteri və həyat tarzi.
- Onun peyğəmbər riiyi və bəşəriyyətə çatdırdığı rəsəli.
- Onun əxlaq və həyat haqqında fikirləri.
- Onun qadınlar, insan haqları və ətraf mühitin qorunması barəsində söylədikləri.
- Quran və Elm diqqət mərkəzində.
- İslam sivilizasiyası, xəttatlıq sənəti və memarlığının işıqlandırılması.

